

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
МЕТОДИКА НАСТАВЕ

**СПОЉАШЊЕ ВРЕДНОВАЊЕ
КАО КЉУЧНИ ФАКТОР
НАСТАВЕ И УЧЕЊА У
ОСНОВНИМ ШКОЛАМА**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:
Проф. др Милица Андевски

Кандидат:
Татјана Михајлов

Нови Сад, 2017. године

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИЈСКА ИНФОРМАЦИЈА

Редни број: РБР	
Идентификациони број: ИБР	
Тип документације: ТД	Монографска документација
Тип записа: ТЗ	Текстуални штампани материјал
Врста рада (дипл., маг., докт.): ВР	Докторска дисертација
Име и презиме аутора: АУ	Татјана Михајлов
Ментор (титула, име, презиме, звање): МН	Проф. др Андевски Милица, редовни професор
Наслов рада: НР	Спољашње вредновање као кључни фактор наставе и учења у основним школама
Језик публикације: ЈП	Српски језик (ћирилица)
Језик извода: ЈИ	Српски језик и енглески језик
Земља публикавања: ЗП	Република Србија
Уже географско подручје: УГП	Нови Сад, АП Војводина
Година: ГО	2017.
Издавач: ИЗ	Ауторски репринт
Место и адреса: МА	Нови Сад, Др Зорана Ђинђића 2,
Физички опис рада: ФО	Рад има 24 поглавља, 300 страница, 36 слика, 2 графикона, 26 табела, 163 референце и 3 прилога

Научна област: НО	Друштвено-хуманистичка
Научна дисциплина: НД	Методика наставе, евалуација школе
Предметна одредница, кључне речи: ПО	Спољашње вредновање, кључни фактори, настава и учење, основна школа
УДК	373.3/.4:[001.818:006.015.5](043.3) 371.2:[001.818:006.015.5](043.3)
Чува се: ЧУ	Филозофски факултет, Централна библиотека
Важна напомена: ВН	Нема
Извод: ИЗ	<p>Потреба за вредновањем настала је из свести о потреби сталног унапређивања образовно–васпитног процеса, праћења и сагледавања јасне слике о школи.</p> <p>У оквиру међународног пројекта „Праћење квалитета рада школа“ под покровитељством Владе Краљевине Холандије и уз подршку стручњака из Инспектората образовања Министарства образовања, културе и науке Краљевине Холандије и Академије међународног Удружења образовних инспектората земаља Европе (SICI Inspectors Academy–The Standing International Conference of Inspectorates), Република Србија је Законом о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр.72/09) у образовни систем унела новине с циљем остварења квалитетног, праведног и ефикасног образовног система, а који предвиђа мере које се односе на унапређивање квалитета наставе, рада наставника и управљања школом, увођења нових механизма сарадње са родитељима и ученицима, као и унапређивање надзора над функционисањем система у целини. Томе је посвећен и посебан члан Закона који се односи на осигурање квалитета рада установе (члан 48. Закона о основама система образовања и васпитања). Према овом Закону вредновање квалитета рада установа подразумева два облика вредновања и врши се на два начина: кроз самовредновање и спољашње вредновање. Спољашње вредновање је врста екстерног надзора, који се врши у оквиру</p>

	<p>дефинисаних облика квалитета, базирано је на стандардима, индикаторима и нормама, и засновано је на доказима који су валидни, аутентични, поуздани и конзистентни.</p> <p>Систем вредновања који подразумева спољашње вредновање доприноси унапређивању квалитета рада школе јер обухвата вредновање свих видова живота и рада школе, а који имају утицај на наставу, учење и резултате учења. У реформском смислу, процес вредновања квалитета прати трендове реформских процеса у Европским земљама где је овај процес стављен у центар пажње јер се врши у оквиру дефинисаних области квалитета у складу са донетим стандардима. Спољашње вредновање мапира јаке и слабе стране школе и на основу њих усмерава акције у подручја где је потребно унапредити квалитет. У оквиру спољашњег вредновања школе, корисно је употребљавати резултате добијене у процесу самовредновања у циљу делотворнијег планирања посете школама и усмеравања на одређена подручја спољашњег вредновања. Ови подаци треба да буду извор за структурирање разговора са разним учесницима у образовном процесу због ефикасније комуникације. Користећи извештаје о самовредновању, спољашњи евалуатори процењују квалитет и могу значајно допринети његовом даљем унапређивању. Подаци који се на тај начин добијају омогућавају редефинисање Развојног плана школе, који садржи методе и поступке за остваривање краткорочних и дугорочних циљева, као и праћење и вредновање његове реализације.</p> <p>Истраживања су показала да се најбољи ефекти у унапређивању квалитета рада школа постижу комбиновањем унутрашњег и спољашњег вредновања, што је циљ већине земаља у Европи. С обзиром да је ово процес који је тек отпочео код нас важно је испитати промене које настају у том подручју, како га учесници образовно-васпитног процеса схватају и процењују и да ли спољашње вредновање доприноси квалитету рада школе.</p>
--	--

Датум прихватања теме од стране НН већа: ДП	20.5.2016.
Датум одбране: ДО	
Чланови Комисије: (име и презиме / титула / звање / назив организације / статус) КО	председник: Проф. др Светлана Костовић, редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду члан: Проф. др Жељко Вучковић, редовни професор, Педагошки факултет Сомбор члан: др Јасмина Пекић, доцент, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

University of Novi Sad
Key word documentation

Accession number: ANO	
Identification number: INO	
Document type: DT	Monograph documentation
Type of record: TR	Textual printed material
Contents code: CC	Doctoral dissertation
Author: AU	Tatjana Mihajlov
Mentor: MN	Milica Andevski, Ph.D., Professor
Title: TI	External evaluation as a key factor of teaching and learning in primary schools
Language of text: LT	Serbian language
Language of abstract: LA	English and serbian
Country of publication: CP	Republic of Serbia
Locality of publication: LP	Novi Sad, Autonomous Province of Vojvodina
Publication year: PY	2017
Publisher: PU	Author reprint
Publication place: PP	Novi Sad, Dr Zorana Đinđića 2
Physical description: PD	The dissertation has 24 chapters, 300 pages, 36 pictures, 26 tables, 2 charts, 163 references and 3 appendices
Scientific field SF	Socio-humanistic
Scientific discipline SD	Methodology of Teaching, school evaluation

Subject, Key words SKW	External evaluation, key factors, teaching and learning, primary school
UC	373.3/.4:[001.818:006.015.5](043.3) 371.2:[001.818:006.015.5](043.3)
Holding data: HD	Faculty of Philosophy, Central Library
Note: N	
Abstract: AB	<p>The need for evaluation has arisen from the awareness of the need for continuous improvement of educational process, monitoring and overview of the clear picture of the school.</p> <p>Within the international project "Monitoring of the work quality of schools" under the auspices of the Government of the Kingdom of the Netherlands and with the support of the experts from the Inspectorate of education of the Ministry of education, culture and science of the Kingdom of the Netherlands and the Academy of International Association of Educational Inspectorates of the Countries of Europe (SICI Inspectors Academy–The Standing International Conference of Inspectorates), the Republic of Serbia has brought the innovations into educational system by the Law on the Foundations of the educational system ("The Official Gazette of the Republic of Serbia, No.72/09) with the aim to achieve high-quality, righteous and efficient educational system, and which envisages the measures that refer to the improvement of the teaching quality, teachers' work and school management, introduction of new mechanisms of cooperation with parents and pupils, as well as the improvement of system functioning control as a whole. A separate article of the Law is dedicated to this and it refers to the ensurance of the work quality of the institution (Article 48. of the Law on the Foundations of the educational system). According to this Law, evaluation of the work quality of institutions implies two forms of evaluation and it is carried out in two ways: through self-evaluation and external evaluation. External evaluation is a type of external supervision, which is carried out within defined forms of quality; it is based on standards, indicators and norms, and it is based on evidence that is valid, authentic, reliable and</p>

	<p>consistent.</p> <p>The system of evaluation that implies external evaluation contributes to the improvement of the work quality of schools, because it includes the evaluation of all aspects of life and work of the school, and which has the influence on teaching, learning and the learning results. In terms of the reform, the process of quality evaluation follows the trends of the reform processes in European countries, where this process has been placed in the limelight, because it is carried out within defined areas of quality in accordance with standards that have been adopted. External evaluation maps out strong and weak points of the school and based on them, it directs the actions into the areas where it is necessary to improve the quality. Within the external evaluation of the school, it is useful to use the results from the process of self-evaluation with the aim of more efficient planning of the visits to schools and directing to the specified areas of external evaluation. These data should be the source for structuring of the conversation with various participants in the educational process because of more efficient communication. Using the reports on self-evaluation, the external evaluators evaluate the quality and they may significantly contribute to its further improvement. The data that are obtained in this way enable redefining of the Development plan of the school, which contains the methods and procedures for achievement of short-term and long-term aims, as well as control and evaluation of its realization.</p> <p>Researches have shown that the best effects in the improvement of work quality of schools are achieved by the combining of internal and external evaluation, which is the aim of most of countries in Europe. Since this is the process that has just started in our country, it is important to examine the changes that occur in that area, how the participants of educational process understand it and evaluate and whether external evaluation contributes to the quality of work of the school.</p>
Accepted on Scientific Board on: AS	20.5.2016.

Defended: DE	
Thesis Defend Board: DB	president: Svetlana Kostović, Ph.D., Professor Faculty of Philosophy, University of Novi Sad member: Željko Vučković, Ph.D., Faculty of education in Sombor member: Jasmina Pekić, Ph.D., Docent Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

Резиме

СПОЉАШЊЕ ВРЕДНОВАЊЕ КАО КЉУЧНИ ФАКТОР НАСТАВЕ И УЧЕЊА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

Суочавајући се са изазовима који су проистекли из процеса европских интеграција, у оквиру међународног пројекта „Праћење квалитета рада школа“ под покровитељством Владе Краљевине Холандије и уз подршку стручњака из Инспектората образовања Министарства образовања, културе и науке Краљевине Холандије и Академије међународног Удружења образовних инспектората земаља Европе (SICI Inspectors Academy–The Standing International Conference of Inspectorates), Република Србија је Законом о основама система образовања и васпитања („Сл. Гласник РС“, бр.72/09) у образовни систем унела новине с циљем остварења квалитетног, праведног и ефикасног образовног система, а који предвиђа мере које се односе на унапређивање квалитета наставе, рада наставника и управљања школом, увођења нових механизма сарадње са родитељима и ученицима, као и унапређивање надзора над функционисањем система у целини.

Потреба за вредновањем настала је из свести о потреби сталног унапређивања образовно–васпитног процеса, праћења и сагледавања савременог модела школе. Управо томе је посвећен и посебан члан Закона који односи на осигурање квалитета рада установе (члан 48. Закона о основама система образовања и васпитања). Према овом закону вредновање квалитета рада установа подразумева два облика вредновања и представља процену квалитета рада. Вредновање се реализује на два начина: кроз самовредновање и спољашње вредновање. Самовредновање је интерни надзор, поступак који води јачању школе и унапређивању квалитета „изнутра“. Спољашње вредновање је врста екстерног надзора, који се врши у оквиру дефинисаних облика квалитета, базирано је на стандардима, индикаторима и нормама, и засновано је на доказима који су валидни, аутентични, поуздани и конзистентни.

Систем вредновања који подразумева самовредновање и спољашње вредновање доприноси унапређивању квалитета рада школе јер обухвата вредновање свих видова живота и рада школе, који имају утицај на наставу, учење

и резултате учења. У реформском смислу, процеси вредновања квалитета прате трендове реформских процеса у Европским земљама где је овај процес стављен у центар пажње јер се врши у оквиру дефинисаних области квалитета у складу са донетим стандардима. Самовредновање квалитета рада је процена квалитета рада коју спроводи сама школа на основу стандарда квалитета рада и на тај начин себе ставља у активну улогу. Спољашње вредновање мапира јаке и слабе стране школе и на основу њих усмерава акције у подручја где је потребно унапредити квалитет. С обзиром да је ово процес који је тек отпочео код нас, веома је важно испитати промене које настају у тим подручјима, како их учесници образовно-васпитног процеса схватају и процењују и да ли самовредновање и спољашње вредновање доприносе квалитету рада школе.

Самовредновање школама обезбеђује потребне податке за остваривање напретка у раду. У оквиру спољашњег вредновања школе, корисно је употребљавати резултате добијене у процесу самовредновања у циљу делотворнијег планирања посете школама и усмеравања на одређена подручја спољашњег вредновања. Такође, ови подаци (резултати добијени у процесу самовредновања) треба да буду полазна тачка за структурирање разговора са учесницима у образовном процесу због ефикасније комуникације. Користећи извештаје о самовредновању, спољашњи евалуатори процењују квалитет самовредновања и могу значајно допринети његовом даљем унапређивању. Подаци који се добијају кроз процесе самовредновања и спољашњег вредновања омогућавају редефинисање Развојног плана школе, који садржи методе и поступке за остваривање краткорочних и дугорочних циљева, као и за праћење и вредновање његове реализације. Истраживања су показала да се најбољи ефекти у унапређивању квалитета рада школа постижу комбиновањем унутрашњег и спољашњег вредновања, што је циљ већине земаља у Европи.

Кључне речи: спољашње вредновање, кључни фактори, настава и учење, основна школа.

Summary

EXTERNAL EVALUATION AS A KEY FACTOR OF TEACHING AND LEARNING IN PRIMARY SCHOOLS

Facing with the challenges that have resulted from the process of European integrations, within the international project "Monitoring of the work quality of schools" under the auspices of the Kingdom of the Netherlands and with the support of the experts from Inspectorate of education of the Ministry of education, culture and science of the Kingdom of the Netherlands and the Academy of the International Association of Educational Inspectorates of the Countries of Europe (SICI Inspectors Academy–The Standing International Conference of Inspectorates), the Republic of Serbia has brought the innovations into educational system by the Law on the Foundations of the educational system ("The Official Gazette of the Republic of Serbia", no.72/09) with the aim of achieving high-quality, righteous and efficient educational system, and which envisages the measures that refer to the improvement of teaching quality, teachers' work and school management, introducing of new mechanisms of cooperation with parents and pupils, as well as the improvement of control over the system functioning as a whole.

Need for evaluation has arisen from the awareness of the need for continuous improvement of educational process, monitoring and overview the modern model school. A special article of the Law is also dedicated just to that and it refers to the ensuring of work quality of the institution (Article 48. of the Law on the Foundations of the educational system). According to this law, the evaluation of work quality of the institutions includes two forms of evaluation and represents the assessment of work quality. Evaluation is carried out in two ways: through self-evaluation and external evaluation. Self-evaluation is an internal supervision, the procedure that leads to strengthening of school and the improvement of the quality "from the inside". External evaluation is a type of external supervision, which is carried out within defined forms of quality, based on the standards, indicators and norms, and it is based on evidence that that is valid, authentic, reliable and consistent.

The system of evaluation that implies self-evaluation and external evaluation contributes to the improvement of work quality of schools, because it includes the evaluation of all aspects of life and work of school, and which has the influence on teaching, learning and learning results. In reform terms, the processes of quality evaluation follows the trends of reform processes in European countries, where this process has been placed in the limelight, because it is carried out within defined areas of quality in accordance with the standards that have been adopted. Self-evaluation of work quality is the assessment of work quality that is carried out by the school itself and it is based on the standards of work quality and in that way, it puts oneself in an active role. External evaluation maps out strengths and weaknesses of the school and based on them it directs the actions into areas where it is necessary to improve the quality. Since this is the process that has just started in our country, it is important to examine the changes that appear in those areas, how the participants of educational process understand and assess them and whether self-evaluation and external evaluation contribute to the work quality of school.

Self-evaluation ensures to the schools necessary data for achieving of improvement in work. Within external evaluation of the school, it is useful to use the results obtained in the process of self-evaluation with the aim of more efficient planning of visits to schools and directing to specified areas of external evaluation. Also, these data (the results obtained in the process of self-evaluation) should be the starting point for structuring of the conversation with participants in educational process because of more efficient communication. Using the reports on self-evaluation, external evaluators assess the quality of self-evaluation and may significantly contribute to its further improvement. Data that is obtained through the processes of self-evaluation and external evaluation enables redefining of the Development plan of the school, which contains methods and procedures for achieving short-term and long-term aims, as well as monitoring and evaluating of their realization. The researches have shown that the best effects in improvement of work quality of schools are achieved by combining of internal and external evaluation, which is the aim of most countries in Europe.

Keywords: external evaluation, key factors, teaching and learning, primary school.

Захваљујем се члановима комисије који су изразили заинтересованост да буду део ове докторске дисертације: Председници комисије, Проф. др Костовић Светлани, редовној професорки Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду и члановима Вучковић др Жељку, редовном професору Педагошког факултета у Сомбору и Пекић др Јасмини, Доценту Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, као и менторки, Проф. др Андевски Милицы, редовној професорки Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду.

Велика захвалност Rob Schouten-у, интернационалном инспектору за екстерну евалуацију и Johan van Bruggen-у, првом инспектору SICI, као и колегама из Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања који су ми омогућили увид у потребну документацију. Такође, запосленима Центра за бихејвиоралну генетику Филозофског факултета у Новом Саду који су урадили статистичку обраду података.

Посебну захвалност дугујем школама које су учествовале у истраживању, свим учесницима на утрошеном времену и стрпљењу.

Велико хвала и мојој породици на несебичној подршци и разумевању.

САДРЖАЈ

УВОД	17
I ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ	21
1. ПРИСТУПИ ВРЕДНОВАЊУ: ТЕРМИНОЛОШКИ ОКВИР	22
2. РАЗВОЈ МИСЛИ О ВРЕДНОВАЊУ	26
3. ВРЕДНОВАЊЕ У КОНТЕКСТУ САВРЕМЕНЕ ЕВРОПСКЕ ПРАКСЕ.....	28
3.1. Досадашња релевантна истраживања вредновања у земљама Европе.....	28
3.2. Неке специфичности спољашњег вредновања у Европским земљама.....	45
4. ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА РАДА ШКОЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ.....	56
4.1. Самовредновање квалитета рада.....	56
4.2. Спољашње вредновање квалитета рада.....	60
4.3. Рефлексија на спољашње вредновање у Републици Србији	65
II МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ ИСТРАЖИВАЊА	71
1. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА	72
2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА	72
3. ЦИЉ И КАРАКТЕР ИСТРАЖИВАЊА	73
4. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА.....	74
5. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА	75
6. ВАРИЈАБЛЕ ИСТРАЖИВАЊА	76
7. МЕТОДЕ, ТЕХНИКЕ И ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА.....	76
8. ПОПУЛАЦИЈА И УЗОРАК ИСТРАЖИВАЊА	78
9. ОРГАНИЗАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА.....	78
10. СТАТИСТИЧКА ОБРАДА ПОДАТАКА.....	79
III ПРИКАЗ И АНАЛИЗА ДОБИЈЕНИХ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА ... 81	
1. АНАЛИЗА НЕОСТВАРЕНИХ И ДЕЛИМИЧНО ОСТВАРЕНИХ СТАНДАРДА У КЉУЧНОЈ ОБЛАСТИ НАСТАВА И УЧЕЊЕ	82
2. АНАЛИЗА ПРОМЕНА НАСТАЛИХ У КЉУЧНОЈ ОБЛАСТИ НАСТАВА И УЧЕЊЕ НАКОН ИЗВРШЕНОГ СПОЉАШЊЕГ ВРЕДНОВАЊА	93
2.1. Анализа промена у ставовима наставника према планирању и припремању.....	93
2.2. Анализа промена у односу наставника према ученику.....	96

2.3. Анализа промена у хоризонталној размени искуства наставника	101
2.4. Анализа промена у подршци ученицима из осетљивих група	104
2.5. Анализа промена у систематичнијем праћењу ученичких постигнућа.....	107
2.6. Анализа промена у интензивнијем коришћењу материјално-техничких ресурса	110
2.7. Анализа промена у побољшању радне атмосфере	113
3. АНАЛИЗА СТАВОВА УЧЕСНИКА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ ПРОЦЕСА О ВАЖНОСТИ ДОПРИНОСА СПОЉАШЊЕГ ВРЕДНОВАЊА.....	117
3.1. Анализа ставова ученика, наставника, стручних сарадника, савета родитеља и руководства школе (директора школе и школског одбора).....	117
4. АНАЛИЗА ОДСТУПАЊА У НАПРЕДОВАЊУ ШКОЛА У ЗАВИСНОСТИ ОД ОЦЕНА ДОБИЈЕНИХ СПОЉАШЊИМ ВРЕДНОВАЊЕМ	123
5. АНАЛИЗА УТИЦАЈА СОЦИЈАЛНО-ДЕМОГРАФСКИХ ВАРИЈАБЛИ НА ПРОМЕНЕ КОЈЕ НАСТАЈУ У НАСТАВИ И УЧЕЊУ НАКОН СПОЉАШЊЕГ ВРЕДНОВАЊА.....	125
6. СПОЉАШЊЕ ВРЕДНОВАЊЕ КАО КЉУЧНИ ФАКТОР НАСТАВЕ И УЧЕЊА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА.....	127
IV ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	129
V ЛИТЕРАТУРА	141
VI ПРИЛОЗИ	157
1. ПРИЛОГ 1: Документација потребна за реализацију истраживања у школама	158
2. ПРИЛОГ 2: Инструменти истраживања	161
3. ПРИЛОГ 3: Примери добре праксе	221

УВОД

Циљ је у суштини питање морала.

*Правилно спроведено, спољашње вредновање помаже школама да
унапреде образовање.*

*Сви имају једнаку шансу и то је морални императив за све особе које се
баве образовањем; да помогну ученицима да остваре свој потенцијал.*

Побољшање квалитета образовања је стална брига националних политика. Одговорно друштво има обавезу да обезбеди високи квалитет образовања, али и да вреднује његово спровођење стандардима који су национални а изграђени на међународно признатим стандардима. Отуда се у развијеним земљама Европе, већ дуги низ година, отварају бројне дискусије са великим бројем питања, а спољашње вредновање квалитета образовања је на самом врху потреба и интересовања.

Иако не постоји консензус стручака о свим питањима спољашњег вредновања, оно као релевантна детерминанта квалитета школе, представља валидан елемент за компаративну анализу у праћењу квалитета образовно-васпитног процеса у различитим земљама.

Последњих се година у Републици Србији, у складу са реформама образовања, све више пажње поклања истраживању наставе и наставничке професије, њеног места у друштву и улоге. Посматрање треба да се фокусира на савремености, другачијој припреми наставника за будући позив и новим начинима вредновања квалитета рада наставника у настави.

Савремене промене у образовању опомињу да настава не подразумева само памћење садржаја који је прописан правилницима и написан у уџбеницима. „Настава, као организовани процес учења и систематског усвајања знања, подразумева интеракцију наставника и ученика које би у том процесу требало да повезује заједнички циљ развијање ученичких потенцијала.” (Вујачић и Аврамовић, 2008: 234). Насупрот традиционалној, предавачкој настави дидактика

промовише хеуристичку, програмирану, егземпларну, проблемску, индивидуализовану, компјутерску, тимску наставу. Аспекти савремене наставе су резултати учења и исхода за ученике, развој ученика током година, пракса оцењивања. „Питање квалитета рада учитеља и наставника једно је од кључних питања приликом размишљања о квалитету образовног система. Уколико желимо да побољшамо исходе образовања нужно је уз одговарајуће планове и програме, да осигурамо такве учитеље и наставнике који ће успешно да подстичу ученичка постигнућа” (Будић, 2009: 113). Развој школства, тежња и непрестана борба за активном улогом ученика и квалитетнијом наставом, подразумева и контролу резултата наставе и учења. Ова контрола се развија у два правца: кроз контролу сопствених резултата које врше сами наставници (самовредновање) и кроз контролу коју врше спољашњи евалуатори (спољашње вредновање). Модел садашњег професионалног рада наставника, утемељен је на чињеници да преношење знање без активног учешћа и партнерства са ученицима и њиховим родитељима не даје одговарајуће резултате, изискује сталну надоградњу компетенција наставника, стручно усавршавање и њихов лични и професионални развој, као и континуирано вредновање сопственог рада. Резултати истраживања Сузића (2000), који проучава ефикасност наставника у процесу наставе, показују да виши ниво процене властите ефикасности имају наставници који више значаја придају спољашњем вредновању у односу на наставнике који придају мање значаја спољашњем вредновању. Због тога су драгоцене истраживања наставног процеса која се баве проучавањем утицаја које вредновање остварује на процес наставе и учења, затим истраживања која упоређују резултате добијене вредновањем у циљу подизања квалитета наставе, јер могу указати на то у ком правцу вредновање даље треба усавршавати.

У том смислу, циљ рада је да проучи и испита оправданост спољашњег вредновања, ефекте које спољашње вредновање има на процес наставе и учења, да учини видљивијим њихову осетљивост, а посебно истражи постављене тврдње које спољашње вредновање сматрају кључним фактором за постизање већег квалитета у настави и учењу. С обзиром на то да се спољашње вредновање примењује тек неколико година у Републици Србији, оправдано је анализирање ове проблематике у циљу доприноса и проширења емпиријског искуства.

Битна питања која одређују процес спољашњег вредновања односе се првенствено на приступ, као и правце реализације, али и на оквире примена. У теоријском делу рада пажња је усмерена ка појмовном и термилошком одређењу спољашњег вредновања. Посебно поглавље рада је посвећено начинима на које различите земље у Европи решавају питања спољашњег вредновања у свом образовном систему. Затим је приказан модел решења спољашњег вредновања који је садржан у законским и подзаконским документима Републике Србије и концепт рефлексивне праксе у основним школама са његовим носиоцима и динамиком.

Као увод у емпиријски део рада представљени су резултати спољашњег вредновања спроведеног у узоркованим основним школама, за кључну област *Настава и учење*, а у вези су са решавањем питања у којој мери је спољашње вредновање кључни фактор за побољшање квалитета ове области.

Први део емпиријског рада садржи дефинисање проблема, задатака и циљева, као и постављање хипотеза, анализу података добијених истраживањем, и завршава се тестирањем постављених хипотеза.

У делу рада који се базира на налазима емпиријског истраживања, излажу се ставови свих учесника образовно–васпитног процеса у основним школама из узорка истраживања о спољашњем вредновању квалитета рада, са акцентом на кључну област наставе и учења. Овај део пружа богату емпиријску грађу засновану на аутентичним исказима ученика, наставника, стручних сарадника, савета родитеља и руководећих органа школе која је сврстана у категорије, и може рефлектовати постављање нових хипотеза и усмеравати даља истраживања.

Део емпиријског рада бави се анализом одступања у напредовању школа, у области наставе и учења, и представља покушај одговора на питања која су се јавила током истраживања: постоје ли одступања у напредовању школа и уколико постоје, да ли су она у зависности од оцена које су школе добиле у процесу спољашњег вредновања квалитета рада.

У следећем емпиријском делу рада смо се бавили анализом социјално-демографских варијабли у циљу утврђивања значаја да ли локалитет школе, пол и године радног стажа наставника имају утицај на промене које се дешавају у

области наставе и учења, у периоду након спроведеног спољашњег вредновања квалитета рада.

Последње поглавље емпиријског дела рада садржи анализу утицаја спољашњег вредновања на побољшање у оквиру свих стандарда квалитета у области наставе и учења јер се током истраживања јавила потреба ширег сагледавања утицаја спољашњег вредновања на област наставе и учења.

На крају, у завршном делу рада, дата су закључна разматрања и сумирани кључни резултати теоријског и емпиријског дела истраживања. Резултати истраживања представљају закључак о ефикасности оваквог система вредновања квалитета наставе, и представљају основу за његову даљу примену, могућа истраживања и модификације.

Рад покушава да одговори на нека од питања у вези са системом вредновања квалитета који се примењује у Републици Србији, како би одговори у вези са спољашњим вредновањем наставе и учења допринели објашњењу и разумевању низа питања из проблематике спољашњег вредновања, као дела система вредновања. Резултати добијени истраживањем могу да буду значајни школама, посебно наставницима као носиоцима и реализаторима образовно–васпитног процеса. Такође, могу бити значајни за допуну законског оквира спољашњег вредновања, али могу бити и полазна основа за даља истраживања у овом научном пољу.

I ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ

1. ПРИСТУПИ ВРЕДНОВАЊУ: ТЕРМИНОЛОШКИ ОКВИР

Често се у разним сферама друштвених догађања и процеса у образовању чује термин евалуација, *вредновање*. Евалуација (фр. *évaluation*) одређивање вредности, валоризација или вредновање (од лат. *valere*: бити здрав, јак, способан), у општем смислу значи опис, анализа, вредновање и оцена пројеката, процеса и организацијских јединица по утврђеном критеријуму или стандарду. Иако у нашем језику реч евалуација као појам има сасвим одговарајуће синонине (процена, оцена, вредновање) он се одомаћио и као технички термин, и у најширем смислу означава оцењивање тј. вредновање некога, односно нечега, према утврђеном критеријуму или стандарду. Тако се данас евалуирају резултати најразличитијих активности појединаца, група или институција; од постигнућа преко учинака до резултата пројеката, програма и процеса.

„Евалуација подразумева систем мерења како се резултати школске наставе и васпитног рада одражавају на личност ученика у целини” (Педагошки речник, 1967: 236).

Многи аутори говоре о појму и функцији вредновања. „Основна функција вредновања је унапређивање васпитно-образовног рада. Вредновање треба да прати сваки корак педагошке, и не само педагошке делатности“ (Вилотијевић, 1992:3). Други пак говоре о вредновању као комплексној делатности, указујући на низ компоненти које га чине. „Вредновање образовања је комплексно и заснива се на проценама вредности процеса и исхода. Зато је у процењивању потребно узимати у обзир: нивое квалитета, чиниоце квалитета, инструменте за процену квалитета, документацију о квалитету, кориснике резултата вредновања и друго“ (Кундачина, 2013: 17). Аутор Поткоњак (1972) разматра процес вредновања и сматра да постоји оправдање када се говори о сложености система вредновања. Он сматра да се процес вредновања састоји из више компоненти и етапа. И Емина Хебиб (1995) сматра да вредновање чине различите компоненте; систем метода, техника и различитих евалуативних поступака које за потребе циља и функције вредновања имају побољшање рада. Основу система чини процес вредновања свих елемената образовно-васпитног рада са крајњим циљем у мењању, унапређивању праксе.

У педагогији и дидактици евалуација/вредновање подразумева процењивање развоја ученика према циљевима наставног програма. „Оно представља систем мерења, односно процењивања ефеката и резултата наставе и васпитања и као такво не ограничава се само на ниво савладаности садржаја наставних програма, уже образовних, односно интелектуалних исхода наставе, него има задатак да захвати шире промене личности ученика, начине понашања, ставове, вредности, интересовања, социјабилност, однос према раду, дакле, шире промене личности изазване педагошким деловањем наставника“ (Гојков, 2003:21). Младен и Нада Вилотијевић разматрајући вредновање квалитета резултата и процеса учења (2014), указују на различите моделе комплексног система вредновања и сматрају да је применом комплексног система вредности потребно пратити и вредновати не само резултат већ и процес долажења до резултата. Аутор Драженко Јоргић, у истраживању вредновања рада наставника сматра: „Вредновање или евалуација је композитан процес који у себи садржи поступке евидентирања, провјеравања, мјерења и оцјењивања. Ови поступци односе се на процесе и резултате рада ученика и наставника“ (2005:15).

Вредновање је оцена онога што је урађено или постигнуто, како је урађено и који су резултати предузетих активности. То је поступак потребан да би се проценили резултати и успеси предузетих мера и акција после неке процене. Може се посматрати и као начин учења на основу искуства и боље примене нових мера у будућности. Вредновање одговара на питања: шта је урађено, шта је постигнуто и који су резултати; процењује колико су предузете активности у релацији са постојећим потребама, показује да ли су проблеми јасно дефинисани и формулисани, разматра компарацију између стварних и планираних средстава. То је и анализа постигнутих резултата, у односу на уложене ресурсе и какав је учинак.

У студији Johan Van Bruggen-а, налазимо да „Вредновање у образовању није ништа више него интелигентан пут за проналажење одговора на три питања: *Шта је квалитет X?*, *Да ли је квалитет X довољно добар с обзиром на оно шта желимо?* и *Да ли се квалитет X добро уклапа у наш циљ?* (2001: 75). Вредновање подразумева да су најпре утврђени, дефинисани и јасно одређени циљеви које је могуће остварити и који се могу вредновати, тј. дефинишу се вредности које се у

процесу вредновања желе сагледати. Користи се бројним поступцима, техникама и мерењима како би се што објективније утврдили ефекти образовно–васпитног рада.

Вредновање се све више схвата као систем вредновања укупне делатности школе као образовно–васпитне институције, због чега се многи аутори залажу за комплексан приступ процесу вредновања у односу на контекст школе у друштвеној средини. Основна намера вредновања је да побољша планове, програме и одреди степен реализације циљева, да укаже на јаке и слабе стране и сугерише промене у будућој примени реализације програма; као и код других процеса и код вредновања могу да се јаве објективне баријере, као што је немерљивост циљева и субјективна ограничења, отпор према вредновању од стране разних фактора и слично.

Унапређење квалитета и улагања у образовање широм Европске уније један је од циљева Европског стратешког оквира за образовање и оспособљавање (*European Strategic Framework for Education and Training-ET 2020¹*). Квалитет образовања је од виталног значаја за економски и друштвени успех и зато га треба континуирано пратити и побољшавати што подразумева систем осигурања квалитета који покрива све нивое образовања. Република Србија, иако није чланица ЕУ, прихватила је овај стратешки оквир за образовање у циљу побољшања квалитета образовања и васпитања.

Процес вредновања подразумева самовредновање и спољашње вредновање.

Спољашње вредновање квалитета рада школа је процена квалитета рада коју спроводе спољашњи евалуатори. Овим вредновањем се идентификују/мапирају јаке и слабе стране школе и на основу њих усмеравају акције у подручја где је потребно унапредити квалитет. Процес спољашњег вредновања је замишљен као процена од стране спољних и независних посматрача-евалуатора. Заснован је на великом броју информација које се прикупљају опсервацијом и директном комуникацијом са свим актерима живота и рада у школи, а у складу са критеријумима за вредновање и успостављеним стандардима. Аутор Harvey сматра: „External evaluation is a generic term for most

¹ http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_en

forms of quality review, enquiry or exploration and a process that uses people external to the programme or institution to evaluate quality or standards.“ (Analytic Quality Glossary, Quality Research International, 2004-17).

Самовредновање квалитета рада је процена квалитета рада коју спроводи сама школа на основу стандарда квалитета рада и на тај начин себе ставља у активну улогу. „Успостављање система квалитета неопходно је у свим областима деловања и рада, природно и у образовању које утиче на развој друштва у целини. Самовредновање се налази у центру система квалитета образовања. То значи да су школе као установе професионалаца и стручњака добиле могућност да планирају сопствени развој и да буду равноправни партнери просветним властима у установљавању, унапређивању и обезбеђивању квалитета“ (Приручник за самовредновање и вредновање рада школа, 2005: 6). „Постоји општа сагласност стручњака и научника да је рефлексивност сопствене праксе основа квалитетног васпитно-образовног процеса, али да се она не своди на једноставно промишљање властитих поступака и њихових последица, већ да укључује и размишљање о новом искуству са намером да се упозна његово значење, како се оно може објаснити и шта то објашњење значи за будуће акције“ (Клеменовић, 2011: 152). Самовредновање је поступак којим се вреднује сопствена пракса и сопствени рад, полазећи од анализе шта је и како је урађено. Процес самовредновања је замишљен као процена квалитета од стране саме школе, изнутра, ради њеног јачања. То је процена квалитета рада коју школа спроводи на основу установљених стандарда квалитета рада сваке године по појединим областима вредновања, а сваке четврте или пете године у целини. Школа је дужна да, у року не дужем од пет година, изврши самовредновање свих области квалитета рада.

Промовисање културе вредновања је циљ коме се тежи и у основи представља подстицање и развијање квалитетног самовредновања или интерног вредновања, као најефикаснијег облика вредновања квалитета на свим нивоима и у свим сегментима система (Ђерманов, 2005).

У европским и другим земљама поступак самовредновања, уз спољашње вредновање, прихваћен је као најефикаснији механизам за унапређивање квалитета рада у школи.

2. РАЗВОЈ МИСЛИ О ВРЕДНОВАЊУ

С развојем друштва и потребама преношења искуства на младе генерације, растао је и значај организованијег, планског оспособљавања младих за животну праксу, а са тим и значај вредновања као нераскидивог дела образовно-васпитног процеса у школама. Проширени простори праксе захтевали су ширење схватања о вредновању рада (у робовласничком друштву неговане су специфичне друштвене вредности: у Спарти су ценили војничке способности и вештине и неке посебне црте личности-снага, издржљивост, лукавство и друго, у демократској Атини, где се неговала наука и филозофија, ценило се говорништво, писменост, музика и друге културне вредности и остварења; у феудалном друштву, са наглашеним друштвеним разликама и вредновање је имало наглашену селективну улогу која је подразумевала строге испите код пријема ученика и калфи, јер су еснафи и цехови желели да онемогуће нагло ширење појединих заната и на тај начин обезбеде повољнију цену својих услуга).

У средњем веку, први пут се сусреће испит као облик вредновања знања ученика и студената у црквеним школама. Усмено испитивање се први пут помиње на Универзитету у Болоњи 1219. године; 1702. године на Trinity Kollege–Cambrige; на Сорбони су кандидати крајем 18. века бранили своје тезе на усменим испитима у складу са захтевима формалне логике. Карактер и начин вредновања су повезани са владајућим системом друштвених вредности, са образовно-васпитним циљевима и задацима, са одређеном концепцијом школе, методама рада, облицима и средствима организације образовно-васпитне делатности па је њима условљена и концепција система вредновања реализације постављених циљева и образовно-васпитних задатака.

У земљама развијеног запада, тридесетих година прошлог века Р. Тајлер први пут помиње термин вредновања, подразумевајући под њим процес којим се утврђују резултати наставе код појединих ученика или група ученика (према Спасојевић, 2011).

Стална међународна конференција инспектората, основана 1995. године, окупља инспекторе из целе Европе (The Standing International Conference of Inspectorates–SICI) како би се постигли договори о заједничким приступима

вредновању. Затим је 1998. године, на конференцији у Прагу, формирана радна група од националних експерата из двадесет шест земаља како би се одредиле смернице и индикатори који би олакшали вредновање на националном нивоу. Резултати њиховог рада презентовани су 2000. године у Лисабону, а извештај се односио на шеснаест индикатора квалитета школског образовања груписаних у четири подручја: *Постигнућа* (математика, читање, природне науке, информационе и комуникационе технологије, страни језици, учење учења и грађанско васпитање), *успех у транзицији* (способност ученика да заврше школу и партиципација младих у вишим нивоима образовања), *мониторинг школског образовања* (одређује ниво партиципације корисника система у управљању и вредновању) и *ресурси и структуре* (аспекти инфраструктуре, образовни трошкови по ученику, образовање и обучавање наставника, обухват деце предшколским образовањем и број студената по једном компјутеру).

Данас се термин вредновање користи у врло широком значењу, од вредновања постигнућа у неком низу задатка, до вредновања у смислу одређивања општег напредовања ученика у наставном и васпитном процесу, који рефлектује ток мењања његове личности у току школовања. Вредновање квалитета школа је присутно од првих деценија двадесет првог века у готово свим земљама Европске уније и један је од стратешких оквира свих земаља чланица, као и земаља које чекају на прикључење.

3. ВРЕДНОВАЊЕ У КОНТЕКСТУ САВРЕМЕНЕ ЕВРОПСКЕ ПРАКСЕ

3.1. Досадашња релевантна истраживања вредновања у земљама Европе

Побољшање квалитета образовања је кључно питање у политици расправе о образовању, како на нивоу појединачних држава тако и на нивоу Европске уније. Потреба за образовним системом који обезбеђује и унапређује квалитет образовања је увелико призната на европском нивоу. Систем осигурања квалитета заснован је на принципу неговања културе која ће тежити сталном унапређењу квалитета наставе и учења. Државе чланице ЕУ се подстичу да развијају и промовишу такву културу и да обезбеде транспарентност квалитета исхода који се може проценити и оснажити заједничко учење на терену. У 2014. години, Савет је позвао Европску комисију да ојача узајамно учење и подржи државе чланице у развоју њихових аранжмана за осигурање квалитета. У извештају *Eurydice*, којем је претходио извештај из 2010. године, дат је специфичан и упоредни преглед школа широм Европе које у свом систему имају вредновање квалитета рада, у циљу промовисања размене знања и приступа за побољшање квалитета образовног система.²

Распрострањеност спољашњег вредновања

Вредновање квалитета рада школа распрострањено је широм Европске уније. У већини земаља започело је у раним 2000-тим са циљем праћења и побољшања квалитета рада школа у целини, а тренд увођења траје и данас. Вредновање подразумева широки спектар школских активности укључујући наставу и учење и руковођење школом.

Постоје два главна типа по којима се школе вреднују: спољашње вредновање (екстерна евалуација) која се спроводи од стране евалуатора који нису из школе, и интерно вредновање (самовредновање), које се обавља од стране

² Закључци, види Савет 20. маја 2014. године о осигурању квалитета за подршку образовању и оспособљавању, ОЈ С 183, 14.6.2014.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014XG0614%2807%29>

учесника, запослених у школи. Извештај *Eurydice* из 2014³. године приказује систем спољашњег вредновања у свим државама чланицама ЕУ, Исланду, Бившој Југословенској Републици Македонији, Турској и Норвешкој. Извештају не обухвата Босну и Херцеговину, Лихтенштајн, Црну Гору и Србију. Међутим, опсег спољашњег вредновања варира од земље до земље, у зависности од тога какву аутономију спољашње вредновање има. У даљем тексту анализираћемо како је спољашње вредновање школа организовано у Европи⁴:

Субјекти школског контекста (тела) одговорни за спољашње вредновање

У већини образовних система спољашњи евалуатори су инспектори који су за свој рад одговорни инспекторату или неком другом телу на највишем нивоу.

Постоје два основна типа субјеката школског контекста (тзв. тела) одговорних за спољашње вредновање, више или мање једнако заступљена:

1. одељење на највишем нивоу власти или инспекторат и
2. посебне агенције којима је поверен посао спољашњег вредновања.

Обука и квалификације евалуатора

У већини образовних система Европске уније школе су слободне да одаберу најбоље алате за процесе вредновања: документе (као што су годишњи планови рада, Развојни планови, анализе резултата самовредновања), упитници, индикатори (као што су резултати теста ученика у поређењу са ученицима из других школа који раде под сличним условима: тип образовања, величина школе и географски положај, друштвено-економска позадина ученика) и скале за поређење са националним просеком.

Са изузетком неких земаља, одговорне власти, њихови саветодавни или извршни органи издали су посебне смернице и приручнике за вредновање и

³ European Commission/EACEA/Eurydice (2015). *Assuring Quality in Education: Policies and Approaches to School Evaluation in Europe. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

⁴ Исто

самовредновање⁵. Ови различити документи фокус стављају на алате који се приликом вредновања могу користити (SWOT анализа, упитници, интервјуи, употреба критеријума мерења учинка и друго). У неким земљама, приручници и смернице су јавно доступни на сајту надлежног органа за образовање. Министарства, инспекције, образовне власти или други органи који се баве образовањем, у једној трећини образовних система земаља Европске уније, развили су и *on-line* приступ форумима на својим сајтовима како би подржали самовредновање. Тиме се обезбеђује приступ и омогућава размена информација, мишљења, примера добре праксе и идеја између различитих учесника у самовредновању. Такође, омогућава се и приступ корисним алатима (опсервације листова, упитника, видео туторијала, FAQ, Helpdesk Support).

У више од половине образовних система земаља Европске уније ради унапређивања квалитета рада школе могу тражити савет и подршку спољних евалуатора, академских експерата, образовних и школских саветника или консултаната за унапређење, специјалиста из општинских одељења за образовање, наставника тренера, директора школа као и других наставника. Њихово укључивање углавном подразумева давање савета, смерница и обуке о томе како да спроведу самовредновање и побољшају процес образовања, која средства да користе, и како да представе резултате и нацрт акционих планова на основу налаза самовредновања.

У већини европских земаља, да би се постао спољни евалуатор потребан је одређени број година професионалног искуства у школи на пословима наставника или пословима управљања школом. Кандидати са ширим спектром квалификација и разноврсним професионалним искуством могу постати спољни евалуатори (уз проверу поштовања закона, професионално искуство у секторима образовања, истраживања и психологије, специјализације за управљање ресурсима и администрацијом, евалуатори са истраживања или одређеног академског профила). Поред формалне квалификације и професионалног искуства, неколико земаља одабира кандидате за спољне евалуаторе на основу њихових вештина, знања и компетенција (вештине комуникације и извештавања, познавање

⁵ Постоји у Републици Србији – Приручник за самовредновање и вредновање рада школа. (2005). Београд: Министарство просвете и спорта & British Council.

неколико језика које често укључује и познавање језика националне мањине, аналитичке способности, ИКТ вештине, стручно знање о образовном систему и друго).

У деветнаест образовних система земаља Европске уније спољни евалуатори морају да остваре специјализацију, било пре именовања или током обуке, или пробног периода (од неколико дана и месеци интензивног тренинга у организацији Министарства просвете до обуке за различите аспекте процеса вредновања школа у трајању од годину дана, обавезно стручно усавршавање, специјалистички курсеви).

Критеријуми спољашњег вредновања

Критеријуми вредновања су базирани на две компоненте:

1. на параметрима (мерљиви аспект области који може да се процени) и
2. потребним стандардима (одреднице, нивои, норме) на основу којих се процењују параметри.

Већина земаља користи стандардизоване критеријуме установљене на највишем нивоу власти са фокусом на широком спектру школских активности. У оним земљама где критеријуми спољашњег вредновања нису стандардизовани, спољашње вредновање тежи да се фокусира на ограниченим аспектима школског рада. Две трећине праћених образовних система земаља Европске уније у којима се спроводи спољашње вредновање има стандардизоване оквире које спољни евалуатори користе.

Оквири за спољашње вредновање покривају широк спектар школских аспеката укључујући квалитет наставе и учења, исхода учења, област управљања школама, као и поштовање прописа (изузетак је Турска где је фокус спољашњег вредновања на поштовању прописа). Оквири вредновања варирају у дужини и сложености; они су обично структурирани према главним областима школских активности (нпр. наставе и учења, подршке ученицима, руковођење) и организовани у више специфичних параметара. Како би се помогло евалуатору да

процени степен квалитета школа, оквир дескрипцијом дефинише ниво који се очекује за сваки параметар или област рада школе.

Динамика спољашњег вредновања

Учесталост спољашњег вредновања подразумева три главна модела:

1. *циклични модел*, у којем се све школе оцењују у редовним интервалима, а које је прописало централно/највише тело или инспекција,
2. *фокусирани приступ* на основу узорка, процену ризика, односно *ad-hoc* критеријумима утврђеним у централном/највишем нивоу власти и кроз годишње или вишегодишње програме рада, и
3. *комбинацију* два модела (циклични и фокусирани приступ).

На Исланду је, нпр. узорак прегледа увек из различитих општина; у Холандији, Шведској и Великој Британији (Енглеска и Северна Ирска) коегзистирају два система: распоред спољашњег вредновања је цикличан за све школе, али се може променити на основу резултата или на основу процене ризика.

У случају цикличног модела, вредновања се одржавају у редовним интервалима које могу бити од три године (у Македонији и Турској) до максимално десет година (Белгија, фламанска заједница). Најчешћи успостављени интервал између два спољашња вредновања је пет година.

Процес спровођења спољашњег вредновања одвија се у три фазе:

- *Прва фаза* се састоји од прикупљања и анализирања података о појединачним школама и понекад, обављања иницијалне анализе ризика.
- *Друга фаза* подразумева посету школи, посматрање школског живота (наставе и других дешавања), прегледање документа и разговоре са школским актерима, као и, у неким случајевима, другим релевантним актерима (родитељима, школским одборима).

- *Трећа фаза* обухвата припрему и писање извештаја о спољашњем вредновању.

Ове фазе су присутне у свим земљама Европске уније, иако се неки кораци различито спроводе од једне земље до друге и показују различите степене сложености.

У већини случајева, *евалuatorи прикупљају низ података* из различитих извора пре посете школи. Природа докумената и података који се прикупљају и анализирају, варирају. Главни индикатор је постигнуће ученика или успех у националним тестовима. Такви подаци се обично допуњују другим квантитативним информацијама, као што су величина разреда, однос ученик-наставник, број деце са посебним потребама, стопа ученика који раније напуштају школу и друго. У Великој Британији (Велс) су узете у обзир и процене наставника. У већини земаља Европске уније евалuatorи користе претходне, и где је то могуће, интерне извештаје о процени и документе као што је Школски развојни план, школски сајт и стратешка документа школе. На Исланду се посебно анализирају и акциони планови рада школе који су у вези са социјалним статусом ученика и административни документи (распоред часова, школски календар, записници са састанака одбора). У неким земљама, специфични документи су узети у обзир, као што су процедуре за решавање притужби (Чешка, Аустрија, Словачка и Шведска), динамика сталног стручног усавршавања (Чешка и Немачка) и финансијски извештаји (Малта). Извор информација може да потиче и од разних школских актера (директора школа, наставника, родитеља, ученика, представника локалне заједнице), али такве информације није могуће прикупити пре посете школи, посебно када се прикупљају путем интервјуа. Процена ризика се врши као прелиминарни корак у Данској, Ирској, Холандији, Шведској и Великој Британији (Енглеска и Северна Ирска) и ова пракса се користи да се фокусира рад евалuatorа на школама које нису показале очекивани ниво (Данска, Ирска, Холандија, и Велика Британија-Енглеска), или да бирају између различитих типологија инспекција (Шведске и Уједињеног Краљевства-Северна Ирска). Кључна карактеристика су индикатори о постигнућима ученика, углавном на основу резултата у националним тестовима. Подаци се допуњују и другим

изворима информација (финансијски подаци за школе у Холандији; резултати школског истраживања у Шведској; редовно присуствовање и похађање ученика у Ирској; оцене из претходних инспекција у Великој Британији (Енглеској и Северној Ирској).

Посете школама су стандардни корак у поступцима свих земаља.

Дужина посета може да варира идући од најмање један дан (Аустрија и Шведска) до максимално седам дана (Словачка); у просеку је између два и три дана. У већини земаља дужина посете зависи од сложености инспекције или величине школе (по броју ученика, а на Малти и број наставника одређује дужину посете).

Посете су организоване око *три главне активности*:

1. Посматрање часова/активности,
2. разговора са запосленима у школи,
3. преглед школских активности, просторија и/или интерних докумената.

Присуствовање настави је заступљено у свим спољашњим вредновањима, изузев Естоније, Португала и Мађарске (у фази пилот програма). У неким земљама, протокол за посете школама прописује минимум броја часова. У Белгији (немачка језичка заједница), инспектори морају да присуствују на часовима код најмање 50% наставника, док у Исланду учешће иде и до 70% наставника. У Летонији, процедуре налажу преглед најмање дванаест часова, док је на Малти у зависности од дужине боравка и капацитета евалуатора. Обично, евалуатори посматрају ученике, и на часовима и у паузама, да би боље разумели школску климу.

Разговори се углавном одвијају са наставницима, директорима школа и другим представницима управе школе (у Великој Британији-Северна Ирска), наставници попуњавају *on-line* упитник уз учешће на добровољној основи; у Португалу, ова пракса је ограничена на узорку наставника; у Мађарској је прописано да најмање 5% наставника мора бити интервјуисано).

Ангажовање свих школских актера је међу препорукама Европског парламента за унапређење квалитета рада, и оно подразумева укључивање свих

који имају удела у школама. Укључивање наставника и директора школа заступљено је готово свугде; у тринаест од тридесет једног образовног система Европске уније (Белгија-немачко говорно подручје, Естонија, Летонија, Литванија, Пољска, Португалија, Румунија Словенија, Шведска, и Велика Британија) у коме се врши спољашње вредновање, ставови ученика, родитеља и представника локалних заједница се узимају у обзир током вредновања. У девет образовних система (Белгија-фламманска заједница, Чешка, Немачка, Ирска, Шпанија, Италија, Исланд, Македонија и Турска) ангажовање је ограничено на ученике и родитеље, док је у неким системима (Холандији и Румунији) ограничено на родитеље и локалну заједницу. На Малти, процедуре предвиђају само укључивање родитеља, а на Кипру и у Словачкој, само ученици учествују у процесу. Мађарска је, за време трајања пилот пројекта, предвиђала укључивање родитеља. У три земље (Белгија-Француска заједница, Француска и Аустрија), не постоји одредба за укључивање свих школских актера. Иако у великој већини земаља постоји одредба о укључивању заинтересованих страна, његова примена није увек систематска. У шест образовних система (Белгија-фламманска заједница, Чешка, Немачка, Италија, Холандија и Словенија) евалуатори могу да одлуче самостално да ли ће или неће укључити све актере. Где се то деси, укључивање родитеља и/или ученика може да се заснива на истраживањима, интервјуима или је заступљено обоје. Интервју може бити са појединцима или организован у фокус групама. У већини земаља ученике и њихове родитеље консултују путем упитника. Међутим, у Белгији-немачка језичка заједница, Ирској, Кипру, Португалији, Исланду, Македонији и Турској се консултује само узорак ученика и/или родитеља, или њихових представника из школског савета и школских одбора. На Малти, када је школска популација већа од 150 ученика, анализа упитника је ограничена на овај број. У Литванији могу бити консултовани и представници синдиката просветних радника и представници оснивача школа, а у Румунији и представници локалне администрације. У Шведској, у случају детаљног вредновања, укључује се особље центара за социјалну заштиту. Родитељи, ученици, и где је предвиђено локална заједница, консултују се о разним темама. Основно питање тиче се задовољства укупним квалитетом школе, наставом и школским објектима и областима као што су оптерећење ученика,

безбедност, студија животне средине и школска клима. У Великој Британији (Енглеска), родитељи могу да изразе своје мишљење о школској безбедности и злостављању, док Летонија обухвата ставке као што је организовање ваннаставних активности. Евалуатори оцењују родитеље и ученике у Шведској. У Шпанији, школе добијају низ контекстуалних упитника, које морају испунити ученици и родитељи, поред наставника и директора школа. Циљ ових упитника је да се прикупе информације о статусу породице, социјално-економском нивоу, школској средини, како би се омогућило боље разумевање учинка ученика у националним тестовима.

Рад евалуатора, њихови налази, и када је то потребно мере које налажу школама, описани су у коначном *извештају о спољашњем вредновању*. Ова пракса је заједничка свим земљама Европске уније. У Аустрији, међутим, такав извештај је замишљен као договор између евалуатора и школе о аспектима који се морају решавати. У већини земаља, израда извештаја о процени је дијалошки процес између евалуатора и руководства школе. У неким случајевима укључени су и наставници. У шест образовних система (Белгија-Француска заједница, Француска, Италија, Мађарска, Холандија и Шведска) извештај евалуатора се завршава без икакве консултације са школом. У Холандији, међутим, школе могу побијати закључке о коначном извештају подношењем свог мишљења надлежном органу. Дијалошки процес, који доводи до коначног извештаја вредновања, може имати различите кораке. Углавном се одвија у три корака: евалуатори дају школи нацрт извештаја; руководство школе пружа повратне информације и евалуатори финализују извештај. У неким земљама присутне су разлике; у Пољској сам извештај не могу коментарисати школе, али се о налазима усмено расправља са свим наставницима на састанку пре његове израде. Закључке завршног извештаја, управа школе може оспорити и евалуатори могу тражити од регионалног управника да се поново анализирају прикупљени подаци. У Летонији, школа има право да поднесе приговор на завршни извештај и даје предлоге Комитету за акредитацију. У Португалу, Великој Британији и Турској, након повратне информације следи разговор са директором школе и у неким случајевима наставницима, пре састављања нацрта извештаја. У Великој Британији (Северна

Ирска), оцењивачи организују додатни састанак са школским одбором како би разменили мишљења о школи. У Белгији и Ирској, школе могу да обезбеде нове коментаре и доказе у писаној форми када извештај буде завршен.

Исходи спољашњег вредновања

Анализа резултата спољашњег вредновања открива много шароликију слику, са само неколико узорака који је усвојен у већини земаља. Упркос овој разноликости, заједничко за скоро све образовне системе су *препоруке*.

У свим земљама у којима се спроводи спољашње вредновање и за које су доступни подаци, са изузетком Белгије (немачка језичка заједница) и Пољске, евалуатори у извештајима формулишу препоруке за побољшање. У Пољској, такве препоруке се издају само у случају да су законски услови прекршени или постоје неке друге неправилности. Природа и тон препорука разликују се од земље до земље, од обавеза школе за конкретном акцијом, до општих сугестија за побољшање у широкој области. У Чешкој, на пример, школе имају обавезу да прате препоруке у циљу побољшања квалитета образовања, али само у случају озбиљних пропуста. У Италији и на Кипру школе имају потпуну аутономију у одлучивању да ли да следе препоруке. У Француској се поштовање препорука сматра више моралном него уговореном обавезом. У Естонији и Македонији препоруке се морају поштовати и праћене су одређеним роковима.

Након препорука, школе, евалуатори, и/или надлежни органи предузимају *акције* које се могу груписати у три широке категорије:

1. корективне акције,
2. дисциплинске мере и
3. акције подизања свести.

Прва категорија се односи на акције које имају за циљ да се позабаве слабостима и недостацима у квалитету образовања, или поправљање прописа који су прекршени.

Друга категорија односи се на дисциплинске поступке, обично предузете од стране надлежних органа, који се примењују у оним случајевима када постоји

кршење законске регулативе. У осамнаест образовних система земаља Европске уније (од проучаваних 31 са спољним вредновањем) закони предвиђају употребу дисциплинских поступака у случају повреде прописа или немогућности да се поправе недостаци након одређеног периода. У Чешкој, Мађарској и Аустрији дисциплинске мере се могу предузети само ако су повређени закони, док све остале земље укључују и неуспех школе да се активностима одговори на препоруке које је формулисао евалуатор. Дисциплински поступци су сврстани у две категорије: оне који су оријентисани на наставно особље школе и оне који су оријентисани на школу у целини или њене надлежне органе. Прва категорија обично има облик казне, санкција или замена школских директора, или ређе другог особља. Замена директора или школског одбора као органа управљања, предвиђена је као могућност у Чешкој, Пољској, Словенији и Словачкој. Овакве мере су примењене и у неколико случајева на Малти. У Македонији, било који члан школског особља може да буде предложен за разрешење од стране спољних евалуатора када се ради о случајевима озбиљних повреда, као што су алкохол и дрога, узнемиравање ученика или злоупотреба школског буџета. Други тип дисциплинских поступака се примењује када се процени да школа у потпуности не функционише, и може ићи до затварања школе, смањења буџетске одредбе или поништавања правног основа. У Летонији, на пример, школе могу да изгубе право да издају законом признате сертификате о завршетку општег образовања; у Чешкој и Словачкој инспектор може да предложи да се школе избаце из регистра школа; у Естонији, Министарство може прогласити неважећим образовну дозволу чиме се школи онемогућава дозвола за рад; и у Великој Британији (Енглеска), у случају академије, државни секретар може одлучити да се прекине финансирање. Финансијске последице су такође предвиђене у Холандији и у Белгији (Француска заједница) за екстремне случајеве (комплетно годишње буџетско финансирање школе може бити одложено), иако овакве мере још нису примењиване. У Мађарској и Шведској надлежни органи могу потпуно затворити школе, иако се то ретко практикује. У Шведској, школа може бити затворена само на шест месеци, након чега инспекторат планира које мере да предузме и који кораци су неопходни за побољшање школе. У неким земљама користи се други дисциплински поступци, као на пример у Великој Британији (Енглеска) где

школама под посебним мерама није дозвољено да запошљавају нове квалификоване наставнике; или Естонија и Шведска, где власник/директор школе може добити казну. Док се у већини земаља дисциплински поступци могу предузети само од стране одговорних власти, у Словенији инспектори сами имају правни основ за примену неких типова санкција, укључујући привремено суспендовање свих школских активности, иако се ово још није догодило.

Трећа категорија обухвата акције које имају за циљ препознавање, ширење и промовисање примера добре праксе. Већина земаља је развила одредбе које спадају у прве две категорије, а у неколико случајева резултати су конципирани као инструмент да се ојача видљивост школа које су добре и за унапређење школске праксе у целини. Ширење примера добрих школа је дефинисано као званично признање школи, подршка, и давање примера мање успешним школама из спољашњег вредновања. Само шест образовних система (од 31), има неки облик оваквих активности. У Француској школе које најбоље раде могу бити иноватори и могу примити додатне ресурсе; у Литванији, тело за вредновање (NASE–The National Agency for School Evaluation) има мандат да прикупља информације о најбољим школама и да те примере дистрибуира директорима и наставницима школа које нису имале добре резултате; у Пољској, оцењивачи морају припремити посебан образац за школе које су показале добру праксу постављајући веома високо неке стандарде; у Великој Британији (Енглеска, Велс и Северна Ирска), докази прикупљени током инспекције могу се користити за информисање кроз тематске и друге извештаје о доброј пракси, а доступност је обезбеђена преко веб сајтова инспектората. Овакви приступи омогућавају подизање свести о томе шта која школа ради и у каквим околностима, и подижу профил школа које су оствариле добре резултате. Такође се подржава култура позитивне повратне информације и учење од успешних колега, што може да допринесе развоју образовно-васпитног процеса.

Поред формулисања препорука, евалуатори могу бити ангажовани и у неким наредним радњама, у анализирању или провери да ли је и у којој мери школа испунила препоруке из извештаја. То је случај у приближно две трећине образовних система који се вреднују. Праћење активности се обично састоји од допунских посета, или ређе у анализи извештаја састављених од школе и давању

повратне информације о предузетим радњама за превазилажење слабости које су евалуатори идентификовали. Са изузетком Малте и донекле Ирске, праћење активности дешава се само када се детектују слабости, пропусти или прекршаји. У Белгији (Немачка језичка заједница) на пример, само озбиљни недостаци изискују праћење активности, док се у Словенији примењује само када мере подразумевају надзор за дужи временски период. У Великој Британији (Велс), озбиљност слабости одређује распоред накнадних посета. На Малти све школе добијају ненајављено једнодневну посету праћења у току једне календарске године од објављивања извештаја о вредновању. У Летонији, школе морају да подносе извештаје сваке године док се све препоруке спроводе.

У свим земљама у којима се спољашње вредновање одвија, школе су у обавези да предузму *активности* у циљу побољшања квалитета образовања. За дванаест образовних система (Белгија-немачко говорно подручје и Фламманска заједница; Шпанија, Летонија, Литванија, Пољска, Португалија, Велика Британија (Велс и Северна Ирска); Исланд, Македонија и Турска) предвиђена је обавеза школа да доставе *акциони план* у којем се на специфичан начин планира превазилажење идентификованих слабости. У Пољској је достављање акционих планова ограничено на случајеве школа са врло лошом оценом. У Италији и Уједињеном Краљевству (Енглеска) не постоји захтев да се развија посебан акциони план; у Мађарској се предвиђа да школе развијају петогодишње акционе планове које следе препоруке евалуатора; у Белгији (фламманска заједница) и Литванији постоје јасне одредбе које имају за циљ укључивање наставника у акциони план. У великом броју земаља, мере подршке су доступне школама и обично се састоје од додатних обука или додатних средстава, која могу бити финансијске или професионалне природе. У петнаест образовних система (Белгија-Фламманска заједница, Немачка, Ирска, Шпанија, Француска, Италија, Мађарска, Кипар, Литванија, Малта, Аустрија, Велика Британија-Енглеска, Велс и Северна Ирска и Македонија) додатна обука је конципирана као подршка мерама и може да се активира или на предлог евалуатора, или школе као део њиховог плана побољшања. Један од два пилот пројекта који се одвијао у Италији предвиђао је издвајање 10 000 ЕУР за школе које желе да развију иновативну

праксе у својим плановима за побољшање. У Француској, Кипру и Малти предвиђена су додатна средства су за повећање броја запослених у школи. У Великој Британији (Енглеска) подршка се може обезбедити разменом искустава јаких школа са слабирм.

У неким земљама евалуатори могу бити ангажовани у наставку активности, као што су даља инспекција или анализа како да школа реши своје недостатке. У другим, школе могу бити у обавези да предузму директне активности који се односе на области интересовања које су нагласили евалуатори, а у неким случајевима активности подразумевају састављање одређеног плана за унапређење. Коначно, у једном броју земаља које подржавају мере, потребни су додатни ресурси па се предвиђају обуке.

Ширење резултата спољашњег вредновања

Постоје *три начина дистрибуције* резултата спољашњег вредновања:

1. извештаји се објављују,
2. дистрибуирају се са одређеним ограничењима и
3. не дистрибуирају се широј јавности или релевантним актерима.

У већини образовних система Европске уније, извештаји о процени се дистрибуирају јавности у целини или са ограничењима, а само у неколико земаља не.

У петнаест образовних система извештаји су доступни јавности; најчешће се објављују на сајту централног/највишег нивоа власти, сајту тела које обавља спољашње вредновање, или на сајту саме школе. У неким земљама, поред извештаја који је доступан јавности, школе имају обавезу да обавесте све школске актере који учествују у раду (Белгија-фламандска заједница, Чешка, Ирска, Холандија, Пољска, Велика Британија и Исланд; у Холандији се школе са слабом оценом додају и на интернет страници Инспектората и додаје се страница која је доступна свим заинтересованим родитељима). У неким земљама је доступан само део извештаја (нпр. Летонија, као и у десет образовних система где су извештаји доступни са ограничењима или тако што су доступни на посебан захтев, или се дистрибуирају само релевантним актерима). У Белгији (немачко говорно

подручје), извештај се подноси свима који су укључени у вршењу вредновања, што обично укључује школске актере као што су представници родитеља и ученика. На Малти, специфичан и језгровит извештај се припрема за родитеље, а саопштава га директор школе. У Француској, извештај родитељима и ученицима је у дискрецији директора. Слично томе, у Литванији дистрибуција извештаја је одлука школе, а од директора школе се тражи да пружи презентацију налаза оцењивања за наставнике, родитеље и ученике и главне налазе у смислу добрих снага и слабости који се објављују на интернет страници. У Италији, Словачкој и Македонији извештај о вредновању може бити дат на појединачни захтев (захтев могу затражити запослени, родитељи ученика). Што се тиче Италије, нови систем спољашњег вредновања у пилот фази, предвиђао је остављање слободе школама да своје извештаје стављају на располагање јавности путем сопственог веб сајта. У Летонији се само делови извештаја објављују у одређеном обрасцу који садржи имена стручњака, оцене вредновања, предности и препоруке који се поставља на сајт за оцењивање тела и доступан је свима, а комплетан извештај може бити доступан на захтев родитеља, наставника и представника општине. У Немачкој, извештај може бити подељен релевантним актерима или доступан на поднети захтев свих актера школског живота, и оба модалитета коегзистирају у зависности од конкретног подручја. У Словенији, дели се оним запосленима чији рад зависи од инспекције, или општинама ако спадају у њихове надлежности. Извештај може такође бити доступан на поднети појединачни захтев (запослених, родитеља, представника локалних заједница и др.) без података личне или поверљиве природе. У седам образовних система (Белгија-Француска заједница, Данска, Шпанија, Кипар, Мађарска, Аустрија и Турска), извештаји о вредновању нису доступни јавности.

Квалификације евалуатора за спољашње вредновање

Да би се постао спољни евалуатор, у већини европских земаља, потребан је одређени број година професионалног искуства у школи на пословима наставника или у пословима управљања школом. У десет земаља, кандидати са широким спектром квалификација и разноврсним професионалним искуством могу постати

спољни евалуатори. У Белгији (фламманска заједница), Чешкој, Естонији, Мађарској евалуатори обављају проверу поштовања закона, а у Холандији, Словенији, Шведској и Турској, потребан је висок ниво образовних квалификација, не постоје ограничења у појединим областима, али је потребно професионално искуство које се може стећи ван школа, у секторима као што су образовање, истраживање, психологија. У Турској, поред факултетске дипломе, кандидати за евалуатора морају имати наставно искуство или положен испит. У Чешкој, када се ради финансијска контрола, инспекција мора да обухвати и једног контролора/ревизора који је специјализован за управљање ресурсима и администрацију. У Италији, Португалу и Исланду постоји тим инспектора и он обухвата евалуаторе са једног истраживања или одређеног академског профила, поред евалуатора са наставним квалификацијама и професионалним искуством у школи. У Летонији, спољни евалуатори морају имати квалификацију наставника, радно искуство у школи или у управљању школама.

Поред формалне квалификације и професионалног искуства, неколико земаља кандидате за спољне евалуаторе одабира на основу њихових вештина, знања и компетенција. Комуникација и извештавање су вештине које су потребне на пример, у Белгији (фламманска заједница), Ирској, Словачкој и Великој Британији (Велс); способност да говоре неколико језика у Шпанији; у Ирској морају показати способност да ефикасно комуницирају на енглеском и језику Ираца, док у Словачкој морају да овладају језиком националне мањине. Аналитичке способности су део критеријума наведених у Литванији и Великој Британији (Велс). ИКТ вештине (ICT-Information and Communications Technologies) се често очекују у Белгији (фламманска заједница), Ирској и Уједињеном Краљевству (Енглеска), а од кандидата се такође може тражити да имају стручно знање о образовном систему, као у Немачкој и Великој Британији (Велс).

Обуке евалуатора за спољашње вредновање

У деветнаест европских образовних система спољни евалуатори морају да остваре специјализацију било пре именовања или током обуке, или пробног

периода. У девет образовних система, кандидати за улогу спољног евалуатора морају проћи специјализацију за вредновање школа. У Белгији (немачка језичка заједница), кандидати имају неколико месеци интензивног тренинга које је обезбедило Министарство просвете и обуку за различите аспекте процеса вредновања школа. У Шпанији је обавезно стручно усавршавање, а кроз фазу праксе се врши селекција. У Француској, успешни кандидати за националне просветне инспекторе, пролазе једногодишњи рад и обуку. У Литванији, Летонији, Румунији и Великој Британији (Енглеска), где су спољни евалуатори посебно уговорени за један или неколико вредновања, право на обављање вредновања се одобрава тек након завршетка обавезног курса обуке за вредновање у школама. У Енглеској, инспектори добијају додатни тренинг који се састоји од 5-6 дана процене и радионица због практичног искуства. На Исланду, где се спољни евалуатори такође уговарају за посебна вредновања, сваки тим треба да буде састављен од људи који су пратили курс из вредновања школа на нивоу високог образовања или специјалистички курс за вредновање, за које је одговоран образовни Институт за испитивање. У Македонији кандидати за инспекторске позиције морају да заврше професионалну обуку коју воде виши инспектори, и које трају од три до шест месеци. У Белгији (фламманска заједница), Ирске, Малти, Великој Британији (Велсу, Северној Ирској, Шкотској) и Турској, специјализована обука за вредновање је обезбеђена током програма и пробног периода за све нове евалуаторе или инспекторе. У Великој Британији (ово се односи на њено Краљевско височанство) инспектор је директно запослен у инспекторату. На Кипру и Мађарској спољни евалуатори школа морају да прођу одређену обуку у пољима за вредновање школа пре именовања. На Кипру, евалуатори имају тренинге који трају 200 часова. У Мађарској, инспектори обављају проверу поштовања закона и морају имати посебан сертификат за обуку у јавној управи. Инспектори у Аустрији завршавају обуку у школској управи, пре или после именовања. У Словенији постоји обука која траје 16 сати, организује је Министарство за јавну управу и доступна је потенцијалним или именованим инспекторима у циљу припреме за полагање обавезног испита за школског инспектора.

3.2. Неке специфичности спољашњег вредновања у Европским земљама

Систем вредновања образовања у *Француској* је регулисан радом институција на националном (IGEN-Inspection générale de l'éducation nationale и IGAENR-Inspection générale de l'administration de l'Éducation nationale et de la Recherche) и локалном нивоу (DEPP-Direction de l'évaluation, de la prospective et de la performance). Прописи предвиђају извршење спољашњег вредновања, али не и систематско редовно вредновање и усмерено је на наставнике. Централне власти су одговорне за спољашње вредновање школа, али је примена на инспекторима који раде у границама локалних (ISCED⁶ 1) или регионалних (ISCED⁷ 2-3) управних округа. Вредновање се врши по списку тема за праћење/индикатора који се разматрају (као и Словенија, Кипар, Шведска и Естонија). Не постоји стандардизовани протокол који дефинише садржај и процедуре спољашњег вредновања, али постоји низ показатеља везаних за основне исходе образовања. Такође, не постоји национално стандардизовани протокол. Инспектори уживају широку слободу у вођењу спољашњег вредновања и дефинишу процедуре које користе, а које произилазе из обука у организацији ESENER (école supérieure de l'Éducation nationale de l'enseignement supérieur et de la recherche). Инспекторати имају различите дужности када је у питању вредновање, а вреднују рад наставника, предмете, имплементацију циљева постављених статутом и националним курикулумом, квалитет управљања школом, административну и финансијску област, испите и слично.

У *Холандији*, спољашње вредновање школа произилази из Устава, а поверено је холандском Инспекторату за образовање који делује под надзором Министарства образовања, науке и културе, али је професионално и организационо самосталан. Холандски Инспекторат за образовање има за циљ да обезбеди поуздане информације о образовању, врши процену квалитета образовања у школама и подстиче школе да одрже и унапреде образовање и усмерен је на промовисање квалитета образовања. Поред тога, врши инспекцију

⁶ The International Standard Classification of Education, Unesco Institute for statistics, 2011. <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>

⁷ Исто

поштовања финансијских и других прописа и даје извештаје о квалитету појединих школа и образовног система у целини.

Процес вредновања у *Аустрији* је започео седамдесетих година прошлог века реформисањем система образовања, а деведесетих година вредновање се усваја као трајни систем осигурања квалитета образовања и заснива се на коришћењу научних метода везаним за иновације и реформе. Оснивају се посебне институције које имају за циљ вредновање школа и подршку. 2006. године формирана је институција која се бави захтевима у погледу квалитета развоја и вредновања школа и образовања (BIFIE)⁸. Инспекцију школа регулише Федерални инспекцијски закон из 2013. године. Одговорност је подељена између девет савезних канцеларија и великог броја окружних канцеларија, које се разликују по врсти школа између обавезних општих школа, академских средњих школа, стручних школа и горње стручних школа, и оне делују независно једна од друге.

У *Немачкој*, у петнаест од шеснаест покрајина, спољашње вредновање се врши редовно. Одговорност је на школским надзорним органима (по правилу, Министарства образовања и културе или Института за школску педагогију-Landesinstitute für Schulpädagogik), а врши се и интерно у школама, по обавезујућим усвојеним образовним стандардима. Вредновање школа у Немачкој има двоструки циљ: да прати квалитет школског образовања и пружи повратне информације и савете у циљу побољшања квалитета. Евалуатори имају оквир за оцену квалитета школе, а оквири укључују критеријуме оцењивања дефинисане добрим квалитетом и наставном праксом.

⁸ Bundesinstitut für Bildungsforschung Innovation und Entwicklung des Bildungswesens је Савезни завод за подршку истраживањима, иновацијама и развоју образовања са седиштем у Салзбургу. Састоји се из три центра: центар за национална и интернационална мерења у оквиру разних студија и пројеката (PISA, PIRLS), центар у Бечу за праћење квалитета развоја школа, и центар у Грацу за научне пројекте у истраживању и вредновању образовања. European Commission/EACEA/Eurydice (2015). *Assuring Quality in Education: Policies and Approaches to School Evaluation in Europe*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

У *Шпанији*, аутономне заједнице и Министарство образовања, културе и спорта (MECD-Ministerio de Educación, Cultura y Deporte) су одговорни за спољашње вредновање школа. Главни орган надлежан за вредновање је инспекторат образовања. Свака аутономна заједница има свој педагошки надзор у зависности од релевантног регионалног министарства/одељења за образовање у тој заједници, а попуњен је цивилним службеницима који делују као инспектори. Према Закону из 2006. године инспекторат образовања обавља контролу и надзор над радом образовних институција, програма које пружају, надгледа подучавање и управљање школом, подржава стална побољшања, осигурава да школе раде у складу са законима и подзаконским актима, прати и редовно извештава. Ове опште функције, успостављене на националном нивоу, могу даље развијати или проширивати аутономне заједнице. Природа оквира који пружа свака аутономна заједница у спољашњем вредновању, варира са листом од широких области интервенције до детаљних оквира који садрже параметре и стандарде.

У *Великој Британији* (Енглеска), надзор над радом образовних институција започиње почетком XIX века, када је формирана Канцеларија за стандарде у образовању (Ofsted⁹-The Office for Standards in Education). У време покретања иницијатива за промену приступа систему вредновања у многим европским земљама, у Енглеској долази до јавног критиковања инспекцијског режима. Због непостојања методолошке поузданости и недостатка везе између инспекције и унапређења школа, подстичу се идеје паралелних процеса екстерног и интерног вредновања на државном нивоу. Проблеми су превазиђени регулисањем Закона о образовању 2005. године, а тело које се бави квалитетом рада школа је Главни инспектор за школе Њеног Краљевског величанства (Her Majesty's Chief Inspector of Schools in England–HMCI) и реформисана Канцеларија *Ofsted*. По овом закону спољашње вредновање је циклично и свака школа треба да буде обухваћена у периоду од пет година. Ако школа добије оцену *изузетан* може бити изузета од даљег вредновања и пролази само процену ризика, све док се одржава квалитет школе. Спољашње вредновање се врши по посебном оквиру са параметрима и стандардима. Локалне образовне власти имају обавезу да постављају високе стандарде. Специфична процедура оцењивања није строго прописана и локалне

⁹ <http://www.ofsted.gov.uk/>

образовне власти углавном не врше инспекцију, већ преиспитују рад школа кроз податке, документацију и идентификују оне школе које захтевају побољшање и интервенцију, али су дужне да побољшају квалитет образовања у школама којима управљају.

Спољашње вредновање у Великој Британији (*Шкотска*) одвија се по нецикличном систему, у зависности од величине и локације школе. Школе имају законску обавезу да планирају сопствени развој и на годишњем нивоу припремају извештај о напредовању. Подршку у изради извештаја добијају од Националног инспектората Њеног краљевског величанства (НМIE). Постоји приручник који пружа оквир за самовредновање (How Good is Our School) и у њему је разрађен систем од тридесетак индикатора квалитета, сврстаних у области (курикулум, постигнућа ученика, учење и настава, подршка ученицима, школска клима, ресурси и руковођење са осигурањем квалитета). Овај приручник користи и школска инспекција. Познат је шкотски приступ (Scottish approach) по коме школа мора да преузме одговорност за квалитет образовања и докаже да предузима мере за обезбеђивање континуираног побољшања.

Последњих година прошлог века *Италија* је утемељењем новог националног евалуционог система (Nazionale di Valutazione-SNV) започела пилот фазу спољашњег вредновања са два пројекта (Valutazione e sviluppo della scuola и Valutazione e Miglioramento¹⁰), а пуно вредновање је планирано за 2015/2016. годину, најпре самовредновањем, а наредне школске године и спољашњим вредновањем школа, а базирано је на подстицању овог процеса у циљу доношења стратешких одлука на националном нивоу, до развијања стратегија самовредновања школа у циљу побољшања квалитета њиховог рада.

У *Мађарској*, Закон о општем образовању донет 2011. године предвидео је учешће три главна тела (министарство надлежно за образовање које има општу одговорност, образовни-централни орган управе са обавезама прикупљања података, координацију и одређивање обима и начина вредновања, и суб-регионалне јединице одговорне за спровођење спољашњег вредновања) и два облика спољашњег вредновања школе (проверу законитости рада школа и педагошку/професионалну инспекцију). Пилот пројекат одвијао се током три

¹⁰ <http://www.invalsi.it/invalsi/ri/vales/>

године као припрема за увођење у свеобухватни пројекат спољашњег вредновања, а планирано је да започне 2015. године; локалне власти могу вршити процену квалитета рада школа по посебном оквиру са параметрима али без стандарда (као и у Аустрији и Чешкој) и обавезне су да објаве извештај спољашњих евалуатора на свом сајту¹¹.

У *Словенији*, спољашње вредновање школа углавном фокусира скуп тема које је законом прописала инспекција (inšpektorji). Основни циљ је очување квалитета у систему васпитања и образовања и побољшање у областима у којима је то потребно (области квалитета су: постизање циљева курикулума, настава, ученик, наставник, школа и родитељи и руковођење школом). Вредновање се врши у форми инспекција у надлежности Инспектората Републике Словеније за образовање и спорт, а који су придружени Министарству за образовање, науку и спорт. Инспекторат је одговоран за осигуравање квалитета и придржавање законских обавеза.

У *Финској* не постоји редовно и систематско спољашње вредновање школа. Систем осигурања квалитета се широко ослања на самовредновање школа и спољашње вредновање које спроводи The Finnish Education Evaluation Centre. Постоје централни прописи о спољашњем вредновању школе, и локалне власти могу одлучити да се такав приступ користи за вредновање школа јер је фокус националне процене на образовном систему, а не на индивидуалним школама. Наставници имају обавезу да процењују свој рад и да учествују у спољашњем вредновању образовног система у целини или на регионалном нивоу. Прописи не утврђују начин и поступак вредновања на локалном нивоу. Налази спољашњег вредновања су у обавези објављивања, а поступак процењивања је на локалном нивоу уз слободу организовања. Суштина спољашњег вредновања је базирана на образовном развоју и побољшању услова за учење¹².

У *Норвешкој* такође, не постоји редовно и систематско спољашње вредновање школа. 2014. године Норвешка је увела нови инспекцијски приступ

¹¹ European Commission/EACEA/Eurydice (2015). *Assuring Quality in Education: Policies and Approaches to School Evaluation in Europe*. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

¹² http://www.oph.fi/download/148966_Quality_assurance_in_general_education.pdf

који комбинује смернице и инспекцију: спољашње вредновање се спроводи од стране националног инспектората и усмерено је на обезбеђивање усклађености активности локалних школских актера са образовним законодавством. Посебно се води рачуна о једнаком праву на школовање без обзира на пол, социјално и културно порекло и посебним потребама ученика. Норвешка учествује у неколико међународних компаративних студија (PISA, TALIS-OECD и TIMSS, PIRLS, ICCS, ICILS-IEA). Да би се подстакло самовредновање на нивоу школа, Дирекција за образовање и обуку обезбеђује Школа Портал¹³ који представља на националном, регионалном и локалном нивоу податке о исходима учења (испитне резултате и резултате из националних тестова).

У *Шведској* је спољашње вредновање уређено Законом о образовању, као и упутством Инспектората. Инспекторат (SSI-the Swedish Schools Inspectorate) има аутономију у вези параметара и стандарда за разматрање, а најважнији су: напредак ученика према образовним циљевима, лидерство, побољшање квалитета у образовању и индивидуална права ученика.

У *Естонији*, *Словачкој*, *Бугарској* и *Македонији* јединица локалне самоуправе и оснивачи регионалних школа сnose одговорност за оцену школа. У *Бугарској* се формирају националне институције које су одговорне за активности вредновања а које се спровode на различитим нивоима. То су: Центар за контролу и вредновање квалитета образовања (Centre for control and evaluation of the quality of education-CCEQE) који је одговоран за тестирање ученика у школама, где се прате стандарди у односу на наставне предмете, а на регионалном нивоу вредновање врше стручњаци Регионалне инспекције за образовање (Regional Inspectorates of Education).

У *Естонији* контролу школа спроводи Одељење за спољашње провере у Министарству образовања и истраживања, или од стране окружне владе у име министра за образовање и истраживање, у *Словачкој* Државни инспекторат за школе, а у *Македонији* Државни инспекторат за образовање који је у оквиру Министарства просвете и науке. Спољашње вредновање школа се углавном фокусира у складу са законодавством на сету тема које се годишње одређују.

¹³ <https://skoleporten.udir.no/>

У Данској, Естонији и Литванији одговорност око спољашњег вредновања дели се на централни и локални ниво. У Данској, Национална агенција за квалитет и надзор врши годишњи скрининг сваке школе помоћу индикатора у циљу идентификовања недостатака. Када се прва фаза заврши, општине су одговорне за праћење и унапређење мера, ако је потребно, а агенција може тражити од општина да разраде акциони план како би се осигурало побољшање квалитета рада школа. У свом годишњем скринингу основних и нижих средњих школа, Национална агенција за квалитет и надзор фокусира се на показатеље квалитета одређене од стране Министарства просвете који укључују на пример, резултате националних тестова и завршних испита, као и стопу уписа у средње образовање. Од јесени 2014. године јавно се објављују резултати рада школа. У Литванији су за спољашње вредновање квалитета рада школе одговорне Национална агенција за школску евалуацију (NASE-National Agency for School Evaluation) и оснивачи школа. Оснивачи планирају и иницирају спољашње вредновање које NASE обавља, пружају школама помоћ пре и после процене и прате њихов рад до следеће евалуације. На Исланду, Educational Testing Institute¹⁴, надлежног Министарства за образовање спроводи заједничко спољашње вредновање са локалним образовним властима свих 74 области (изузетак чини област Рејкјавик, која самостално и независно оцењује своје школе).

У Турској, Дирекција Министарства за национално образовање врши спољашње вредновање школа. Она ствара правила и смернице за школски надзор и обезбеђује да се они примењују. Евалуатори су инспектори, државни службеници запослени у јединицама Покрајинске просветне инспекције. Потенцијални Инспектори морају да положи испит (писмени и усмени) који прописује Министарство за национално образовање.

Спољашње вредновање школа на *Кипру* врше централне власти за средње школе, док су за основно образовање задужене регионалне власти. Спољашње вредновање се изводи од стране тима инспектора под надзором Генералног инспектората Министарства просвете. Главни циљеви су праћење усклађености школа и рада директора са прописима и оцењивање наставника и школе.

¹⁴ <http://www.namsmat.is/vefur/>

Орган надлежан за спољашње вредновање школа на *Малти* је Одељење за осигурање квалитета (QAD—the Quality Assurance Department) у оквиру Дирекције за квалитет и стандарде у образовању (DQSE—the Directorate for Quality and Standards in Education). Ово тело је јавни ауторитет и чини део Министарства за образовање и запошљавање (MEDE—the Ministry for Education and Employment), Владе Малте. Одељење има двоструку улогу у вођењу спољашњег вредновања: подржава самовредновање школа и прати испуњавање националних стандарда.¹⁵

У *Летонији* је оквир вредновања дефинисан у Кабинету Министара 2010. године Уредбом која дефинише скуп параметара који се користе за процену школе. Спољашње вредновање школа врши Комисија стручњака са акредитацијом а комисија може да у свој рад укључи и представника Министарства образовања и науке, Националног центра за образовање, службе квалитета државне просвете, представнике образовних институција (али не и из школа које се вреднују) и образовне специјалисте именоване од стране општине.

У *Белгији* је систем вредновања почео да се развија деведесетих година прошлог века. Организација образовног система полази од уставног принципа слободе за образовање и организације образовања на аутономан начин. Законодавни и нормативни оквир вредновања, који подразумева екстерно и интерно вредновање и школски мониторинг, регулише и одређује нивое и облике вредновања. Спољашње вредновање се фокусира на ограниченим аспектима школског рада. Систем инспекције традиционално врши процену појединих наставника. Од 2007. године, законодавство је према нивоима образовања (level des Etudes) у главни предмет вредновања укључио и област наставе.

Спољашње вредновање се у *Пољској* врши Уредбом министра за национално образовање (измењена 2013. године). Спроводи га канцеларије регионалне инспекције (стандарди су доступни на платформи-The *npseo* platform¹⁶) које су под надзором војвода и чији рад надзире Министар. Вредновање обухвата два аспекта: вредновање квалитета школе и проверу усклађености са законодавством. Уредба укључује и подршку за школе у циљу побољшања њиховог рада.

¹⁵ <http://curriculum.gov.mt/en/Resources/TheNCF/Documents/NCF.pdf>

¹⁶ www.npseo.pl

У Чешкој, спољашње вредновање спроводи Чешки школски инспекторат¹⁷ који је установљен законом 1991. године. Централног школског инспектора именује министар просвете, омладине и спорта, а правила за спољашње вредновање наведена су у законским актима. Главни циљ је праћење квалитета и вредновање се редовно спроводи.

Законска одговорност за спољашње вредновање школа у Ирској припада Инспекторату Министарства за образовање и вештине који спроводи свеобухватан програм вредновања користећи низ инспекцијских модела (од кратких, ненајављених инспекција, до више интензивнијих облика). Један од кључних циљева Инспектората је да се побољша квалитет учења за децу и младе у ирским школама и центрима за образовање. Вредновања идентификују и признају добру образовну праксу и кроз повратне спреге са школама и наставницима дају савете о томе како се може побољшати квалитет образовања. Инспекторат спроводи низ различитих врста спољашњег вредновања школа: вредновање целих школа (WSE–whole–school evaluation), случајне инспекције и предметне инспекције.

Инспекторат за образовање и науку је орган одговоран за спровођење спољашњег вредновања у школама у Португалу. То је аутономна централна административна служба у надлежности Министарства за образовање и науку. Тим евалуатора обухвата три члана и они користе заједнички оквир приликом вредновања школа¹⁸.

Систем вредновања у Румунији регулисан је Законом о образовању и он је на најопштијем нивоу. Министарство за образовање има одговорност да вреднује образовни систем и образовни процес у складу са националним стандардима и преко специјализованих институција. За спољашње вредновање одговорна тела су Румунска агенција за осигурање квалитета (Romanian Agency for Quality Assurance in Pre-university Education–ARACIP) и Министарство за образовање, истраживање и иновације (The Ministry of Education, Research and Inovation), а интерно вредновање реализује се у оквиру образовних установа. Евалуатори користе, по

¹⁷ <http://www.csicr.cz>

¹⁸ [https://www.ige.min-edu.pt/upload/AEE_2013_2014/AEE_13_14_\(1\)_Quadro_Referencia.pdf](https://www.ige.min-edu.pt/upload/AEE_2013_2014/AEE_13_14_(1)_Quadro_Referencia.pdf)

одобрењу Владе, националне стандарде и смернице које се односе на све школе, и јавне и приватне.

Последњих десетак година у *Хрватској* се поклања пажња системском уређењу процеса спољашњег вредновања и самовредновања. Формирана је национална установа за спровођење екстерног вредновања школа (Национални центар за вањско вредновање образовања¹⁹). Спољашње вредновање школа и наставника је Законом о одгоју и образовању у основним и средњим школама из 2010. године постало интегрални део система образовања и прописано је да се самовредновање спроводи у свакој школи. Кључне тачке усмерене су на развој унутрашњих потенцијала школа отворених за промене, методолошки оквир, односно средства за реализацију, индикаторе квалитета школе и квантитативне и квалитативне поступке за праћење и самовредновање квалитета.

У оквиру стратегије обезбеђења квалитета у *Црној Гори* акценат је стављен на самовредновање рада средњих стручних школа. У том циљу, уз помоћ стручњака из Словеније, израђен је Приручник за самовредновање²⁰ (Модел обезбеђења квалитета у стручном образовању и обуци). Састоји се из теоријско–инструктивног дела (у ком су јасно прецизирани принципи и методологија самовредновања) и инструмената (садржи различите примере инструмената и упитнике за учеснике у самовредновању).

Луксембург и *Босна и Херцеговина* немају систем за спољашње и интерно вредновање квалитета школа и да би осигурале квалитет морају да се ослањају на праћење система образовања у целини. У *Луксембургу* спољашње вредновање подразумева само вредновање наставника и прилично је ограничено у обиму за одређене ставке, као што су финансије, здравље, безбедност, архива и друга питања. 2009. године основана је Агенција за развој школе квалитета (the Agency for the Development of School Quality-ADQS) у оквиру Министарства за образовање, децу и омладину (the Ministry of Education, Children and Youth-MENJE), чија је главна мисија да понуди подршку и методолошки заснивану на доказима помоћ школама у циљу побољшања квалитета њиховог рада²¹.

¹⁹ <http://www.ncvvo.hr>

²⁰ [www.zzs.gov.me/ResourceManager/FileDownloadfile:///C:/Users/Tatjana%20Mihajlov/Downloads/Prirucnik%20za%20samoevaluaciju%20skola%2010.07%20\(1\).pdf](http://www.zzs.gov.me/ResourceManager/FileDownloadfile:///C:/Users/Tatjana%20Mihajlov/Downloads/Prirucnik%20za%20samoevaluaciju%20skola%2010.07%20(1).pdf)

²¹ <https://portal.education.lu/qualitescolaire/Accueil.aspx>

Приликом спољашњег вредновања и самовредновања школа у *Босни и Херцеговини* (Национални оквир–Основе квалификацијског оквира у Босни и Херцеговини, 2011. година) узимају се у обзир подручја вредновања: школска клима, сарадња са Вијећем ученика школе и Вијећем родитеља школе, руководство школе, интегрално и инклузивно образовање, компетенције наставника, курикулуми и постигнућа ученика.

У *Грчкој*, процес вредновања је везан за васпитно-образовни рад и континуирану процену остваривања циљева образовања и његовог квалитета. Постоје институције на националном и локалном нивоу: Педагошки институт (Paidagogiko Institouto) као децентрализовани јавни орган под надзором Министарства просвете и сектор који се посебно бави питањима вредновања (Evaluation Section), а вредновање рада поверено је стручним телима унутар самих школа. Методологија, коришћење оквира, алати обезбеђени су од стране Института (the Institute of Educational Policy-IEP)²².

²² <http://www.iep.edu.gr>

4. ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА РАДА ШКОЛА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

У Републици Србији, у правној регулативи до 2003. године није било институција и служби које су се бавиле обезбеђивањем квалитета у образовању. Законом о основама система образовања и васпитања и Законом о изменама и допунама закона о основама система образовања и васпитања²³, постављене су основе система обезбеђивања квалитета у образовању. Ради праћења, обезбеђивања и унапређивања квалитета и развоја система образовања и васпитања, основани су: Завод за унапређивање образовања и васпитања²⁴ и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања²⁵. Поред ових установа, квалитетом се бави и Национални просветни савет²⁶, који утврђује стандарде квалитета образовања и васпитања по нивоима и врстама, и опште и посебне стандарде знања.

4.1. Самовредновање квалитета рада

*Појам, значај и субјекти школског контекста/тела задужена за самовредновање-
нормативни аспект*

Процес самовредновања је најважније средство за осигурање квалитета на нивоу школе. Самовредновање подразумева аутономију школе, примену прописаних стандарда квалитета рада школе, одговорност, али и међусобно поверење запослених у установи. Спровођење процеса самовредновања у школама је потребно да би се стекао увид у то каква је школа, шта је то што представља њене добре стране, а коју област рада школе треба унапређивати.

Самовредновање спроводи више учесника; у овај процес треба да су укључени сви који спроводе образовне активности у школи. То је процес који се

²³ <http://www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/zakonski-okvir/>

²⁴ <http://www.zuov.gov.rs/>

²⁵ <https://ceo.edu.rs>

²⁶ www.nps.gov.rs

одвија у више фаза. У *првој фази*, школа треба да изабере Тим за самовредновање који у сарадњи са наставницима бира кључну област или више области које ће се вредновати. Важно је да школа изради сопствене процедуре и план за самовредновање. Основни водич за самовредновање је Приручник за самовредновање и вредновање рада школе (2005), који је издало Министарство просвете и спорта Републике Србије. У овом приручнику, поред детаљног описа процедуре, дате су и кључне области које обухватају рад читаве школе. Свака кључна област има своја подручја вредновања која конкретизују кључне области и показатеље, и који ближе одређују садржаје и активности које се вреднују. *Друга фаза* у самовредновању треба да пружи одговоре на питања како доћи до доказа, односно које технике и инструменти ће се користити; на који начин и од кога ће се тражити мишљење (наставници, ученици, родитељи, представници локалне заједнице) и чиме могу да се документују/докажу тврдње дате у Приручнику за одређени показатељ који се вреднује. *Последња фаза* подразумева обраду и анализу добијених резултата до којих се дошло различитим техникама и инструментима. Важно је да се у школи обезбеди анонимност и начин чувања података, а посебно да се спречи злоупотреба и отворено рангирање појединаца. Такође је важно упознати учеснике са добијеним подацима кроз извештавање. Извештаји би требало да садрже и предложене мере за унапређење у оним областима у којима је то неопходно, а које су се показале приоритетним. Предложене мере су полазна тачка акционог плана којим се унапређује рад школе у конкретној области. Акциони план треба да дефинише активности које ће се предузети, именује носиоце активности, одреди временску динамику реализације и на који ће се начин пратити њихова реализација и он може бити саставни део Школског развојног плана.

Самовредновање треба да допринесе да запослени стекну дубљи увид у сложеност стања посматрајући школу из неколико перспектива, односно области квалитета живота и рада, као и да их мотивише да унапреде рад, прихвате или унесу промену у свој рад.

Фазе развоја пројекта самовредновања

У периоду од краја 2002. до маја 2005. године, у оквиру Министарства просвете и спорта, радило је Одељење за обезбеђивање квалитета чије су активности биле усмерене у правцу успостављања показатеља квалитета свих релевантних подручја рада школе, систематизованих према кључним областима и пружању помоћи школама у примени показатеља квалитета кроз самовредновање. У том периоду настала су три развојна и стратешка документа:

„*Стратегија развоја Одељења за обезбеђивање квалитета*“ (2003). Овај документ је објавило Министарство просвете и спорта Републике Србије. Настао је у сарадњи са другим одељењима Министарства просвете и спорта и дефинисао је улогу Одељења у успостављању и развијању обезбеђивања квалитета рада школа, износио циљеве, задатке, активности и очекиване резултате. Полазио је од чињенице да је мисија Одељења била да се обезбеди успостављање, документовање, одржавање и унапређивање образовних стандарда и квалитета образовања у свим школама и за све учеснике у образовању па су у складу са тим били постављени и општи циљеви.

„*Школа по мери деце*“ (2003). Документ је садржао главне карактеристике успешне школе у кључним областима квалитета. Овај документ се ослањао на постојеће домаће и стране анализе стања и потреба школа. Првенствено је био намењен школама, родитељима, локалној заједници, али и другим актерима који су укључени у образовно-васпитни процес. Представљао је основу за развој процедура и механизма за самовредновање школа, са сврхом да кратко, јасно и повезано представи природу квалитета образовања. Документ поседују основне и средње школе које су учествовале у првој фази пилот-пројекта самовредновања у школама.

„*Припрема школа за самовредновање*“ (2004). Документ је израђен са намером да буде користан свим актерима у школи, да им пружи основне смернице за развој самовредновања и да их укључи у процес установљавања показатеља за праћење и вредновање квалитета рада. Поседују га школе које су учествовале у првој фази пилот-пројекта самовредновања у школама.

Упоредо са израдом докумената припремљен је и реализован пилот-пројекат „Припрема школа за самовредновање“. Пројекат је реализован у две фазе. У првој фази овог пројекта учествовале су 34 школе, утврђене су кључне области и прикупљени су примери добре праксе за сваку кључну област; примери добре праксе су груписани по сличности и коришћени као полазна основа за дефинисање подручја вредновања, показатеља и нивоа остварености. Након ове фазе сачињен је нацрт *Приручника за самовредновање* који је садржао листу показатеља са описима нивоа остварености, смернице и процедуре за спровођење самовредновања, као и предлоге инструмената. У другој фази, која је обухватала 65 школа, проверена је употребљивост показатеља и инструмената и применљивост нацрта Приручника. Повратне информације су послужиле за израду коначне верзије (2005). Током 2006. године кренуло се у обуку школа за самовредновање, а 2007. године се обука проширила под називом „Самовредновање-корак даље“, са акцентом на проблемима и отпорима школа у прихватању вредновања.

Самовредновање²⁷ се врши у кључним областима избором одговарајућих подручја вредновања и применом показатеља. Оквир квалитета по којем школе врше самовредновање у Републици Србији обухвата *седам кључних области*, са *двадесет два подручја вредновања* и *педесет показатеља*.

Школа утврђује ниво остварености одређених показатеља у оквиру појединих подручја вредновања идентификујући своје јаке и слабе стране. До процене нивоа остварености појединих показатеља долази се анализом прикупљених података. Процена се мора заснивати на ваљаним и поузданим доказима. Део Приручника садржи предлоге и неке примере инструмената и поступака за прикупљање података и обезбеђивање доказа. Инструменти су дати по кључним областима са конкретним упутствима, предлозима и коментарима, како би се олакшала њихова примена, а школа може самостално израђивати различите инструменте и допуњавати постојеће.

До утврђивања нивоа квалитета рада школе долази се професионалном интерпретацијом односа јаких и слабих страна. Приручник нуди описе нивоа 4 и нивоа 2. Описи чије карактеристике не одговарају нивоу 4 а имају више јаких

²⁷ <http://vrednovanje.ceo.edu.rs/okvir-za-samovrednovanje>

страна него ниво 2 представљају ниво 3. Описи чије карактеристике не достижу ниво 2 представљају ниво 1.

4.2. Спољашње вредновање квалитета рада

Значај спољашњег вредновања

Систем вредновања који подразумева спољашње вредновање²⁸ доприноси унапређивању квалитета рада школе јер обухвата вредновање свих видова живота и рада школе, а који имају утицај на учење и резултате учења.

У реформском смислу, процес спољашњег вредновања прати трендове реформских процеса у Европским земљама, где је процес вредновања стављен у центар пажње јер се врши у оквиру дефинисаних области квалитета у складу са донетим стандардима. Спољашње вредновање мапира јаке и слабе стране школе и на основу њих усмерава акције у подручја где је потребно унапредити квалитет. Спољашње вредновање пружа школама повратну информацију о предностима и добрим странама, али и о слабостима и могућностима за њихово превазилажење. Процена коју школе добијају помаже им да преиспитају своје функционисање и усмерава их ка подручјима деловања. Како је спољашње вредновање новина у образовном систему Републике Србије важно је пратити и испитати све промене које настају његовим увођењем.

Субјекти школског контекста/тела задужена за спољашње вредновање- нормативни аспект

Спољашње вредновање обављају просветни саветници²⁹ Министарства просвете, науке и технолошког развоја и, по потреби, представници Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања. Они су организовани у *тимове* од

²⁸ <http://vrednovanje.ceo.edu.rs/>

²⁹ Закон о основама система образовања, „Сл. гласник РС“ бр. 72/2009, 52/2011 и 55/2013; Члан 151, 152, 154

три или четири члана. Обучавани су по обавезном програму обуке од стране страних евалуатора, стручњака из Инспектората образовања Министарства образовања, културе и науке Краљевине Холандије и Академије међународног Удружења образовних инспектората земаља Европе након чега су добили сертификате. За спољашње вредновање користе *јединствене инструменте*, чиме се осигурава квалитетан процес и продукти, објективност и поузданост оцене којом се процењује квалитет рада школе. Након извршеног спољашњег вредновања, Тим за спољашње вредновање сачињава *нацрт извештаја* свих чланова Тима и усмено упознаје директора школе о областима квалитета рада установе чији је ниво остварености висок, као и областима чији је ниво остварености низак и које захтевају активности на унапређењу. У складу са анализом доказа и повратном информацијом датом директору установе, после завршетка спољашњег вредновања, Тим за спољашње вредновање припрема *писани извештај* и доставља га школи. Извештај садржи опис утврђеног чињеничног стања по областима дефинисаним стандардима квалитета рада установа и оцену општег квалитета рада школе. Директор школе је дужан да са извештајем о спољашњем вредновању упозна све органе установе, запослене у установи, ученике и родитеље, као и орган локалне самоуправе надлежан за послове образовања и васпитања. Подаци из извештаја о спољашњем вредновању уносе се у *базу података* установа у оквиру јединственог информационог система просвете, и треба да буду доступни свим заинтересованим корисницима.

Информације које школа добија процесом спољашњег вредновања омогућавају увид јавности о стању у школи, образовном систему у целини и у појединим подручјима и школама.

Савремена образовна политика и реформски процеси посебну пажњу поклањају стандардима квалитета рада установа (школа) и образовању усмереном на *постигнућа*. Осигурање квалитета рада школа регулисано је чланом 48. *Закона о основама система образовања и васпитања* („Сл. гласник РС”, бр.72/09, 52/11 и 5/13), а *Правилником о вредновању квалитета рада образовно-васпитних установа* („Сл. гласник РС”, бр.9/12) прецизирају се поступци вредновања и други захтеви у погледу комуникације са школама, роковима и на тај начин се осигурава транспарентност поступка и јавност рада спољашњих евалуатора.

Фазе развоја пројекта спољашњег вредновања

Пројекат спољашњег вредновања у Републици Србији започео је 2008. године и одвијао се у *три фазе*:

Прва фаза започела је крајем исте године када је покренута иницијатива код Министарства просвете, а која се односила на дефинисање стандарда за вредновање рада установа, проналажење партнера за извођење и средстава за финансирање.

Друга фаза је трајала до половине 2009. године и обухватала је контекстуалну анализу³⁰ спољашњег вредновања у оквиру система образовања у Србији и конференцију која се односила на систем праћења квалитета рада школа са циљем да се установе начини на које постојећи аспекти спољашњег вредновања могу бити уобличени у кохерентни систем мониторинга квалитета рада установа. Период од друге половине 2009-2010. године је био тренинг модул, са методологијом спољашњег вредновања, израдом стандарда и индикатора за спољашње вредновање и процедура (за оквир квалитета), испитивања која се односе на наставни процес, обраду добијених података и писање извештаја. Оквир квалитета је развијала радна група састављена од представника релевантних институција у систему образовања (Министарство просвете и науке, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања и Завод за унапређивање образовања и васпитања), уз међународну подршку стручњака из Инспектората образовања Краљевине Холандије, као и других образовних стручњака и инспектора из Енглеске, Шкотске и Немачке.

У *трећој фази* наставио се рад на изради инструмената који се односе на праћење процеса наставе, прикупљање и обраду података. Посебна пажња је посвећена искуствима вишегодишње примене спољашњег вредновања у европским системима образовања, као и искуствима стручно-педагошког надзора и праксе самовредновања у школама у Србији, а укључена је и шира образовна јавност и презентовани су резултати на завршној конференцији. Током 2011-2012. године обучавани су просветни саветници и извршено је спољашње вредновање у

³⁰ <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52009XG0528%2801%29>

првим пилот школама. Са почетком школске 2012/2013. године започет је процес редовног спољашњег вредновања квалитета рада школа.

Оквир за спољашње вредновање

Оквир квалитета за вредновање рада школа³¹ у Републици Србији обухвата *30 стандарда квалитета и 158 индикатора/показатеља квалитета*, што је прецизирано Правилником о стандардима квалитета рада образовно-васпитних установа („Сл. гласник РС”, бр.7/11 и 52/11) у оквиру *седам кључних области*:

1. Школски програм и Годишњи план рада,
2. Настава и учење,
3. Постигнућа ученика,
4. Подршка ученицима,
5. Етос,
6. Организација рада и руковођење и
7. Ресурси.

У оквиру сваке кључне области стандарди и показатељи представљају опис квалитетне праксе и чине оквир квалитета који покрива све аспекте живота и рада у школи.

Стандарди су распоређени у кључне стандарде квалитета (10 стандарда), додатне стандарде (5 стандарда), изабране стандарде (5 стандарда) и преостале стандарде (10 стандарда).³²

Кључни стандарди су: 1.4, **2.3, 2.4, 2.6**³³, 3.2, 4.1, 5.3, 5.5, 6.4 и 7.2.

Додатни стандарди су: **2.1, 2.2, 2.5, 2.7**³⁴ и 3.1.

Изабрани и преостали стандарди се бирају из корпуса: 1.1, 1.2, 1.3, 4.2, 4.3, 5.1, 5.2, 5.4, 6.1, 6.2, 6.3, 6.5, 7.1, 7.3, 7.4.

³¹ <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/publikacije/Okvir%20kvaliteta.pdf>

³² Правилник о стандардима квалитета рада установа („Сл.гласник РС”, бр.7/11 и 52/11)

³³ Ови стандарди ће се детаљно образложити у делу рада под насловом: *Анализа неостварених и делимично остварених у кључној области Настава и учење* на страни овог рада

³⁴ Исто

На основу остварених и неостварених стандарда квалитета изражава се општи квалитет школе кроз оцене 1, 2, 3 или 4, с тим да је оцена 4 највиша оцена коју школа може добити.³⁵

- ✓ **Оценом 4** оцењује се школа која остварује више од 75% свих стандарда укључујући 100% стандарда који су кључни за вредновање.
- ✓ **Оценом 3** оцењује се школа која остварује више од 50% свих стандарда укључујући 75% стандарда који су кључни за вредновање.
- ✓ **Оценом 2** оцењује се школа која остварује више од 30% свих стандарда укључујући 50% стандарда који су кључни за вредновање.
- ✓ **Оценом 1** оцењује се школа која не остварује минимум од 30% свих стандарда укључујући 50% стандарда који су кључни за вредновање.

Оцене описују следеће нивое:

- **Ниво 1–неприхватљиво.** Означава минимум квалитета. Региструје се присуство остварености појединих стандарда. Преовлађују слабе стране које угрожавају напредовање и развој ученика. Неопходна је хитна акција и стручна помоћ за отклањање недостатака у организацији рада школе.
- **Ниво 2–незадовољавајуће.** Одражава присутност појединих јаких страна, али преовлађују слабе стране које значајно умањују квалитет рада школе. Означава испуњеност мањег броја стандарда. Овакво стање захтева предузимање одређених активности ради отклањања уочених слабости.
- **Ниво 3–задовољавајуће.** Представља ситуацију коју карактерише више јаких него слабих страна, али постојеће слабости умањују укупан квалитет рада школе и пожељно их је отклањати. Овај ниво најчешће означава оствареност више од половине стандарда. Школа не може бити оцењена овом оценом уколико нема достигнуте нивое 3 и 4 на стандардима 2.4, 2.6, 3.2 и 5.3 (кључни стандарди).
- **Ниво 4–изузетно.** Представља ситуацију где је регистрована оствареност готово свих или свих стандарда. То се ситуација коју школа тежи да достигне или да је задржи. Доминирају јаке стране, а

³⁵ Члан 20. Правилника о стандардима квалитета рада установа („Сл.гласник РС“, бр.7/11 и 52/11)

евентуални ситни недостаци не утичу на квалитет рада у школи. Таква школа може да буде пример свим осталима. Без обзира што је школа достигла овај ниво, очекује се да и даље унапређује свој рад.

Резултати добијени процесом спољашњег вредновања имају превасходни задатак да унапреде рад школе, али се могу користити и као средство извештавања о раду школе. Подаци који се добијају кроз процесе спољашњег вредновања (и самовредновања које школа сама врши) омогућавају редефинисање Развојног плана школе³⁶, који садржи методе и поступке за остваривање планираних циљева школе и за праћење и вредновање његове реализације. Овакв систем вредновања квалитета рада, одобрен од стране надлежних институција, донесен је уз разумевање и сагласност образовне јавности, омогућава да све школе буду вредноване на исти начин и са истом прецизношћу, чини поступке јасним и транспарентним, јасноћа оквира помаже надзору у аргументацији о поступцима и оквир је подложен квалитативним променама.

4.3. Рефлексија на вредновање у Републици Србији

Суштина самовредновања је у постављању кључних питања: *Колико је добра наша школа?, Како то знамо? и Шта треба да учинимо да буде још боља?* Анализирани примери самовредновања у земљама Европске уније имају доста сличности, али и битних разлика са образовним системом у Републици Србији. Заједничко је за све примере:

- Школе спроводе самовредновање како би стекле увид у стање и резултате рада;
- Самовредновање се изводи у тимовима и циклично;
- Активности варирају, али готово увек се врши анализа школске документације, воде се разговори, спроводе се анкете, сагледавају

³⁶ https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%81%D0%BA%D0%BE_%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98%D0%BD%D0%BE_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%9A%D0%B5

се чињенице и појаве са више аспеката и упоређују се подаци добијени од различитих учесника;

- Приликом самовредновања користи се заједнички оквир критеријума вредновања који је донет у земљи, сет индикатора и показатеља за процену и тако се долази до процене квалитета школе; у већини случајева вреднује се домен/подручје квалитета;
- Резултати који се добију самовредновањем омогућавају уочавање јаких и слабих страна на основу којих се израђује акциони план за отклањање уочених слабости;
- Већина школа објављује извештаје, али на различите начине;
- Школе врше поновно самовредновање како би утврдиле ефекте планираних активности;
- Школе користе приручник за самовредновање који садржи разрађен сет индикатора и показатеља по кључним областима квалитета;
- Увођењем самовредновања школа постаје равноправан партнер спољашњим евалуаторима.

Скоро сви анализирани примери спољашњег вредновања у земљама Европске уније³⁷ имају различитости, али и сличности; углавном је то из угла *пуне инспекције у школама, потпуне контроле или широке инспекције*. Суштина свих примера је у следећем:

- Инспектори/евалuatorи/проценитељи посећују школе како би стекли увид у дешавања у њој и који су резултати учења и наставе;
- Евалuatorи врше спољашње вредновање у малим групама, а величина групе зависи од величине и сложености школе која се вреднује;
- У већини случајева посета школи траје неколико дана, у зависности од величине и комплексности школе;
- Активности евалuatorа варирају, али готово увек се врши анализа школске документације, школског развојног плана, распореда часова, самовредновања школе-пре посете, а за време посете-

³⁷ <http://ceo.edu.rs/images/stories/vrednovanje/Assuring-quality-in-education-SRN.pdf>

разговор са директором школе и руководећим органима, са наставницима, ученицима и родитељима, присуствује се настави и другим активностима, посматрају се састанци и процеси у школи и анализирају досијеи ученика;

- Приликом спољашњег вредновања користи се заједнички оквир критеријума вредновања који је донет у земљи, сет индикатора и показатеља за процену и тако се долази до процене квалитета школе и у већини случајева вреднује се домен/подручје квалитета (нпр. *Организација и управљање у школи, Настава и учење*);
- Оцену коју донесу спољашњим вредновањем спољашњи евалуатори деле са школом; у највећем броју на састанку са представницима школе после спроведеног вредновања и у извештају који се доставља школи након краћег периода;
- Већина спољашњих евалуатора објављује извештаје, али на различите начине;
- Ако спољашње вредновање покаже да школа има озбиљне проблеме са квалитетом, надлежни органи (регионалне власти или министарства) покрећу механизме (аранжмане за помоћ и друге мере које ступају на снагу) за поправљање квалитета рада школа, у зависности од националног, стандардизованог оквира квалитета у земљи;
- Спољашње вредновање врши се у свакој школи по одређеној шеми која предвиђа поновни преглед након одређеног броја година;
- Методе спољашњег вредновања варирају за различите врсте школа или секторе.

Иако у извештају *Eurydice* из 2014. године, који анализира самовредновање и спољашње вредновање у земљама ЕУ и земљама које чекају на придружење ЕУ нема података за Републику Србију, њен законски оквир препознао је потребе самовредновања и спољашњег вредновања и оно се спроводи. Заједничко је:

- Донет је законски оквир за спровођење самовредновања и спољашњег вредновања у школама; школе су обучене за

самовредновање, као и спољашњи евалуатори за спољашње вредновање квалитета рада у школама;

- Избор области за самовредновање током школске године врши сама школа, али се морају вредновати све области квалитета у периоду од пет година;
- Резултати самовредновања школе представљају основу за израду акционих планова и Развојног плана за период од три до пет година;
- Самовредновање се врши у тимовима од 5-8 чланова, у зависности од типа и врсте школе, од којих је најмање један представник родитеља и/или члан Школског одбора из локалне заједнице и представник ученика;
- Самовредновање се ради по донетом акционом плану, за свако подручје које се вреднује и показатељ који то доказује прикупљају се ваљани и поуздани докази, Тим за самовредновање бави се документовањем нивоа остварености а школа обезбеђује заштиту и чување прикупљених података и доказа;
- Тим за самовредновање подноси извештај који садржи и предлог мера за унапређење рада школе (Акциони план);
- Евалуатори посећују школе и врше спољашње вредновање како би стекли увид у сва дешавања у школи. У овом смислу оквир је постављен широко у односу на многе земље које имају праксу спољашњег вредновања, што је добра пракса јер се вредновање квалитета рада школа врши не само у области наставе и учења, већ шире-кроз седам кључних области квалитета;
- Евалуатори врше спољашње вредновање у тиму од 3-4 члана, што се показало као недовољан капацитет када се врши вредновање већих школа, или средњих стручних школа које имају више подручја рада и различите образовне профиле;
- Посета школама траје један или више дана, већ у зависности од величине школе у којој се врши спољашње вредновање, а што је условљено посматрањем узорка од најмање 40% часова у односу на укупан број наставника у школи. Иако је овај модел сличан многим

земљама, спроведена спољашња вредновања показала су да је узорак посматраних часова велики у односу на број чланова тима за спољашње вредновање;

- Активности евалуатора су широко постављене у односу на неке земље приказане у анализи; посети претходи детаљна анализа школске документације и школског развојног плана, за сваку школу се на основу упознавања са документацијом одређују/бирају додатни стандарди и за време посете анализира се самовредновање школе, воде се разговори са директором школе, руководећим органима, са наставницима, ученицима и родитељима; присуствују настави-минимум 40% наставних часова и другим активностима; посматрају састанке и процесе у школи и анализирају досијеи ученика, врши се тзв. триангулација која је кроз анализу извршених спољашњих вредновања школа показала да даје реалну слику и оцену стања у школи;
- Евалуатори приликом спољашњег вредновања користе заједнички оквир критеријума вредновања који је донет у земљи, и који подразумева седам кључних области, 30 стандарда квалитета и 158 индикатора/показатеља квалитета рада, што је прецизирано Правилником о стандардима квалитета рада образовно-васпитних установа;
- Званични извештаји не садрже препоруке;
- Оцену коју донесу, спољашњи евалуатори деле са школом; усмено на састанку са представницима школе, у завршној речи након спроведеног спољашњег вредновања, и у писаном извештају који се доставља школи у року од осам недеља од извршеног вредновања. Показало се да је овај период постављен као широк и да је потребно мање времена за писање и достављање извештаја школама, посебно ако је спољашњим вредновањем утврђено стање у школама лоше и ако треба што хитније предузети активности у циљу побољшања квалитета рада школе;

- Планирано је да извештаји о спољашњем вредновању буду доступни јавности; постављена је платформа на којој спољашњи евалуатори-вође тимова за спољашње вредновање уносе извештаје (извештаје заједнички састављају сви чланови једног тима) са коначном оценом квалитета рада школе и оценама које су школе добиле за сваку област и сваки стандард квалитета, као и акционе планове за превазилажење слабих страна које су школе биле у обавези да ураде, али ови подаци још нису јавни;
- Спољашње вредновање се циклично врши у интервалу од пет година, што је добро постављено као оквир за праћење вредновања квалитета, али је неравномерна расподела школа које евалуатори покривају надлежностима у појединим школским управама у односу на број евалуатора;
- Недостатак је и што нису планиране мере у случајевима када се утврди да школа има озбиљне проблеме са квалитетом; Правилник предвиђа поновно спољашње вредновање у случајевима када су ученичка постигнућа слаба три године за редом. Такође, сем Акционог плана за превазилажење проблема није предвиђено ново спољашње вредновање или санкционисање.

II МЕТОДОЛОШКЕ ОСНОВЕ ИСТРАЖИВАЊА

1. ПРОБЛЕМ ИСТРАЖИВАЊА

Савремена образовна политика и реформски процеси посебну пажњу поклањају стандардима квалитета рада установа (школа) и образовању усмереном на постигнућа која су прописана нормативним актима.³⁸

Подаци који се добијају кроз процесе спољашњег вредновања (и самовредновања) омогућавају редефинисање Развојног плана школе, који садржи методе и поступке за остваривање планираних циљева школе и за праћење и вредновање његове реализације.

На основу тога, проблем истраживања дефинисали бисмо питањем: *Да ли спољашње вредновање има утицаја на квалитет рада школа у области наставе и учења, као и на број остварености индикатора којим се дефинишу стандарди квалитета рада школа?*

2. ПРЕДМЕТ ИСТРАЖИВАЊА

Спољашње вредновање је комплексан, саставни део система вредновања квалитета образовно-васпитног процеса, који се врши у оквиру дефинисаних облика квалитета, базирано је на стандардима, индикаторима и нормама и засновано је на доказима који су валидни, аутентични, поуздани и конзистентни.

Теоријски део рада представља анализу стратегије, поступака и процедуре спољашњег вредновања, као и улогу спољашњих евалуатора у спровођењу тог процеса. Педагошки значај ове теме је вишеструк; систем вредновања који подразумева спољашње вредновање, доприноси унапређивању квалитета рада школе, јер обухвата вредновање свих видова живота и рада школе, а који имају утицај на учење и резултате учења. У реформском смислу, процес спољашњег вредновања прати трендове реформских процеса у Европским земљама, где је

³⁸ Закон о основама система образовања и васпитања „Сл. гласник РС“ бр.72/09, 52/11 и 55/02; Правилник о вредновању квалитета рада установе „Сл. гласник РС“ бр.9/12; Правилник о стручно-педагошком надзору „Сл. гласник РС“ бр.34/12

процес вредновања стављен у центар пажње, јер се врши у оквиру дефинисаних области квалитета у складу са донетим стандардима. Спољашње вредновање мапира јаке и слабе стране школе и на основу њих усмерава акције у подручја где је потребно унапредити квалитет.

Предмет истраживања је усмерен на анализирање праксе спољашњег вредновања са нагласком на анализу области наставе и учења у школи, испитивање његове примене и ефеката који произилазе из повратне информације извештаја спољашњег вредновања.

3. ЦИЉ И КАРАКТЕР ИСТРАЖИВАЊА

Теоријски циљ истраживања је проучавање праксе спољашњег вредновања, примене модела спољашњег вредновања квалитета рада школа у области наставе и учења и испитивање ефеката које изазива модел спољашњег вредновања. *Сазнајни*, испитивање да ли и у којој мери спољашње вредновање доприноси побољшању и повећању остварености стандарда квалитета рада школе у кључној области: Настава и учење. *Апликативни*, да се кроз истраживање укаже на значај и улогу спољашњег вредновања и *емпиријски*, провера са фокусом да се стандарди квалитета рада у области наставе и учења упореде. Природа овако постављеног проблема и циља истраживања одређују карактер истраживања као *ex-post-facto* истраживање. „*Ex-post-facto* (lat.: post = после, factum = чињеница) педагошко истраживање је истраживање које се реализује тек након деловања неког фактора (чиниоца) у одређеној педагошкој ситуацији или процесу.“ (Кнежевић-Флорић, 2012: 54). Код оваквог истраживања је неко други, а не истраживач унео раније неки фактор или чињеницу у педагошки процес. Након што наступе промене поставља се питање шта је довело до промене резултата, чиме започиње овакво истраживање. „Пошто је чинилац већ деловао, пошто су се већ показали резултати, истраживач покушава да одговори на напред постављено питање, односно хипотезу. Он, дакле, полази од резултата (последица) и настоји да утврди њихов узрок. У томе и јесте специфичност ове врсте педагошких истраживања. У основи, *ex-post-facto* истраживање карактерише мањи степен контроле у односу

на права експериментална истраживања.“ (Кнежевић-Флорић 2012: 55). У овом истраживању спољашње вредновање квалитета рада је уведено да би се изазвао образовно-васпитни учинак; као фактор је деловало раније изван научно истраживачког пројекта, стога је било потребно да се одреди ефикасност спољашњег вредновања као кључног фактора наставе и учење након што се (ex post) остварила чињеница (fakt) његовог деловања.

4. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Полазна тачка у истраживању била је мапирање неостварених и делимично остварених индикатора стандарда квалитета рада у кључној области вредновања *Настава и учење* и њихова анализа. На темељу ове анализе, поставили смо задатке овог истраживања које се односи на испитивање промена насталих због утицаја спољашњег вредновања у области *Настава и учење*:

1. Сагледати да ли постоје промене у ставовима наставника према планирању и припремању;
2. Сагледати да ли постоје промене у комуникацији наставника и ученика;
3. Испитати да ли се и у којој мери повећала хоризонтална размена искустава наставника (примери добре праксе које је истакло спољашње вредновање, одржавање угледних часова);
4. Сагледати да ли постоје промене у прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика;
5. Испитати да ли постоје промене у праћењу ученичких постигнућа;
6. Сагледати да ли постоје промене у интензивнијем коришћењу материјално-техничких ресурса и наставних средстава;
7. Испитати да ли постоје промене у стварању подстицајне атмосфере на часу;

8. Испитати у којој мери учесници образовно-васпитног процеса (ученици, наставници, стручни сарадници, савет родитеља, директор школе, школски одбор) процењују допринос спољашњег вредновања;

9. Сагледати да ли постоје одступања у напредовању школе (у кључној области *Настава и учење*) у зависности од оцена добијених спољашњим вредновањем;

10. Проверити да ли социјално-демографске варијабле (локалитет школе, пол и године радног стажа наставника) утичу на промене настале у кључној области *Настава и учење* након извршеног спољашњег вредновања.

5. ХИПОТЕЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

На основу циља истраживања могуће је поставити *општу хипотезу*: Претпоставља се да спољашње вредновање доприноси побољшању квалитета рада школе у области наставе и учења.

Полазећи од задатака истраживања могуће је поставити и *посебне хипотезе*:

1. Претпоставља се да постоје промене у ставовима наставника према планирању и припремању;

2. Претпоставља се да постоје промене у комуникацији наставника и ученика;

3. Претпоставља се да је повећана хоризонтална размена искустава наставника;

4. Претпоставља се да постоје промене у прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика;

5. Претпоставља се да постоје промене у праћењу ученичких постигнућа;

6. Претпоставља се да постоје промене у интензивнијем коришћењу материјално-техничких ресурса и наставних средстава;

7. Претпоставља се да постоје промене у стварању подстицајне атмосфере на часу;

8. Претпоставља се да учесници образовно-васпитног процеса (ученици, наставници, стручни сарадници, савет родитеља, директор школе, школски одбор) сматрају спољашње вредновање кључним фактором за повећање квалитета наставе и учења;

9. Претпоставља се да постоје одступања у напредовању школе (у области наставе и учења) у зависности од оцена добијених спољашњим вредновањем;

10. Претпоставља се да на резултате спољашњег вредновања у вези са променама у области за истраживање, не утичу социјално-демографске варијабле (локалитет школе, пол и године радног стажа наставника).

6. ВАРИЈАБЛЕ ИСТРАЖИВАЊА

Независна варијабла: Спољашње вредновање: процес вредновања квалитета од стране спољашњих евалуатора по тачно утврђеној процедури.

Зависне варијабле: Кључна област: Настава и учење: према неоствареним (и делимично) оствареним стандардима квалитета рада школа.

Контролна/интервенишућа варијабла: социјално-демографске варијабле (локалитет школе, пол и године наставника).

7. МЕТОДЕ, ТЕХНИКЕ И ИНСТРУМЕНТИ ИСТРАЖИВАЊА

За истраживање смо користили **методу теоријске анализе** (ради анализе збивања која су имала одраза на организацију и извођење образовања и васпитања у конкретним друштвеним условима, квантитативне и квалитативне анализе елемената образовања и васпитања и ради утврђивања вредности и извођења

закључака за развој и унапређење актуелне педагошке теорије) и *дескриптивну методу* (у процесу истраживања педагошке праксе).

Технике које су биле примењене су *структурисано посматрање* (вербалних и невербалних реакција ученика, наставника, реализације наставних активности помоћу чек листи, *анализа садржаја* (школска документација, персонална документација наставника и ученика, а налазе се у Прилогу 2, инструменти истраживања: 1. анализа садржаја, стр. 163-164), *анкетирање* (скала процене Ликертовог типа-на пет нивоа за наставнике, ученике, стручне сараднике, директора, школски одбор и савет родитеља) и *интервјуисање* (структурисани интервју за стручне сараднике, директора, које саставља сам истраживач).

Чек листе за посматрање и анализу садржаја су преузете из протокола Министарства просвете, науке и технолошког развоја за спољашње вредновање: *Образац за посматрање часа* (Прилог 2, инструменти истраживања, 4. протоколи, стр. 183-184), *Образац за групну процену часова у школи* (Прилог 2, инструменти истраживања: 4. протоколи, стр. 185) и *Образац за свеукупну процену остварености стандарда* (Прилог 2, инструменти истраживања: 4. протоколи, стр. 186-220). *Скала процене за наставнике* (Прилог 2, инструменти истраживања: 3. скале ставова-скала ставова за наставнике, стр. 172-173), *ученике* (Прилог 2, инструменти истраживања: скале ставова-скала ставова за ученике, стр. 170-171), *стручне сараднике* (Прилог 2, инструменти истраживања: 3. скале ставова-скала ставова за стручне сараднике, стр. 174-175), *директора школе* (Прилог 2, инструменти истраживања: 3. скале ставова-скала ставова за директоре школа, стр. 176-177), *школски одбор* (Прилог 2, инструменти истраживања: 3. скале ставова-скала ставова за школски одбор, стр. 180-181) и *савет родитеља* (Прилог 2, инструменти истраживања: 3. скале ставова-скала ставова за савет родитеља, стр. 178-179), као и структурисани *интервју за стручне сараднике* (Прилог 2, инструменти истраживања: 2. материјал за интервјуе-интервју са стручним сарадником, стр. 167-168) и *директора школе* (Прилог 2, инструменти истраживања: 2. материјал за интервјуе-интервју са директором школе, стр. 166) које саставља сам истраживач.

8. ПОПУЛАЦИЈА И УЗОРАК ИСТРАЖИВАЊА

Популацију истраживања чиниле су основне школе Севернобанатског округа и Средњобанатског округа. У оба округа, учествовало је по 3 школе из града, и по 3 школе из села. У оквиру школа, узорке су чиниле различите групе учесника образовног процеса: директори школа, стручни сарадници, наставници, школски одбор, савет родитеља и ученици. Сваки од субузорака је попуњавао засебне упитнике, док су директори и стручни сарадници додатно одговарали на низ питања применом интервјуа.

У истраживање је био укључен по један директор и стручни сарадник из сваке школе. Од укупно 12 директора школа, 3 су женског пола (25%), док је свих 12 стручних сарадника било женског пола. Из сваке школе је одабрано по 10 наставника. Од укупно 120 наставника, 81 је женског пола (68%). Савет родитеља је чинило по 8 испитаника за сваку школу, чинећи узорак од 96 родитеља (74% испитаника женског пола). У школске одборе је укључено по 9 чланова. Од укупно 108 чланова, 66 је женског пола (61%). У истраживању је учествовало и 16 ученика по школи, чинећи укупно узорак од 192 ученика, од чега је 101 ученица (53%).

Узорак истраживања је пригодног типа.

9. ОРГАНИЗАЦИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Узорковане основне школе са подручја Севернобанатског и Средњобанатског дефинисане су на почетку школске 2014/15. године. У овом истраживању се није вршило утврђивање почетног, већ финално стање које подразумева анализу уведених активности за које се претпоставља да су допринели остваривању индикатора и стандарда квалитета рада у кључним

областима, а за које је након извршеног спољашњег вредновања констатовано да су неостварени (или делимично остварени)³⁹, ⁴⁰.

Посматрање, анализа садржаја, анкетирање и интервјуисање свих планираних учесника спроводило се током школске 2014/2015. и 2015/2016. године у школама из узорка.

10. СТАТИСТИЧКА ОБРАДА ПОДАТАКА

Израчунавање дескриптивних показатеља је подразумевало утврђивање аритметичких средина, стандардних девијација, минималних и максималних скорова, као и средњих рангова. Заступљеност позитивних наспрам негативних одговора у упитницима рачунати су тако што су одговори који су означавали позитивне скорове груписани у једну категорију, док су одговори који су означавали неутралне и негативне скорове груписани у другу, негативну категорију. Однос позитивних наспрам негативних одговора је затим провераван статистичком техником χ^2 тест. Разлика између мерења пре и после спољашњег вредновања утврђивана је Wilcoxon тестом упарених рангова за поновљена мерења. Разлози кориштења ове непараметријске методе као замене за t тест су пре свега мали узорци, узак распон вредности, као и дистрибуције које одступају од нормалне. Приликом тестирања разлика у ставовима различитих група учесника образовног процеса кориштен је Kruskal Wallis тест. Овај тест који представља непараметријску замену за анализу варијансе кориштен је услед сличних разлога као и Wilcoxon тест. Како би се тестирале разлике између појединачних категорија, у сврху контрастирања спроведена је серија Mann Whitney тестова. У циљу утврђивања утицаја социјално-демографских варијабли на критеријуме од интереса кориштене су логистичке регресије услед постојања предиктора категоријалног нивоа мерења и критеријума интервалног нивоа мерења. За проверу хипотезе о одступању оцена часова у зависности од оцене спољашњег вредновања кориштена је парцијална корелација. Разлика између

³⁹<http://vrednovanje.ceo.edu.rs/sites/default/files/izvestajiEE/Prilog%201%20OS%20Nastava%20i%20ucenje%20sk.%202012-13..pdf>

⁴⁰<http://vrednovanje.ceo.edu.rs/sites/default/files/izvestajiEE/Prilog%202%20OS%20Nastava%20i%20ucenje%20sk.%202013-14..pdf>

кофицијента корелација између оцена пре и после вредновања, као и
кофицијента корелације између ове 2 варијабле када се парцијализује утицај
оцене спољашњег вредновања (ОСВ) представљала је степен утицаја ОСВ на
промену у оценама.

III ПРИКАЗ И АНАЛИЗА ДОБИЈЕНИХ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

У покушају да се одговори на питање и постављени проблем истраживања да ли на квалитет рада школа у области наставе и учења, и већи број остварености индикатора преко којих се дефинишу стандарди квалитета рада школа, утиче спољашње вредновање, приказани су резултати истраживања.

Истраживању је претходило спољашње вредновање квалитета рада основних школа у свих седам кључних области квалитета. Полазна тачка у истраживању била је мапирање неостварених и делимично остварених индикатора стандарда квалитета рада у кључној области *Настава и учење* и њихова анализа, а на основу којих су постављени задаци истраживања који су се односили на испитивање промена насталих у области *Настава и учење*.

1. АНАЛИЗА НЕОСТВАРЕНИХ И ДЕЛИМИЧНО ОСТВАРЕНИХ СТАНДАРДА У КЉУЧНОЈ ОБЛАСТИ НАСТАВА И УЧЕЊЕ

У испитивању је учествовало дванаест школа у којима је током школске 2013/2014. године извршено спољашње вредновање и код којих су констатовани различити нивои остварених, делимично остварених и неостварених стандарда квалитета, изражених кроз финалну оцену 2, 3 и 4.

Првобитно планирано истраживање подразумевало је укључивање и школа које су добиле финалну оцену 1, али пошто је само једна основна школа Севернобанатског округа, до момента почетка истраживања добила ову оцену, није постојала могућност њеног поређења са другом школом и од тога се одустало. Школе су након спроведеног спољашњег вредновања добиле анализу утврђеног стања у виду извештаја и биле у обавези да пронађу правце за могуће побољшање квалитета до наредног спољашњег вредновања. Њихово деловање је било усмерено ка прављењу акционих планова за поправљање стања у свим областима квалитета у којима су утврђени делимично остварени и неостварени стандарди. Истраживање се ограничило на Правилником дефинисану (Правилник о стандардима квалитета установа, 2012 : 2-3) кључну област

квалитета број 2: *Настава и учење*. Ова кључна област дефинисана је са седам стандарда квалитета и тридесет осам индикатора/показатеља квалитета⁴¹, а то су:

Стандард 2.1: Наставник примењује одговарајућа дидактичко-методичка решења на часу.

Индикатори/показатељи постојања овог стандарда су:

1. наставник јасно истиче циљеве часа,
2. наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима,
3. наставник истиче кључне појмове које ученици треба да науче,
4. наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа и
5. наставник поступно поставља све сложенија питања/ задатке/захтеве.

Напомена/правила за оцењивање овог стандарда:

- ✓ 1=стандард је неостварен ако је присутно мање од три индикатора,
- ✓ 2=стандард је делимично остварен ако су присутна три индикатора,
- ✓ 3=сматра се да је стандард добро остварен ако су присутна четири индикатора,
- ✓ 4=стандард је у потпуности остварен када је присутно свих пет индикатора.

Стандард 2.2: Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.

Индикатори/показатељи који потврђују присутност овог стандарда су:

1. наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема,
2. наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим,

⁴¹ RM 11 Образац за посматрање часа из званичног протокола за вредновање квалитета рада школа који користе спољашњи евалуатори Министарства просвете, науке и технолошког развоја, интерни образац.

3. наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота,
4. наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области и
5. наставник учи ученике како да постављају себи циљеве у учењу.

Напомена/правила за оцењивање овог стандарда:

- ✓ 1=неостварен стандард (мање од три индикатора),
- ✓ 2=делимично остварен стандард (присутно три индикатора),
- ✓ 3=добро остварен стандард (присутно четири индикатора),
- ✓ 4=у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори).

Стандард 2.3: Наставник прилагођава рад на часу образовно-васпитним потребама ученика⁴².

Индикатори/показатељи који указују на постојање овог стандарда су:

1. наставник прилагођава захтеве могућностима ученика,
2. наставник прилагођава темпо рада различитим потребама ученика,
3. наставник прилагођава наставни материјал индивидуалним карактеристикама ученика,
4. наставник посвећује време ученицима у складу са образовним и васпитним потребама и
5. наставник примењује специфичне задатке/активности/ материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна образовна подршка у образовању.

Напомена/правила за оцењивање овог стандарда:

- ✓ 1=неостварен стандард (присутан један индикатора),
- ✓ 2=делимично остварен стандард (присутно два индикатора),
- ✓ 3=добро остварен стандард (присутно три индикатора),

⁴² Кључни стандард дефинисан Правилником о вредновању квалитета рада установе

- ✓ 4=у потпуности остварен стандард (присутно четири, односно пет индикатора у одељењима у којима има ученика који похађају наставу по ИОП-у).

Стандард 2.4: Ученици стичу знања на часу⁴³.

Индикатори/показатељи присутности стандарда 2.4 су:

1. ученици су заинтересовани за рад на часу,
2. ученици активно учествују у раду на часу,
3. активности/радови ученика показали су да су разумели предмет учења на часу,
4. ученици користе доступне изворе знања,
5. ученици користе повратну информацију да реше задатке/ унапреде учење,
6. ученици процењују тачност одговора/решења и
7. ученици умеју да образложе како су дошли до решења.

Напомена/правила за оцењивање овог стандарда:

- ✓ 1=Стандард је неостварен (присутно мање од пет индикатора),
- ✓ 2=Стандард је делимично остварен (присутно пет индикатора),
- ✓ 3=Стандард је добро остварен (присутно шест индикатора),
- ✓ 4=Стандард је у потпуности остварен (присутни су сви индикатори).

Стандард 2.5: Наставник ефикасно управља процесом учења на часу.

Индикатори/показатељи преко чије присутности се доказује постојање овог стандарда су:

1. наставник ефикасно структурира и повезује делове часа,
2. наставник ефикасно користи време на часу,
3. наставник на конструктиван начин успоставља и одржава дисциплину у складу са договореним правилима,

⁴³ Исто

4. наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу),
5. наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.

Напомена/правила за оцењивање овог стандарда:

- ✓ 1=неостварен стандард (присутно мање од четири индикатора),
- ✓ 2=делимично остварен стандард (присутно четири индикатора),
- ✓ 3=добро остварен стандард (присутно пет индикатора),
- ✓ 4= у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори).

Стандард 2.6: Наставник користи поступке вредновања који су у функцији даљег учења⁴⁴.

Индикатори/показатељи за оствареност овог стандарда су:

1. наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика,
2. наставник прилагођава захтеве могућностима ученика,
3. наставник похваљује напредак ученика,
4. наставник даје потпуну и разумљиву повратну информацију ученицима о њиховом раду и
5. наставник учи ученике како да процењују свој напредак.

Напомена/правила за оцењивање овог стандарда:

- ✓ 1=Стандард је неостварен (присутно мање од три индикатора),
- ✓ 2=Стандард је делимично остварен (присутно три индикатора),
- ✓ 3=Стандард је добро остварен (присутно четири индикатора),
- ✓ 4=Стандард је у потпуности остварен (присутни су сви индикатори).

Стандард 2.7: Наставник ствара подстицајну атмосферу за рад на часу.

Индикатори/показатељи за проверу остварености овог стандарда квалитета су:

⁴⁴ Исто

1. наставник показује поштовање према ученицима,
2. наставник испољава емпатију према њима,
3. наставник адекватно реагује на међусобно неуважавање ученика,
4. наставник користи различите поступке за мотивисање ученика и
5. наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.

Напомена/правила за оцењивање овог стандарда:

- ✓ 1=неостварен стандард (присутно мање од три индикатора),
- ✓ 2=делимично остварен стандард (присутно три индикатора),
- ✓ 3=добро остварен стандард (присутно четири индикатора),
- ✓ 4= у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори).

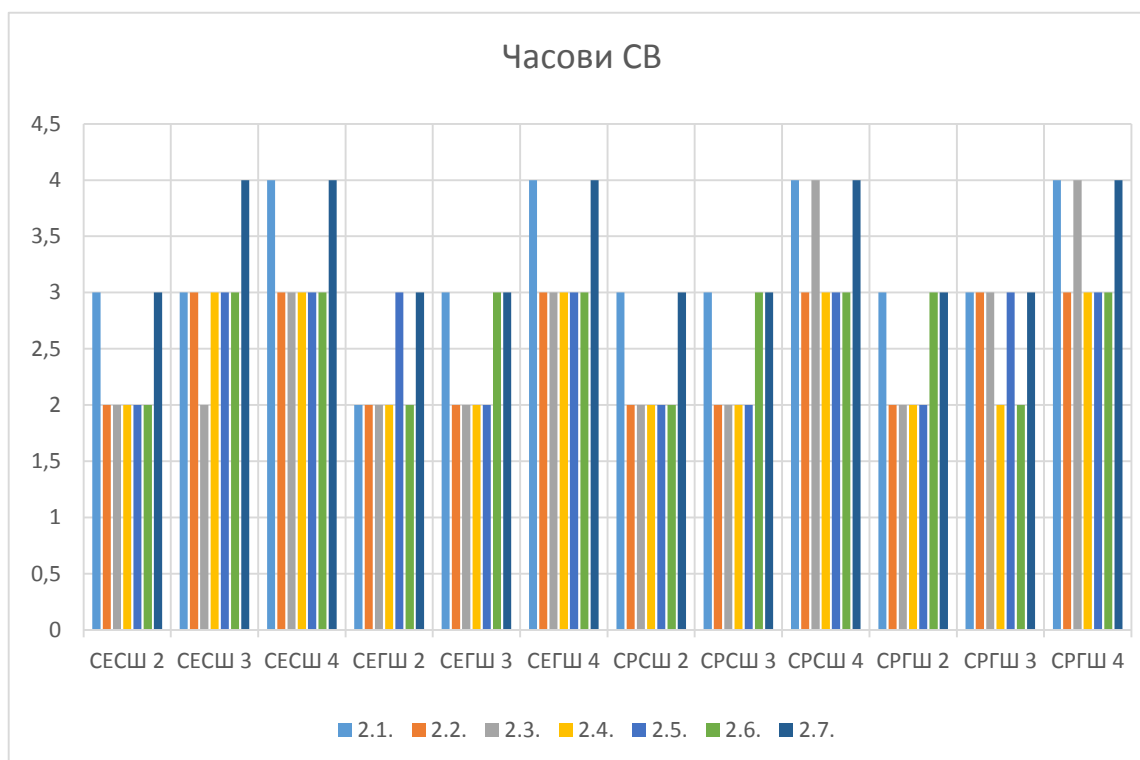
Сваки стандард садржи одређени број показатеља који се вреднују и оцењују оценама од један до четири⁴⁵. Стандарди означени редним бројем 2.3, 2.4 и 2.6 спадају у десет кључних стандарда за вредновање квалитета области *Настава и учење*. Школа не може бити оцењена оценом три уколико нема достигнуте нивое 3 и 4 на овим стандардима.

На графикону 1 приказано је стање у области наставе и учења, у основним школама из узорка истраживања, а које је утврђено спољашњим вредновањем. Узорак истраживања су чинили наставници, по пет наставника из сваке школе где су током спољашњег вредновања посматрани часови. Часове су посматрали и оцењивали спољашњи евалуатори-просветни саветници Министарства просвете, науке и технолошког развоја са сертификатом, и који су решењем Министра именовани за спољашње вредновање⁴⁶.

⁴⁵ Образац за свеукупну процену остварености стандарда квалитета рада школа, ЗУОВ

⁴⁶ Решење министра просвете, науке и технолошког развоја о формирању тимова за спољашње вредновање за Школску управу Зрењанин за 2014.годину, бр.614-02-101/14-15/4, од 29.1.2014.године

Графикон 1. Приказ часова по школама са оценама спољашњег вредновања

У графикону 1 приказани су посматрани часови са оценама спољашњег вредновања за сваки стандард квалитета у области Настава и учење. Графикон показује утврђене стандарде на примеру дванаест узоркованих школа. Школе су означене скраћеницама: СЕ-Севернобанатски округ, СР-Средњобанатски округ, СШ-сеоска школа, ГШ-градска школа. У свакој школи праћено је по пет часова, укупно 60 часова. На сваком часу пратила се оствареност свих седам стандарда квалитета у области наставе и учења и давала појединачна, бројчана оцена, за сваки од њих. Оцене су сумиране у средњу вредност и са процентом остварености стандарда на нивоу 3 и 4, на Обрасцу за групну процену часова у школи (Прилог 2, инструменти истраживања, 4. протоколи: Образац за групну процену часова у школи). Оцене часова преузете су од вође тима за спољашње вредновање, из званичних извештаја⁴⁷. Анализом извештаја и оцена идентификоване су слабе стране. И то:

⁴⁷ Извештаји Тима за спољашње вредновање за 2014.годину, по Решењу министра просвете, науке и технолошког развоја бр. 614-02-101/14-15/4 од 29.1.2014.

- Стандард 2.1: *Наставник примењује одговарајућа дидактичко-методичка решења на часу.*

Слаба оствареност овог стандарда се огледа у изостанку индикатора који процењују да ли наставник током часа даје упутства и објашњења која су јасна ученицима: приметно је да наставници често не проверавају да ли су ученици разумели како треба да реше задатке. Један од индикатора који недостаје је и не истицање кључних појмова које ученици треба да науче (на табли се не исписују кључне речи или појмови из теме која се обрађује), као и одабир наставних метода које нису ефикасне у односу на циљ часа. Нивои задатака су током часа често исти јер наставници не постављају ученицима поступно сложеније захтеве. Код школа које су оцењене нижим оценама често изостаје и индикатор који се односи на јасност истицања самог циља часа: наставници саопштавају ученицима шта треба да уче на часу, али не и шта се од њих очекује да науче.

- Стандард 2.2: *Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.*

За остварење овог стандарда недостајали су индикатори: повезивање новог градива са садржајима из различитих области (наставник поставља питања која захтевају знања која су учили из других области/предмета), учење ученика како да користе различите начине и приступе за решавање задатака и проблема (наставник не показује ученицима алтернативне начине решавања задатака) и учење ученика како да постављају себи циљеве у учењу (Шта ћеш прво да урадиш, а затим...?). Код нижих оцена школа и неостварених стандарда квалитета недостају и индикатори: повезивање са претходно наученим градивом и/или повезивање са примерима из свакодневног живота (наставник не показује радове и дидактички материјал који су користили за раније часове и подсећа на то шта су тада радили, а задаци и питања у вези са темом учења не садрже примере из свакодневног живота).

- Стандард 2.3: *Наставник прилагођава рад образовно-васпитним потребама ученика на часу.*

Протоколи са посећених часова указују да нема прилагођавања захтева могућностима ученика у виду бирања задатака на више нивоа, као и темпа различитог времена за израду задатака. На часовима често изостаје подршка за ученике којима је потребна индивидуална помоћ, а ако су они идентификовани наставни материјал није прилагођен њиховим индивидуалним потребама. Код школа које су оцењене вишим оценама и где је овај стандард остварен, наставници примењују специфичне задатке и активности на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању; са њима раде индивидуално на припремљеним посебним задацима, док остали ученици раде у групи.

- Стандард 2.4: *Ученици стичу знања на часу.*

Ово је један од кључних стандарда. Неоствареност стандарда указује на изостанак индикатора: на часовима је уочено да ученици нису заинтересовани за рад и за изношење својих примера, немају додатне коментаре о теми учења и не учествују активно у раду на часу постављајући питања у вези са излагањем наставника. Приметно је да наставник нефункционално користи постојећа наставна средства, што је документовано у протоколима за праћење часова: ученици користе уџбеник и радну свеску, али не и друге доступне изворе знања (паное, карте, зидне слике, презентације и сл.). Недостаје и могућност да међусобно процењују тачност одговора или решења задатака (рад у паровима, групни рад), а код часова где овај стандард није остварен ученици не умеју да образложе поступке у решавању задатака и како су дошли до решења и/или поступке у решавању задатака.

- Стандард 2.5: *Наставник ефикасно управља процесом учења на часу.*

Код часова где је овај стандард неостварен приметан је недостатак активности за потврду индикатора који показују да ли наставник ефикасно користи време на часу што је аргументовано доказима да до краја часа нису

остварене све планиране активности, а често и саме активности нису логично следиле једна другу. Приликом групног рада поједини наставници нису успевали да на конструктиван начин успоставе дисциплину у складу са правилима, а ученицима у групи није било јасно како треба да се понашају у време учења и рада. Најчешће је изостајао индикатор који показује да наставник успешно усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (наставник не користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).

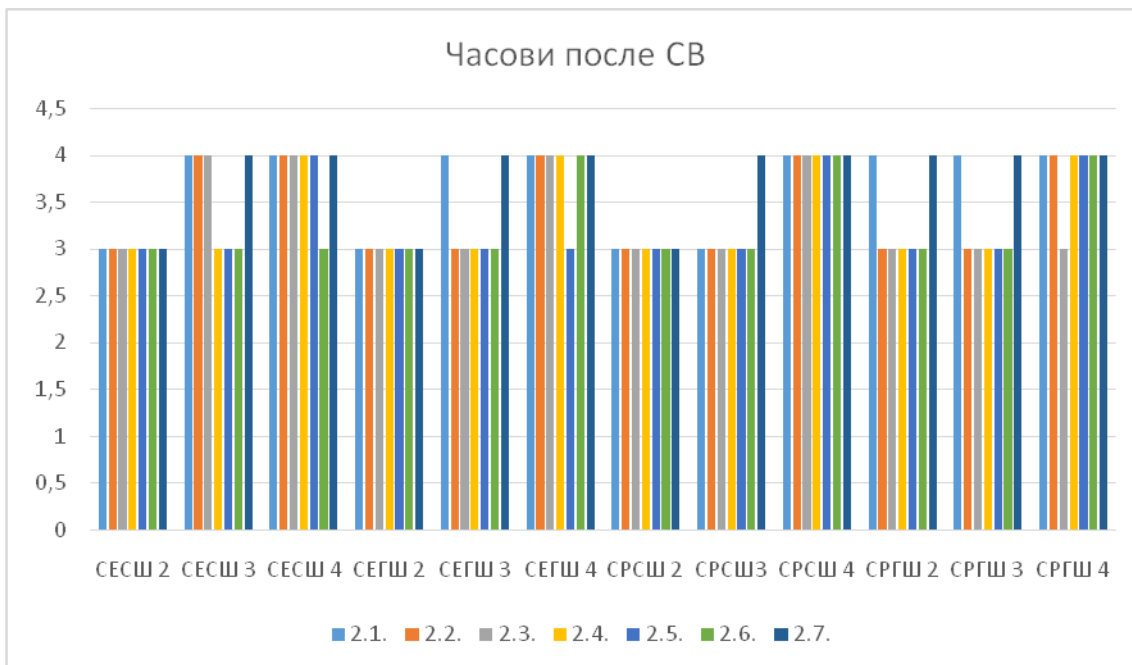
- Стандард 2.6: *Наставник користи поступке вредновања који су у функцији даљег учења на часу.*

Ово је кључни стандард квалитета. Из протокола посећених часова видљиво је да су наставници похваљивали напредак ученика и давали позитивне коментаре о раду ученика, али да изостају индикатори: наставник даје потпуне и разумљиве информације ученицима о раду ученика на часу па ученицима није јасно шта су научили, шта још треба да науче и како да исправе грешку. Код школа где је овај стандард делимично остварен или неостварен на часу није био присутан индикатор који процењује да ли је оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика; радови ученика су остајали неоцењени, често и без образложења и формативне оцене. Индикатор 2.6.5: *наставник учи ученике како да процењују свој напредак у виду објашњења наставника ученицима како да утврде напредак и критеријуме успешности у учењу* је био присутан само на малом броју посећених часова.

- Стандард 2.7: *Наставник ствара подстицајну атмосферу на часу.*

Овај стандард је код већине оцењених школа из узорка остварен, али не увек и на највишем нивоу квалитета. Најчешће, наставници не користе различите поступке за мотивисање ученика и не дају могућност ученицима да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу, већ „држе предавања“, диктирају и користе искључиво фронтални облик рада на часу. Код ниже оцењених часова није била присутна емпатија према ученицима и изостајала је адекватна реакција наставника на међусобно неуважавање ученика.

Графикон 2. Приказ часова по школама са оценама у периоду након спроведених мера из акционих планова за побољшање квалитета

У графикону 2 приказани су стандарди са поновљеног посматрања часова, након периода у којем су спроведене планиране мере из акционих планова за унапређивање квалитета. Поново је биран исти узорак наставника, по пет у свакој школи. Средња вредност остварених стандарда на нивоу школе је израчуната на идентичан начин као и током првог спољашњег вредновања школа, како би се подаци о остварености свих стандарда квалитета из области наставе и учења могли упоредити. На графикону се могу уочити промене; нема неостварених и делимично остварених стандарда квалитета, 48 стандарда је на нивоу добре остварености, а 36 стандарда је остварено на највишем нивоу. Уочена промена у нивоу остварености стандарда квалитета детерминисала је даља истраживања и испитивање корака који су довели до квалитативних промена.

2. АНАЛИЗА ПРОМЕНА НАСТАЛИХ У КЉУЧНОЈ ОБЛАСТИ НАСТАВА И УЧЕЊЕ НАКОН ИЗВРШЕНОГ СПОЉАШЊЕГ ВРЕДНОВАЊА

2.1. Анализа промена у ставовима наставника према планирању и припремању

„Од личности наставника зависи целокупан живот и рад у школи: организација и реализација образовно-васпитног рада (примена извора знања, наставних система, наставних метода, социолошких облика наставног рада и сл.), квалитет усвојених чињеница, њихова функционална повезаност с објективном стварношћу, емоционална атмосфера у раду и уопште однос ученика и наставника у школи“ (Павловић и Тошић-Рудић, 2009: 460). Сваки наставник врши планирање за свој предмет у складу са прописаним планом и програмом⁴⁸. То чини у сарадњи са члановима разредног, односно стручног већа. Сарадња се огледа у заједничком усклађивању тема и уз потребну корелацију међу предметима. Тимским радом је обезбеђена могућност заједничког тематског планирања, обраде повезаних тема и усклађене периодичне провере знања, као и корекције настале на основу сталне анализе резултата рада. Наставници су, према важећем Правилнику, у обавези да израде годишње планове наставних предмета који су саставни део Годишњег плана рада школе који представља основу за планирање корелације међу предметима. *Глобално планирање* врши се пре почетка школске године и обухвата планирање наставе (распоредивање наставних тема, број предвиђених часова по теми, број часова обраде, утврђивања и провере) и планирање додатне, допунске, припремне наставе, секција и осталих облика образовно-васпитног рада (навођење укупног годишњег броја, без навођења броја часова по теми). *Оперативно планирање* наставника обухвата дидактичко-методичку разраду наставних тема на наставне јединице, а наставник бира начин оперативног планирања у складу са специфичностима предмета. За глобалне и оперативне планове не постоје прописани обрасци. Глобалне планове наставник предаје стручним сарадницима

⁴⁸Правилник о норми часова непосредног рада са ученицима наставника, стручних сарадника и васпитача у основној школи „Сл. гласник РС-Просветни гласник“, бр. 2/92 и 2/2000, Члан 10

школе до почетка школске године, а оперативне у складу са динамиком реализације у електронском или у папирном облику. Током школске године наставник води евиденцију о одржаним часовима редовне, *додатне и допунске наставе* и присутним ученицима. На крају наставне године наставник је у обавези да сачини кратак извештај о додатној и допунској настави (број одржаних часова 10 додатне и допунске наставе, списак обрађених тема и број ученика који су били обухваћени наведеним облицима рада). *План ваннаставних активности* (секција и других слободних активности) садржи само набројане активности. На крају наставне године наставник подноси и извештај о реализацији ваннаставних активности. *Припремање наставе* је обавеза сваког наставника и по решењу о раду наставник има за припрему 10 часова седмично. Непосредна припрема наставника за рад подразумева израду писане припреме која представља дидактичко-методичко структурирање часа. Наставници се редовно припремају за наставу водећи рачуна о избору садржаја, метода, облика и средстава за рад. Припремање за час треба да буде засновано на уважавању различитости код ученика у погледу њиховог знања, искуства и способности, укључујући и ученике са тешкоћама у развоју. За припремање наставници користе стручну литературу, интернет и друге изворе. Не постоји прописан образац за дневне припреме наставника.

Приликом првог спољашњег вредновања квалитета рада школе уочено је да се наставници недовољно квалитетно припремају за наставу и да не поклањају потребну пажњу припремању за наставу. Претпоставило се да је спољашње вредновање имало утицаја на промене у односу наставника према планирању и припремању па је постављена *посебна хипотеза бр. 1* која гласи: Претпоставља се да постоје промене у односу наставника према планирању и припремању.

Ова хипотеза је тестирана кроз *ставке из упитника о анализи садржаја* школске документације и педагошке документације наставника и ученика (Прилог 2, инструменти истраживања: анализа садржаја) и *ставке из упитника за стручног сарадника* (Прилог 2, инструменти истраживања: материјал за интервју са стручним сарадником).

Како би се одговорило на прву хипотезу, анализирани су ставке из упитника о анализи садржаја и примењено је пет Вилкокових тестова спарених рангова. Дескриптивни показатељи (аритметичка средина и стандардна девијација) су приказани у табели 1, док су резултати за тестиране разлике (Z тест и p вредност) приказани у табели 2.

Табела 1. Ставке из упитника о анализи садржаја

	Прво		Друго	
	AS	SD	AS	SD
Питање 5	2.42	0.90	2.83	0.39
Питање 6	2.25	0.97	2.67	0.65
Питање 7	1.42	0.51	2.00	0.85
Питање 8	1.42	0.51	2.00	0.85
Питање 9	1.58	0.79	2.17	0.83

На основу прегледа тестираних разлика приказаних у табели 2 (након оцене спољашњег вредновања и примене мера за побољшање квалитета) долази до промене у случају питања 7, 8 и 9, при чему испитаници у свим случајевима боље оцењују планирање и припремање након оцене спољашњег вредновања.

Табела 2. Табела тестираних разлика

	Питање 5	Питање 6	Питање 7	Питање 8	Питање 9
Z test	-1.52	-1.18	-2.11	-2.11	-2.11
p	.129	.238	.035	.035	.035

На основу прегледа дескриптивне статистике (минимална вредност, максимална вредност, аритметичка средина и стандардна девијација) и одговора добијених у интервјуу са стручним сарадницима) приказаних у табели 3, може се закључити да су стручни сарадници у потпуности упознати са резултатима спољашњег вредновања и процене квалитета рада школе (AS=3) и да су планиране активности, усмерене ка стручној помоћи наставницима у побољшању планирања и припремања стручни сарадници и спровели.

Табела 3. Ставке из интервјуа са стручним сарадницима

Питање	Min	Max	AS	SD
1. Да ли је након СВ дошло до промене у односу наставника према планирању и припремању?	3	3	3.00	0.00
2. Да ли су наставници прилагодили свој годишњи план рада специфичностима одељења?	3	3	3.00	0.00

Закључно посматрано, **прва хипотеза**, којом се претпоставило да постоје промене у односу наставника према планирању и припремању, **је делимично потврђена**. У 3 од 5 испитаних случајева долази до позитивне промене код наставника у ставовима према планирању и припремању⁴⁹, што говори у прилог постављеној хипотези да је спољашње вредновање допринело променама и већем броју остварених индикатора код стандарда који описује однос наставника према планирању и припремању.

Разлике у ставовима стручних сарадника објашњавају се њиховим одговорима који се односе на позитивне промене у ставовима према планирању и припремању за све наставнике једне школе, а не, искључиво, на наставнике чији су часови чинили узорак за истраживање.

2.2. Анализа промена у односу наставника према ученику

„Професионално деловање наставника компонента је васпитног процеса који је вођен веома сложеним циљем: да усмерава и води развој личности ученика, усмерава развој његових компетенција, обезбеђује хармонијску усклађеност свих страна личности ученика“ (Брковић и Бјекић, 2006: 26). Настава представља облик међусобне сарадње и деловања између оних који подучавају (наставници) и оних који уче (ученици). Овакав међусобни однос (наставника са ученицима) је сложен педагошки феномен, јер представља

⁴⁹Прилог 3, Примери добре праксе-пример 1: Однос наставника према планирању и припремању (Акциони план за унапређивање квалитета у области наставе и учења, Оперативни план рада наставника, Припрема за наставни час, План рада секције, План рада допунске и План рада додатне наставе)

узајамну интеракцију и комуникацију. Комуникација наставника са ученицима је у зависности од утицаја стила понашања наставника у одељењу, али и од особина личности ученика. У пракси се јавља неколико типова међусобне комуникације: једносмерна (од наставника према ученику), двосмерна (од наставника према неколицини ученика) и комуникација сваког са сваким. Квалитет комуникације подразумева стварање подстицајне атмосфере за рад, ток вербалне комуникације и испољавање иницијативе ученика, не само током наставних већ и за време одвијања ваннаставних активности. „Сталном разменом између активне (практичне) делатности и рефлексije могу се изградити комплексне субјективне теорије које су неопходне за постизање успеха у ономе што наставници чине“ (Андевски и др., 2012: 150).

Из угла истраживања активности које се односе искључиво на наставни процес и учење, спроведено спољашње вредновање је указало да стандард квалитета 2.7, *Наставник ствара подстицајну атмосферу за рад на часу*, није увек остварен на највишем нивоу, као и да однос наставника према ученику није увек на потребном нивоу. Овај стандард доказује се остваривањем индикатора који процењују да ли наставник показује поштовање према ученицима и уколико постоји испољава ли емпатију према ученицима, да ли наставник адекватно реагује на међусобно неуважавање ученика, користи ли различите поступке за мотивисање ученика и да ли током часова наставник пружа ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу са предметом учења на часу.

Стандард 2.5, *Наставник ефикасно управља процесом учења на часу*, садржи индикатор који, такође, указује на квалитет комуникације током наставе са ученицима, а односи се на процену квалитета комуникације наставника са ученицима јер подразумева да наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користе се питања, идеје, коментари ученика за рад на часу).

Однос наставника према ученику може се посматрати и шире; у односу на кључну област подршке ученицима, установљен је стандард квалитета 4.2 који се односи на подстицање личног, професионалног и социјалног развоја ученика (присутност и оствареност индикатора 4.2.3: Укљученост ученика у

ваннаставне активности је иста или већа него претходне године), као и кључну област етоса-стандард 5.1 који подразумева регулисање међуљудских односа у школи (присутност и оствареност индикатора 5.1.2: У личним обраћањима свих у школи видљиво је међусобно уважавање).

Делимична оствареност и неоствареност ових стандарда квалитета у узоркованим школама условила је израду акционих планова⁵⁰ са планираним активностима за побољшање комуникације између наставника и ученика. Са претпоставком да је извршење тих планова условило побољшање у комуникацијским односима наставника и ученика постављена је *посебна хипотеза бр. 2* која гласи: Претпоставља се да постоје промене у комуникацији наставника и ученика.

Претпоставка о постојању промена у начину комуникације наставника и ученика је тестирана кроз *ставке из упитника за ученике* (Прилог 2, инструменти истраживања: скала ставова за ученике), *ставке из упитника за стручне сараднике* (Прилог 2 инструменти истраживања: материјал за интервју са стручним сарадником), *ставке из упитника за директора школа* (Прилог 2, инструменти истраживања: скала ставова за директоре школа) и *ставке из анализе садржаја* школске и персоналне документације наставника и ученика (Прилог 2, инструменти истраживања: анализа садржаја).

Из скале ставова за ученике су анализирана питања број 6 и 9. У табели 4 су приказани учесталост одговора испитаника, теоријски очекивана фреквенција одговора, однос позитивних наспрам негативних одговора изражена преко вредности χ^2 теста, број степени слободе и ниво значајности, где 1 представља негативну или неутралну оцену, а 2 позитивну оцену. На основу одговора ученика може се закључити да значајно више ученика процењује да је дошло до позитивне промене у случају оба питања која се односе на квалитет комуникације.

⁵⁰Прилог 3, Примери добре праксе-пример 2: Акциони план школе за побољшање квалитета са активностима које су усмерене на побољшање комуникације наставника и ученика

Табела 4. *Анализа одговора ученика из упитника*

		Опажена F	Очекивана F	χ^2	df	p
Питање 6	1	63	96.0	22.69	1	.000
	2	129	96.0			
Питање 9	1	32	96.0	85.33	1	.000
	2	160	96.0			

Када је реч о интервјуима са стручним сарадницима, за потребе хипотезе су тестирана питања број 10, 12, 13 и 14. Одговори су представљени у табели 5 (учесталост одговора испитаника, теоријски очекивана фреквенција одговора, вредност χ^2 теста, број степени слободе и ниво значајности, где 1 представља негативну или неутралну оцену, а 2 позитивну оцену). У случају питања број 10 и 14 не постоје значајне разлике између фреквенције негативних (1) и позитивних (2) одговора. У случају питања број 12 и 13 сви испитаници позитивно процењују промену у комуникацији ученика и наставника.

Табела 5. *Анализа одговора стручних сарадника из упитника*

	Одговор	Опажена F	Очекивана F	χ^2	DF	p
Питање 10	1	4	6.0	1.33	1	.248
	2	8	6.0			
Питање 12	1	12	12.0	-	-	-
	2					
Питање 13	1	12	12.0	-	-	-
	2					
Питање 14	1	8	6.0	1.33	1	.248
	2	4	6.0			

За тестирање хипотезе коришћене су ставке из анализе садржаја школске документације и персоналне документације наставника и ученика, и то питање број 4. Резултати, приказани у табели 6 и изражени кроз дескриптивне показатеље (аритметичку средину и стандардну девијацију, Z-вредност теста и ниво значајности), указују да је значајно позитивнија оцена персоналне документације наставника у другој фази мерења (након оцене о спољашњем вредновању и следа спроведених и планираних активности за унапређивање квалитета).

Табела 6. *Анализа садржаја документације*

	AS	SD	Z	p
Питање 4: прво	1.92	.79	-3.00	.003
Питање 4: друго	2.67	.49		

Такође, за потребе тестирања хипотезе анализирани су одговори директора школа, питање број 6 из скале ставова за директоре школа. Одговори директора школа су приказани у табели 7 (учесталост одговора испитаника, теоријски очекивана фреквенција одговора; одговори који означавају неутралне и негативне скорове груписани у једну, негативну категорију и одговори који означавају позитивне скорове груписани у другу категорију, као и однос позитивних наспрам негативних одговора провераван статистичком техником χ^2 тест, ниво значајности и број степени слободе). Одговори директора школа указују на закључак да не постоје статистички значајне разлике у учесталостима позитивних (2) и негативних (1) процена.

Табела 7. *Ставка из интервјуа са директорима школа*

		Опажена F	Очекивана F	χ^2	df	p
Питање 6	1	6	6.0			
	2	6	6.0	.00	1	1.00

На основу анализе података може се рећи да је друга хипотеза, која је проверавала да ли постоје промене у комуникацији наставника и ученика, делимично потврђена. Одговори ученика и анализа садржаја иду у прилог овој хипотези, док то није случај са одговорима директора школа. Када је реч о стручним сарадницима, резултати нису једнозначни.

Одговори директора могу се посматрати и на основу њиховог укључивања у све активности у школи или њиховог информисања о постојању свих активности. Директор је одговоран за равномерну расподелу задужења и организацију наставних и ваннаставних активности; њиховим интензивирањем и реализацијом се претпоставило да доприносе побољшању комуникације између наставника и ученика. Од квалитета руковођења зависи да ли је

директор утицао на увођење/интензивирање ових активности, ако оне постоје да ли је у потпуности упознат са резултатима наставних и ваннаставних активности (квартална извештавања) или је овај део послова поверио стручном сараднику, односно неком од тимова у школи.

Вишезначни одговори стручних сарадника произилазе из њихове различите ангажованости у школама; познато је да стручни сарадници раде у више школа (ово је случај са већином школа из узорка истраживања), а да школе имају различите потребе и правце развоја и напредовања што је условљено развојним планом школе.

2.3. Анализа промена у хоризонталној размени искуства наставника

„Тренутно најприсутнији и најутицајнији концепт у европским документима о образовању - доживотно учење (lifelong learning) - заснива се у великој мери на савременим сазнањима у подручју образовања, те посебно на резултатима истраживања учења одраслих, као што је увид да је учење квалитетније и ефикасније када је ученик проактиван, мотивисан и равноправан учесник у том процесу. Такво полазиште је значајно утицало на промену традиционалног схватања улоге ученика, наставника и наставе у контексту савремене образовне политике“ (Ђерманов и др., 2012: 91). Хоризонтално учење представља организовано и планирано преношење знања и размену професионалног искуства између наставника унутар једне школе или између наставника различитих школа због чега се често назива и „учење једних од других“. „Повољна сарадња је део успешности радне организације. То важи и за школу. Недовољна сарадња увек смањује шансе за квалитетан рад школе, али и за професионални развој наставника. Позитиван став према сарадњи значи спремност наставника да разматрају све елементе рада и догађаје у настави који могу побољшати праксу наставе али и јачање сопствених компетенција.“ (Аврамовић и Вујачић, 2009:117). „Учионице не би требало да буду затворене кутије у којима наставник/ца има врховну власт. Уместо тога, образовни процес у школи треба да буде осмишљен као тимски напор где наставници/це уче од

својих колега и од других професионалаца који помажу младима и њиховим породицама. Сви учесници у том процесу треба заједничким снагама да обезбеде висок квалитет образовања за сву децу“ (Donaldson, 2013: 22). У пракси, хоризонтална размена подразумева извођење огледних часова, одржавање семинара колегама у школи, презентовање извештаја са семинара и других скупова, студијске посете и партнерства са другим школама, менторство наставницима приправницима, приручници-примери добре праксе, базе знања (ЗУОВ, МПНТР) и друго. „Рефлексивна пракса подстиче наставнике да користе, али и да редефинишу своја претходна искуства, да их самостално промишљају, али и дискутују са својим колегама, како би даље унапредили свој рад“ (Костовић и др., 2011: 310). Практика је показала да се применом оваквог учења могу остварити добри резултати професионалног развоја наставника.

Након спољашњег вредновања све школе су исказале планиране активности у вези са професионалним оснаживањем наставника у виду хоризонталне размене искустава. Због тога је постављена *посебна хипотеза бр.3* која гласи: Претпоставља се да је повећана хоризонтална размена искустава наставника.

Претпоставка о повећању хоризонталне размене искустава наставника⁵¹ је тестирана кроз *ставке из упитника за стручне сараднике* (Прилог 2, инструменти истраживања: материјал за интервју са стручним сарадником) и *анализе садржаја* школске документације и персоналне документације наставника и ученика (Прилог 2, инструменти истраживања: анализа садржаја).

За тестирање хипотезе коришћене су ставке из анализе садржаја школске документације и персоналне документације наставника и ученика, и то: питања од броја 1 до броја 3. Приказани су у табели 8, преко дескриптивних показатеља (аритметичка средина и стандардна девијација, Z-вредност теста и ниво значајности). На основу ових ставки се може закључити да је дошло до повећане хоризонталне размене искустава између наставника у сва три случаја (питања).

⁵¹ Прилог3, Примери добре праксе-пример 3: хоризонтална размена искустава наставника

Табела 8. *Анализа ставки из документације*

	Прво		Друго		Z test	P nivo
	AS	SD	AS	SD		
Питање 1	1.92	.90	2.67	.49	-2.71	.007
Питање 2	2.25	.96	2.92	.28	-2.00	.046
Питање 3	2.00	.85	2.67	.49	-2.82	.005

За тестирање ове хипотезе анализирани су и одговори стручних сарадника на питање 4 из интервјуа а одговори су видљиви у табели 9 и исказани кроз опажену учесталост одговора испитаника, очекивану фреквенција одговора, заступљеност позитивних наспрам негативних одговора, као и број степени слободе и ниво значајности. На основу одговора се може закључити да не постоје значајне разлике у фреквенцији позитивних (2) и негативних (1) одговора.

Табела 9. *Анализа одговора из интервјуа са стручним сарадницима*

	Опажена F	Очекивана F	χ^2	df	p
Питање 4	1	8	6.0	1	.248
	2	4	6.0		

Закључно посматрано, **трећа хипотеза**, којом је испитивано повећање хоризонталне размене искустава наставника, је **делимично потврђена**. Анализа садржаја школске документације иде у прилог потврди ове хипотезе док одговори добијени од стране стручних сарадника не подржавају у потпуности претпоставку о повећању хоризонталне размене искустава.

Образложење одговора добијених од стране стручних сарадника о повећању хоризонталне размене искуства тумаче се са становишта њиховог ангажовања у различитим школама (често су то и школе различитог типа: основна-средња), као и неједнаког броја наставника по школама (школе са већим бројем наставника изискују више пројеката различите хоризонталне размене и теже умрежавање наставника и школа, као и дужи временски период за њихово остваривање).

2.4. Анализа промена у подршци ученицима из осетљивих група

Нормативни акти⁵² предвиђају обезбеђивање *додатне подршке* без дискриминације по било ком основу сваком ученику из друштвено осетљивих група, коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, тзв. инклузивна настава. Инклузивна настава је право сваког ученика, а добити су вишеструке: осећање прихваћености, могућност успостављања пријатељства и самопоштовања, повећана могућност да уче кроз интеракцију са другима у природној вршњачкој групи, оспособљеност за укључивање у живот и рад, повећана способност да брину о себи и самосталност, боље учење академских знања, усвајање функционалних знања и боља постигнућа. Сви ученици су на добитку када наставници прилагођавају наставне планове и програме и своје наставничке стилове тако да одговарају спектру разноликости које постоје међу ученицима у било ком одељењу.

„На путу до инклузије, најпре је потребно признати да разлике међу ученицима постоје. Ове разлике је неопходно поштовати. Такође је потребно, посматрати ученике холистички, посматрати личност ученика, а не само неке димензије личности. Само на овај начин може се сачувати интегритет и аутономност ученика, и створити шанса за његов даљи напредак“ (Ољача и Костовић, 2013: 131). Како би се инклузивно образовање применило настава мора да буде прилагођена разноликости потреба које ученици имају и да им омогући укључивање у све аспекте школског живота. Оваква настава изискује повећане компетенције наставника. Када наставници прихвате изазов да своје учионице и школе направе инклузивнијим, то је индикатор да желе да унапреде своје наставничке вештине и стручне компетенције. Од тога ће, коначно, имати користи сви ученици, а не само они из осетљивих група. Истовремено, успоставља се атмосфера сарадње и тимског рада међу ученицима, наставницима

⁵² Члан 98. Закона о основама система образовања и васпитања („Сл.гласник РС“ бр. 72/09, 52/2011, 55/2013, 35/2015-аутентично тумачење, 68/2015 и 62/2016- одлука УС) на основу којег је прописан Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику („Сл.гласник РС“ бр. 63/2010) и Правилник о ближим условима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање („Сл.гласник РС“ бр. 76/2010)

и свим запосленим у школи, а школе пружају ефикасно образовање већини деце и побољшавају ефикасност и на крају исплативост целог образовног система⁵³.

Како је спољашње вредновање квалитета кључне области наставе и учења утврдило да је подршка ученицима из осетљивих група на ниском нивоу, акционим плановима⁵⁴ за унапређивање квалитета свих школа из узорка истраживања су планиране мере увођења индивидуалних образовних планова (тзв. ИОП 1, ИОП 2 и ИОП3)⁵⁵, због чега је постављена *посебна хипотеза бр. 4*: Претпоставља се да постоје промене у прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика након спољашњег вредновања.

Хипотеза о прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика након спољашњег вредновања тестирана је кроз *одговоре стручних сарадника* (Прилог 2, инструменти истраживања: материјал за интервју са стручним сарадником), *анализу садржаја* школске документације и персоналне документације наставника и ученика (Прилог 2, инструменти истраживања: анализа садржаја) и на основу *остварености стандарда квалитета*.

За потребе тестирања хипотезе анализирани су одговори на питања број 3, 5 и 6 из интервјуа са стручним сарадницима. На основу одговора стручних сарадника представљених у табели 10 (у којој су изражени учесталост одговора испитаника, теоријски очекивана фреквенција одговора, одговори који означавају неутралне и негативне скорове и одговори који означавају позитивне скорове, однос одговора провераван статистичком техником χ^2 тест, ниво значајности и број степени слободе) може се закључити да није дошло до значајно боље процене прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика након спољашњег вредновања.

⁵³Десет разлога за инклузију. Водич за подршку наставницима (A Resource Guide for Teachers). Британска Колумбија, 2009. <http://www.bced.gov.bc.ca/specialed/sid/>

⁵⁴Прилог3, Примери добре праксе-пример 4: Акциони план за унапређење квалитета који се односи на повећање подршке ученицима из осетљивих група

⁵⁵ИОП= индивидуални образовни план

Табела 10. *Анализа ставки из упитника за стручне сараднике*

	Одговор	Опажена F	Очекивана F	χ^2	DF	p
Питање 3	1	7	6	.33	1	.564
	2	5	6			
Питање 5	1	4	6	1.33	1	.248
	2	8	6			
Питање 6	1	4	6	1.33	1	.248
	2	8	6			

Такође, хипотеза је тестирана кроз питања број 8 и 12 из анализе садржаја школске и персоналне документације наставника и ученика. На основу ставки приказаних у табели 11 (AS, SD, Z-вредност теста и ниво значајности) се може закључити да је дошло до значајно боље процене прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика након спољашњег вредновања.

Табела 11. *Анализа ставки из садржаја школске документације*

	AS	SD	Z	p
Питање 8 прво	1.42	.515		
Питање 8 друго	2.00	.853	-2.11	.035
Питање 12 прво	2.25	.754		
Питање 12 друго	2.92	.289	-2.53	.011

За тестирање хипотезе анализирана је и оствареност стандарда 2.3. (резултати спољашњег вредновања и накнадног вредновања квалитета), а подаци (AS, SD, Z-вредност теста и ниво значајности) су приказани у табели 12. Може се констатовати да је дошло до значајно боље процене прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика након спољашњег вредновања.

Табела 12. *Анализа остварености стандарда 2.3*

	AS	SD	Z	p
Стандард 2.3. прво	2.56	.88		
Стандард 2.3. друго	3.46	.35	-3.07	.002

Генерално посматрано, **четврта хипотеза**, којом су се испитивале промене у прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика након спољашњег вредновања, **је делимично потврђена**. Подаци добијени на основу интервјуа са стручним сарадницима говоре у прилог оспоравања ове хипотезе, док подаци добијени анализом садржаја школске документације и посматрањем часова говоре у прилог потврде ове хипотезе.

Подаци добијени на основу интервјуа са стручним сарадницима односе се на шире посматрање приказаног проблема; питања су се односила на прилагођавање плана рада специфичностима одељења, предузимање активности за пружање подршке ученицима из осетљивих група и уочавање промена код тих ученика на часовима. Одговори стручних сарадника односили су се на целокупне промене у подршци ученицима из осетљивих група на нивоу читаве школе/школа у којима раде стручни сарадници које укључују и посматрање промена код свих наставника, а не само на пружање подршке ученицима који су обухваћени индивидуалним образовним планом на посматраним часовима код наставника из узорка истраживања.

2.5. Анализа промена у систематичнијем праћењу ученичких постигнућа

Како би пратили ученичка постигнућа потребно је да наставници воде педагошку документацију, што је прописано и нормативним актима.⁵⁶ „Заступајући став да је део одговорности наставника стварање позитивних односа између њега и ученика и између самих ученика унутар одељења, односно стварање позитивне и подстицајне климе у одељењу, климе у којој ће потенцијали сваког ученика моћи да се остваре, да је његов задатак да организује наставу тако да она изазива, подстиче зону наредног развоја код ученика, сматрамо да је неопходно да наставник вођа/лидер поседује: знање о сваком појединачном ученику“ (Кораћ, 2010: 150). Педагошка документација подразумева личну евиденцију наставника која садржи податке

⁵⁶ Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању, „Сл.гласник РС“, бр. 67/2013. Члан 3, Став 4 и 5, и Члан 21

од значаја за рад са учеником и његово напредовање. Обим и структуру педагошке документације одређује сам наставник на основу својих професионалних компетенција и специфичности предмета (формативно и сумативно оцењивање и други подаци које наставник сматра потребним). За педагошку документацију не постоји прописани образац, а она може бити у електронском или у папирном облику, што је у зависности од одлуке саме школе.

Анализа постојања индикатора/показатеља у поступку спољашњег вредновања указује на слабу оствареност стандарда квалитета који се односи на праћење и анализу ученичких постигнућа. Због тога се у истраживању пошло од претпоставке да је након спољашњег вредновања, и увођењем усмерених активности (вођење ученичких досијеа), дошло до промена у систематичнијем праћењу ученичких постигнућа⁵⁷ па је постављена *посебна хипотеза бр.5*: Претпоставља се да постоје промене у праћењу ученичких постигнућа.

Хипотеза о постојању промена у праћењу ученичког постигнућа је тестирана кроз *одговоре стручних сарадника* (Прилог 2, инструменти истраживања: материјал за интервју са стручним сарадником), *анализу садржаја* школске документације и персоналне документације наставника и ученика (Прилог 2, инструменти истраживања: анализа садржаја) и на основу *остварености стандарда квалитета*.

За тестирање хипотезе анализирани су оцене наставе и оствареност стандарда 2.6. (резултати спољашњег вредновања и накнадног вредновања квалитета), а подаци (AS, SD, Z вредност теста и p ниво) су приказани у табели 13. Може се закључити да је дошло до значајно израженијег праћења ученичких постигнућа након спољашњег вредновања.

Табела 13. *Анализа остварености стандарда 2.6*

	AS	SD	Z	p
Стандард 2.6 прво	2.48	.39		
Стандард 2.6 друго	3.38	.38	-5.89	.000

⁵⁷Прилог3, Примери добре праксе-пример 5: праћење ученичких постигнућа/досије ученика

Хипотеза је тестирана кроз питања број 10 и 11 из анализе садржаја школске документације и персоналне документације наставника и ученика. На основу ставки приказаних у табели 14 (AS, SD, Z-вредност теста и ниво значајности) се може закључити да није дошло до значајно израженијег праћења ученичког постигнућа након спољашњег вредновања.

Табела 14. *Анализа ставки из садржаја документације*

	AS прво	SD прво	AS друго	SD друго	Z	p
Питање 10	2.33	.98	2.42	.79	-.38	.705
Питање 11	2.00	.95	2.42	.79	-1.67	.096

За потребе тестирања хипотезе анализирани су одговори стручних сарадника, питања бр. 7 и 8 из интервјуа са стручним сарадницима. Одговори су приказани у табели 15 (у којој су изражени учесталост одговора испитаника, теоријски очекивана фреквенција одговора, одговори који означавају неутралне и негативне скорове, одговори који означавају позитивне скорове, однос позитивних наспрам негативних одговора провераван статистичком техником χ^2 тест, ниво значајности и број степени слободе) и може се констатовати да није дошло до значајно израженијег праћења ученичког постигнућа након спољашњег вредновања.

Табела 15. *Анализа одговора из интервјуа са стручним сарадницима*

	Опажена F	Очекивана F	χ^2	df	p	
Питање 7	1	4	6	1.33	1	.248
	2	8	6			
Питање 8	1	3	6	3.00	1	.083
	2	9	6			

Може се закључити да је **нета хипотеза**, којом се претпоставило да постоје промене у праћењу ученичких постигнућа, **делимично потврђена**. Подаци добијени на основу интервјуа са стручним сарадницима и анализом садржаја школске и персоналне документације наставника и ученика

документације говоре у прилог оспоравања ове хипотезе, док подаци добијени на основу праћених и вреднованих часова говоре у прилог потврде ове хипотезе.

Подаци који су добијени од стручних сарадника односе се на систематичније праћење ученичких постигнућа код свих наставника, а не само на део наставника који је обухваћен узорком истраживања. Стручни сарадници истичу помак у квалитативном смислу праћења ученичких постигнућа, али они сматрају да овакво праћење још увек није на потребном нивоу у квантитативном и квалитативном смислу.

Подаци који су добијени анализом садржаја односе се на анализу садржаја педагошке документације свих наставника, а не само наставника чији су часови чинили узорак приликом првог спољашњег вредновања. Повратна информација овим наставницима указала је на постојање слабе стране: недовољно праћење ученичких постигнућа. Поновним прегледом документације и праћењем часова код наставника који су чинили узорак истраживања констатована је квалитативна али не и у потпуности промена на највишем нивоу квалитета која се може делимично оправдати различитошћу образаца за праћење ученичких постигнућа, али ипак, говори у прилог потврди постављене хипотезе.

2.6. Анализа промена у интензивнијем коришћењу материјално-техничких ресурса

Материјално-технички ресурси и наставна средства за извођење наставе су нормативним актима.⁵⁸ Ова нормативна акта су донета пре више година. Због брзог напретка технологије потребе наставе у погледу материјално-техничких средстава су се знатно измениле. Од савремене наставе се очекује да обликује образованог ученика који је способан да одговори на захтеве савременог друштва. „Учење у савременим условима је све више мултимедијално и

⁵⁸ Правилник о нормативима школског простора, опреме и наставних средстава у основној школи („Сл.гласник СРС-Просветни гласник“, бр. 4/90) и Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за остваривање изборних програма образовно-васпитног рада у основним школама („Сл.гласник СРС-Просветни гласник“, бр.27/87)

разноврсно. Одвија се са све већим коришћењем и значајем техничких средстава (компјутер, електронске учионице и др.) и медија масовног информисања (штампа, радио, телевизија). У том смислу све је јача и значајнија електронска писменост“ (Будимир-Нинковић, 2011: 382). Примена савремених наставних средстава тежи остварењу могућности за активније учешће ученика у наставном процесу, интерактивност, што би водило индивидуализацији наставе и јачању самосталности ученика.

Анализом документације и увидом у опремљеност школа констатовано је да су у свим школама из узорка истраживања обезбеђени/постоје материјално-технички ресурси у погледу простора, опреме и наставних средстава и да су школе опремљене потребним наставним средствима за реализацију квалитетне наставе. Стандард квалитета 7.4 описује функционално коришћење материјално-техничких ресурса и подразумева планско коришћење простора и наставних средстава, као и коришћење наставних средстава у циљу постизања квалитета наставе. Како је спољашњим вредновањем утврђено да овај стандард није код свих школа из узорка остварен или није остварен на највишем нивоу, мерама из акционих планова школе су планирале набавке и израде нових наставних средстава, интензивирање употребе наставних средстава на часовима и бележење/документовање примене постојећих наставних средстава у оперативним плановима рада ⁵⁹.

Како би се проверила оствареност оваквих планова постављена је *посебна хипотеза бр. 6*: Претпоставља се да постоје промене у интензивнијем коришћењу материјално-техничких ресурса и наставних средстава.

Хипотеза о интензивнијој употреби материјално–техничких ресурса и наставних средстава након спољашњег вредновања је тестирана кроз *ставке из упитника за стручне сараднике* (Прилог 2, инструменти истраживања: материјал за интервју са стручним сарадником), *ставке из упитника за директоре школа* (Прилог 2, инструменти истраживања: материјал за интервју са директором школе) и на основу *остварености стандарда квалитета*.

⁵⁹Прилог 3, Примери добре праксе-пример 6: Припрема за час са употребом наставних средстава

Хипотеза је тестирана кроз оствареност стандарда квалитета 2.5. На основу остварености стандарда 2.5 приказаних у табели 16 (AS, SD, вредност Z-теста и ниво значајности) се може констатовати да је дошло до значајно интензивније употребе материјално–техничких ресурса и наставних средстава након спољашњег вредновања.

Табела 16. *Анализа остварености стандарда 2.5*

	AS	SD	Z	p
Стандард 2.5 прво	2.71	.64	-4.73	.000
Стандард 2.5 друго	3.33	.42		

Хипотеза је тестирана кроз одговоре стручних сарадника на питање број 11 и одговоре директора школа на питање број 7 који су прикупљени техником интервјуа. У табели 17 приказана је учесталост одговора испитаника, теоријски очекивана фреквенција одговора, однос позитивних наспрам негативних одговора провераван статистичком техником χ^2 теста, број степени слободе и ниво значајности, а 1 представља негативну или неутралну оцену и 2 позитивну оцену.

Приказани су одговори стручних сарадника на питање број 11 на основу којих се може констатовати да није дошло до значајно интензивније употребе материјално–техничких ресурса и наставних средстава након спољашњег вредновања.

На основу одговора директора школа на питање број 7 се може закључити да јесте дошло до значајно интензивније употребе материјално–техничких ресурса и наставних средстава након спољашњег вредновања.

Табела 17. *Анализа одговора из интервјуа са стручним сарадницима и директорима школа*

		Опажена F	Очекивана F	χ^2	df	p
Питање 11с.сарадници	1	8	6.0	1.33	1	.248
	2	4	6.0			
Питање 7 директор	1	-	-	-	-	-
	2	12	12.0			

Генерално посматрано, **шеста хипотеза** којом се претпоставило да постоје промене у интензивнијем коришћењу материјално-техничких ресурса и наставних средстава, **је делимично потврђена**. Подаци добијени на основу интервјуа са стручним сарадницима говоре у прилог оспоравања ове хипотезе, док подаци добијени на основу интервјуа са директорима школа и посматрањем часова говоре у прилог потврде ове хипотезе.

Подаци који су добијени од директора школа (посебно питање бр.7) односи се на целокупан план опремања школе новим наставним средствима, и не односи се на коришћење већ постојећих наставних средстава на посматраним часовима.

Одговори стручних сарадника односе се на праћење часова код свих наставника а не само на наставнике који су обухваћени узорком истраживања и поновним посматрањем њихових часова.

Подаци добијени поновним посматрањем часова указују на разлике у интензитету коришћења наставних средстава па се може рећи да је спољашње вредновање наставе и учења допринело променама и интензивнијем коришћењу материјално-техничких ресурса и наставних средстава на посматраним часовима.

2.7. Анализа промена у побољшању радне атмосфере

Од стила наставника којим води час зависи каква ће радна атмосфера владати на часу. „У савременој настави наставник представља сарадника, саветника и васпитача, стручњака који организује васпитно-образовни процес, поучава ученике, својим поступцима им помаже да свесно, са разумевањем и активно усвајају наставне садржаје, развијају способности и укупне потенцијале“ (Костовић, 2005: 39). „У савременој култури наставници су добили нове, бројне и различите улоге, као допуну онима које се односе на школу, наставу и учење: да буде пријатељ, човек од поверења, саветник, особа која помаже и олакшава рад (фасцилитатор), преносилац проверених друштвених и културних вредности, онај који помаже развој личности у целини, а каткада, у

посебним условима и ситуацијама, бива и нека врста замене за родитеље“ (Ђорђевић, 2008: 843). Уколико наставник вешто и ненаметљиво ствара сарадничку атмосферу за рад на часу, мотивише и подстиче ученике на рад и стваралаштво, радна атмосфера је добра и ученици показују позитивнији однос према учењу и наставнику. „Разумевање и бољи однос наставника и ученика није само по себи циљ наставе, али је претпоставка за сарадњу ученика и наставника која је неопходна да би ученик овладао научним садржајима предвиђеним школским програмом. Уколико наставник и даље буде имао ексклузивно право на неке наставне функције (поставка задатака, контрола и оцена), имаћемо ситуацију да само присуство одраслог у одељењу спутава и ограничава самосталност детета“ (Дубљанин, 2011: 64).

У оквиру кључне области Настава и учење стандард 2.7 *Наставник ствара подстицајну атмосферу за рад на часу*, описује радну атмосферу. Индикатори који указују на оствареност овог стандарда су усмерени на понашање и умешност наставника, на индикаторе којима се доказује да ли он показује поштовање према ученицима и исказује емпатију, користи ли различите поступке за мотивисање ученика, оставља ли могућност ученицима да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу и да ли адекватно реагује, уколико на часу постоји међусобно неуважавање ученика.

Иако се овај стандард показао као најчешће остварљив у настави, он није остварен на највишем нивоу квалитета на посматраним часовима током првог спољашњег вредновања. Како би побољшале квалитет остварености овог стандарда квалитета, школе су у својим акционим плановима исказале потребу за стручним усавршавањем наставника на тему мотивације ученика, употребе модерних техника које подстичу мотивацију ученика⁶⁰, увођење скала процена за сваки наставни предмет за ученике, реализацију угледних и огледних часова који имају за циљ демонстрацију примене савремених облика и метода рада, повећање интерактивности међу ученицима и друго. Како би се проверило да ли је дошло до промена у побољшању радне атмосфере на часу након спољашњег

⁶⁰Прилог 3, Примери добре праксе-пример 7: Пример часа на којем је створена подстицајна атмосфера за рад

вредновања постављена је *посебна хипотеза бр. 7*: Претпоставља се да постоје промене у стварању подстицајне атмосфере на часу.

Хипотеза о постојању промена у стварању подстицајне атмосфере на часу је тестирана преко *одговора стручних сарадника* и *одговора директора школа* (Прилог 2, инструменти истраживања: материјал за интервју са стручним сарадником и интервју са директором школе), као и на основу *остварености стандарда квалитета*.

За тестирање хипотезе анализирана је оствареност стандарда квалитета 2.7. Оствареност стандарда је приказана у табели 18 кроз AS, SD, вредност Z теста и ниво значајности. Може се закључити да је дошло до значајне промене у стварању подстицајне атмосфере на часу након спољашњег вредновања.

Табела 18. *Анализа остварености стандарда 2.7*

	AS	SD	Z	p
Стандард 2.7 прво	2.71	.64	-4.73	.000
Стандард 2.7 друго	3.33	.42		

За тестирање хипотезе коришћени су и одговори стручних сарадника на питање бр 13 и одговори директора школа на питања од броја 2 до 5 из интервјуа. Одговори су приказани у табели 19 (учесталост одговора испитаника, теоријски очекивана фреквенција одговора, одговори који означавају неутралне и негативне скорове груписани у негативну категорију и одговори који означавају позитивне скорове груписани у другу категорију, као и однос позитивних наспрам негативних одговора провераван статистичком техником χ^2 теста, ниво значајности и број степени слободe). На основу одговора стручних сарадника може се констатовати да је дошло до значајне промене у стварању подстицајне атмосфере на часу након спољашњег вредновања, што потврђују и одговори директора школа у случају питања број 2, док то није случај са питањима броја 3, 4 и 5.

Табела 19. *Анализа ставки из интервјуа са стручним сарадницима и директорима школа*

		Опажена F	Очекивана F	χ^2	df	p
Питање 2 директор	1	0	0.0			
	2	12	12.0	-	-	-
Питање 3 директор	1	8	6.0			
	2	4	6.0	1.33	1	.248
Питање 4 директор	1	8	6.0			
	2	4	6.0	1.33	1	.248
Питање 5 директор	1	4	6.0			
	2	8	6.0	1.33	1	.248
Питање 13 с.сарадник	1	0	0.0			
	2	12	12.0	-	-	-

Генерално, **седма хипотеза**, којом се претпоставило да постоје промене у стварању подстицајне атмосфере на часу, **је потврђена**. Подаци добијени посматрањем часова, као и одговори на питање број 2 од стране директора и одговори стручних сарадника на питање број 13 говоре у прилог потврде ове хипотезе, док подаци добијени од директора за питања означена бројевима 3, 4 и 5 иду у прилог оспоравања ове хипотезе.

Одговори директора школе под бројевима 3, 4 и 5 односе се на расподелу задужења запослених у школи која је и даље неравномерна због објективних услова ангажовања истих наставника у више школа (норма часова), као и немогућности да се испоштује успостављени критеријуми награђивања наставника због недостатка материјалних средстава.

3. АНАЛИЗА СТАВОВА УЧЕСНИКА ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ ПРОЦЕСА О ВАЖНОСТИ ДОПРИНОСА СПОЉАШЊЕГ ВРЕДНОВАЊА

3.1. Анализа ставова ученика, наставника, стручних сарадника, савета родитеља и руководства школе (директора школе и школског одбора)

Да би се проверило да ли учесници образовно-васпитног процеса школа из узорка истраживања сматрају да је спољашње вредновање кључни фактор квалитета наставе и учења, извршили смо анализу ставова свих учесника образовно-васпитног процеса: ученика, наставника, стручних сарадника, савета родитеља и руководства школе (директора и школски одбор).

Првобитно постављена *посебна хипотеза бр. 8*: Претпоставља се да учесници образовно-васпитног процеса (ученици, наставници, стручни сарадници, савет родитеља, директор школе, школски одбор) сматрају спољашње вредновање кључним фактором за повећање квалитета наставе и учења је током истраживања рашчлањена на следеће посебне хипотезе:

Посебна хипотеза 8а: Претпоставља се да учесници образовно-васпитног процеса сматрају да спољашње вредновање утиче на повећање квалитета наставе и учења,

Посебна хипотеза 8б: Претпоставља се да се мишљења различитих подузорака укључених у истраживање (ученици, наставници, стручни сарадници, директори, школски одбор и савет родитеља) разликују с обзиром на то да ли сматрају да је спољашње вредновање допринело побољшању квалитета наставе и учења,

Посебна хипотеза 8в: Претпоставља се да социјално-демографске карактеристике испитаника имају утицаја на процену важности спољашњег вредновања.

Како би се одговорило на *посебну хипотезу 8а*, која претпоставља да учесници образовно-васпитног процеса сматрају да спољашње вредновање утиче на повећање квалитета наставе и учења, употребљени су *сви одговори на упитнике*, за све испитанике који су учествовали у испитивању. Коначан скор за сваку групу испитаника је формиран тако што су сабрани одговори на сва питања, који су затим подељени са бројем питања упитника.

Да спољашње вредновање утиче на повећање квалитета наставе и учења у мањој мери процењују директори, ученици и стручни сарадници, док у нешто вишој мери је то случај код наставника, чланова савета родитеља и школског одбора, што је приказано у табели 20 (кроз минималну и максималну вредност, аритметичку средину и стандардну девијацију, а N представља број испитаника).

Табела 20. *Анализа одговора свих подузорака у истраживању*

	N	Min	Maks	AS	SD
Директори	12	3.36	4.27	3.93	.33
Сарадници	12	3.40	4.80	4.06	.46
Наставници	120	2.50	5.00	4.23	.48
Ученици	192	1.00	5.00	3.97	.71
Школски одбор	108	1.00	5.00	4.54	.65
Савет родитеља	96	2.70	5.00	4.24	.62
Укупно (сви тестови)	540	1.00	5.00	4.19	.66

Анализом података потврђена је претпоставка изражена кроз хипотезу 8а да сви учесници образовно-васпитног процеса, у мањој или већој мери, сматрају да спољашње вредновање утиче на повећање квалитета наставе и учења.

За тестирање постављене *посебне хипотезе бр. 8б*, којом се претпоставило да се мишљења различитих подузорака укључених у истраживање (ученици, наставници, стручни сарадници, директори, школски одбор и савет родитеља) разликују с обзиром на то да ли сматрају да је спољашње вредновање допринело побољшању квалитета наставе и учења, у циљу испитивања значајности разлика у процени утицаја спољашњег вредновања на квалитет наставе и учења, примењен је *Kruskal–Wallis тест*.

Резултати сугеришу да су разлике значајне ($Z(5) = 75.73, p < .001$). Како би се утврдила значајност разлика између појединачних група, примењен је низ *Man-Whitney тестова*. Резултати су приказани табелом 21. Значајне разлике су идентификоване између групе наставника (виши скорови) и групе директора; школског одбора (виши скорови) и директора, стручних сарадника и наставника; савета родитеља (нижи скорови) и школског одбора као и између ученика (нижи скорови) и наставника, школског одбора и савета родитеља.

Табела 21. *Анализа разлика у мишљењу свих подузорака у истраживању*

	Стручни сарадници	Наставници	Школски одбор	Савет родитеља	Ученици
Директори	.486	.026	.000	.107	.327
Стручни сарадници		.244	.000	.266	.970
Наставници			.000	.702	.006
Школски одбор				.000	.000
Савет родитеља					.004
Смер разлика		+	+++	-	---

Накнадно постављена посебна *хипотеза бр. 8б* којом се претпоставило да се мишљења различитих подузорака укључених у истраживање разликују с обзиром на то колико сматрају да је спољашње вредновање кључни фактор за побољшање квалитета наставе и учења, показала је да се мишљења наставника и директора не разликују и да процењују да је спољашње вредновање важан фактор за побољшање квалитета наставе и учења, чиме је посебно *постављена хипотеза 8б одбачена*. Ови резултати су логични, наставници и директори имају слично мишљење у одговарању на ајтеме јер су на заједничком послу осигурања квалитета у настави. Директори школа су наставници, који су најмање десет година радили у школи на пословима

образовања и васпитања након стеченог одговарајућег образовања⁶¹. Такође, имају слично мишљење због самог специфичног односа и директног контакта са ученицима.

Код нижих скорова уочава се разлика у погледу мишљења; савета родитеља и школског одбора јер нису директно у контакту са ученицима и свакодневно и нужно не морају да буду из реда наставника.

Разлика у мишљењу ученика може се образложити недовољном информисаношћу о проблематици спољашњег вредновања. Током спољашњег вредновања интервјуишу се ученици чланови Ученичког парламента и они се упознају са потребом и начином вршења спољашњег вредновања. Приликом одабира ученика који су чинили узорак испитаника руководили смо се случајним одабиром, без да су нужно чланови ученичког парламента.

Како би се испитао утицај социјално-демографских варијабли на процену важности спољашњег вредновања и доказала/одбацила посебно постављена хипотеза бр. 8в којом се претпоставило да социјално-демографске карактеристике испитаника (врста школе, оцена добијена у спољашњем вредновању, пол испитаника) имају утицаја на процену важности спољашњег вредновања, спроведено је 6 *логистичких регресионих анализа*. Критеријумска варијабла у овим анализама је представљала просечан скор на свим ајтемима упитника за сваку групу учесника образовног процеса у по једној анализи. Предикторске варијабле, у свакој анализи, представљају пол испитаника, школа и оцену спољашњег вредновања (ОСВ).

Резултати регресионих модела су представљани табелом 22 (у којој је R-кофицијент вишеструке корелације, R2-кофицијент детерминације, кориговани R2-кориговани коефицијент детерминације, а Df означава број степени слободе и p означава p вредност). Статистички значајна повезаност између критеријумске варијабле и сета предикторских варијабли је идентификована у случају када су испитаници директори (44.6% објашњене

⁶¹Правилник о ближим условима за избор директора установа образовања и васпитања. („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11, 55/13, 35/15-аутентично тумачење и 68/15).

варијансе), наставници (6.2% објашњене варијансе), чланови школског одбора (6.4% објашњене варијансе) и чланови савета родитеља (30.1% објашњене варијансе). Повезаност није значајна када су испитаници стручни сарадници и ученици.

Табела 22. Резултати регресионих модела

	R	R ²	Кориговани R ²	F test	DF	p
Директор	.773	.597	.446	3.94	3	.053
Наставници	.293	.086	.062	3.64	3	.015
Стручни сарадници	.430	.185	-.121	.60	3	.631
Школски одбор	.300	.090	.064	3.42	3	.020
Савет родитеља	.569	.323	.301	14.64	3	.000
Ученици	.187	.035	.014	1.69	4	.153

Када је реч о парцијалном доприносу појединачних предиктора, у моделу који обухвата испитанике који су чланови савета родитеља, једино пол значајно предвиђа критеријумску варијаблу, у позитивном смеру. У преостала три модела (директори, наставници и школски одбор) школа значајно и позитивно предвиђа критеријумску варијаблу, што се може видети из табеле број 23 (вредности у табели представљају β пондере * - $p < .05$; ** - $p < .01$; *** - $p < .001$).

Табела 23. Анализа утицаја социјално-демографских варијабли

	Директори	Наставници	Школски одбор	Савет родитеља
Пол	.08	.05	-.12	.19
Школа	.67***	.27*	.25*	.08
ОСВ	.31	.11	.08	.54***

Претпоставка из постављене **посебне хипотезе бр. 8в**, да социјално-демографске карактеристике испитаника имају утицаја на процену важности спољашњег вредновања је, такође, потврђена. Анализом добијених података утврђено је да је за групе испитаника (директоре школа, наставнике и школски одбор) врста школе значајно и позитивно предвиђа критеријумску варијаблу, а код савета родитеља то је оцена коју је школа добила спољашњим вредновањем.

Генерално посматрано, **осма хипотеза је потврђена**, чиме је доказано да сви учесници образовно-васпитног процеса (ученици, наставници, стручни сарадници, савет родитеља, директор школе, школски одбор) процењују важност доприноса спољашњег вредновања и сматрају спољашње вредновање кључним фактором који утиче на повећање квалитета наставе и учења.

4. АНАЛИЗА ОДСТУПАЊА У НАПРЕДОВАЊУ ШКОЛА У ЗАВИСНОСТИ ОД ОЦЕНА ДОБИЈЕНИХ СПОЉАШЊИМ ВРЕДНОВАЊЕМ

Истраживање подразумева анализу уведених активности за које се претпоставља да су допринеле остваривању индикатора и стандарда квалитета рада у области наставе и учења, за које је након извршеног спољашњег вредновања констатовано да су неостварени (и делимично остварени).

Како су школе спољашњим вредновањем имале различиту оствареност стандарда квалитета па, самим тим и различите оцене квалитета у области наставе и учења *претпоставило се да постоје одступања у напредовању школа (за области наставе и учења) у зависности од оцена добијених спољашњим вредновањем* (посебна хипотеза бр. 9).

У циљу израчунавања утицаја оцене спољашњег вредновања на промену у оценама на часовима, спроведена је *парцијална корелација*. Поређење разлика између простих и парцијалних корелација је представљена у табели 24 (р је р ниво). Наиме, спроведена је корелација између оцене на сваком критеријуму понаособ пре и после оцене спољашњег вредновања. Након тога, спроведене су исте корелационе анализе, с тим да се парцијализовао утицај оцене спољашњег вредновања. На основу разлике између коефицијаната корелација и парцијалних корелација, закључујемо о утицају оцене спољашњег вредновања на напредак у показатељима из области наставе и учења.

Табела 24. *Поређење разлика између простих и парцијалних корелација*

	Корелација	Парцијална корелација	р
Стандард 2.1	.52	.40	.429
Стандард 2.2	.77	.65	.200
Стандард 2.3	.68	.57	.342
Стандард 2.4	.56	.52	.610
Стандард 2.5	.60	.53	.575
Стандард 2.6	.71	.66	.638
Стандард 2.7	.45	.37	.771

На основу анализе можемо закључити да је **девета хипотеза одбачена** и да није потврђена претпоставка да постоје одступања у напредовању школа (у области наставе и учења) у зависности од оцена добијених спољашњим вредновањем. Ово одбацавање хипотезе указује на степен одговорности, спремности и организације свих актера у школи, без обзира на оцену коју је школа добила спољашњим вредновањем, на који начин ће и којом динамиком приступити реализацији акционог плана за отклањање неостварених или делимично остварених стандарда у кључној области наставе и учења. Све школе из узорка након извршеног спољашњег вредновања и извештаја о оствареним и неоствареним стандардима квалитета сачиниле су акционе планове који су садржали низ различитих и временски планираних активности које су биле усмерене управо на подручја у којима је спољашње вредновање утврдило да настава и учење није на највишем нивоу квалитета.

5. АНАЛИЗА УТИЦАЈА СОЦИЈАЛНО-ДЕМОГРАФСКИХ ВАРИЈАБЛИ НА ПРОМЕНЕ КОЈЕ НАСТАЈУ У НАСТАВИ И УЧЕЊУ НАКОН СПОЉАШЊЕГ ВРЕДНОВАЊА

У анализи социјално-демографских варијабли пошли смо од мишљења више аутора који утицај потврђују. Проучавајући улогу наставника у савременом друштву и његов професионални развој ауторке Ђукић и Ђерманов истражују мултикултуралну осетљивост и потребу инкорпорирања професионалног развоја у јединствен систем. „Током свог радног века, сви они који се данас припремају за наставнички позив сасвим сигурно ће поучавати ученике који долазе из културно, етнички и језички различитих заједница. Зато будући наставници морају бити заиста добро оспособљени за изазове растуће различитости ученичке популације и за активни рад на обезбеђењу једнаких шанси свим ученицима“ (Ђукић и Ђерманов, 2010: 1272). Школа треба да рефлектује културну разноврсност друштва и да на тај начин помогне ученицима да развију знања, вештине и ставове како би функционисали кроскултурално“ (Зуковић и Милутиновић, 2008: 530). Бавећи се истраживањем ефикасности наставника, аутор Сузић (2000) долази до резултата да „увјерење наставника о самоефикасности расте са порастом животне доби“ (стр. 392), као и да спољашње вредновање ниско, али позитивно корелира са ефикасношћу наставника.

Истраживање је спроведено у основним школама територијално различито распоређеним (школе Севернобанатског и Средњобанатског управног округа). У истраживању су учествовале школе из различитих средина (градске и сеоске школе), а узорак су чинили наставници различитог пола и дужине радног стажа. Циљ је био испитати да ли социјално-демографске варијабле имају утицаја на промене које настају у настави и учењу, а у вези су са извршеним спољашњим вредновањем па је постављена *посебна хипотеза бр. 10*: На резултате спољашњег вредновања у вези са променама у области истраживања, не утичу социјално-демографске варијабле (локалитет школе, пол и године радног стажа наставника).

Како би се тестирала ова хипотеза примењена је *вишеструка регресиона анализа*. Критеријумску варијаблу представља промена у оценама добијеним на основу посматрања часова у области наставе, док сет предикторских варијабли представљају школа, место и пол. Регресиони модел није статистички значајан ($F(3, 116) = 2.02, p > .05$), при чему је сетом предиктора могуће објаснити само 2.5% варирања критеријумске варијабле.

При постављању ове хипотезе пошло се од претпоставке да локалитет на коме се школа налази нема утицаја на квалитативне промене које настају у области наставе и учења након спољашњег вредновања, што је било неопходно проверити због тога што свака друштвена заједница ствара разлике у својој култури образовања у зависности од тога да ли се налази у урбаној или руралној средини. Такође, требало је испитати извесне разлике између одговора испитаника који се разликују по полу због традиционалног поимања друштвених улога (језик, обичаји, традиција, однос према вредностима, разлике у могућностима стицања образовања и различитим очекивањима од девојчица и дечака и сл.), као и године стажа наставника (различно иницијално образовање и схватање и доживљавање улоге наставника која се у реформама образовања мења).

*На основу добијених резултата изведен је закључак да се **десета хипотеза потврђује**, односно да социјално-демографске варијабле (локалитет школе, пол и године радног стажа наставника) не утичу на резултате спољашњег вредновања у вези са променама у области која је истраживана.*

6. СПОЉАШЊЕ ВРЕДНОВАЊЕ КАО КЉУЧНИ ФАКТОР НАСТАВЕ И УЧЕЊА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

Током истраживања јавила се потреба за ширим сагледавањем утицаја спољашњег вредновања на област наставе и учења у основним школама па је постављена и *посебна хипотеза бр. 11* која гласи: Претпоставља се да је спољашње вредновање утицало на побољшање у оквиру свих стандарда квалитета у области настава и учење.

Табела 25. *Дескриптивни показатељи за оцене остварења стандарда наставе*

Критеријум	N	AS	SD	Min	Max
2.1.прво	60	3.17	.867	1	4
2.2.прво	60	2.70	.743	1	4
2.3.прво	60	2.57	1.254	1	4
2.4.прво	60	2.50	.948	1	4
2.5.прво	60	2.73	1.039	1	4
2.6.прво	60	2.55	.852	1	4
2.7.прво	60	3.32	.748	1	4
2.1.друго	60	3.58	.497	3	4
2.2.друго	60	3.32	.596	2	4
2.3.друго	60	3.47	.566	2	4
2.4.друго	60	3.23	.533	2	4
2.5.друго	60	3.33	.655	2	4
2.6.друго	60	3.38	.585	2	4
2.7.друго	60	3.75	.437	3	4

У табели 25 приказани су дескриптивни показатељи (аритметичка средина, стандардна девијација, минимална и максимална вредност у односу на број случајева-N) за оцене стандарда у области наставе и учења пре и после спољашње евалуације. У сврхе израчунавања разлика између оцена спољашњег вредновања и у периоду након спољашњег вредновања а после спровођења мера донетих за унапређивање квалитета, спроведен је *Wilcoxon тест упарених рангова за поновљена мерења*. Као што резултати сугеришу (приказани у табели

26-вредност Z коефицијента и p вредност), оцене су значајно више након евалуације према свим стандардима.

Табела 26. *Wilcoxon тест упарених рангова*

Стандарди	Z коефицијент	p
2.1	3.80	.00
2.2	5.50	.00
2.3	5.24	.00
2.4	5.60	.00
2.5	4.74	.00
2.6	5.89	.00
2.7	4.15	.00

Посебна хипотеза број 11, која претпоставља да је спољашње вредновање утицало на побољшање у оквиру свих стандарда квалитета у области настава и учење, и која испитује побољшање наставе према свим стандардима вредновања квалитета у области наставе и учења је потврђена, чиме је потврђена и првобитно постављена општа хипотеза, да спољашње вредновање доприноси квалитету рада школе у области наставе и учења.

IV ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Вредновање квалитета у образовању може се схватити као политика, процедура и пракса која је дизајнирана за постизање, одржавање или побољшање квалитета у одређеним областима. Оно што је неопходно нагласити када је у питању квалитет рада у школама, је *обезбеђивање услова* којим се испуњавају дефинисани захтеви квалитета рада у школама, *управљање квалитетом* што експлицитно значи поступање по поступцима и процедурама којима се воде све активности усмерене на квалитет, *унапређење квалитета* рада у школама као једног трајног процеса побољшања и вредновање квалитета рада у школама сврсисходним и систематичним проверавањем. Један од начина за вредновање квалитета рада школа је *спољашње вредновање*. То је комплексан поступак који подразумева праћење, прикупљање и анализу података, процену и интерпретацију сагледаних, релевантних показатеља, применом различитих квантитативних и квалитативних техника и метода којима се прати и проверава степен остварености жељених и означених циљева, у односу на постављене критеријуме.

Спољашње вредновање је процена, систематска и критичка анализа која укључује све релевантне податке у вези школског живота и све учеснике образовно-васпитног процеса којим се прикупља мишљење и процена различитих спољашњих процењивача и доводи до оцене стања и даје препорука за побољшање. Спољашње вредновање се може фокусирати на разне области и теме: школска документа, наставу, директора школе, наставника, стручне сараднике као и на све који су укључени у образовно-васпитни процес-локалне власти, школско окружење, управљачко тело школе или читав образовни систем.

Проблематику спољашњег вредновања наставе и учења оправдано је проучавати као део система вредновања образовно–васпитног рада управо зато што је усмерено на унапређење квалитета образовно-васпитног рада као целине, и у том смислу, *наставе и учења* као једног од његовог најважнијег сегмента.

Трендови децентрализације система образовања од 1980-их на овамо, у комбинацији са традиционалном аутономијом земаља, довели су до стварања *специфичних облика спољашњег вредновања*, што је условило да значај процене школе варира од земље до земље. Свака земља развија своју културу вредновања

која се фокусира на различите аспекте и може бити више или мање развијена. Да би схватили како се спољашње вредновање школа може унапредити и развијати у Републици Србији мора се наставити тренд праћења и изучавања спољашњег вредновања у земљама које имају другачије приступе у циљу осигурања квалитета, али наставити и са праксом планског, систематичног, континуираног организованог, смисаоног и стручног спољашњег вредновања и праћења квалитета рада школа у Републици Србији.

Многи аутори (Ћерманов, Јоргић, Сузић, van Bruggen и др.) који су се бавили проблематиком спољашњег вредновања наглашавали су значај вредновања квалитета рада, али је мало конкретних емпиријских приступа. Питање квалитета је и питање ефикасности система који егзистира и прати га, па се природно појавила и потреба истраживања утицаја спољашњег вредновања на квалитет рада школа. Кроз овај рад приступило се конкретнијем проучавању и емпиријском истраживању феномена спољашњег вредновања у централној области квалитета рада школе-у области наставе и учења. Указивањем на карактеристике и функције спољашњег вредновања, покушали смо да укажемо на утицај спољашњег вредновања у односу на квалитет наставе и учења.

У теоријском делу рада изложени су различити концепти спољашњег вредновања у земљама Европе. Систем вредновања у многим европским земљама постављен је различито у односу на потребе и ресурсе, и већина је заснована на нормативној регулативи. Такође, представљен је и *концепт спољашњег вредновања у Републици Србији*, чији су домени првенствено усмерени на вредновање служби Министарства просвете, науке и технолошког развоја по утврђеној законској процедури. Како се оно реализује већ пету годину било је значајно испитати ефекте које спољашње вредновање остварује на испитане школе. Овим радом се желео доказати ефекат спољашњег вредновања само на један сегмент спољашњег вредновања у школама, на кључну област наставе и учења.

Одређење спољашњег вредновања започели смо разматрањем његове повезаности са самовредновањем квалитета рада и анализом свих субјеката школског контекста/тела који су задужени за спољашње вредновање, као и законског оквира спољашњег вредновања. Окосницу и фокус закључних

разматрања чини доказивање постављених хипотеза о *спољашњем вредновању као кључном фактору наставе и учења*.

Емпиријско сагледавање ефеката спољашњег вредновања започето је утврђивањем јаких и слабих страна у области наставе и учења у основним школама, а које су верификовали сертификовани тимови спољашњих евалуатора/просветних саветника Министарства просвете, науке и технолошког развоја у процесу првог спољашњег вредновања. Сагледавање слабих страна и делимично остварених стандарда квалитета у области наставе и учења указало је на најслабије остварени стандард, *стицање знања на часу*. Слаба оствареност овог стандарда квалитета повезана је са одсуством индикатора у стандардима који процењују ефикасност управљања процесом учења на часу и учењем ученика различитим техникама учења на часу. Овај проблем се може детаљније проучавати из позиције преиспитивања рада наставника, а због потребе побољшања и подизања наставе на квалитетнији ниво. Циљеви спољашњег вредновања управо се односе на побољшање наставе па самим тим подразумевају професионално усавршавање наставника и промене које он, као носилац наставног процеса може у њега да унесе. Спољашње вредновање наставе и учења претпоставља сагледавање јаких и слабих страна у раду наставника и односи се на пружање помоћи и подршке за превазилажење слабости. Стога можемо рећи да спољашње вредновање квалитета наставе и учења има *информативну функцију* коју остварује кроз информисање наставника о квалитету његовог рада. Самим тим, оно има и *дијагностичку функцију* која се рефлектује кроз утврђивање предности и слабости у раду, а могућност мењања постојеће праксе указује на *конструктивну функцију*. Ако бисмо из дијагностицирања и мењања постојеће праксе допринели континуитету у унапређењу образовно–васпитног процеса, тада бисмо могли да констатујемо да спољашње вредновање има и *развојну функцију*.

Спољашње вредновање наставе и учења, које је било предмет нашег истраживања, посматрано је кроз ефекат који остварује у пракси, у настави и учењу. Дакле, истраживање је, у складу са постављеним *теоријским циљем*, требало да покаже да ли спољашње вредновање утиче на повећање квалитета рада школа у области наставе и учења и већи број остварености утврђених и дефинисаних индикатора. Природа овако постављеног проблема и циља

истраживања одредила је карактер истраживања као *ex-post-facto* истраживање. На темељу постављеног проблема истраживања, следили су задаци истраживања који су се односили на сагледавање промена насталих у области наставе и учења: у односу наставника према планирању и припремању, у комуникацији наставника и ученика, у хоризонталној размени искустава наставника, у прилагођавању рада наставника образовно-васпитним потребама ученика и систематичнијем праћењу ученичких постигнућа, у интензивнијем коришћењу материјално-техничких ресурса и наставних средстава и стварању подстицајне атмосфере на часу. У вези са постављеним задацима испитано је и у којој мери учесници образовно-васпитног процеса процењују допринос спољашњег вредновања, да ли постоје одступања у напредовању школе у зависности од оцена добијених спољашњим вредновањем, као и проверити да ли социјално-демографске варијабле утичу на промене које су настале у области наставе и учења након спољашњег вредновања.

У ту сврху се пошло од утврђеног стања, од остварених, неостварених и делимично остварених стандарда квалитета на узорку часова. Узорак је чинило по пет часова у свакој од дванаест основних школа са подручја Севернобанатског и Средњобанатског управног округа. Часови су се засебно оцењивали и они су сумирани кроз средњу оцену и процентом остварености стандарда. Поновним мерењем квалитета, односно новим посматрањем часова на истом узорку и поређењем са претходним, добијени су подаци који указују на смањење броја неостварених и делимично остварених стандарда квалитета, односно повећање броја остварених стандарда. На основу тих података може се констатовати да је *општи циљ* истраживања остварен и да спољашње вредновање утиче на повећање квалитета рада школе које се реализује остваривањем већег броја постављених индикатора у настави.

Један од циљева овог истраживања, *сазнајни циљ*, био је да се утврди у којој мери спољашње вредновање доприноси побољшању и повећању остварености стандарда квалитета рада школе у области наставе и учења. Такође, постављен *апликативни циљ*, требао је, кроз истраживање, да укаже на значај и улогу спољашњег вредновања, док се *емпиријски циљ* овог истраживања, односио на проверу са фокусом на упоређивање стандарда. Да би

се циљеви доказали, постављене су посебне хипотезе које су претпоставиле повећање хоризонталне размене искустава наставника, постојање промена у односу наставника према планирању и припремању за наставу, промену у комуникацији са ученицима, као и прилагођавању рада образовно–васпитним потребама ученика и праћењу ученичких постигнућа, и интензивнијем коришћењу наставних средстава и стварању подстицајније атмосфере за рад на часу.

Резултати у оквиру првог истраживачког задатка указују на постојање промена у ставовима наставника према планирању и припремању за час, али те промене нису на истом нивоу код свих наставника и не одвијају се истим интензитетом. Могуће разлоге оваквих разлика налазимо у чињеници да за глобалне и оперативне планове не постоје прописани обрасци па их наставници праве према свом нахођењу или захтевима које школа од њих потражује; различите школе постављају различите захтеве у смислу планирања и припремања за наставу. Као могући разлог јавља се и неравноправна расподела задужења наставника у оквиру 40-часовне радне недеље и радног ангажовања наставника у више школа, које је уследило као резултат константног опадања броја ученика и смањење норма часова наставника.

Планирање и припремање наставника за наставни процес је у узрочно-последичној вези са квалитетом наставе; наставнику даје сигурност и спремност у вођењу часа, предвиђа могући ток дискусије и предвиђање исхода наставе и учења; омогућава наставнику да прилагоди садржаје наставних тема специфичностима одељења у којима изводи наставу, и кроз поштовање различитости и уважавање индивидуалности код ученика обезбеђује систем пружања подршке свим ученицима. Спољашње вредновање квалитета мапирало је слабе стране у планирању и припремању наставника за наставни процес преко индикатора који доказују да планирање и припремање наставника за час није континуирано и систематско. У вођењу документације често изостају и анализе успеха ученика на основу којих се планирају мере подршке. Као последица, констатована је неоствареност стандарда који вреднује праћење ученичких постигнућа. Резултати прикупљени у оквиру овог истраживачког задатка показали су да је, у периоду након спољашњег вредновања и

предузимања активности у планском и континуираном вођењу педагошке документације, дошло до пораста овог стандарда квалитета али не и до највишег нивоа, због чега је постављена хипотеза делимично потврђена. Вођење педагошке документације подразумева систематично прикупљање података о ученицима и личну евиденцију наставника која садржи податке од значаја за рад са учеником и његово напредовање. Стога педагошка документација треба да буде континуирана, планирана и брижљиво припремана од стране наставника да би остварила свој циљ планирања и реализације мера подршке. У нашем систему, на жалост, за вођење педагошке документације не постоји законски прописан образац; обим и структуру одређује сам наставник на основу својих професионалних компетенција и специфичности предмета па је с тога и могући разлог (не)остварености овог стандарда управо (не)компетентност самих наставника, као и непостојање законски прописаних образаца који би наставнику могли да користе у вођењу педагошке документације.

Како је праћење ученичких постигнућа у директној вези са прилагођавањем рада образовно–васпитним потребама ученика, спољашње вредновање је указало на непотпуну оствареност стандарда који вреднује прилагођавање рада образовно–васпитним потребама ученика. Оцена посматраних часова указала је на изостанак диференцијације и стварања услова да сваки ученик ради задатке које су примерене нивоу његових способности, темпом и у времену које му је за то потребно, и да напредује у складу са сопственим могућностима. У циљу побољшања квалитета рада, након мапирања слабости овог стандарда квалитета на основу спољашњег вредновања, школе су планирале и увеле активности за обуку наставника у прилагођавању рада образовно–васпитним потребама ученика. Могућности, динамика и темпо реализације ових активности у школама које су обухваћене узорком истраживања нису уједначене што је резултирало делимичним повећањем нивоа остварености овог стандарда квалитета. Наведени разлози тако објашњавају делимичну оствареност хипотезе која је сагледавала ефекат спољашњег вредновања у односу на прилагођавање рада образовно–васпитним потребама ученика.

Спољашње вредновање је мапирало још једну слабу страну у настави: употребу и коришћење наставних средстава на часу. На вреднованим часовима се показало да наставници не користе функционално постојећа наставна средства и доступне изворе знања којима школа располаже. О употреби наставних средстава неретко се не води никаква евиденција у школи, а на часовима је запажено да она нису увек у функцији остваривања квалитета наставе. Промене у планирању и припремању за наставу након спољашњег вредновања утицале су на интензивирање коришћења и употребу наставних средстава за рад на часу. Једна од мера, за побољшање квалитета наставе и учења, из акционих планова који су проистекли након спољашњег вредновања, код свих школа из узорка истраживања је и интензивирани хоризонтална размена искуства наставника (примери добре праксе које је истакло спољашње вредновање и одржавање угледних часова). Задатак овог дела истраживања био је доказивање постављене хипотезе да је спољашње вредновање утицало на повећање хоризонталне размене искустава наставника које је за последицу имало и повећање интензитета употребе наставних средстава у настави и учењу. Поновном анализом садржаја школске документације евидентирано је повећање хоризонталне размене искуства наставника кроз реализацију бројних угледних часова и примера „добре праксе“. Приликом поновног посматрања часова констатовано је повећање индикатора у пољу интензивнијег коришћења наставних средстава, што делимично потврђују и подаци добијени из интервјуа са директорима школа и стручним сарадницима. Разлози делимичног неслагања субјеката образлажу се потребом за бољом опремљеношћу школа савременим наставним средствима, а правдају се малим износима средстава које се издвајају за школе у ту сврху.

Још једна слаба страна у настави која је мапирана спољашњим вредновањем, односи се на једносмерну комуникацију наставника са ученицима. У нашим школама је, упркос бројним реформама, и даље присутна предавачка настава; наставник је централна личност, не даје могућност ученицима да слободно постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу, наставник не користи идеје и коментаре ученика и не усмерава интеракцију међу њима тако да она буде у функцији учења. Често на

часовима изостаје оцењивање у складу са законским нормативима и давање потпуне и разумљиве повратне информације ученицима о њиховом раду. Неке од планираних активности, након спољашњег вредновања, биле су усмерене на савладавање акредитованих обука у циљу побољшања квалитета у овом пољу. Друге пак, биле су усмерене на осмишљавање нових ваннаставних активности усмерених на побољшање комуникацијских, интеракцијских релација наставника са ученицима. Провера хипотезе која је предвиђала постојање промена у комуникацији наставника и ученика вршена је кроз анализу садржаја школске документације и интервјуе са ученицима, стручним сарадницима и директорима школа. Анализа документације и одговори из интервјуа иду у прилог потврди ове хипотезе, а њихова неравномерност указује на различите потребе и правце развоја и напредовања условљених Развојним планом школе, али и различитим степеном одговорности самих учесника.

Побољшања у комуникацији наставника и ученика условила су и побољшање атмосфере за рад на часу. Хоризонтална размена искустава, боља опремљеност школе наставним средствима и условима за рад, систематичније планирање и припремање за наставу омогућили су да наставници примењују различите поступке за мотивисање ученика и стварају подстицајнију атмосферу за рад на часу. Докази за ове тврдње су у присутним индикаторима квалитета на поново посећеним часовима, као и ставке из интервјуа са стручним сарадницима и директорима школа.

Посебан емпиријски део рада бавио се истраживањем и анализом ставова свих учесника образовно-васпитног процеса: ученика, наставника, стручних сарадника, савета родитеља и руководства школе (директора и школског одбора) по питању како процењују допринос спољашњег вредновања квалитету рада. Хипотетички се претпоставило да сви учесници образовно-васпитног процеса процењују важност доприноса спољашњег вредновања за побољшање квалитета наставе и учења, да се њихова мишљења у процени важности разликују и да су у зависности од социјално-демографских карактеристика. Анализом свих одговора на упитнике, за све испитанике који су учествовали у испитивању, формиран је коначан скор који је потврдио хипотезу о томе, да сви учесници образовно-васпитног процеса схватају важност спољашњег вредновања.

Како су школе након спољашњег вредновања (свеукупно, а и у области наставе и учења) оствариле различите оцене квалитета, део емпиријског рада био је усмерен на анализу одступања у напредовању школе. Анализа је ограничена на одступања која се односе на област наставе и учења у зависности од оцена добијених спољашњим вредновањем. На основу разлике између коефицијената корелација и парцијалних корелација, закључено је да нема битнијег одступања у напредовању у зависности од добијених оцена, што указује да је степен одговорности, спремност и организација свих актера у школи пресудан фактор који утиче на побољшање квалитета наставе и учења и да од самих актера, а не од оцене спољашњег вредновања зависи на који начин ће се и којом динамиком приступити реализацији акционог плана за отклањање неостварених или делимично остварених стандарда квалитета.

Последњи део емпиријског истраживања био је усмерен на анализу утицаја социјално-демографских варијабли на промене које настају у настави након спољашњег вредновања и бавио се претпоставкама да на резултате спољашњег вредновања у вези са променама у области која је предмет истраживања, немају утицај локалитет школе, пол и године радног стажа наставника. Резултати добијени вишеструком регресионом анализом нису статистички значајни чиме се потврдила претпостављена хипотеза.

Резултати овог истраживања су доказали утицај спољашњег вредновања на побољшање у оквиру свих стандарда квалитета у области наставе и учења. Међутим, неопходно је нагласити да спољашње вредновање не представља универзалан и на свим индикаторима мерљив систем. Искуства евалуатора и њихови извештаји о спољашњем вредновању указују на то да су пожељне измене одређених индикатора у оквиру стандарда како би се омогућила поузданија процена. То ће бити могуће када се буде радила прва ревизија оквира за спољашње вредновање, након првог петогодишњег циклуса примене.

Утицај спољашњег вредновања потребно је сагледати у оквиру укупног контекста у коме је ова системска новина имплементирана. Школе које су биле у узорку истраживања су школе које су са самог почетка примене спољашњег вредновања подржавале идеју спољашњег вредновања. Да би се елиминисали фактори који би могли ометати примену оквира за спољашње вредновање, тимови

из школских управа опредељивали су се већином за школе које су позитивно реаговале на увођење спољашњег вредновања. Будући да су такве школе и раније биле промотери новина у образовању и да су се учећи развијале, постоји могућност да је на резултате спољашњег вредновања утицала позитивна селекција у избору школа.

На основу теоријско-методолошког приступа проблему спољашњег вредновања и резултата добијених емпиријским истраживањем ове проблематике, издвојићемо импликације и препоруке које би могле да буду полазна тачка будућих истраживања и могла да допринесу унапређивању теоријских приступа и практичном спровођењу спољашњег вредновања. Могући напредак процеса спољашњег вредновања налази се у његовој повезаности са самовредновањем, развоју позитивне климе и културе вредновања што рефлектује континуирану потребу за позитивним променама. Како је настава централна активност школског живота, а наставници њени носиоци, пред њих се постављају захтеви нових компетенција и улога како би са успехом могли да је реализују. Резултати истраживања указују да је наставницима потребна подршка и оспособљавање за објективно самовредновање и преиспитивање сопственог рада, као и континуиран професионални развој, више тимског рада и сарадње у размени искустава.

Генерално посматрано, резултати истраживања указују на несумњиви допринос спољашњег вредновања побољшању рада и повећању остварености стандарда квалитета наставе и учења, али указују и на потребу модификације појединих индикатора стандарда квалитета који су се показали као недовољно мерљиви, што је био *емпиријски* циљ истраживања.

На крају, остварен је и постављен *апликативни* циљ, јер се кроз истраживање указало на значај и улогу спољашњег вредновања анализом ставова свих учесника образовно-васпитног процеса: ученика, наставника, родитеља и руководства школа.

На крају, желимо указати на уочена ограничења реализованог истраживања. Генерална претпоставка да је спољашње вредновање кључни фактор квалитета наставе и учења и да доприноси побољшању квалитета рада је потврђена, али пошто је реч о истраживању са релативно малим бројем испитаника, јасно је да подаци не могу бити генерализовани на целу популацију

основних школа у Србији. У том смислу, истраживање је само указало на значај спољашњег вредновања и створило полазну основу за даља истраживања. Са друге стране, потенцијалне добити овог истраживања указују на кључне сегменте и значај спољашњег вредновања, а широки дијапазон аутентичних одговора даје основу на којима је могуће заснивати обухватнија истраживања. Овај рад имао је интенцију да одговори само на нека од питања у најважнијем сегменту образовно-васпитног процеса-настави и учењу, како би се допринело објашњењу и разумевању низа других, једнако важних и значајних питања везаних за процес спољашњег вредновања, као дела система вредновања. Теоријско утемељење и емпиријско поткрепљивање настало на темељу добијених резултата, представља у овом раду, покушај да се допринесе како педагошкој теорији тако и образовно-васпитној пракси промишљања спољашњег вредновања. Будућа истраживања која би се бавила појединим сегментима спољашњег вредновања и којима би резултати овог истраживања представљали полазну основу, научно су пожељна. Спољашње вредновање је феномен чија актуелност и релевантност, улога и значај који има у квалитетнијем функционисању целокупне школе, тек долази и тек треба да се открије.

V ЛИТЕРАТУРА

A

1. Alibabić, Š. (2008). Konceptualne i organizacione karakteristike daljeg obrazovanja. U: Š. Alibabić, i A. Pejatović, (ured.). *Obrazovanje i učenje- pretpostavke evropskih integracija* (9-23). Beograd: Čigoja štampa.
2. Andevski, M., Gajić, O. i Budić, S. (2012). Metastrategija profesionalnog delovanja nastavnika: kako postati reflektivni praktičar. U: O. Gajić (ured.), *Kvalitet obrazovnog sistema Srbije u evropskoj perspektivi, knjiga 2* (133-152). Novi Sad: Filozofski fakultet, Budisava: KriMel, 133-152.
3. Андевски, М. (2006). Евалуација и развој наставе. У: О. Гајић (уред.), *Европске димензије промена образовног система у Србији, бр.3* (87-103). Нови Сад: Филозофски факултет.
4. Andevski, M. (2004). TQM - možemo li upravljati kvalitetom u školama?. *Pedagoška stvarnost*, (50) (5-6), 358-365.
5. Андевски, М. и Дунђерски, С. (2006). Образовни стандарди и менаџмент квалитета у школи. *Годишњак Филозофског факултета, Нови Сад*, (31), 667-678.
6. Andevski, M. i Dunderski, S. (1995). Rad sa darovitima-osnova profesionalnog etosa nastavnika. U: G.Gojkov (ured.), *Zbornik - Viša škola za obrazovanje vaspitača* (492-497). Vršac: Triton.
7. Assuring Quality in Education, Policies and Approaches to School Evaluation in Europe. Preuzeto 1. marta 2015. sa http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/178en.pdf.
8. Avramović, Z. i Vujačić, M. (2009). Saradnja među nastavnicima. *Pedagogija*, (64)(1), 112-123.

Б

9. Bakovljević, M. (1989). *Osnovi pedagogije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
10. Bandalos, D. & Jasson, K.P. (2012). Teaching Introductory Measurement Suggestions for What to Include and How to Motivate Students. *Editorial Measurement: Issues and Practice*. (31)(1), 8-13.

11. Bežen, A., Jelavić, F., Kujundžić N. i Pletenac, V. (1991). *Osnovi didaktike*. Zagreb: Školske novine, Kratis.
12. Brković, A. i Bjekić, D. (2006). *Nastavnik kao nosilac promena u obrazovanju*. Čačak: Konferencija Tehničko (tehnološko) obrazovanje u Srbiji.
13. Bruner, J. (2000). *Kultura obrazovanja*. (B.Jakovlev, prev.). Zagreb: Educa.
14. Budimir-Ninković, G. (2011). Doživotno učenje: odredjenja i tendencije. U: O. Gajic, (ured.). *Kvalitet obrazovnog sistema Srbije u evropskoj perspektivi* (379-390). Novi Sad: Filozofski fakultet.
15. Budić, S. (2009). Praktično-pedagoško osposobljavanje studenata za buduće delovanje u praksi. U: M. Matti, (ured.). *Unapređenje obrazovanja učitelja i nastavnika* (103-115). Beograd: Studio Jam.

B

16. Van Bruggen, J. (2001). INTERNATIONAL TRENDS, MAIN THEMES AND APPROACHES. *Governance for Quality of Education CONFERENCE PROCEEDINGS* (75-99). The Open Society Institute & The World Bank. Budapest: Syculus Ltd. Preuzeto 18. aprila 2015. sa <https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/Governance%2520for%2520Quality%2520of%2520Education.pdf>
17. Vanhoof, J. & Van Petegem, P. (2007). How to Match Internal and External Evaluation? Conceptual Reflections from a Flemish Perspective. *International Congress for Effectiveness and Improvement*. Annual World ICSEI. (pg.261-277), Preuzeto 30.4.2014. sa: <http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-6573-65-8/261-277.pdf>.
18. Вилотијевић, М. (2005): *Променама до квалитетне школе*. Београд: Заједница учитељских факултата Србије.
19. Вилотијевић, М. (2004). *Вредновање рада школе – евалуаторска функција*. Српско Сарајево: Филозофски факултет
20. Вилотијевић, М. (1992): *Вредновање педагошког рада у школи*. Београд: ЦУРО.
21. Вилотијевић, Ј. и Вилотијевић, М. (2008). Концепција ефикасне школе и наставе као детерминанта образовања и усавршавања наставника. У: С. Маринковић, (уред.). *Образовање и усавршавање наставника-облици и модели* (31-42). Ужице: Штампариа „Братис“.

22. Vilotijević, M. i Vilotijević, N. (2014). Vrednovanje kvaliteta rezultata i procesa učenja. *Inovacije u nastavi - časopis za savremenu nastavu*, (27)(4), 21-30.
23. Влаховић, Б. и Вујисић Живковић, Н. (2005). *Наставник–изазови професионализације*. Београд: Едука.
24. Вујаклија, М. (2006). *Лексикон страних речи и израза*. (9. изд.). Београд: Просвета.

Г

25. Gajić, O. (2007). *Prilozi metodici vaspitno-obrazovnog rada: diskurs o strategijama obrazovanja i socijalno-pedagoškim temama*. Novi Sad: Filozofski fakultet, odsek za pedagogiju. Budisava: Krimel.
26. Gojkov, G. (2003). *Dokimologija-priručnik* (2. izmenjeno izdanje). Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.
27. Guskey, T. (2002). Professional Development and Teacher Charge. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 1. doi: 10.1080/135406002100000512

Д

28. Despotović, M. (2008). Obrazovanje usmereno na kompetencije-implikacije za razvoj kurikuluma. U: Š. Alibabić i A. Pejatović, (ured.). *Obrazovanje i učenje- pretpostavke uspešnih integracija* (35-49). Beograd: Filozofski fakultet, Institut za pedagoška istraživanja.
29. Donaldson, G. (2013). Profesionalac 21.veka. U: V. Vidović Vizek i Z. Velkovski, (ured.). *Nastavnička profesija za 21.vek - unapređenje nastavničke profesije za inkluzivno, kvalitetno i relevantno obrazovanje-ATEPIE* (15-25). Beograd: Dosije studio.
30. Dubljanin, S. (2011). Funkcija nastavnika i funkcija učenika - da li je ta podela održiva? *Nastava i vaspitanje*, (60)(1), 58-64.

Ђ

31. Đermanov, J., Vukičević, J. i Kosanović, M. (2012). Facilitation-Teachers Role in the Concept of lifelong education, U: O. Gajić, (ured.). *Kvalitet obrazovnog sistema Srbije u evropskoj perspektivi, knjiga 2* (91-101). Novi Sad: Filozofski fakultet, Budisava : KriMel.
32. Đermanov, J. (2006). Školska samoevaluacija i razvoj kulture evaluacije u vaspitanju i obrazovanju. U: E. Kamenov sa saradnicima, (ured.). *Razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije* (316-329). Novi Sad: Filozofski fakultet.
33. Đermanov, J. (2006). Evropski okvir kvaliteta školskog obrazovanja. U: O. Gajić i dr. (ured.). *Evropske dimenzije promena obrazovnog sistema u Srbiji: zbornik radova. knj. 1, Ka evropskom obrazovnom prostoru: tokovi promena* (251-263). Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za pedagogiju, Budisava: KriMel.
34. Ђерманов, Ј. (2005): Иновативне форме евалуације васпитнообразовног процеса у реформисаној школи, У: Е. Каменов, (уред.). *Реформа школског система у условима транзиције* (57-67). Нови Сад: Филозофски факултет.
35. Ђорђевић, Ј. (2002). *Својства наставника и процењивање њиховог рада*. Вршац: Виша школа за образовање васпитача.
36. Ђорђевић, В. (1979). *Individualizacija vaspitanja darovitih*. Beograd: Prosveta i Institut za pedagoška istraživanja.
37. Djukić, M. i Djermanov, J. (2010). Multikulturalna osetljivost kao komponenta profesionalnog razvoja nastavnika. U: Lj. Subotić i I. Živančević-Sekeruš, (ured.). *Peti međunarodni interdisciplinarni simpozijum „Susret kultura”* (1269-1276). Novi Sad: Filozofski fakultet.
38. Đukić, M., Đermanov J. i Kosanović, M. (2012). Pedagoški tretman darovitih učenika u inkluzivnoj školi U: M. Đukić, (ured.). *Tematski zbornik Inkluzivno obrazovanje: Obrazovanje za sve* (61-90). Filozofski fakultet, Odsek za pedagogiju, Novi Sad, Sremska Kamenica: West.
39. Ђурић, Ђ. (2009). Компетенције наставника и квалитет образовања ученика. У: Н. Поткоњак, (уред.). *Будућа школа зборник радова са научног скупа II* (899-916). Београд: Центар за менаџмент у образовању.

E

40. Eraut, M. *Teachers learning in the workplace. 1*.doi: 10.1007/978-94-007-7826-9_3.
41. European Commission/EACEA/Eurydice (2016). *Entrepreneurship Education at School in Europe. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
42. European Commission/EACEA/Eurydice (2015). *Assuring Quality in Education: Policies and Approaches to School Evaluation in Europe. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
43. *External evaluation for higher education quality and achievements*. Preuzeto 12. marta 2015. sa <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Lithuania-Laima-External-Evaluation.pdf>
44. *External evaluation Republic of Estonia*. Ministry of education and research. Preuzeto 29. oktobra 2015. sa <https://www.hm.ee/en/activities/external-evaluation>
45. *External Reviews*. Preuzeto 14. oktobra 2015. sa <https://education.gov.mt/en/education/quality-assurance/Pages/External-Reviews.aspx>
46. *Evaluation of Schools providing Compulsory Education in Europe*. Preuzeto 6. februara 2014. sa http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice///Evaluation_schools_EN.pdf
47. *Evaluation and assessment frameworks for improving School outcomes common policy challenges*. Preuzeto 1. februara 2016. sa <http://www.oecd.org/edu/school/46927511.pdf>

3

48. Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања и Центар за вредновање истраживања. (2014). *Извештај о спољашњем вредновању квалитета рада школе (школска 2012/13 и школска 2013/14.)*. Београд: Завод за Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања.
49. Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja. (2010). *Standardi kvaliteta rada obrazovno-vaspitanih ustanova*. Beograd: ZUOV.

50. Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. (2011). *Standardi kompetencija za profesiju nastavnika i njihovog profesionalnog razvoja*. Beograd: ZUOV.
51. Zuković, S., i Milutinović, J. (2008). Škola u duhu novog vremena - obrazovanje za različitost. *Nastava i vaspitanje*, (57)(4), 530-538.
52. *Council conclusions of 20 May 2014 on quality assurance supporting education and training*, OJ C 183, 14.6.2014. Preuzeto 1. februara 2016. sa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014XG0614%2807%29>

И

53. Илић, М. (1999). Ученик-центар наставног процеса. *Педагогија*, (37)(1-2), 60-62.
54. *Individual teaching methods: Work plans as a tool for promoting self-regulated learning in lower secondary classrooms?*. Preuzeto 21. oktobra 2015. sa <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/edui.v7.28249>
55. *Internal and external evaluations of schools: What is their impact on (individual) school development?* Preuzeto 25. decembra 2016. sa <http://www.sici-inspectorates.eu/getattachment/23f292c0-7593-46b8-8965-de7bfc7e293>
56. *Internal and external evaluation (theoretical background)*. Landesinstitut fur Schulentwicklung. Preuzeto 22. decembra 2015. sa http://www.schulebw.de/entwicklung/qualieval/studyvisit/material/Wednesday_Evaluation_R21.pdf
57. Istraživački tim Ivić, I. et al. (2001). *Sveobuhvatna analiza sistema osnovnog obrazovanja u SRJ*. (D.Kisić & A.Blagojević, prev.). Beograd: UNICEF.
58. Izveštaji Tima za spoljašnje vrednovanje za 2014. godinu, po Rešenju ministra prosvete, nauke i tehnološkog razvoja br. 614-02-101/14-15/4 od 29.1.2014.
59. Ivić, I., Pešikan, A. i Antić, S. (2003). *Aktivno učenje 2*, priručnik. Beograd: UNICEF i Institut za psihologiju.
60. Ivić, I. i Pešikan, A. (1997). *Aktivno učenje/nastava*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.

J

61. Јоксимовић, С. (1997). Комуникација у настави и психосоцијална клима школе, *Педагогија*, (41)(2), (1–11).
62. Јоргић, Д. (2008). *Педагошка евалуација и (ауто)корекција*. Бања Лука: Филозофски факултет.
63. Јоргић, Д. (2008). *Стратегије и оправданост вредновања квалитета рада наставника*. Бања Лука: Филозофски факултет. Преузето 21. фебруара 2015. са <http://drazenkojorgic.com/wp-content/uploads/2012/10/Strategije-i-opravanost-vrednovanja-kvaliteta-rada-nastavnika.pdf>

K

64. Klemenović, J. (2011). Kompetencije nastavnika/vaspitača za društvo znanja. *Godišnjak Filozofskog fakulteta, Novi Sad*, (36)(2), 151-161.
65. Klemenović, J. i Milutinović, J. (2004). Iskustva dosadašnjih strategija reformi vaspitno obrazovnog sistema u našoj zemlji. U: E. Kamenov, (ured). *Strategija razvoja Sistema vaspitanja i obrazovanja u uslovima tranzicije: rezultati komparativnih i prakseoloških proučavanja* (37–59). Novi Sad: Filozofski fakultet.
66. Knežević-Florić, O. i Ninković, S. (2012). *Horizonti istraživanja u obrazovanju*. Novi Sad: Filozofski fakultet: KriMel, Budisava.
67. Korać, I. (2010). Nastavnik-efikasan vodja odeljenja. *Nastava i vaspitanje*, (LX)(1), (151-154).
68. Kosanović M., Đermanov J. i Borovica T. (2012). Learning and teaching „net-generation“ according to innovative pedagogical concept of improvisation. U: D. Valić-Nedeljković i V. Barović, (ured.). *Digitalne medijske tehnologije i društveno- obrazovne promene 2, Medijska istraživanja – Zbornik IV* (55-58). Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet, Odsek za medijske studije, Novi Sad: Feljton.
69. Kostović, S., Šijaković, T. i Oljača, M. (2011). Profesionalno usavšavanje nastavnika-diskurs upravljanja. U: O. Gajić, (ured.). *Kvalitet obrazovnog sistema Srbije u Evropskoj perspektivi: zbornik radova, 1. knjiga* (303-313). Novi Sad: Filozofski fakultet.

70. Kostović, S. i Djermanov, J. (2008). Svojstva nastavnika kao determinanta vođenja vaspitno-obrazovnog procesa. U: O. Gajić, (ured.). *Evropske dimenzije promena obrazovnog sistema u Srbiji, "Od društva znanja ka društvu obrazovanja": Evropski okviri kompatibilnosti obrazovnih standarda, knj.4* (199-216). Novi Sad: Odsek za pedagogiju.
71. Kostović, S. (2011). Mogući indikatori vaspitnog stila nastavnika. *Pedagogija-časopis saveza pedagoških društava Jugoslavije*. (23)(3-4), 471-476.
72. Kostović, S. (2008). *Pigmalion u razredu*. Novi Sad: Filozofski fakultet, Odsek za pedagogiju, Budisava: Krimel.
73. Kostović, S. (2007). Kompetencije nastavnika kao dimenzija profesionalnog razvoja nastavnika-pretpostavka pedagoškog menadžmenta. U: O. Gajić, (ured.). *Međunarodni interdisciplinarni naučni skup Evropske dimenzije reforme sistema obrazovanja i vaspitanja 14-16.dec. 2006., Novi Sad: Zbornik radova sa skupa* (314-319). Novi Sad: Tampograf.
74. Kostović, S. (2005). *Vaspitni stil nastavnika*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine, KriMel Budisava.
75. Kostović, S. (2000). Mogući indikatori vaspitnog stila nastavnika. *Pedagogija-časopis saveza pedagoških društava Jugoslavije*, (23)(3-4), (471-475).
76. Кундачина, М. и Стаматовић, Ј. (2011). Стручно усавршавање наставника-предуслов унапређења васпитно-образовног процеса и професионалног напредовања. *Нова школа*, (8), 1. doi: 105776/pfbn.2011.0003

Л

77. Лакета, Н. (2008). Усавршавање наставника уз рад. У: С. Маринковић, (уред.). *Образовање и усавршавање наставника-облици и модели*. (71-92). Ужице: Штампарија „Братис“.

М

78. Мандић, П и Вилотијевић, М. (1980). *Вредновање рада у школи*. Сарајево: Свијетлост.
79. Marinković, S. (2010). *Profesionalni razvoj nastavnika i postignuća učenika*. Užice: Učiteljski fakultet.

80. Маринковић, С., Бјекић, Д. и Златић, Л. (2008). Евалуација и самоевалуација наставника - приступи и поступци. У: С. Маринковић, (уред.). *Образовање и усавршавање наставника-облици и модели* (159-178). Ужице: Штампарија „Братис“.
81. Maskit, D. (2011). Teachers' attitudes toward pedagogical changes during various stages of professional development. *Teaching and Teacher Education*, (27)(5), 851-860.
82. Matijević, M., Radovanović, D. (2011). *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine.
83. Matthews, P. & Sammons P. (2005). Survival of the weakest: the differential improvement of schools causing concern in England. *London Review*, (3)(2), 159-176.
84. Milutinović, J. (2009). Teorija, obrazovna praksa i profesionalni razvoj nastavnika. У: О. Гајић, (уред.). *Zbornik radova Evropske dimenzije promena obrazovnog sistema u Srbiji, knj.5* (37-53). Novi Sad: Filozofski fakultet.
85. Milutinović, J. (2011). *Alternative u teoriji i praksi savremenog obrazovanja-put ka kvalitetnom obrazovanju*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
86. Ministarstvo prosvete i sporta & BRITISH COUNCIL. (2005). *Priručnik za samovrednovanje i vrednovanje rada škola*. Beograd: Grafopak, Arandelovac.
87. Михајлов, Т. (2013). Компетенције за професију наставника-како их наставници схватају. У: Т. Грујић, (уред.). *Зборник радова Високе школе струковних студија за образовање васпитача, br. 2* (195-197). Кикинда: ВШССОВ.
88. Михајлов, Т. (2014). Анализа ставова наставника као учесника образовно-васпитног процеса у вези са проценом доприноса спољашњег вредновања. У: Т. Грујић, (уред.). *Зборник радова Високе школе струковних студија за образовање васпитача, br. 2* (149-161). Кикинда: ВШССОВ.
89. Михајлов, Т. (2015). Анализа програма стручног усавршавања из области комуницирања (каталог стручног усавршавања). *Методички видици (Електронски извор: часопис за методiku филолошких и других друштвено-хуманистичких предмета, (6) (6), 211-228*.
90. Михајлов, Т. (2015). Спољашње вредновање унутар нове образовне парадигме. У: З. Мијић, (уред.). *Четврта међународна научностручна конференција Методички дани 2015, Компетенције васпитача за друштво знања: књига резимеа*. (185-187). Кикинда: Штампарија „Бис“.

91. Mihajlov, T. i Andevski, M. (2016). Analiza stavova pedagoga prema spoljašnjem vrednovanju. U: J. Milutinović, (ured.). *Zbornik Odseka za pedagogiju, (Elektronski izvor)*. Filozofski fakultet u Novom Sadu. Online. doi: <http://dx.doi.org/10.19090/zop.2016.25.131-144>.
92. Mrše, S. i Jerotijević, M. (2012). *Priručnik za planiranje i pisanje idnividualnog obrazovnog plana-neredigovana verzija*. Beograd: Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i DILS projekat.

H

93. Nenadić, M. (1995). *Novi duh obrazovanja*. Beograd: Prosveta.
94. Nevo, D. (2001). School Evaluation: Internal or External?. *Sudies in Educational Evaluation*, Elsevier Science Ltd, 27, 95–106.

O

95. *Obrazac za sveukupnu procenu ostvarenosti standarda kvaliteta rada škola*. (2012). Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.
96. *Obrazac za posmatranje i evaluaciju nastavnog časa*. (2012). Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.
97. *Obrazac za grupnu procenu časova u školi*. (2012). Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja.

II

98. Pavlović, J. i Tošić-Rudić, M. (2009). Mišljenje učenika o osobinama nastavnika. *Nastava i vaspitanje*, (LVIII)(3), 458-469.
99. Pavlović, B. (2004). Partnerski odnosi u nastavi kao factor podsticanja učenja i kognitivnog razvoja. U: V. Knežević, (ured.). *Zbornik-Institut za pedagoška istraživanja* (152-167). Beograd: Institut za pedagoška istraživanja: Prosveta.
100. *Pedagoški rečnik* (1967). Glavni i odgovorni urednik i Predgovor: Radovan Teodosić. Članovi redakcije: Nikola Vučenov i dr. Zavod za udžbenike Socijalističke Republike, Beograd.

101. Policies and approaches to school evaluation in Europe (2015). Preuzeto 22. oktobra 2016. sa [https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Education-and Innovation/Education/Organisation/policies-approaches-school-evaluation-Europe/fileBinary/policies-approaches-school-evaluation-Europe.pdf](https://www.cesifo-group.de/ifoHome/facts/DICE/Education-and-Innovation/Education/Organisation/policies-approaches-school-evaluation-Europe/fileBinary/policies-approaches-school-evaluation-Europe.pdf)
102. Поткоњак, Н. (1972): *Вредновање рада у основној школи*. Београд: Научна књига.

Р

103. Radišić, J. (2012): Umesto zaključka: kompetencije nastavnika za sprovođenje promena i unapređivanje sistema obrazovanja. U: M. Vukasović, (ured.). *Nastavnici u Srbiji: Stavovi o profesiji i reformama u obrazovanju* (74-93). Београд: Centar za obrazovne politike, Dosije studio.
104. *RECOMMENDATIONS EUROPEAN PARLIAMENT COUNCIL*, OJ C 183, 14.6.2014. Preuzeto 17. aprila 2015. sa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014XG0614%2807%29>

С

105. Scheerens, J., Ehren, M., Slegers, P. & de Leeuw, R. (2012). *OECD Review on Evaluation and Assessment Frameworks for Improving School Outcomes. Country background report for the Netherlands*. University of Twente, the Netherlands.
106. Службени гласник РС (2016). *Правилник о изменама и допунама правилника о сталном стручно усавршавању наставника, васпитача и стручних сарадника*. (бр. 73/2016).
107. Службени гласник РС (2015). *Правилник о сталном стручном усавршавању наставника, васпитача и стручних сарадника*. (бр. 86/2015).
108. Службени гласник РС (2013). *Закон о основама система образовања и васпитања*. (бр. 72/09, 52/11, 55/13, 35/2015-аутентично тумачење, 68/2015 и 62/2016-одлука УС).
109. Службени гласник РС (2013). *Правилник о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. (бр. 67/2013).

110. Службени гласник РС (2012). *Правилник о вредновању квалитета рада установе*. (бр.9/2012).
111. Службени гласник РС (2012). *Правилник о стандардима квалитета рада установе*. (бр. 7/2011, 68/2012).
112. Службени гласник РС (2010). *Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање*. (бр. 76/2010).
113. Службени гласник РС (2010). *Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику*. (бр. 63/2010).
114. Stamatović, J. (2013). Uloga učitelja u proceni kvaliteta rada škole i svoga rada. *Nastava i vaspitanje*, (LXII)(1),438-450.
115. Стаматовић, Ј. (2008). Самоевалуација рада наставника у функцији стручног усавршавања. У: С. Маринковић, (уред.). *Образовање и усавршавање наставника-облици и модели* (197-204). Ужице: Штампариија „Братис“.
116. Stanković, D. (2011): Sistem profesionalnog razvoja nastavnika u Srbiji: glavne teme i pravci razvoja. U: T. Vonta i S. Ševkušić, (ured.). *Izazivi in usmeritve profesionalnoga razvoja učiteljev/Izazovi i usmerenja profesionalnog razvoja učitelja* (87-101). Ljubljana: Pedagoški inštitut i Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
117. Spasojević, P. (2011). *Pojam vrednovanja (evaluacije)*. Preuzeto 24. februara 2015. sa http://pspasojevic.blogspot.com/2011/04/blog-post_23.html?view=magazine
118. Спасојевић, П. (2011). *Вредновање рада наставника*. Преузето 12. априла 2015. са http://pspasojevic.blogspot.rs/2011/04/blog-post_4576.html
119. Spasenović, V. (2013). Izgled tipičnog nastavnika: vidjenje učenika i nastavnika iz različitih zemalja. *Nastava i vaspitanje*, (LXII)(1),141-162.
120. Suzić, N. (2000). Kako motivisati nastavnike. *Pedagogija*, (38)(3-4), 382-391.

T

121. *Ten Reasons for Inclusion, liflet Centra za studije o inkluzivnom obrazovanju* (Centre for Studies on Inclusive Education, UK www.csi.org.uk).

122. *The International Standard Classification of Education*, Unesco Institute for statistics, 2011. Preuzeto 11. februara 2015. sa <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-2011-en.pdf>
123. The Inspectorate of Education in the Netherlands. (2010-11). *Blue book*. Netherlands Inspectorate.
124. *The Quality of Self/Evaluation Process in Italian Schools*. Preuzeto 8. septembra 2015. sa <http://www.eera-ecer.de/ecer-programmes/conference/20/contribution/34732/>
125. *The Quality Assurance of Irish Schools and the Role of Evaluation: Current and Future Trends*. Preuzeto 2. maja 2015. sa https://www.education.ie/en/Schools-Colleges/Services/Quality-Assurance/insp_qa_schools_role_of_evaluation_2012.pdf
126. *The use of external assessments and the impact on education systems*. Preuzeto 3. maja 2015. sa http://perso.ens-lyon.fr/olivier.rey/wp-content/uploads/2011/06/CIDREE-yearbook-2010_chp-7.pdf
127. Trškan, D. (2006). *Motivacijske tehnike u nastavi*. Preuzeto 3. maja 2015. <http://hrcak.srce.hr/file/3922>
128. Thompson, D. (2004). *International handbook on the continuing professional development of teachers*. Edited by Christopher Daz, and Judyth Sachs, Maidenhead. UK: Open University Press, Hardback.
129. Tuomi, I. (2013). Open Educational Resources and the Transformation of Education. *European Journal of Education*, 1.doi: 10.1111/ejed.12019/full

Y

130. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization & Unesco Institute for statistics. (2011). *The International Standard Classification of Education*. Montreal, Quebec Canada: UNESCO Institute for Statistics.

X

131. Harris, K & Graham, S. (January 1994). Constructivism: Principles, paradigms, and integration. *J. Spec. Educ.*, (28)(3), 233-247.

132. Harvey, L. (2004-17). *Analytic Quality Glossary*. Quality Research International. Преузето 5. фебруара 2017. са <http://www.qualityresearchinternational.com/glossary/>
133. Hebib, E. D. (1995). Vrednovanje rada nastavnika-jedna komponenta sistema evaluacije vaspitno-obrazovnog procesa. *Nastava i vaspitanje*, (44) (1-2), 83-95.
134. Holmes, B. (2013). School Teachers' Continuous Professional Development in a Online Learning Community: Lessons from a case study of a e Twinning Learning Event. *European Journal of Education*, (48)(1), (99-112).
135. *How to Match Internal and External Evaluation? Conceptual Reflections from a Flemish Perspective*. Preuzeto 4. oktobra 2015. са <http://www.fm-kp.si/en/zalozba/ISBN/978-961-6573-65-8/261-277.pdf>

Ц

136. C. van Bruggen, J. (2010). *Inspectorates of Education in Europe; some comparative remarks about their tasks and work*. SICI.
137. Council of the European Union. (2015). *Council conclusions of 20 May 2014 on quality assurance supporting education and training*. Preuzeto 21. oktobra 2014. са <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52014XG0614%2807%29>
138. Churches, R & McBride C. (2013). *Making external school review effective. Findings from the 2012 Windsor International Conference on School Improvement through Inspection and External Review*. CfBT Education Trust.

Остали веб извори:

139. http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_en
140. <http://www.ofsted.gov.uk/>
141. <http://www.invalsi.it/invalsi/ri/vales/>
142. http://www.oph.fi/download/148966_Quality_assurance_in_general_education.pdf
143. <https://skoleporten.udir.no/>
144. <http://www.namsmat.is/vefur/>

145. <http://curriculum.gov.mt/en/Resources/TheNCF/Documents/NCF.pdf>
146. www.npseo.pl
147. <http://www.csicr.cz>
148. [https://www.ige.min-edu.pt/upload/AEE_2013_2014/AEE_13_14_\(1\)_Quadro_Referencia.pdf](https://www.ige.min-edu.pt/upload/AEE_2013_2014/AEE_13_14_(1)_Quadro_Referencia.pdf)
149. <http://www.ncvvo.hr>
150. [www.zzs.gov.me/ResourceManager/FileDownloadfile:///C:/Users/Tatjana%20Mihajlov/Downloads/Prirucnik%20za%20samoevaluaciju%20skola%2010.07%20\(1\).pdf](http://www.zzs.gov.me/ResourceManager/FileDownloadfile:///C:/Users/Tatjana%20Mihajlov/Downloads/Prirucnik%20za%20samoevaluaciju%20skola%2010.07%20(1).pdf)
151. <https://portal.education.lu/qualitescolaire/Accueil.aspx>
152. <http://www.iep.edu.gr>
153. <http://www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/zakonski-okvir/>
154. <http://www.zuov.gov.rs/>
155. <https://ceo.edu.rs>
156. www.nps.gov.rs
157. <http://vrednovanje.ceo.edu.rs/okvir-za-samovrednovanje>
158. <http://vrednovanje.ceo.edu.rs/>
159. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52009XG0528%2801%29>
160. <https://ceo.edu.rs/wp-content/uploads/publikacije/Okvir%20kvaliteta.pdf>
161. https://sr.wikipedia.org/sr-el/%D0%A8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%81%D0%BA%D0%BE_%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98%D0%BD%D0%BE_%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%80%D0%B0%D1%9A%D0%B5
162. <http://ceo.edu.rs/images/stories/vrednovanje/Assuring-quality-in-education-SRN.pdf>
163. <http://www.bced.gov.bc.ca/specialed/sid/>

VI ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1

Документација потребна за реализацију истраживања у школама

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
ШКОЛСКА УПРАВА ЗРЕЊАНИН

Број: сл
Датум: 20.1.2014.
23000 Зрењанин
Трг слободе 10

ДИРЕКТОРУ ОШ _____

Поштовани,

Молим Вас да Татјани Михајлов, просветном саветнику Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Школске управе у Зрењанину, омогућите спровођење истраживања у Вашој школи. Истраживање ће бити реализовано за потребе израде докторске дисертације Татјане Михајлов, а истовремено ће представљати и резултат њеног рада на пословима спољашњег евалуатора чију реализацију спроводи Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

Молим Вас, да као директор школе дате сагласност у писаној форми, тако што ће те потписати формулар, који се налази у прилогу.

С поштовањем,

Начелник

ОШ _____

САГЛАСНОСТ

Сагласан/на сам да Татјана Михајлов, просветни саветник Министарства просвете, науке и технолошког развоја Школске управе у Зрењанину, спроведе истраживање у нашој школи. Циљ истраживања је проучавање праксе спољашњег вредновања, примене овог модела вредновања квалитета рада школа у области наставе и учења и испитивање ефеката које изазива овај облик вредновања.

Датум _____

Место _____

Директор школе

М.П.

ПРИЛОГ 2
Инструменти истраживања

1. Анализа садржаја

**АНАЛИЗА САДРЖАЈА
(ШКОЛСКА ДОКУМЕНТАЦИЈА, ПЕРСОНАЛНА ДОКУМЕНТАЦИЈА
НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА)**

Школа _____

Датум _____

Тврдње:

1. Школска документација је развијена путем тимског и сарадничког рада свих актера у школи.
2. У припреми школске документације, узети су у обзир резултати спољашњег вредновања.
3. У школској документацији су дефинисане вредности, циљеви и задаци реализације који одговарају специфичностима школе.
4. Персонална документација наставника је направљена тако да промовише развој школске културе која је заснована на сарадњи, поверењу, уважавању, комуникацији и интеракцији између актера образовног процеса (наставника и наставника, наставника и ученика).
5. У персоналној документацији наставника наведени су циљеви учења по разредима и наведено је којим ће се садржајима остварити циљеви учења предмета у датом разреду.
6. Персонална документација наставника садржи образовне стандарде и предвиђа проверу прописаних образовних стандарда у наставном предмету.
7. Персонална документација наставника даје опис начина на који се учење подстиче и усмерава у оквиру одељења и дефинише различите приступе и методе учења и наставе.
8. Персонална документација наставника јасно указује на специфичности одељења и одсликава карактеристични профил одељења.
9. Персонална документација наставника садржи временску и садржајну усклађеност у оквиру одељења.

10. Наставничка документација прати успех ученика.
11. Ученички досијеи садрже опис напредовања у оквиру редовне, допунске и додатне наставе.
12. Досијеи ученика којима је потребна додатна подршка у образовању садрже индивидуалне циљеве учења/прилагођени образовни стандарди.

2. Материјал за интервјуе

ИНТЕРВЈУ СА ДИРЕКТОРОМ ШКОЛЕ

Основна школа _____

Датум вођења интервјуа _____

Питања за директора основне школе:

1. Да ли је у последњих годину дана било ученика који су напустили школу?
Уколико је било, наведите разлоге напуштања.
2. Да ли је интензивирана сарадња између руководећих, стручних и саветодавних тела?
3. На који начин вршите расподелу задужења запослених у школи, да ли је распоређивање равномерно?
4. Које механизме за мотивисање запослених користите?
5. Да ли постоји интерни систем награђивања ученика и наставника и какве су мере?
6. Да ли су организоване заједничке активности наставника и ученика у школи у циљу побољшања међусобне комуникације? Уколико јесу, наведите које.
7. Да ли школа опремљена новим наставним средствима за реализацију квалитетне наставе? Којим?
8. Да ли је било потешкоћа у реализацији акционог плана за побољшање квалитета након спољашњег вредновања? Уколико је било, наведите их.
9. Шта видите као највеће и најважније промене у школи након спољашњег вредновања?

ИНТЕРВЈУ СА СТРУЧНИМ САРАДНИКОМ

Основна школа _____

Датум вођења интервјуа _____

Питања за стручног сарадника:

1. Да ли је након СВ дошло до промене у односу наставника према планирању и припремању?
2. У чему се огледала ваша помоћ наставницима приликом планирања и припремања за час?
3. Да ли су наставници прилагодили свој годишњи план рада специфичностима одељења?
4. Да ли је остварена хоризонтална размена искустава наставника приликом планирања и припремања?
5. Да ли је и на који начин је извршено мапирање и идентификовање ученика за додатну подршку ?
6. Које промене сте приметили на часу код ученика којима је потребна додатна подршка у учењу?
7. Да ли наставник примењује поступке којима прати успешност ученика? Наведите поступке, ако прати.
8. Да ли наставници користе поступке вредновања који су у функцији даљег учења? Наведите поступке.
9. Да ли је на посећеним часовима присутна већа мотивисаност ученика за учење?
10. Да ли на посећеним часовима ученици постављају више питања?
11. Да ли је приликом обиласка часова коришћење наставних средстава интензивирано?
12. Да ли је на посећеним часовима у личним обраћањима видљивије међусобно уважавање?
13. Да ли је боља атмосфера за рад на часу?
14. У чему сте конкретно помогли наставницима за унапређење наставе?

15. Уколико има промена у педагошкој пракси наставника да ли су оне испуниле ваша очекивања?

3. Скале ставова

СКАЛА СТАВОВА ЗА УЧЕНИКЕ

Анкета која је пред тобом је део истраживања. Овим истраживањем желимо да испитамо твоју информисаност о променама које су настале у школи након извршеног спољашњег вредновања квалитета рада школе. Молимо те да својим искреним одговорима допринесеш добијању што објективнијих података који ће бити употребљени искључиво у научне сврхе. У упитнику не постоје тачни и погрешни одговори; најбољи одговор је онај који одражава твоје мишљење.

Анкета је анонимна.

У питањима која следе одговарај стављањем крстића у колону од 1–5, при чему је значење бројева следеће:

- 1 – уопште се не слажем/никада
- 2 – веома ретко се слажем/веома ретко
- 3 – делимично се слажем/понекад
- 4 – углавном се слажем/често
- 5 – у потпуности се слажем/ увек

Срдечно ти се захваљујемо на сарадњи!

Назив школе: _____

Разред: _____

Пол:

а) мушки

б) женски

Р.бр.	Тврдња	Оцена				
		1	2	3	4	5
1.	Упознат сам са оценом квалитета рада школе					
2.	Сматрам да је оцена квалитета рада школе у складу са стварним стањем у школи					
3.	У школи је дошло до промена у начину рада наставника					
4.	У школи је дошло до промена у садржају и организацији ваннаставних активности					
5.	Покренуте су нове активности између наставника и ученика у школи					
6.	Дошло је до промена у мом информисању о важним питањима из рада школе					
7.	Наставници су унели иновације/користе неке нове методе на часовима					
8.	Понуђени су нам нови облици подршке и помоћи за успешно учење					
9.	Прецизније сам информисан о свом напредовању и оценама које добијам					
10.	У школи је побољшана општа клима и атмосфера					

СКАЛА СТАВОВА ЗА НАСТАВНИКЕ

Анкета која је пред вама је део истраживања. Овим истраживањем желимо да испитамо вашу информисаност о променама које су настале у школи након извршеног спољашњег вредновања квалитета рада школе. Молимо Вас да својим искреним одговорима допринесете добијању што објективнијих података који ће бити употребљени искључиво у научне сврхе.

Анкета је анонимна.

У питањима која следе одговарајте стављањем крстића у колону од 1–5, при чему је значење бројева следеће:

- 1 – уопште се не слажем/никада
- 2 – веома ретко се слажем/веома ретко
- 3 – делимично се слажем/понекад
- 4 – углавном се слажем/често
- 5 – у потпуности се слажем/ увек

Срдачно Вам се захваљујемо на сарадњи!

Назив школе: _____

Године стажа _____

Пол:

а) мушки

б) женски

Р.бр.	Тврдња	Оцена				
		1	2	3	4	5
1.	Упознат сам са резултатима спољашњег вредновања школе					
2.	Сматрам да је процена квалитета рада школе у складу са стварним стањем/ситуацијом у школи					
3.	Укључен сам у доношење стратегије/акционог плана за отклањање слабих страна					
4.	Јасно ми је шта треба да мењам у сопственом раду					
5.	Покренута је већа сарадња у школи након спољашњег вредновања квалитета рада школе					
6.	У школи су покренуте нове наставне/ваннаставне активности					
7.	У школи имам одговарајућу помоћ/подршку за унапређивање квалитета свог рада					
8.	У школи је организован рад тела (стручна већа, стручни тимови) у које сам укључен					
9.	Изненађен сам појединим запажањима/констатацијама из извештаја и приликом спољашњег вредновања					
10.	Сматрам да постојећа структура омогућава позитивне промене и побољшање у раду установе					
11.	Имам одговарајуће услове да унесем промене у свој рад					
12.	Сматрам да ће промене довести до побољшања квалитета рада приликом наредног спољашњег вредновања школе					

СКАЛА СТАВОВА ЗА СТРУЧНЕ САРАДНИКЕ

Анкета која је пред вама је део истраживања. Овим истраживањем желимо да испитамо вашу информисаност о променама које су настале у школи након извршеног спољашњег вредновања квалитета рада школе. Молимо Вас да својим искреним одговорима допринесете добијању што објективнијих података који ће бити употребљени искључиво у научне сврхе.

Анкета је анонимна.

У питањима која следе одговарајте стављањем крстића у колону од 1–5, при чему је значење бројева следеће:

- 1 – уопште се не слажем/никада
- 2 – веома ретко се слажем/веома ретко
- 3 – делимично се слажем/понекад
- 4 – углавном се слажем/често
- 5 – у потпуности се слажем/ увек

Срдачно Вам се захваљујемо на сарадњи!

Назив школе: _____

Пол:

а) мушки

б) женски

Р.бр.	Тврдња	Оцена				
		1	2	3	4	5
1.	Упознат сам са резултатима спољашњег вредновања школе					
2.	Сматрам да је процена квалитета рада школе у складу са стварним стањем/ситуацијом у школи					
3.	Укључен сам у доношење стратегије/акционог плана за отклањање слабих страна					
4.	Јасно ми је шта треба да мењам у сопственом раду					
5.	Кориговани су индивидуални планови наставника					
6.	Кориговани су планови који покривају рад школе у целини (Годишњи план рада, Школски програм)					
7.	Измењен је Школски развојни план					
8.	Дошло је до измена у процесу самовредновања					
9.	Измењен је протокол о посети и посматрању часова					
10.	Унете су промене у пољу информисања ученика о постигнућима у учењу					

СКАЛА СТАВОВА ЗА ДИРЕКТОРА ШКОЛЕ

Анкета која је пред вама је део истраживања. Овим истраживањем желимо да испитамо вашу информисаност о променама које су настале у школи након извршеног спољашњег вредновања квалитета рада школе. Молимо Вас да својим искреним одговорима допринесете добијању што објективнијих података који ће бити употребљени искључиво у научне сврхе.

Анкета је анонимна.

У питањима која следе одговарајте стављањем крстића у колону од 1–5, при чему је значење бројева следеће:

- 1 – уопште се не слажем/никада
- 2 – веома ретко се слажем/веома ретко
- 3 – делимично се слажем/понекад
- 4 – углавном се слажем/често
- 5 – у потпуности се слажем/ увек

Срдачно Вам се захваљујемо на сарадњи!

Назив школе: _____

Пол:

а) мушки

б) женски

Р.бр.	Тврдња	Оцена				
		1	2	3	4	5
1.	Сматрам да је процена квалитета рада школе у складу са стварним стањем/ситуацијом у школи					
2.	Подаци из мог самовредновања слажу се са резултатима спољашњег вредновања					
3.	Запажања из мог педагошко-инструктивног рада резултирала су одређеним мерама за отклањање неправилности у раду наставника					
4.	Сачињен је акциони план са мерама за унапређивање квалитета рада школе					
5.	Унапређена је сарадња/уведени су нови облици сарадње руководећих, стручних и саветодавних тела школе					
6.	У школи су покренуте нове наставне/ваннаставне активности					
7.	У школској управи имам одговарајућу помоћ/подршку за унапређивање квалитета свог рада					
8.	У знатној мери је измењен план стручног усавршавања у школи					
9.	У знатној мери су измењени индивидуални планови рада наставника					
10.	Сматрам да ће покренуте активности довести до унапређења квалитета рада школе					
11.	Сматрам да су моја педагошка знања у пуној мери искоришћена у раду школе					

СКАЛА СТАВОВА ЗА САВЕТ РОДИТЕЉА

Анкета која је пред вама је део истраживања. Овим истраживањем желимо да испитамо вашу информисаност о променама које су настале у школи након извршеног спољашњег вредновања квалитета рада школе. Молимо Вас да својим искреним одговорима допринесете добијању што објективнијих података који ће бити употребљени искључиво у научне сврхе.

Анкета је анонимна.

У питањима која следе одговарајте стављањем крстића у колону од 1–5, при чему је значење бројева следеће:

- 1 – уопште се не слажем/никада
- 2 – веома ретко се слажем/веома ретко
- 3 – делимично се слажем/понекад
- 4 – углавном се слажем/често
- 5 – у потпуности се слажем/ увек

Срдачно Вам се захваљујемо на сарадњи!

Назив школе: _____

Пол:

а) мушки

б) женски

Р.бр.	Тврдња	Оцена				
		1	2	3	4	5
1.	Упознат сам са оценом квалитета рада школе					
2.	Сматрам да је оцена квалитета рада школе у складу са стварним стањем у школи					
3.	У школи је дошло до промена у начину рада наставника					
4.	У школи је дошло до промена у садржају и организацији ваннаставних активности					
5.	Покренуте су нове активности између наставника и ученика у школи					
6.	Дошло је до промена у мом информисању о важним питањима из рада школе					
7.	Прецизније сам информисан о напредовању и оценама које ученици добијају					
8.	Ученици на часу више науче и није им потребна додатна помоћ					
9.	У школи постоји доследно поштовање норми којима је регулисано понашање и одговорност свих					
10.	У школи је побољшана општа клима и атмосфера					

СКАЛА СТАВОВА ЗА ШКОЛСКИ ОДБОР

Анкета која је пред вама је део истраживања. Овим истраживањем желимо да испитамо вашу информисаност о променама које су настале у школи након извршеног спољашњег вредновања квалитета рада школе. Молимо Вас да својим искреним одговорима допринесете добијању што објективнијих података који ће бити употребљени искључиво у научне сврхе.

Анкета је анонимна.

У питањима која следе одговарајте стављањем крстића у колону од 1–5, при чему је значење бројева следеће:

- 1 – уопште се не слажем/никада
- 2 – веома ретко се слажем/веома ретко
- 3 – делимично се слажем/понекад
- 4 – углавном се слажем/често
- 5 – у потпуности се слажем/ увек

Срдачно Вам се захваљујемо на сарадњи!

Назив школе: _____

Пол:

а) мушки

б) женски

Р.бр.	Тврдња	Оцена				
		1	2	3	4	5
1.	Упознат сам са оценом коју је школа добила спољашњим вредновањем					
2.	Сматрам да је процена квалитета рада школе у складу са стварним стањем/ситуацијом у школи					
3.	Сачињен је акциони план са мерама за унапређивање квалитета рада школе					
4.	Унапређена је сарадња/уведени су нови облици сарадње руководећих, стручних и саветодавних тела школе					
5.	У школи су покренуте нове наставне/ваннаставне активности					
6.	На Школском одбору се анализирају и усвајају школска документа					
7.	Школски одбор је укључен у нове пројекте школе					
8.	Сматрам да ће покренуте активности довести до унапређења квалитета рада школе					

4. Протоколи

ПРОТОКОЛ ЗА ПОСМАТРАЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈУ НАСТАВНОГ ЧАСА

Школа:	Име и презиме евалуатора:	
Име и презиме наставника:	Наставни предмет:	
Подсетник:	Разред и одељење:	Датум:

Процена

Заокружите одговарајуће: У колону процена упишите ако је индикатор присутан. У колону Процена стандарда заокружити ниво остварености од 1 до 4.

Стандард		Индикатор	Процена	Процена стандарда
2.1. Наставник примењује одговарајућа дидактичко-методичка решења на часу.	2.1.1	Наставник јасно истиче циљеве часа.	☐	Ниво 1 2 3 4 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора) 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора) 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора) 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори) Белешка:
	2.1.2	Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.	☐	
	2.1.3	Наставник истаче кључне појмове које ученици треба да науче.	☐	
	2.1.4	Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.	☐	
	2.1.5	Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.	☐	
2.2. Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.	2.2.1	Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.	☐	Ниво 1 2 3 4 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора) 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора) 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора) 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори) Белешка:
	2.2.2	Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.	☐	
	2.2.3	Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.	☐	
	2.2.4	Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.	☐	
	2.2.5	Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.	☐	
2.3. Наставник прилагођава рад на часу образовно-васпитним потребама ученика.	2.3.1	Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.	☐	Ниво 1 2 3 4 1 = неостварен стандард (присутан 1 индикатор) 2 = делимично остварен стандард (присутна 2 индикатора) 3 = добро остварен стандард (присутно 3 индикатора) 4 = у потпуности остварен стандард (присутно 4, односно 5 индикатора у одељењима у којима има ученика који похађају наставу по ИОП-у. Белешка:
	2.3.2	Наставник прилагођава темпо рада различитим потребама ученика.	☐	
	2.3.3	Наставник прилагођава наставни материјал индивидуалним карактеристикама ученика.	☐	
	2.3.4	Наставник посвећује време ученицима у складу са њиховим образовним и васпитним потребама.	☐	
	2.3.5	Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању. (Овај индикатор се процењује само ако постоји документ ИОП)	☐	
2.4. Ученици стичу знања на часу.	2.4.1	Ученици су заинтересовани за рад на часу.	☐	Ниво 1 2 3 4 1 = неостварен стандард (присутно мање од 5 индикатор) 2 = делимично остварен стандард (присутно 5 индикатора) 3 = добро остварен стандард (присутно 6 индикатора) 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори) Белешка:
	2.4.2	Ученици активно учествују у раду на часу.	☐	
	2.4.3	Активности/радovi ученика показују да су разумели предмет учења на часу.	☐	
	2.4.4	Ученици користе доступне изворе знања.	☐	
	2.4.5	Ученици користе повратну информацију да реше задатак/унапреде учење.	☐	
	2.4.6	Ученици процењују тачност одговора/решења.	☐	
	2.4.7	Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.	☐	

Процена				
Заокружите одговарајуће: У колону процена упишите ☐ ако је индикатор присутан. У колону Процена стандарда заокружити ниво остварености од 1 до 4.				
Стандард		Индикатор	Процена	Процена стандарда
2.5. Наставник је ефикасно управља процесом учења на часу.	2.5.1	Наставник ефикасно структурира и повезује делове часа.	☐	Ниво 1 2 3 4 1 = неостварен стандард (присутно мање од 4 индикатора) 2 = делимично остварен стандард (присутно 4 индикатора) 3 = добро остварен стандард (присутно 5 индикатора) 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори) Белешка:
	2.5.2	Наставник ефикасно користи време на часу.	☐	
	2.5.3	Наставник на конструктиван начин успоставља и одржава дисциплину у складу са договореним правилима.	☐	
	2.5.4	Наставник функционално користи постојећа наставна средства.	☐	
	2.5.5	Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).	☐	
	2.5.6	Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.	☐	
2.6. Наставник користи поступке вредновања који су у функцији даљег учења.	2.6.1	Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.	☐	Ниво 1 2 3 4 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора) 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора) 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора) 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори) Белешка:
	2.6.2	Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.	☐	
	2.6.3	Наставник похваљује напредак ученика.	☐	
	2.6.4	Наставник даје потпуну и разумљиву повратну информацију ученицима о њиховом раду.	☐	
	2.6.5	Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.	☐	
2.7. Наставник створа подстицајну атмосферу за рад на часу.	2.7.1	Наставник показује поштовање према ученицима.	☐	Ниво 1 2 3 4 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора) 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора) 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора) 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори) Белешка:
	2.7.2	Наставник испољава емпатију према ученицима.	☐	
	2.7.3	Наставник адекватно реагује на међусобно неуважавање ученика.	☐	
	2.7.4	Наставник користи различите поступке за мотивисање ученика.	☐	
	2.7.5	Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.	☐	

ДРУГА ЗАПАЖАЊА:

Образац за групну процену часова у школи – попуњава се тимски на основу података из *Образаца за посматрање часова*

Школа:

Број посећених часова:

Тим евалуатора:

Руководилац тима:

Бр.	Стандарди Област Настава и учење	Посећени часови												Ниво остварености стандарда				Укупно 3 и 4	%	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Ниво 4	Ниво 3	Ниво 2	Ниво 1			
2.1	Наставник примењује одговарајућа дидактичко-методичка решења на часу.																			
2.2	Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.																			
2.3	Наставник прилагођава рад на часу образовно-васпитним потребама ученика.																			
2.4.	Ученици стичу знања на часу.																			
2.5.	Наставник је ефикасно управља процесом учења на часу.																			
2.6.	Наставник користи поступке вредновања који су у функцији даљег учења.																			
2.7	Наставник ствара подстицајну атмосферу за рад на часу.																			

ОБРАЗАЦ ЗА ПРОЦЕНУ ОСТВАРЕНОСТИ СТАНДАРДА КВАЛИТЕТА РАДА ШКОЛА

НАПОМЕНА: Попуњени образац приказује заједничку одлуку тима и саставни је део документације.

Школа и место:	Име и презиме руководиоца тима евалуатора (потпис):								
Школска управа:	Остали чланови тима (потпис):								
Датум/период вредновања:	КВАЛИТЕТ РАДА ШКОЛЕ: ☒								
Напомена:	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr><td style="width: 50px; height: 20px;"></td><td>Ниво 4 – Изузетно</td></tr> <tr><td style="width: 50px; height: 20px;"></td><td>Ниво 3 – Задовољавајуће</td></tr> <tr><td style="width: 50px; height: 20px;"></td><td>Ниво 2 – Незадовољавајуће</td></tr> <tr><td style="width: 50px; height: 20px;"></td><td>Ниво 1 – Неприхватљиво</td></tr> </table>		Ниво 4 – Изузетно		Ниво 3 – Задовољавајуће		Ниво 2 – Незадовољавајуће		Ниво 1 – Неприхватљиво
	Ниво 4 – Изузетно								
	Ниво 3 – Задовољавајуће								
	Ниво 2 – Незадовољавајуће								
	Ниво 1 – Неприхватљиво								

Квалитет рада школе се исказује бројем од 1 до 4.

- **Ниво 4 – изузетно.** Представља ситуацију где је регистрована оствареност готово свих или свих стандарда. То се ситуација коју школа тежи да достигне или да је задржи. Доминирају јаке стране, а евентуални ситни недостаци не утичу на квалитет рада у школи. Таква школа може да буде пример свим осталима. Без обзира што је школа достигла овај ниво, очекује се да и даље унапређује свој рад.
- **Ниво 3 – задовољавајуће.** Представља ситуацију коју карактерише више јаких него слабих страна, али постојеће слабости умањују укупан квалитет рада школе и пожељно их је отклањати. Овај ниво најчешће означава остварености више од половине стандарда. Школа не може бити оцењена овом оценом уколико нема достигнуте нивое 3 и 4 на стандардима 2.4, 2.6, 3.2 и 5.3.
- **Ниво 2 – незадовољавајуће.** Одражава присутност појединих јаких страна, али преовлађују слабе стране које значајно умањују квалитет рада школе. Означава испуњеност мањег броја стандарда. Овакво стање захтева предузимање одређених активности ради отклањања уочених слабости.
- **Ниво 1 – неприхватљиво.** Означава минимум квалитета. Региструје се присуство остварености појединих стандарда. Преовлађују слабе стране које угрожавају напредовање и развој ученика. Неопходна је хитна акција и стручна помоћ за отклањање недостатака у организацији рада школе.

ПРОЦЕНА:

Кључни стандарди	1.4	2.3	2.4	2.6	3.2	4.1	5.3	5.5	6.4	7.2
Ниво остварености (1, 2, 3, 4)*										

*НАПОМЕНА: Четири истакнута стандарда (2.4, 2.6, 3.2 и 5.3) треба да буду 3 или 4, пре него што се школа процени као задовољавајућа.

Додатни стандарди	2.1	2.2	2.5	2.7	3.1
Описати у извештају без исказивања нивоа					

Изабрани стандарди					
Ниво остварености (1, 2, 3, 4)					

Преостали стандарди										
Описати у извештају без исказивања нивоа										

Изабрани и преостали стандарди се бирају из корпуса: 1.1, 1.2, 1.3, 4.2, 4.3, 5.1, 5.2, 5.4, 6.1, 6.2, 6.3, 6.5, 7.1, 7.3, 7.4.

1.1. Школски програм и годишњи план рада школе сачињени су у складу са прописима.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
1.1.1. Школски програм садржи све законом предвиђене елементе.	☐	☐ Школски програм
1.1.2. Школски програм је сачињен на основу наставног плана и програма.	☐	☐ Годишњи план ☐ Школски програм
1.1.3. Годишњи план рада школе сачињен је на основу школског програма.	☐	☐ Школски програм ☐ Наставни план и програм
1.1.4. Глобални/годишњи планови наставних предмета саставни су део годишњег плана рада школе.	☐	☐ Годишњи план
1.1.5. Годишњи план рада школе садржи посебне програме васпитног рада.	☐	☐ Годишњи план

Процена

1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)

2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

1.2. Елементи школског програма и годишњег плана рада школе међусобно су усклађени.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
1.2.1. У годишњи план рада школе уграђен је акциони план школског развојног плана за текућу годину.	☐	☐ Годишњи план ☐ Школски развојни план
1.2.2. У годишњем плану рада школе оперативно су разрађени структурни елементи школског програма.	☐	☐ Годишњи план ☐ Школски програм
1.2.3. Програми наставних предмета су међусобно садржајно усклађени у оквиру сваког разреда.	☐	☐ Оперативни планови рада наставника
1.2.4. Програми наставних предмета су међусобно временски усклађени у оквиру сваког разреда.	☐	☐ Оперативни планови рада наставника

Процена

1 = неостварен стандард (присутан 1 индикатор)

2 = делимично остварен стандард (присутно 2 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 3 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

1.3. Годишњи план рада школе омогућава остварење циљева и стандарда образовања и васпитања.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
1.3.1. У годишњим плановима наставних предмета наведени су циљеви учења по разредима.	☐	☐ Годишњи планови рада по предметима
1.3.2. Годишњи планови наставних предмета садрже образовне стандарде.	☐	☐ Годишњи планови рада наставника ☐ Образовни стандарди
1.3.3. У годишњим плановима наставних предмета предвиђена је провера остварености прописаних образовних стандарда или циљева учења наставног предмета наведених у наставном програму.	☐	☐ Годишњи планови рада наставника
1.3.4. У оперативним/месечним плановима наставника наведено је којим садржајима ће се остварити циљеви учења предмета у датом разреду.	☐	☐ Оперативни планови наставника ☐ Припрема за час ☐ Годишњи планови рада по предметима

Процена

1 = неостварен стандард (присутан 1 индикатор)

2 = делимично остварен стандард (присутно 2 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 3 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

1.4. Школски програм и годишњи план рада школе усмерени су на задовољење различитих потреба ученика.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
1.4.1. Годишњи план рада школе садржи листу изборних предмета која је сачињена на основу постојећих ресурса.	☐	☐ Годишњи план рада
1.4.2. Наставници су прилагодили годишњи план рада школе специфичностима одељења.	☐	☐ Годишњи планови рада наставника ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни сарадници
1.4.3. У годишњем плану рада школе предвиђен је план израде ИОП-а на основу анализе напредовања ученика у учењу.	☐	☐ Годишњи план рада школе ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: стручни сарадници, стручни тим за ИОП
1.4.4. Факултативни програми и план ваннаставних активности сачињени су на основу интересовања ученика и постојећих ресурса.	☐	☐ Извештај о анализи потреба ученика и ресурса школе ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, руководство, стручни сарадници
1.4.5. У годишњем плану рада школе наведене су одговорности, динамика и начин реализације Програма заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања.	☐	☐ Годишњи план рада школе ☐ Посматрање часа/ активности у школи
1.4.6. Школски програм садржи посебне програме за двојезичну популацију ученика.	☐	☐ Школски програм

Процена

1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатор)

2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутно 5 односно 6 индикатора за школе у којима се изводи двојезична настава)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

2.1. Наставник примењује одговарајућа дидактичко-методичка решења на часу.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
2.1.1. Наставник јасно истиче циљеве учења.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи
2.1.2. Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, стручни сарадници
2.1.3. Наставник истиче кључне појмове које ученици треба да науче.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници, стручни сарадници
2.1.4. Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.	☐	☐ Припрема за час ☐ Интервју: ученици, наставници, стручни сарадници
2.1.5. Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)
- 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
- 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
- 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

2.2. Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
2.2.1. Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни сарадници
2.2.2. Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни сарадници
2.2.3. Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни сарадници
2.2.4. Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни сарадници
2.2.5. Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни сарадници

Процена

1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)

2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

2.3. Наставник прилагођава рад на часу образовно-васпитним потребама ученика.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
2.3.1. Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.	☐	☐ Оперативни планови ☐ Припрема за час ☐ Интервју: наставници, ученици, стручни сарадници
2.3.2. Наставник прилагођава темпо рада различитим потребама ученика.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, ученици, стручни сарадници
2.3.3. Наставник прилагођава наставни материјал индивидуалним карактеристикама ученика.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, ученици, стручни сарадници
2.3.4. Наставник посвећује време ученицима у складу са њиховим образовним и васпитним потребама.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, ученици, стручни сарадници
2.3.5. Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.	☐	☐ ИОП ☐ Припрема за час ☐ Интервју: наставници, ученици, стручни тим за ИО, стручни сарадници

Процена

1 = неостварен стандард (присутан 1 индикатор)

2 = делимично остварен стандард (присутна 2 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 3 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутно 4, односно 5 индикатора у одељењима у којима има ученика који похађају наставу по ИОП-у.

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

2.4. Ученици стичу знања на часу.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
2.4.1. Ученици су заинтересовани за рад на часу.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи
2.4.2. Ученици активно учествују у раду на часу.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи
2.4.3. Активности/радови ученика показују да су разумели предмет учења на часу.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни сарадници
2.4.4. Ученици користе доступне изворе знања.	☐	☐ Припрема за час ☐ Интервју: ученици, наставници ☐ стручни сарадници
2.4.5. Ученици користе повратну информацију да реше задатак/унапреде учење.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи
2.4.6. Ученици процењују тачност одговора/решења.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи
2.4.7. Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 5 индикатор)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 5 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 6 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

2.5. Наставник ефикасно управља процесом учења на часу.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
2.5.1. Наставник ефикасно структурира и повезује делове часа.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.5.2. Наставник ефикасно користи време на часу.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.5.3. Наставник на конструктиван начин успоставља и одржава дисциплину у складу са договореним правилима.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.5.4. Наставник функционално користи постојећа наставна средства.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.5.5. Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.5.6. Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 4 индикатора)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 5 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

2.6. Наставник користи поступке вредновања који су у функцији даљег учења.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
2.6.1. Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.6.2. Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.6.3. Наставник похваљује напредак ученика.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.6.4. Наставник даје потпуну и разумљиву повратну информацију ученицима о њиховом раду.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници
2.6.5. Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници

Процена

1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)

2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

2.7. Наставник ствара подстицајну атмосферу за рад на часу.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
2.7.1. Наставник показује поштовање према ученицима.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, руководство, стручни сарадници, родитељи
2.7.2. Наставник испољава емпатију према ученицима.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи
2.7.3. Наставник адекватно реагује на међусобно неуважавање ученика.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи
2.7.4. Наставник користи различите поступке за мотивисање ученика.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи
2.7.5. Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи

Процена

1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)

2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

3.1. Успех ученика показује да су остварени образовни стандарди.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
3.1.1. Резултати на завршном испиту/матури показују да је остварен основни ниво образовних стандарда.	☐	☐ Извештај о резултатима завршног испита за школу и округ
3.1.2. Резултати на завршном испиту/матури показују да је остварен средњи ниво образовних стандарда.	☐	☐ Извештај о резултатима завршног испита за школу и округ
3.1.3. Резултати на завршном испиту/матури показују да је остварен напредни ниво образовних стандарда.	☐	☐ Извештај о резултатима завршног испита за школу и округ
3.1.4. Ученици којима је потребна додатна подршка у образовању остварују постигнућа у складу са индивидуалним циљевима учења/прилагођеним образовним стандардима.	☐	☐ Индивидуални образовни планови ☐ Школски програм ☐ Извештаји о евалуацији ИОП-а ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни сарадници, родитељи, чланови стручног тима за ИО
3.1.5. Школске оцене су у складу са резултатима на завршном/матурском/националном испиту.	☐	☐ Годишњи извештај о раду ☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада у одељењу ☐ Резултати завршног испита/националног теста за школу ☐ Записници стручних тела
3.1.6. Резултати ученика на завршном/матурском/националном испиту показују да је школа остварила резултате на нивоу просека Републике.	☐	☐ Извештај о резултатима завршног испита за школу и Републику

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 4 индикатор)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 5 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

4.4. Школа континуирано доприноси већој успешности ученика.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
3.2.1. Школа примењује поступке којима прати успешност ученика.	☐	☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада у одељењу ☐ Извештаји стручних сарадника ☐ Записници ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интеервју: наставници, стручни сарадници
3.2.2. Број ученика који су напустили школовање је исти или мањи у односу на прошлу школску годину.	☐	☐ Документација школе о уписаним и исписаним ученицима у току шк.године
3.2.3. Ученици који похађају допунску наставу показују напредак у учењу.	☐	☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада у одељењу ☐ Извештаји стручних сарадника ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, родитељи, стручни сарадници
3.2.4. Ученици за које је сачињен ИОП остварују напредак у складу са циљевима постављеним у плану.	☐	☐ ИОП ☐ Белешке наставника о раду и напредовању ученика ☐ Радови ученика ☐ Извештаји о евалуацији ИОП-а ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, стручни тим за ИО, стручни сарадници, родитељи
3.2.5. Ученици који су укључени у додатни рад остварују напредак у складу са постављеним циљевима.	☐	☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада у одељењу ☐ Извештаји о учешћу ученика на такмичењима ☐ Интервју: ученици
3.2.6. Просечни резултати ученика на завршним испитима бољи су у односу на претходну школску годину.	☐	☐ Извештај о резултатима завршног испита за школу

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 4 индикатор)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 5 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

4.1. У школи функционише систем пружања подршке ученицима.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
4.1.1. Ученици су обавештени о врстама подршке у учењу које пружа школа.	☐	☐ Посматрање часа/активности у школи ☐ Интервју ученици, стручни сарадници
4.1.2. На основу анализе успеха предузимају се мере подршке ученицима.	☐	☐ Записници са седница стручних тела ☐ Документација о раду стручног тима за ИО ☐ ИОП-и ☐ Интервју наставници, стручни сарадници
4.1.3. У пружању подршке ученицима школа остварује комуникацију са породицом.	☐	☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада ☐ Записници са састанака савета родитеља ☐ Интервју родитељи, наставници, стручни сарадници
4.1.4. У школи функционишу тимови за подршку ученицима у прилагођавању школском животу.	☐	☐ Школски развојни план ☐ Школски програм ☐ Годишњи план рада школе ☐ Извештаји о раду тимова за подршку ☐ Интервју: родитељи, наставници, стручни сарадници, ученици
4.1.5. Школа сарађује са релевантним институцијама у пружању подршке ученицима.	☐	☐ Извештаји о раду стручних тела ☐ Извештаји о раду стручних сарадника ☐ Извештаји о раду директора ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

4.2. У школи се подстиче лични, професионални и социјални развој ученика.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
4.2.1. Понуда ваннаставних активности у школи је у функцији задовољавања различитих потреба и интересовања ученика, у складу са ресурсима школе.	☐	☐ Програми ваннаставних активности ☐ Извештај о анкетирању ученика ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, руководство школе, стручни сарадници
4.2.2. У школи се организују програми/активности за развијање социјалних вештина (конструктивно решавање проблема, ненасилна комуникација...).	☐	☐ Програми за развијање социјалних вештина ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници, руководство школе
4.2.3. Укљученост ученика у ваннаставне активности је иста или већа него претходне године.	☐	☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада ☐ Интервју родитељи, наставници, стручни сарадници
4.2.4. У школи се промовишу здрави стилови живота.	☐	☐ Програмска документа школе ☐ Записници са седница стручних тела ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, руководство школе, стручни сарадници
4.2.5. У школи се промовишу заштита човекове околине и одрживи развој.	☐	☐ Извештаји о раду стручних тела ☐ Извештаји о раду стручних сарадника ☐ Извештаји о раду директора ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници
4.2.6. Кроз наставни рад подстиче се професионални развој ученика.	☐	☐ Оперативни планови ☐ Припреме за час ☐ Програми рада одељенског старешине ☐ Програми рада стручних сарадника ☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада ☐ Програм рада ђачког парламента ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 4 индикатор)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 5 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

1.3. У школи функционише систем подршке деци из осетљивих група.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
4.3.1. Школа предузима активности за упис у школу ученика из осетљивих група.	☐	☐ Документација о активностима у пружању подршке сарадњи са ПУ ☐ обавештења за родитеље ☐ Документација о раду педагошког асистента ☐ Интервју: родитељи, руководство школе, стручни сарадници
4.3.2. Школа предузима мере за редовно похађање наставе ученика из осетљивих група.	☐	☐ Документација о комуникацији са родитељима ☐ Записници са састанака стручних тела ☐ Документација о раду педагошког асистента ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, руководство школе, стручни сарадници
4.3.3. У школи се примењују индивидуализовани приступ/индивидуални образовни планови за све ученике из осетљивих група.	☐	☐ ИОП ☐ Извештај о раду стручног тима за ИО ☐ Извештај о раду стручних сарадника ☐ Посматрање часа/активности у шк. ☐ Интервју: стручни сарадници, стручни тим за ИО
4.3.4. У школи се организују компензаторни програми/активности за подршку учењу за ученике из осетљивих група.	☐	☐ Годишњи план рада школе ☐ Школски програм ☐ Школски развојни план ☐ Документација о активностима ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници
4.3.5. Школа сарађује са релевантним институцијама и појединцима у подршци осетљивим групама.	☐	☐ Документација о сарадњи ☐ Интервју: родитељи, наставници, руководство школе, струч. сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

5.1. Регулисани су међуљудски односи у школи.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
5.1.1. У школи постоји доследно поштовање норми којима је регулисано понашање и одговорност свих.	☐	☐ Школски развојни план ☐ Годишњи извештај ☐ Годишњи програм рада ☐ Програми рада наставника ☐ Програми рада стручних тела ☐ Програми рада ментора/приправника ☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, руководство, ученици, родитељи, остали запослени
5.1.2. У личним обраћањима свих у школи видљиво је међусобно уважавање.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: наставници, руководство, ученици, родитељи, остали запослени
5.1.3. За дискриминаторско понашање у школи предвиђене су мере и санкције.	☐	☐ Акта школе ☐ Интервју: наставници, руководство, ученици, родитељи, остали запослени
5.1.4. За новопридошле ученике и наставнике примењују се разрађени поступци прилагођавања на нову школску средину.	☐	☐ Годишњи извештај ☐ Годишњи програм рада ☐ Сајт школе ☐ Записници са савета родитеља ☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада ☐ Интервју: родитељи ученика, наставници, руководство, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутан 1 индикатор)
- 2 = делимично остварен стандард (присутно 2 индикатора)
- 3 = добро остварен стандард (присутно 3 индикатора)
- 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

5.2. Резултати ученика и наставника се подржавају и промовишу.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
5.2.1. Резултати ученика и наставника јавно се истичу и промовишу.	☐	☐ Извештаји школе ☐ Сајт школе ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: стручни сарадници, ученици, наставници
5.2.2. Ученици и наставници међусобно изражавају висока очекивања у погледу резултата рада.	☐	☐ Програми рада наставника ☐ Програми организација ученика и ученичког парламента ☐ Документација стручних сарадника о школским истраживањима ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници, стручни сарадници, руководство
5.2.3. У школи се примењује интерни систем награђивања ученика и наставника за постигнуте резултате.	☐	☐ Акта школе ☐ Документација школе ☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: руководство, наставници, ученици
5.2.4. У школи се организују различите школске активности за ученике у којима свако може имати прилику да постигне резултат/успех.	☐	☐ Годишњи извештај ☐ Годишњи програм рада ☐ Школски развојни план ☐ Програми рада наставника ☐ Програми и извештаји ваннаставних активности ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници
5.2.5. Резултати ученика са сметњама у развоју се посебно промовишу.	☐	☐ Документација школе о такмичењима ☐ Годишњи извештај ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, руководство, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

5.3. Школа је безбедна средина за све.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
5.3.1. У школи је видљиво и јасно изражен негативан став према насиљу.	☐	☐ Интерна акта школе ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници
5.3.2. У школи функционише мрежа за решавање проблема насиља.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници
5.3.3. У школи се организују превентивне активности које доприносе безбедности у школској заједници.	☐	☐ Годишњи извештај ☐ Годишњи програм рада ☐ Школски развојни план ☐ Програми рада наставника ☐ Програми ваннаставних активности ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници
5.3.4. У школи се прате и анализирају сви случајеви насилног понашања.	☐	☐ Извештаји школских тела ☐ Извештаји руководства ☐ Документација стручних сарадника ☐ Интервју: руководство, наставници, стручни сарадници
5.3.5. Када се у школи догоди насиље, примењују се мере интервенције у случајевима насиља у складу са Протоколом о заштити деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи, наставници, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

5.4. Школски амбијент је пријатан за све.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
5.4.1. Улазни простор школе уређен је тако да показује добродошлицу.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници, родитељи
5.4.2. Школски простор је прилагођен потребама деце са сметњама у развоју.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: стручни сарадници
5.4.3. У школи се, ради обезбеђивања права на приватност, користи посебан простор за индивидуалне разговоре наставника са ученицима и родитељима.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: стручни сарадници
5.4.4. У уређењу школског простора преовлађују ученички радови.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: стручни сарадници

Процена

1 = неостварен стандард (присутан 1 индикатор)

2 = делимично остварен стандард (присутно 2 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 3 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

5.5. У школи је развијена сарадња на свим нивоима.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
5.5.1. У школи је организована сарадња руководећих, стручних и саветодавних тела.	☐	☐ План рада директора ☐ Планови рада стручних тела ☐ Извештаји руководиоца ☐ Извештаји стручних тела ☐ Извештаји савета родитеља ☐ Интервју: ученици, наставници, руководство, родитељи, стручни сарадници, остали запослени
5.5.2. Ученички парламент у школи добија подршку за свој рад.	☐	☐ Извештаји стручних тела ☐ Извештаји ђачког парламента ☐ Записници одељенских заједница ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници, руководство, стручни сарадници
5.5.3. Наставно особље благовремено разматра и прихвата иницијативе ученика.	☐	☐ Документа школе ☐ Документација ученичког парламента ☐ Интервју: ученици, наставници, руководство, стручни сарадници
5.5.4. Школа развија и негује различите облике активног учешћа родитеља у животу школе.	☐	☐ Годишњи извештаји ☐ Годишњи програм рада ☐ Школски развојни план ☐ Записници савета родитеља ☐ Дневник евиденције образовно-васпитног рада ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници, руководство, стручни сарадници
5.5.5. Ученици и наставници организују заједничке активности чији је циљ јачање осећања припадности школе.	☐	☐ Пројектни планови ☐ Годишњи извештај ☐ Годишњи програм рада ☐ Школски развојни план ☐ Програми рада ваннаставних активности ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници, стручни сарадници
5.5.6. Школа сарађује са актерима у заједници.	☐	☐ Пројектни планови ☐ Извештаји о реализацији пројеката ☐ Годишњи извештај ☐ Годишњи програм рада ☐ Записници са састанака стручних тела ☐ Интервју: руководство, наставници, школски одбор, стручни сарадници
5.5.7. У школи функционише систем редовног информисања родитеља о активностима и делатностима школе.	☐	☐ План рада директора ☐ Планови рада стручних тела ☐ Извештаји руководиоца ☐ Извештаји стручних тела ☐ Извештаји савета родитеља ☐ Интервју: ученици, наставници, руководство, родитељи, стручни сарадници, остали запослени

Процена

1 = неостварен стандард (присутно мање од 5 индикатор)

2 = делимично остварен стандард (присутно 5 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 6 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

6.1. Планирање и програмирање у школи међусобно су усклађени.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
6.1.1. Сви обавезни документи донети су у процедури која је прописана Законом.	☐	☐ Записници са седница наставничког већа и школског одбора
6.1.2. Развојни план установе сачињен је на основу извештаја о резултатима самовредновања.	☐	☐ Школски развојни план ☐ Резултати самовредновања
6.1.3. Развојни план установе сачињен је на основу извештаја о остварености стандарда образовних постигнућа.	☐	☐ Школски развојни план ☐ Резултати тестирања
6.1.4. У школи постоји план за обезбеђивање и коришћење финансијских средстава.	☐	☐ План за коришћење обезбеђених финансијских средстава

Процена

1 = неостварен стандард (присутан 1 индикатор)

2 = делимично остварен стандард (присутно 2 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 3 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

6.2. Директор ефективно и ефикасно организује рад школе.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
6.2.1. Директор организује несметано одвијање рада у школи.	☐	☐ Извештај о раду директора ☐ Књига дежурстава ☐ Књига обавештења ☐ Записници са седница школског одбора ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ стручни сарадници, други запослени, родитељи, руководство школе
6.2.2. Постоји јасна организациона структура са дефинисаним процедурама и носиоцима одговорности.	☐	☐ Главна програмска документа у школи ☐ Школска акта ☐ Решења за запослене о четрдесеточасовној радној недељи ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, наставници ☐ стручни сарадници, други запослени, родитељи, руководство школе
6.2.3. Директор поставља јасне захтеве запосленима у вези са задатком/очекиваном променом у раду.	☐	☐ Записници са састанака стручних тела и тимова ☐ Одлуке/решења директора о формирању стручних тела и тимова ☐ Интервју: руководство школе, наставници
6.2.4. Задужења запослених у школи равномерно су распоређена.	☐	☐ Решења за запослене о четрдесеточасовној радној недељи ☐ Одлуке/решења директора о формирању стручних тела и тимова ☐ Извештаји директора, стручних тела и тимова ☐ Интервју: руководство школе, наставници
6.2.5. Формирана су стручна тела и тимови у складу са компетенцијама запослених.	☐	☐ Одлуке/решења директора о формирању стручних тела и тимова ☐ Записници са састанака стручних тела и тимова ☐ Решења за запослене о четрдесеточасовној радној недељи ☐ Интервју: руководство школе, наставници
6.2.6. Развијен је систем информисања о свим важним питањима из живота и рада школе.	☐	☐ Огласна табла ☐ Сајт школе ☐ Други информативни материјали ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, руководство школе ☐ наставници, стручни сарадници, други запослени, родитељи

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 4 индикатор)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 5 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

6.3. Руковођење директора је у функцији унапређивања рада школе.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
6.3.1. Директор ефикасно и ефективно руководи радом наставничког већа.	☐	☐ Програм рада директора ☐ Извештај о раду школе ☐ Записници са састанака стручних тела ☐ Интервју: руководство школе, наставници
6.3.2. Директор учествује у раду стручних тимова.	☐	☐ Програм рада директора ☐ Извештај о раду школе ☐ Извештаји о раду стручних тимова ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: руководство школе, наставници
6.3.3. Директор укључује запослене у процес доношења одлука.	☐	☐ Записници са састанака ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: руководство школе, наставници
6.3.4. Директор благовремено предузима одговарајуће мере за решавање свакодневних проблема ученика, у складу са могућностима школе.	☐	☐ Извештај о раду школе ☐ Записници са састанака ☐ Књига дежурстава ☐ Књига обавештења ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: ученици, родитељи ☐ руководство школе, наставници
6.3.5. У процесу доношења одлука, директор уважава предлоге савета родитеља који унапређују рад школе.	☐	☐ Записници са састанака савета родитеља ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: савет родитеља, руководство школе
6.3.6. Директор користи различите механизме за мотивисање запослених.	☐	☐ Записници са седница стручних тела ☐ Записници са седница школског одбора ☐ Одлуке и решења директора ☐ Интервју: руководство школе, наставници, остали запослени, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 4 индикатор)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 5 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

6.4. У школи функционише систем за праћење и вредновање квалитета рада.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
6.4.1. Директор остварује инструктивни увид и надзор у образовно-васпитни рад у складу са планом рада и потребама школе.	☐	☐ Извештај о посетама, часовима и активностима ☐ Извештај о раду директора ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници
6.4.2. Стручни органи и тела у школи систематски прате и анализирају успех и владање ученика.	☐	☐ Записници са седница стручних органа и тела ☐ Извештај о успеху и владању ученика ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници
6.4.3. Директор предузима мере за унапређивање образовно-васпитног рада на основу резултата праћења и вредновања.	☐	☐ Записници са седница стручних органа и тела ☐ Одлуке и решења директора ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници
6.4.4. Стручни сарадници остварују педагошко-инструктивни рад у школи у складу са планом рада и потребама школе.	☐	☐ Извештај о посетама, часовима и активностима ☐ Извештај о раду стручних сарадника
6.4.5. Тим за самовредновање континуирано остварује самовредновање рада школе у складу са прописима и потребама.	☐	☐ План рада тима за самовредновање ☐ Извештаји о резултатима самовредновања ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници
6.4.6. У школи се користе подаци из ЈИСП-а за унапређење рада школа.***	☐	☐ Део базе података који се односи на школе ☐ Записници са седница стручних органа ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатор)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутно 5, односно 6 индикатора кад се успостави ЈИСП)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

6.5. Лидерско деловање директора омогућава развој школе.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
6.5.1. Директор својом посвећеношћу послу и понашањем даје пример другима.	☐	☐ Записници са седница стручних тела ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници
6.5.2. Директор показује отвореност за промене и иницира иновације.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници
6.5.3. Директор показује поверење у запослене и њихове могућности.	☐	☐ Програм рада директора ☐ Извештај о раду директора ☐ Записник са седница школског одбора ☐ Документација о учешћу у пројектима и другим активности ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници
6.5.4. Директор подстиче целоживотно учење свих у школи.	☐	☐ Програм рада директора ☐ Извештај о раду директора ☐ Портфолио директора ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: руководство школе
6.5.5. Директор планира лични професионални развој на основу самовредновања свог рада.	☐	☐ Меморандуми и уговори о сарадњи и партнерству ☐ Записници са седница школског одбора ☐ Записници са седница стручних тела ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници
6.5.6. Директор развија сарадњу са другим установама, организацијама и локалном заједницом.	☐	☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници, остали запослени, ученици
6.5.7. Директор подстиче развој школе преговарањем и придобијањем других за остваривање заједничких циљева.	☐	☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 5 индикатор)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 5 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 6 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

7.1. У школи су обезбеђени потребни људски ресурси.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
7.1.1. У школи је запослен потребан број наставника и стручних сарадника у односу на број ученика.	☐	☐ Нормативи ☐ Годишњи план рада
7.1.2. Наставно особље има прописане квалификације.	☐	☐ Персонални досијеи наставника
7.1.3. Број ненаставног особља у складу је са прописима.	☐	☐ Нормативи ☐ Годишњи план
7.1.4. Квалификације ненаставног особља су одговарајуће.	☐	☐ Персонални досијеи ненаставног особља
7.1.5. Школа у своје активности укључује волонтере.	☐	☐ Интервју: руководство школе, наставници, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

7.2. Људски ресурси су у функцији квалитета рада школе.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
7.2.1. Запослени на основу резултата самовредновања унапређују професионално деловање.	☐	☐ Резултати самоевалуације рада школе ☐ Развојни план ☐ Годишњи план ☐ Интервју: тим за самоевалуацију, стручни сарадници
7.2.2. Запослени се стручно усавршавају у складу са годишњим планом стручног усавршавања и могућностима школе.	☐	☐ Годишњи план стручног усавршавања ☐ Извештаји о стручном усавршавању ☐ Интервју: наставници, руководство, стручни сарадници
7.2.3. Наставници и стручне службе у оквиру стручних органа сарађују у складу са потребама за унапређивањем наставе и учења.	☐	☐ Извештаји о раду стручних тела школе ☐ Извештаји о раду стручних сарадника школе ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: руководиоци, чланови стручних тела
7.2.4. Приправници се уводе у посао у складу са програмом увођења приправника у посао.	☐	☐ Програм увођења приправника у посао ☐ Документација о раду приправника и ментора ☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: приправници, ментори, стручни сарадници
7.2.5. Запослени примењују новостечена знања из области у којима су се усавршавали.	☐	☐ Интервју: наставници, руководство, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

7.3. У школи су обезбеђени/постоје материјално-технички ресурси (простор, опрема и наставна средства).

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
7.3.1. Школа је физички безбедно место.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју: тим за самоевалуацију, стручни сарадници
7.3.2. Школски простор задовољава здравствено-хигијенске услове.	☐	☐ Записници о извршеном здравствено-хигијенском прегледу школе ☐ Посматрање часа/ активности у школи
7.3.3. У школи постоји простор за рад у складу са нормативом.	☐	☐ Нормативи ☐ Документа о школском простору
7.3.4. Школски простор је опремљен у складу са прописима.	☐	☐ Нормативи ☐ Посматрање часа/ активности у школи
7.3.5. Школа је опремљена потребним наставним средствима за реализацију квалитетне наставе.	☐	☐ Интервју: наставници, руководство, стручни сарадници

Процена

- 1 = неостварен стандард (присутно мање од 3 индикатора)
 2 = делимично остварен стандард (присутно 3 индикатора)
 3 = добро остварен стандард (присутно 4 индикатора)
 4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

7.4. Материјално-технички ресурси користе се функционално.

Индикатори	☒	☒ Извори доказа
7.4.1. Простор се користи према плану коришћења школског простора.	☐	☐ План коришћења простора ☐ Распоред часова и ваннаставних активности ☐ Посматрање часа/ активности у школи
7.4.2. Наставна средства се користе према плану коришћења.	☐	☐ План коришћења опреме према распореду часова и ваннаставних активности ☐ Посматрање часа/ активности у школи
7.4.3. Наставна средства се користе у циљу постизања квалитета наставе.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју наставници, стручни сарадници, ученици
7.4.4. Материјално-технички ресурси ван школе користе се у функцији остварења циљева наставе и учења.	☐	☐ Посматрање часа/ активности у школи ☐ Интервју наставници, стручни сарадници, ученици

Процена

1 = неостварен стандард (присутан 1 индикатор)

2 = делимично остварен стандард (присутно 2 индикатора)

3 = добро остварен стандард (присутно 3 индикатора)

4 = у потпуности остварен стандард (присутни сви индикатори)

НИВО

Резултати анализе докумената	
Налази са посматрања	
Налази из интервјуа	
Закључак	

ПРИЛОГ 3
Примери добре праксе

1. Пример 1

Однос наставника према планирању и припремању (Акциони план за унапређивање квалитета у области наставе и учења, Оперативни план рада наставника, Припрема за наставни час, План рада секције, План рада допунске и План рада додатне наставе)

ПЛАН ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА РАДА УСТАНОВЕ

Област	Стандард квалитета	Ниво остварености	Критеријум квалитета	Циљеви	Критеријуми успеха	Активности и носиоци активности	Време вредновања	Инструменти за вредновање	Носиоци (одговорне особе) за вредновање
Настава и учење	2.2. Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.	3	2.2.5. Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.	Усавршавање техника и вештина наставника које ће им помоћи да ученике успешно науче да постављају себи циљеве у учењу.	Ученик зна себи да поставља циљеве у учењу.	Стручно усавршавање наставника. (предметни наставници, стручни сарадник)	Јун 2015.	Протокол о посети часу.	Директор и стручни сарадник.
	2.3. Наставник прилагођава рад на часу образовно-васпитним потребама ученика.	2	Сви су подједнако важни.	Наставник прилагођава рад на часу образовно-васпитним потребама ученика.	Прилагођен наставни рад ученицима у складу са њиховим образовно-васпитним могућностима и потребама.	Реализација наставе која је прилагођена образовно-васпитним могућностима и потребама ученика. (предметни наставници)	Квартално.	Припреме професора; упитници за одељенске старешине.	Одељенске старешине, стручни сарадник.
	2.4. Ученици стичу знања на часу.	3	Сви су подједнако важни.	Ученици сами процењују тачност одговора/решења, умеју да образложе како су дошли до решења.	Позитиван успех ученика.	Стручно усавршавање наставника. Реализација наставе која подстиче унапређивање овог стандарда. (предметни наставници, стручни)	Континуирано.	Евалуације часа; писмене провере знања; белешке о ученику.	Предметни професори, одељенске старешине.
	2.5. Наставник ефикасно управља процесом учења на часу.	3	Сви су подједнако важни.	Наставник ефикасно управља процесом учења на часу.	Наставник ефикасно користи време, повезује и структурира делове часа и на конструктиван начин успоставља дисциплину на часу. Наставна средства се функционално користе.	Реализација наставе. (предметни наставници).	По предвиђеном распореду посете часовима.	Протокол о посети часу.	Директор и стручни сарадник.
	2.6. Наставник користи поступке вредновања који су у функцији даљег учења.	2	2.6.5. Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.	Усавршавање техника и вештина наставника које ће им помоћи да ученике успешно науче како да процењују свој напредак.	Ученици успешно прате свој напредак.	Стручно усавршавање наставника. Реализација наставе која подстиче унапређивање овог стандарда. (предметни наставници, стручни)	Јун 2015.	Скале процене за сваки наставни предмет (за ученике).	Стручни сарадник.
	2.7. Наставник ствара подстицајну атмосферу за рад на часу.	3	Сви су подједнако важни.	Влада подстицајна атмосфера за рад на часу.	Ученици процењују да влада подстицајна атмосфера за рад на часу.	Стручно усавршавање наставника. Реализација наставе која подстиче унапређивање овог стандарда. (предметни наставници, стручни)	Полугодишње.	Упитници за ученике.	Стручни сарадник.

ГОДИШЊИ ПРОГРАМ
Допунска настава
СРПСКИ ЈЕЗИК – 1. разред

Предмет: СРПСКИ ЈЕЗИК (допунска настава) – 1. разред

Тема: ОСНОВЕ ЧИТАЊА И ПИСАЊА – ПРИПРЕМА ЗА ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Садржај	Циљеви, задаци, исходи	Активности, методе, облици	Средства	Евалуација и самоевалуац.
<ul style="list-style-type: none"> - Моторичке вежбе: - вежбање покрета руке, шаке и прстију - писање различитих црта и линија као основних елемената слова 	<ul style="list-style-type: none"> - Основно описмењавање ученика на темељима ортоепских и ортографских стандарда српског језика 	<ul style="list-style-type: none"> Интерактивна Смисаоно учење Разговор Индивидуални, групни, тандем, фронтални 	<ul style="list-style-type: none"> Буквар текстови домаћи задаци ученички радови прибор за писање свеска 	<ul style="list-style-type: none"> посматрање разговори белешке посматрање (усмерено, пригодно, опште) задовољства ученика на часу
Корелација:				

Предмет: СРПСКИ ЈЕЗИК (допунска настава) – 1. разред

Тема: ПОЧЕТНО ЧИТАЊЕ И ПИСАЊЕ

Садржај	Циљеви, задаци, исходи	Активности, методе, облици	Средства	Евалуација и самоевалуац.
<ul style="list-style-type: none"> - Упознавање са писаним и штампаним словима - Правилан изговор свих гласова - Увежбавање графички правилног и естетски ваљаног писања 	<ul style="list-style-type: none"> - Препознати гласове српског језика - Правилно обликовање слова и повезивање у речи 	<p>Интерактивна</p> <p>Аналитичко - синтетичка</p> <p>Игровне активности</p> <p>Смисаоно учење</p> <p>Разговор</p> <p>Индивидуални, групни, тандем, фронтални</p>	<p>Буквар</p> <p>Словарица</p> <p>текстови</p> <p>домаћи задаци</p> <p>ученички радови</p> <p>прибор за писање</p> <p>свеска</p>	<p>посматрање</p> <p>разговори</p> <p>белешке</p> <p>посматрање (усмерено, пригодно, опште)</p> <p>задовољства ученика на часу</p>
Корелација:				

Предмет: СРПСКИ ЈЕЗИК (допунска настава) – 1. разред

Тема: УСАВРШАВАЊЕ ЧИТАЊА И ПИСАЊА

Садржај	Циљеви, задаци, исходи	Активности, методе, облици	Средства	Евалуација и самоевалуац.
<ul style="list-style-type: none"> - После усвајања основне писмености наставља се увежбавање и усавршавање читања и писања - Уз обраду текстова и осталих предметних подручја: граматика, правопис, лектира, језичка култура 	<ul style="list-style-type: none"> - Савладати основну технику читања ћириличног текста - Препознавање значења речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневной комуникацији (у кући, школи) 	<ul style="list-style-type: none"> Интерактивна метода разговора метода читања и писања Смисаоно учење Разговор Индивидуални, групни, тандем, фронтални 	<ul style="list-style-type: none"> Словарица Буквар текстови домаћи задаци ученички радови прибор за писање свеска 	<ul style="list-style-type: none"> посматрање разговори белешке посматрање (усмерено, пригодно, опште) задовољства ученика на часу
<p>Корелација:</p>				

Предмет: СРПСКИ ЈЕЗИК (допунска настава) – 1. разред

Тема: ЈЕЗИК

Садржај	Циљеви, задаци, исходи	Активности, методе, облици	Средства	Евалуација и самоевалуац.
<ul style="list-style-type: none"> - Реченица, реч, глас и слово - препознавање - Изговарање и правилно писање гласова - Употреба великог слова, тачке, упитника и узвичника 	<ul style="list-style-type: none"> - Препознавање речи, реченице, гласова, слова - Правилна употреба великог слова, тачке, упитника и узвичника 	<ul style="list-style-type: none"> Интерактивна метода разговора метода читања и писања Смисаоно учење Разговор Индивидуални, групни, тандем, фронтални 	<ul style="list-style-type: none"> Читанка Буквар текстови домаћи задаци ученички радови прибор за писање свеска 	<ul style="list-style-type: none"> посматрање разговори белешке посматрање (усмерено, пригодно, опште) задовољства ученика на часу
<p>Корелација:</p>				

Садржај	Циљеви, задаци, исходи	Активности, методе, облици	Средства	Евалуација и самоевалуац.
<ul style="list-style-type: none"> - Стихови обрађених народних песама и стихови песника за децу - Народна прича: „Коза и седам јарића“ и остале приче из буквара и читанке 	<ul style="list-style-type: none"> - Увођење и доживљавање и разумевање књижевних текстова - Разликовање основне врсте књижевног изражавања, стих и проза 	<p>Интерактивна метода разговора метода читања и писања стваралачка Смисаоно учење Разговор</p> <p>Индивидуални, групни, тандем, фронтални</p>	<p>Читанка Буквар текстови домаћи задаци ученички радови прибор за писање свеска</p>	<p>посматрање разговори белешке посматрање (усмерено, пригодно, опште) задовољства ученика на часу</p>
<p>Корелација:</p>				

**Временска структура годишњег програма
СРПСКИ ЈЕЗИК (допунска настава) – 1. разред**

Ред. број часа	Наставна јединица	Тип часа
1.	Школски прибор – разговор	увод
2.	Моторичке вежбе (за развијање и опуштање руке и шаке, као увод у почетну наставу писања)	вежбање
3.	Моторичке вежбе (за развијање и опуштање руке и шаке, као увод у почетну наставу писања)	вежбање
4.	Гласови и шчитавање слова	обрада
5.	Писање и читање штампаних слова	обрада
6.	Писање обрађених писаних слова	обрада
7.	Писање слова и читање	вежба
8.	Преписивање штампаног текста писаним словима	обрада
9.	Писање писма Деда Мразу	вежбање
10.	Писање текстова писаним словима	обрада
11.	Писање реченица – преписивање штампаног текста писаним словима	вежба
12.	Стихови које си научио напамет	вежбање
13.	Читање обрађених текстова	вежбање
14.	Читање обрађених текстова	вежбање
15.	Састављање и писање реченица на тему „Пролеће“	обрада
16.	Читање текстова који су обрађени на часовима српског језика	обрада
17.	Читање текстова из читанке	вежбање
18.	Преписивање текстова писаним словима	вежбање

ГОДИШЊИ (ГЛОБАЛНИ) ПЛАН РАДА

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	ВЕЖБАЊЕ
1.	ЗАНИМЉИВА МАТЕМАТИКА	16
2.	ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ	14
3.	ГЕОМЕТРИЈСКЕ ФИГУРЕ	6
УКУПНО :		36

ВРЕМЕ	ТЕМА	БР. ЧАСА	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНИ ОБЛИЦИ РАДА И УЧЕЊА	НАСТАВНЕ МЕТОДЕ И МЕТОДЕ УЧЕЊА	НАСТАВНА СРЕДСТВА И ДИДАКТИЧКИ МАТЕРИЈАЛИ	КОРЕЛАЦИЈА И ИНОВАЦИЈА У НАСТАВИ	НАПОМЕНА
IX	1.	1.	Задаци оштроумности	вежбање	фронтални, групни рад, индивидуални рад у паровима, посматрање, описивање, процењивање груписање, бележење, практиковање, истраживање	разговор, излагање, објашњавање, тумачење, демонстрација, рад с текстом, писмени рад, учење кроз игру коперативно учење, ире словима, речима, сликама. абијентално учење, ситуациона метода, учење путем открића, јзичке игре, итерактивна метода, гласовне игре, асоцијације, моторичке вежбе, драмске игре, богаћење активног речника, решавање проблем	Уџбеници, дечија штампа, сиковнице, слике, графоскоп, словарице, наставни листићи, плакати, тестови, свеске, лектира, радни листови, Филмови, ТВ емисије, касете, компакт дискони,	*Ликовна култура -цртање, сликање -лепо писање са калиграфијом -амбијент сценски простор *Чувари природе -Сезонске промене на биљкама и животињама *Природа и друштво -Промене у природи -Празници и обичаји -Елементи културе живљења -Коришћење различитих извора информација *Музичка култура: -слушање музике -певање песама	
		2.	Задаци оштроумности	вежбање					
		3.	Магични квадрати	вежбање					
		4.	Магични квадрати	вежбање					
		5.	Занимљиве схеме	вежбање					
X		6.	Занимљиве схеме	вежбање					
		7.	Занимљиви изрази	вежбање					
XI		8.	Занимљиви изрази	вежбање					
		9.	Проблеми пресипања	вежбање					
		10.	Проблеми пресипања	вежбање					
XII		11.	Низови	вежбање					
		12.	Низови	вежбање					
I		13.	Проблеми са палидрвцима	вежбање					
		14.	Проблеми са палидрвцима	вежбање					
II		15.	Математичке игре	вежбање					
		16.	Математичке игре	вежбање					
III	17.	Пребројавање бројевних скупова	вежбање						
	18.	Пребројавање бројевних скупова	вежбање						
II	19.	Задаци нумерације	вежбање						
	20.	Задаци нумерације	вежбање						
III	21.	Рационално рачунање	вежбање						
	22.	Рационално рачунање	вежбање						
	23.	Зависност рачунских операција од компоненти рачунања	вежбање						

ВРЕМЕ	ТЕМА	БР. ЧАСА	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	НАСТАВНИ ОБЛИЦИ РАДА И УЧЕЊА	НАСТАВНЕ МЕТОДЕ И МЕТОДЕ УЧЕЊА	НАСТАВНА СРЕДСТВА И ДИДАКТИЧКИ МАТЕРИЈАЛИ	КОРЕЛАЦИЈА И ИНОВАЦИЈА У НАСТАВИ	НАПОМЕНА
III	2.	24.	Зависност рачунских операција од компоненти рачунања	вежбање	фронтални, групни рад, индивидуали рад у паровима, посматрање, описивање, процењивање груписање, бележење, практиковање, истраживање	разговор, излагање, објашњавање, тумачење, демонстрација, рад с текстом, писмени рад, учење кроз игру коперативно учење, пре словима, речима, сликама. абијентално учење, ситуациона метода, уење путем открића, јзичке игре, итеративна метода, гласовне игре, асоцијације, моторичке вежбе, драмске игре, богаћење активног речника, решавање проблем	Уџбеници, дечија штампа, сиковнице, слике, графоскоп, словарице, наставни листићи, плакати, тестови, свеске, лектира, радни листови, Филмови, ТВ емисије, касете, компакт дискови,	*Ликовна култура -цртање,сликање -лепо писање са калиграфијом -амбијент сценски простор	
		25.	Решавање једначина	вежбање					
26.		Решавање једначина	вежбање						
27.		Проблемски задаци	вежбање						
28.		Проблемски задаци	вежбање						
29.		Дешифровање рачунских операција	вежбање						
IV	3.	30.	Дешифровање рачунских операција	вежбање					
		31.	Разломци	вежбање					
32.		Разломци	вежбање						
33.		Пребројавање геометријских фигура	вежбање						
34.		Подела геометријских фигура	вежбање						
35.		Обим троугла, правоугаоника и квадрата	вежбање						
V		36.	Обим троугла, правоугаоника и квадрата	вежбање					
		36.	Обим троугла, правоугаоника и квадрата	вежбање					
VI									

ПОРТФОЛИО ЗА ДОДАТНУ НАСТАВУ

Област у којој се ученик истиче: _____ Предмет _____

Име и презиме ученика _____ одељење _____

Ученик је укључен у додатну наставу школске _____ / _____

Специфична интересовања за предмет је показао-ла _____

Способности које ученик поседује :

Особине личности које наставник запажа _____

Особине које ученик сам истиче _____

У додатној настави _____ разреда, посебно је заинтересован за област _____

Задаци које лако решава _____

Подршку тражи од наставника у области _____

Резултати на такмичењима:

		школско			општинско			окружно			републичко		
Разред/шк.год.		1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.	3.
6.	20__ / __												
7.	20__ / __												
8.	20__ / __												

Резултати за понос _____

Ученик награђен (од кога, како, када) _____

Наставник награђен (од кога, како, када) _____

Наставник/професор _____

ПРИПРЕМА ЗА 1. УГЛЕДНИ ЧАС СРПСКОГ ЈЕЗИКА

ОШ	Наставник:	
Наставни предмет: Српски језик	Разред: 2. и 3.	Датум: 14.11.2014.
Наставна јединица: <i>Читање нас учи како да живимо</i>		Тип часа: обрада
<p>Задаци часа:</p> <p><i>Образовни:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује; - развијати знатижељу, креативност, потребу за књигом и знањем - богаћење речника и развијање мотивације и читалачких навика - повезивање чињеница добијених из различитих извора сазнања, као и примена. - примена савремених технологија у реализацији наставе <p><i>Васпитни:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - навести ученике да групним радом проналазе разноврсна решења; - развој опште културе и понашања, пажње и брзине реаговања; - пажљиво слушање саговорника; - формирање умећа слушања излагања других <p><i>Функционални:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - такмичење у проналажењу речи у речнику; - развијање позитивног такмичарског духа; 		
<p>Национални (Образовни) стандарди:</p> <p>1CJ.0.1.1. познаје основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га; пажљиво слуша своје саговорнике</p> <p>1CJ.1.2.1. влада основном техником читања ћириличног и латиничког текста</p> <p>1CJ.2.2.1. чита текст природно, поштујући интонацију реченице/стиха; уме да одреди на ком месту у тексту је пауза, место логичког акцента; који део текста треба прочитати брже, а који спорије</p> <p>1CJ.2.3.1. зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу)</p> <p>1CJ.3.4.4. одређује значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације и текста/контекста у којем су употребљени</p>		
<p>Наставне методе: вербално-текстуална, илустративно-демонстративна, истраживачка и кооперативна</p>		
<p>Наставни облици рада: фронтални, индивидуални, тимски, групни рад,</p>		

Наставна средства: видео бим, презентација, књиге, слике, наставни листићи, рачунари	
Корелација: Свет око нас, Природа и друштво (саобраћај, хигијена); Ликовна култура (илустрација); Од играчке до рачунара (коришћење интернета)	
Активност наставника: излагање, демонстрација, објашњење,	
Активност ученика: разговор, постављање питања, активно слушање, сналажење у речнику и на интернету	
Место одржавања часа: учионица 2. разреда специјално уређена за овај час (ПРИЛОГ 1)	
Начин праћења рада ученика: посматрање, слушање, фотографисање, вредновање радова	
Очекивани ефекти: стварање сарадничке атмосфере, усвајање нових знања, мисаоно и стваралачко ангажовање, схватање важности и могућности информације, одређује значење непознатих речи, служи се речницима и енциклопедијама.	
СЦЕНАРИО ЧАСА:	
УВОДНИ ДЕО ЧАСА:	време око 5'
1. активност: - Учитељ показује слику (ПРИЛОГ 2) Вука Стефановића Карацића, а задатак ученика је да одговоре на следећа питања: - Ко се налази на слици? (Вук Стефановић Карацић) - По чему је познат Вук Стефановић Карацић? (Азбука, сакупљање народних умотворина...) - Најава наставне јединице: <i>Читање нас учи како да живимо</i>	ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА - -
ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА:	време око 20'

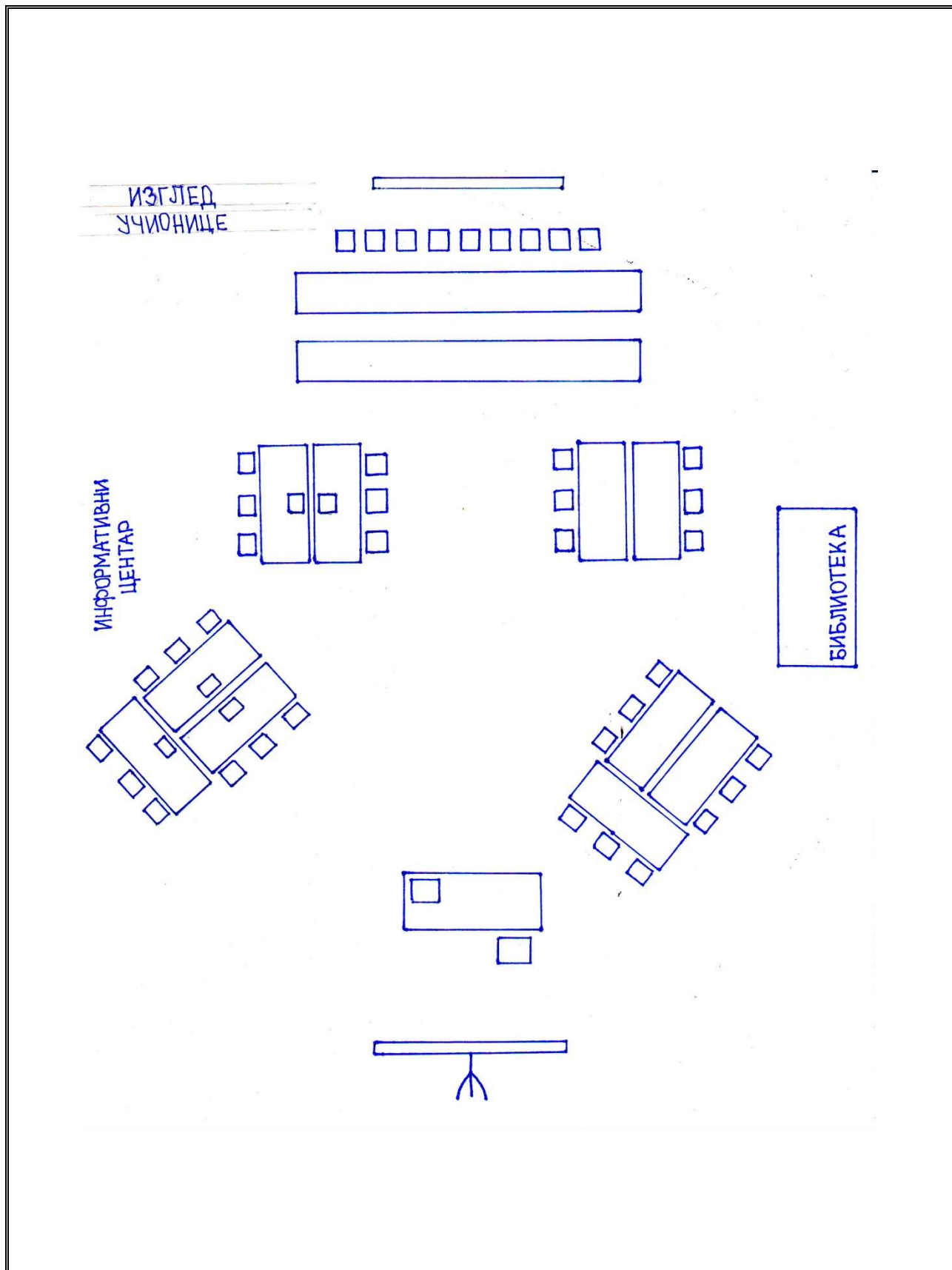
<p>2. активност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Презентација: <i>Књига као извор информација</i> (ПРИЛОГ 3) - Упознавање са изворима информација, енциклопедијама и речницима путем презентације. <p>3. активност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ученици имају задатак да објасне начин тражења непознатих речи у речнику на једном примеру. (Учитељ задаје реч: гастроном) - На видео биму приказујемо начин тражења непознатих речи кроз више примера. Користимо претраживаче, домаће (нпр. Погодак) и стране (нпр. Google) - Интернет библиотека, упознавање са библиотекама на интернету. - Путем видео бима приказујемо поступак претраживања интернета и проналажење жељеног податка. Да би стекли, проширили своја знања тражимо едукативне сајтове: Википедија, Зврк, Дигитална Народна библиотека Србије... 	<p>ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА</p> <p style="text-align: center;">- -</p>	
<p>ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА:</p>		<p>време око 20'</p>
<p>4. активност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Кратка игра: <i>Нађи реч</i> (ПРИЛОГ 4) - Ученици су подељени у 2 велике групе (жута и плава) са истим задацима да пронађу задату реч и запишу на наставном листићу, али у различитим изворима информацијама. Жута група тражи задате речи на интернету, а плава група у речнику (Вујаклији). Обе велике групе подељене су на више тимова од три члана. <p>5. активност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Извештавање група – из сваке групе најбржи тим чита пронађене речи. 	<p>ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА</p> <p>активност:</p> <p>Задатак је да на наставном листићу илуструју једну од задатих речи уз помоћ другара из тима, а ако остане времена напишу имена и презимена чланова тима.</p>	
<p>Запажања наставника:</p>		

ПРИПРЕМА ЗА 2. УГЛЕДНИ ЧАС СРПСКОГ ЈЕЗИКА

ОШ	Наставник:	
Наставни предмет: Српски језик	Разред: 2. и 3.	Датум: 14.11.2014.
Наставна јединица: <i>Читање нас учи како да живимо</i>		Тип часа: утврђивање
<p>Задаци часа:</p> <p><i>Образовни:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује; - развијати знатижељу, креативност, потребу за књигом и знањем - богаћење речника и развијање мотивације и читалачких навика <p><i>Васпитни:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - навести ученике да групним радом проналазе разноврсна решења; - развој опште културе и понашања - подстицање групног рада, међусобног договарања и сарадње; - формирање умећа слушања излагања других <p><i>Функционални:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - развијање позитивног такмичарског духа; пажње и брзине реаговања; - развијати потребу за изношењем личних ставова, закључака, запажања 		
<p>Национални (Образовни) стандард:</p> <p>1СЈ.0.1.1 . познаје основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га; пажљиво слуша своје саговорнике</p> <p>1СЈ.2.2.1. чита текст природно, поштујући интонацију реченице/стиха; уме да одредина ком месту у тексту је пауза, место логичког акцента; који део текста треба прочитати брже, а који спорије</p> <p>1СЈ.2.2.4. успоставља везу између информација исказаних у линеарном и не линеарном тексту (нпр. проналази део/деталј који је приказан на илустрацији, утабели, или на дијаграму)</p> <p>1СЈ.2.3.1. зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу)</p> <p>1СЈ.3.4.4. одређује значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације итекста/контекста у којем су употребљени</p>		
<p>Наставне методе: вербално-текстуална, илустративно-демонстративна, истраживачка и кооперативна</p>		

<p>2. активност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Учешће у квизу (задаци се налазе у ППТ презентацији) (ПРИЛОГ 5) - Ученици су подељени у две групе. Свако група бира своје такмичаре. <p>3. активност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Проглашење победничке групе. - Подела награда - диплома за победнике и диплома за учешће у квизу (ПРИЛОГ 6), а остали ученици добијају обележивач за књиге (ПРИЛОГ 7). 	<p>ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА</p> <p>- -</p> <p>ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА</p> <p>- -</p>
<p>ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА:</p>	<p>време око 10'</p>
<p>4. активност:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Евакуација. Ученици износе своје утиске о часовима <i>Читање нас учи како да живимо.</i> - Сви ученици добијају округли стикер на коме ће нацртати утисак о часовима. (ПРИЛОГ 8) 	<p>- -</p>
<p>Запажања наставника:</p>	

Слика 1. (ПРИЛОГ 1) ИЗГЛЕД УЧИОНИЦЕ

Слика 2. (ПРИЛОГ 2) Вук Стефановић Караџић

(ПРИЛОГ 3) - Презентација: *Књига као извор информација* налази се у посебном фолдеру.

(ПРИЛОГ 4) - Наставни листић

Непозната реч	Објашњење
колекција	
информација	
маникир	

(ПРИЛОГ 5) -*Квиз*- (задачи у ППТ презентацији) налази се у посебном фолдеру.

Слика 3. (ПРИЛОГ 6) Диплома за Квиз

Слика 4. (ПРИЛОГ 6) Захвалница за Квиз

Слика 5. (ПРИЛОГ 7) Обелиживач за књиге

Слика 6. (ПРИЛОГ 8) Стикери за крај часа

ГОДИШЊИ (ГЛОБАЛНИ) ПЛАН РАДА

РЕДНИ БРОЈ	НАСТАВНА ТЕМА	ВРСТА ЧАСА					БРОЈ ЧАСОВА ЗА ТЕМУ
		обрада	утврђивање	говорна и писмена вежба	писмени задаци	провере знања	
1.	Језик (граматика, правопис)	34	8	-	-	8	50
2.	Књижевност (лектира, читање текста, књижевни појмови)	54	16	-	-	-	70
3.	Језичка култура (препричавање, причање о догађајима и доживљајима, описивање предмета, усмена и писмена вежбања)	2	19	36	2	1	60
УКУПНО:		90	43	36	2	9	180

ЦИЉ ПРЕДМЕТА	- Циљ наставе српског језика јесте да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се усмено и писмено правилно изражавати, да упознају, доживе и оспособе се да тумаче одабрана књижевна дела, позоришна, филмска и друга уметничка остварења из српске и светске баштине.	
ЗАДАЦИ ПРЕДМЕТА	<ul style="list-style-type: none"> - Развијање љубави према матерњем језику и потребе да се он негује и унапређује; - основно описмењавање најмлађих ученика на темељима ортоепских и ортографских стандарда српског књижевног језика; - поступно и систематично упознавање граматике и правописа српског језика; - упознавање језичких појава и појмова, овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског језика; - оспособљавање за успешно служење књижевним језиком у различитим видовима његове усмене и писмене употребе и у различитим комуникационим ситуацијама (улога говорника, слушаоца, саговорника и читаоца); - развијање осећања за аутентичне естетске вредности у књижевној уметности; - увежбавање и усавршавање гласног читања (правилног, логичког и изражајног) и читања у себи (доживљајног, усмереног, истраживачког); - оспособљавање за самостално читање, доживљавање, разумевање, свестрано тумачење и вредновање књижевноуметничких дела разних жанрова; - упознавање, читање и тумачење популарних и информативних текстова из илустрованих енциклопедија и часописа за децу; - поступно, систематично и доследно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процењивање прочитаног текста; - развијање потребе за књигом, способности да се њоме самостално служе као извором сазнања- поступно овладавање начином вођења дневника о прочитаним књигама; - поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм); - усвајање основних теоријских и функционалних појмова из позоришне и филмске уметности; - упознавање, развијање, чување и поштовање властитог националног и културног идентитета на делима српске књижевности, позоришне и филмске уметности, као и других уметничких остварења; - развијање поштовања према културној баштини и потребе да се она негује и унапређује; - навикавање на редовно праћење и критичко процењивање емисија за децу на радију и телевизији; - подстицање ученика на самостално језичко, литерарно и сценско стваралаштво; - подстицање, неговање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, језичка, рецитаторска, драмска, новинарска секција); - васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вредности; - развијање патриотизма и васпитавање у духу мира, културних односа и сарадње међу људима. - овладавање техником читања и писања на оба писма; - савладавање просте реченице (појам, главни делови); - стицање основних појмова о именицама, придевима и глаголима; - постепено увођење у тумачење основне предметности књижевног дела (осећања, догађаји, радње, ликови, поруке, језичко-стилске карактеристике); - овладавање усменим и писменим изражавањем према захтевима програма (препричавање, причање, описивање, извештавање); 	
ЛИТЕРАТУРА ЗА УЧЕНИКЕ	Уџбенички комплет за трећи разред: Издавачка кућа: ЕДУКА	„Водено огледало“, Читанака 3, Милован Б. Цветковић, Соња Цветковић, Миодраг Плавшић, Др Борислав Првуловић Радна свеска 3, Др Нада Тодоров, Софија Зарупски „Жубор речи“, Поуке о језику 3 Милован Б. Цветковић, Соња Цветковић, Татјана Плавшић, Миодраг Плавшић, Др Борислав Првуловић „Жубор речи“, радна свеска 3 Милован Б. Цветковић, Соња Цветковић, Татјана Плавшић, Миодраг Плавшић, Др Борислав Првуловић

**ИЗВОДИ ИЗ ОПШТИХ СТАНДАРДА ПОСТИГНУЋА ЗА КРАЈ ПРВОГ ЦИКЛУСА
ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК**

У трећем разреду радиће се на остваривању следећих образовних стандарда:

1. ЈЕЗИК		
Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.	Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу.	Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу.
<p>Писано изражавање (правопис) 1СЈ.1.3.1. пише писаним словима ћирилице 1СЈ.1.3.2. уме да се потпише 1СЈ.1.3.3. почиње реченицу великим словом, завршава је одговарајућим интерпункцијским знаком 1СЈ.1.3.4. употребљава велико слово приликом писања личних имена, назива места (једночланих), назива школе 1СЈ.1.3.5. пише кратким потпуним реченицама једноставне структуре 1СЈ.1.3.6. издваја наслов, углавном се држи теме 1СЈ.1.3.8. користи скроман фонд речи (у односу на узраст); правилно их употребљава</p> <p>Граматика и лексикологија 1СЈ. 1.4.1. препознаје врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе) 1СЈ. 1.4.2. препознаје граматичке категорије променљивих речи (род и број заједничких именица) и глаголско време (презент, перфекат и футур) 1СЈ. 1.4.3. препознаје врсте реченица по комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне, заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне) 1СЈ. 1.4.4. препознаје антонимију 1СЈ. 1.4.5. познаје значења речи и фразеологизама који се употребљавају у свакодневној комуникацији (у кући, школи и сл.)</p>	<p>Писано изражавање (правопис) 1СЈ.2.3.1. зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу) 1СЈ.2.3.2. употребљава велико слово приликом писања имена држава и места и њихових становника; користи наводнике при навођењу туђих речи; правилно пише присвојне придеве (-ов/-ев/-ии, -ски/-чки/-шки) правилно мише гласове ћ, ч, њ, љ; правилно пише сугласник ј у интервокалској позицији; правилно пише речцу л_ и речцу не; употребљава запету при набрајању 1СЈ.2.3.3. пише јасним и потпуним реченицама; варира језички израз (ред речи у реченици, типове реченица, дужину реченице...) 1СЈ.2.3.5. језички израз прилагођава комуникативној ситуацији (формалној/неформалној) 1СЈ.2.3.7. саставља кратак дескриптивни текст 1СЈ.2.3.8. користи фонд речи примерен узрасту; употребљава синониме (нпр. да избегне понављање) 1СЈ.2.3.9. исправља свој текст (критички чита написано, поправља текст и исправља грешке)</p> <p>Граматика и лексикологија 1СЈ.2.4.1. одређује врсте речи (именице, заменице, придеве, бројеве и глаголе) 1СЈ.2.4.2. препознаје подврсте речи (властите и заједничке именице; описне, присвојне и градивне придеве; личне заменице; основне и редне бројеве) 1СЈ.2.4.4. препознаје граматичке категорије глагола (лице, број и род) и уме да пребаци глаголе из једног глаголског времена у друго 1СЈ.2.4.6. одређује врсте реченица по комуникативној функцији (обавештајне, упитне, узвичне, заповедне) и по потврдности/одричности (потврдне и одричне) 1СЈ.2.4.7. саставља реченице различите по комуникативној функцији и облику 1СЈ.2.4.9. познаје значења речи и фразеологизама који се јављају у школским текстовима (у уџбеницима, књигама из лектире и сл.) и правилно их употребљава</p>	<p>Писано изражавање (правопис) 1СЈ.3.3.1. пише јасним, потпуним, добро обликованим реченицама; користи разноврсне синтаксичке конструкције, укључујући и сложене у којем су употребљени. 1СЈ.3.3.2. јасно структурира текст (уводни, средишњи и завршни део текста); добро распоређује основну информацију и додатне информације унутар теста и пасуса.</p> <p>Граматика и лексикологија 1СЈ.3.4.1. именује врсте и подврсте речи (властите и заједничке именице; описне, присвојне и градивне придеве; личне заменице; основне и редне бројеве; глаголе) 1СЈ.3.4.2. уме да промени облик променљивих речи према задатом критеријуму: заједничких именица према броју, а глагола, придева и заменица према роду и броју 1СЈ.3.4.3. препознаје прави објекат (у акузативу) и прилошке одредбе за време, место и начин 1СЈ.3.4.4. одређује значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације и текста/контекста у којем су употребљени</p>

2. КЊИЖЕВНОСТ

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.	Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу.	Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу.
<p>Вештина читања и разумевање прочитаног 1CJ.1.2.1. влада основном техником читања ћириличног и латиничког текста 1CJ.1.2.2. одговара на једноставна питања у вези са текстом, проналазећи информације експлицитно исказане уједној реченици, пасусу, или у једноставној табели (ко, шта, где, када, колико и сл.) 1CJ.1.2.3. препознаје да ли је тражена информација, која може да буде исказана на различите начине (синонимија, парафраза), садржана у тексту 1CJ.1.2.4. познаје и користи основне делове текста и књиге (наслов, пасус, име аутора; садржај, речник) 1CJ.1.2.5. одређује основну тему текста 1CJ.1.2.6. разуме дословно значење текста 1CJ.1.2.8. процењује садржај текста на основу задатог критеријума: да ли му се допада, да ли му је занимљив; да ли постоји сличност између ликова и ситуација из текста и особа и ситуација које су му познате; издваја речи које су му непознате</p> <p>Књижевност 1CJ.1.5.1. препознаје књижевне родове на основу формалних одлика поезије, прозе и драме 1CJ.1.5.2. препознаје књижевне врсте (бајку и басну) 1CJ.1.5.3. одређује главни догађај и ликове (који су носиоци радње) у књижевноуметничком тексту 1CJ.1.5.4. одређује време и место дешавања радње у књижевноуметничком тексту</p>	<p>Вештина читања и разумевање прочитаног 1CJ.2.2.1. чита текст природно, поштујући интонацију реченице/стиха; уме да одреди на ком месту у тексту је пауза, место логичког акцента; који део текста треба прочитати брже, а који спорије 1CJ.2.2.2. изводи једноставне закључке у вези са текстом, анализирајући и обједињујући информације исказане у различитим деловима текста (у различитим реченицама, пасусима, пољима табеле) 1CJ.2.2.3. раздваја битне од небитних информација; одређује след догађаја у тексту 1CJ.2.2.4. успоставља везу између информација исказаних у линеарном и нелинеарном тексту (нпр. проналази део/детал који је приказан на илустрацији, у табели, или на дијаграму) 1CJ.2.2.5. одређује основни смисао текста и његову намену 1CJ.2.2.7. изводи једноставне закључке на основу текста (предвиђа даљи ток радње, објашњава расплет, уочава међусобну повезаност догађаја, на основу поступака јунака/актера закључује о њиховим особинама, осећањима, намерама и сл.) 1CJ.2.2.8. износи свој став о садржају текста и образлаже зашто му се допада/не допада, због чега му је занимљив/незанимљив; да ли се слаже/не слаже са поступцима ликова 1CJ.2.2.9. издваја делове текста који су му нејасни 1CJ.2.2.10. вреднује примереност илустрација које прате текст; наводи разлоге за избор одређене илустрације</p> <p>Књижевност 1CJ.2.5.1. разликује лирску од епске песме 1CJ.2.5.2. одређује фолклорне форме (кратке народне умотворине - пословице, загонетке, брзалице) 1CJ.2.5.3. препознаје риму, стих и строфу у лирској песми 1CJ.2.5.4. одређује карактеристичне особине, осећања, изглед и поступке ликова; и односе међу ликовима у књижевноуметничком тексту 1CJ.2.5.5. уочава везе међу догађајима (нпр. одређује редослед догађаја у књижевноуметничком тексту) 1CJ.2.5.6. разликује приповедање од описивања и дијалога</p>	<p>Вештина читања и разумевање прочитаног 1CJ.3.2.1. изводи сложеније закључке на основу текста, обједињујући информације из различитих делова дужег текста 1CJ.3.2.2. повезује и обједињује информације исказане различитим симболички системима (нпр. текст, табела, графички приказ) 1CJ.3.2.3. разликује различита гледишта заступљена у информативном тексту (нпр. мишљење аутора текста, мишљења учесника у догађају) 1CJ.3.2.4. изводи сложеније закључке на основу текста и издваја делове текста који их поткрепљују; резимира наративни текст 1CJ.3.2.7. објашњава и вреднује догађаје и поступке ликова у тексту (нпр. Објашњава зашто је лик поступио на одређен начин, или вреднује крај приче у односу на своја предвиђања током читања текста, или износи свој став о догађајима из текста)</p> <p>Књижевност 1CJ.3.5.1. тумачи особине, понашање и поступке ликова позивајући се на текст 1CJ.3.5.2. уочава узрочно-последичне везе међу догађајима у тексту</p>

3. ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Говорна култура

1СЈ.0.1.1. познаје основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га; пажљиво слуша своје саговорнике

1СЈ.0.1.2. користи форме учтивог обраћања

1СЈ.0.1.3. казујетекст природно, поштујући интонацију реченице/стиха, без тзв.„пеvuшења" или „скандирања"

1СЈ.0.1.4. уме да преприча избрани наративни или краћи информативни текст на основу претходне израде плана текста и издвајања значајних делова или занимљивих детаља

1СЈ.0.1.5. уме самостално (својим речима) да описује и да прича на задату тему: држи се теме, јасно структурира казивање (уводни, средишњи и завршни део казивања), добро распоређујући основну информацију и додатне информације

1СЈ.0.1.6. уме на занимљив начин да почне и заврши своје причање

1СЈ.0.1.7. уме у кратким цртама да образложи неку своју идеју

1СЈ.0.1.8. уме да одбрани своју тврдњу или став

ПРОВЕРА ОСТВАРЕНОСТИ ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА

писмене и контролне вежбе,

белешке наставника,

усмени одговори

ВРЕМЕ	ТЕМА	БР. НАС. ЈЕДН	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	ТИП ЧАСА	ОПШТИ СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА	НАСТАВНИ ОБЛИЦИ РАДА И УЧЕЊА	НАСТАВНЕ МЕТОДЕ И МЕТОДЕ УЧЕЊА	НАСТАВНА СРЕДСТВА И ДИДАКТИЧКИ МАТЕРИЈАЛИ	КОРЕЛАЦИЈА И ИНОВАЦИЈА У НАСТАВИ	НАПОМЕНА
XI	1.	49.	Управни говор	обрада	1СЈ.2.3.2. употребљава велико слово приликом писања имена држава и места и њихових становника; користи наводнике при навођењу туђих речи; правилно пише присвојне придеве (-ов/-ев/-ии, -ски/-чки/-шки)\ правилно мише гласове ђ, ч, њ, ЈЈ; правилно пише сугласник ј у интервокалској позицији; правилно пише речцу л_и и речцу не; употребљава запету при набрајању					
	2.	50.	Читање нас учи како да живимо	обрада	1СЈ.0.1.1. познаје основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га; пажљиво слуша своје саговорнике 1СЈ.1.2.2. одговара на једноставна питања у вези са текстом, проналазећи информације експлицитно исказане уједној реченици, пасусу, или у једноставној табели (ко, шта, где, када, колико и сл.) 1СЈ.1.2.8. процењује садржај текста на основу задатог критеријума: да ли му се допада, да ли му је занимљив; да ли постоји сличност између ликова и ситуација из текста и особа и ситуација које су му познате; издваја речи које су му непознате 1СЈ.2.2.5. одређује основни смисао текста и његову намену 1СЈ.3.2.2. повезује и обједињује информације исказане различитим симболички системима (нпр. текст, табела, графички приказ)	фронтални, групни рад, индивидуални рад у паровима, хеуристичка тимска настава	разговор, излагање, објашњавање, тумачење, демонстрација, рад с текстом, писмени рад, учење кроз игру коперативно учење, ире словима, речима, сликама. абијентално учење, ситуациона метода, учење путем открића,	Уџбеници, дечија штампа, сиковнице, слике, графоскоп, словарице, наставни листићи, плакати, тестови, свеске, лектира, радни листови, Филмови, ТВ емисије, касете, компакт дискови,	* Ликовна култура -цртање, сликање -лепо писање са калиграфијом -амбијент сценски простор * Чувари природе -Сезонске промене на биљкама и животињама * Физичко васпитање -Народне игре * Свет око нас -Домаће и дивље животиње -Промене у природи -Празници и обичаји -Елементи културе живљења -Коришћење различитих извора информација * Музичка култура: -слушање музике -певање песама -опонашање звукава	
	2.	51.	Читање нас учи како да живимо	утврђивање	1СЈ.1.2.8. процењује садржај текста на основу задатог критеријума: да ли му се допада, да ли му је занимљив; да ли постоји сличност између ликова и ситуација из текста и особа и ситуација које су му познате; издваја речи које су му непознате 1СЈ.2.2.5. одређује основни смисао текста и његову намену 1СЈ.3.2.2. повезује и обједињује информације исказане различитим симболички системима (нпр. текст, табела, графички приказ)	посматрање, описивање, процењивање, груписање, бележење, практиковање, истраживање	јзичке игре, итеративна метода, гласовне игре, асоцијације, моторичке вежбе, драмске игре, богаћење активног речника, решавање проблем			
	1.	52.	Употреба великог слова у писању назива књига и часописа	обрада	1СЈ.2.3.2. употребљава велико слово приликом писања имена држава и места и њихових становника; користи наводнике при навођењу туђих речи; правилно пише присвојне придеве {-ов/-ев/-ии, -ски/-чки/-шки)\ правилно мише гласове ђ, ч, њ, ЈЈ; правилно пише сугласник ј у интервокалској позицији; правилно пише речцу ли и речцу не; употребљава запету при набрајању					
	3.	53.	Како се пишу песме – Влада Стојиљковић	обрада	1СЈ.1.5.1. препознаје књижевне родове на основу формалних одлика поезије, прозе и драме 1СЈ.2.2.1. чита текст природно, поштујући интонацију реченице/стиха; уме да одреди на ком месту у тексту је пауза, место логичког акцента; који део текста треба прочитати брже, а који спорије 1СЈ.2.5.3. препознаје риму, стих и строфу у лирској пе 1СЈ.3.2.4. изводи сложеније закључке на основу текста и издваја делове текста који их поткрепљују;					

Угледни тимски час:
Читање нас учи како да живимо (ученици 2. и 3. разред)

XII	3.	67.	Пословице, загонетке, питалице	обрада	<p>1CJ.1.2.1. влада основном техником читања ћириличног и латиничког текста</p> <p>1CJ.2.5.2. одређује фолклорне форме (кратке народне умотворине - пословице, загонетке, брзалице)</p> <p>1CJ.3.2.4. изводи сложеније закључке на основу текста и издваја делове текста који их поткрепљују; резимира наративни текст</p>					
	3.	68.	Путовања кроз изворе знања	обрада	<p>1CJ.0.1.1. познаје основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га; пажљиво слуша своје саговорнике</p> <p>1CJ.1.2.1. влада основном техником читања ћириличног и латиничког текста</p> <p>1CJ.2.2.1. чита текст природно, поштујући интонацију реченице/стиха; уме да одреди на ком месту у тексту је пауза, место логичког акцента; који део текста треба прочитати брже, а који спорије</p> <p>1CJ.2.3.1. зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу)</p> <p>1CJ.3.4.4. одређује значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације и текста/контекста у којем су употребљени</p>					
	3.	69.	Путовања кроз изворе знања	утврђивање	<p>1CJ.2.2.1. чита текст природно, поштујући интонацију реченице/стиха; уме да одреди на ком месту у тексту је пауза, место логичког акцента; који део текста треба прочитати брже, а који спорије</p> <p>1CJ.2.3.1. зна и користи оба писма (ћирилицу и латиницу)</p> <p>1CJ.3.4.4. одређује значења непознатих речи и фразеологизама на основу ситуације и текста/контекста у којем су употребљени</p>	<p>фронтални, групни рад, индивидуални рад у паровима, хеуристичка тимска настава</p>	<p>разговор, излагање, објашњавање, тумачење, демонстрација, рад с текстом, писмени рад, учење кроз игру</p> <p>коперативно учење, ире словима, речима, сликама. абијентално учење, ситуациона метода, учење путем открића,</p>	<p>Уџбеници, дечија штампа, сиквоннице, слике, графоскоп, словарице, наставни листићи, плакати, тестови, свеске, лектира, радни листови, Филмови, ТВ емисије, касете, компакт дискови</p>	<p>*Ликовна култура</p> <p>-цртање, сликање</p> <p>-лепо писање са калиграфијом</p> <p>-амбијент сценски простор</p> <p>*Чувари природе</p> <p>-Сезонске промене на биљкама и животињама</p> <p>*Физичко васпитање</p> <p>-Народне игре</p> <p>*Свет око нас</p> <p>-Домаће и дивље животиње</p> <p>-Промене у природи</p> <p>-Празници и обичаји</p> <p>-Елементи културе живљења</p> <p>-Коришћење различитих извора информација</p> <p>*Музичка култура:</p> <p>-слушање музике</p> <p>-певање песама</p> <p>-опонашање звукова</p>	
	2.	70.	Чардак ни на небу ни на земљи – народна приповетка	обрада	<p>1CJ.1.5.3. одређује главни догађај и ликове (који су носиоци радње) у књижевноуметничком тексту</p> <p>1CJ.2.5.4. одређује карактеристичне особине, осећања, изглед и поступке ликова; и односе међу ликовима у књижевноуметничком тексту</p> <p>1CJ.2.5.5. уочава везе међу догађајима (нпр. одређује редослед догађаја у књижевноуметничком тексту)</p> <p>1CJ.3.5.1. тумачи особине, понашање и поступке ликова позивајући се на текст</p>	<p>посматрање, описивање, процењивање, груписање, бележење, практиковање, истраживање</p>	<p>јзичке игре, итеративна метода, гласовне игре, асоцијације, моторичке вежбе, драмске игре, богаћење активног речника, решавање проблем</p>			
	2.	71.	Чардак ни на небу ни на земљи - народна приповетка	утврђивање	<p>1CJ.0.1.5. уме самостално (својим речима) да описује и да прича на задату тему: држи се теме, јасно структурира казивање (уводни, средишњи и завршни део казивања), добро распоређујући основну информацију и додатне информације</p> <p>1CJ.0.1.6. уме на занимљив начин да почне и заврши своје причање</p> <p>1CJ.0.1.7. уме у кратким цртама да образложи неку своју идеју</p>					
	3.	72.	Зимске слике	говорна вежба	<p>1CJ.0.1.5. уме самостално (својим речима) да описује и да прича на задату тему: држи се теме, јасно структурира казивање (уводни, средишњи и завршни део казивања), добро распоређујући основну информацију и додатне информације</p> <p>1CJ.0.1.6. уме на занимљив начин да почне и заврши своје причање</p> <p>1CJ.0.1.7. уме у кратким цртама да образложи неку своју идеју</p>					

2. Пример 2

Акциони план школе за побољшање квалитета са активностима које су усмерене на побољшање комуникације наставника и ученика

АКЦИЈА

„УЧИМ ОД СТАРИЈЕГ ДРУГА“

УЧЕСНИЦИ : ученици и наставници

КООРДИНАТОРИ : _____ (за ниже разреде)
_____ (за више разреде)

ВРЕМЕ : после наставе

АКЦИЈА: Ученици помажу једни другима у учењу и изради
домаћих задатака. Бољи ученик помаже слабијем ученику :

- У ИСТОМ ОДЕЉЕЊУ
- У НИЖЕМ ОДЕЉЕЊУ

(нпр. ученик другог разреда помаже ученику првог разреда; ученик осмог разреда помаже ученику седмог разреда...)

Наставник бира ученика коме је потребна помоћ и ученика који му може помоћи, даје упутства ученику који помаже, бира области које ће радити,...

Успех ће бити похваљен и награђен !

АКЦИЈА ПОЧИЊЕ 06. 10. 2014. ГОДИНЕ

Активности од 6 - 8. октобра 2014. године :

Сваки наставник даје предлог ученика коме је потребна помоћ и ученика који би му могао помагати. Одабрати ученике који хоће да раде, али немају никога да им помогне код куће!

Активности од 8 - 10. октобра 2014. године :

Координатори одређују распоред акције у складу са потребама ученика и њиховим временом. Одређују дежурног наставника који се тада уклапа са редовном допунском наставом или секцијом да надзире повремено рад ученика.

Акциони план унапређивања рада након спољашњег вредновања:

активности	носиоци активности	време реализације	критеријум успеха	технике евалуације	време евалуације	носиоци евалуације
1. Радионице за ученике а) „Безбедно дете“ б) „Право на право“ в) „Учионица добре воље“ г) „Одлуке које доносим“	а) Педагог б) Педагог в) 6 наставника г) Педагог Активисти ООЦК	а) Октобар б) Март/април в) током школске године г) Новембар (2014-2016.)	- Конструктивно решавање конфликта - Повећан степен информисаности о темама - ученици тимски боље сарађују	- Панои ученика са радионица - фотографије - видео записи - анкете	Након реализованих радионица (2014-2017.)	- Педагог - наставници који су прошли обуку - Активисти ООЦК
2. Кутија поверења за ученике „желим да кажем“	- Уч. парламент - задужени наставник - педагог	Током школске године (2014-2017.)	- Број приспелих порука - број предузетих мера	- Анализа садржаја порука - предузимање адекватних мера	Сваког месеца током шк. године (2014-2017.)	- Председник Ученичког парламента - Педагог
3. Обележавање дечје недеље, дана школе, школских манифестација („Ја имам таленат“, активности Ученичког парламента, завршна приредба ученика осмог разреда)	- Ученички парламент - задужени наставници - педагог	Према распореду активности за школску годину (2014-2017.)	- Број активности - број учесника - задовољство ученика - задовољство наставника - задовољство родитеља	- Видео записи - фотографије - трибине	Након реализованих активности (2014-2017.)	- Ученички парламент - Задужени наставници
4. Организација дружења ученика и наставника ван школе – екскурзије, излети, рекреативна настава, школа скијања, посете..	Наставничко веће - Разредна одељенска већа - Педагог	Према распореду активности за школску годину (2014-2017.)	- Одазив ученика - позитивна атмосфера - утисци - задовољство ученика и наставника - задовољство	- Евиденција - фотографије - видео записи - извештаји - презентације	Након реализованих активности (2014-2017.)	- Ј..... К..... - С..... П..... - Председник Савета родитеља

	- Директор школе - Савет родитеља		родитеља			
5. Укључивање ученика у пројекат <i>Спорт у школе</i> и спортске активности у школи- Промоција Школског спорта	- Учитељи од I до IV разреда - наставници физичког васпитања	Током школске године (2014-2017.)	Усвајање и неговање здравих стилова живота	- евиденција - извештаји - фотографије - видео записи - резултати	Током школске године (2014-2017.)	- Учитељи, - наставници физичког васпитања
6. Учешће ученика VI разреда на манифестацији <i>Фестивал младости, хуманости и лепоте</i>	- ООЦК Кикинда - наставник биологије	пролеће текуће школске године (2014-2017.)	ученици стичу нова знања о здравим стиливима живота и развијају социјалне вештине	- Евиденција - извештаји - фотографије - видео записи - резултати	пролеће текуће школске године (2014-2017.)	- ООЦК Кикинда – наставник биологије
7. Реализација Giz пројекта „Професионална оријентација на преласку у средњу школу“	Тим за ПО	Током школске године (2014-2017.)	Подстицање развија личности ученика до промишљене и реалне одлуке о избору школе и занимања, планирање каријере и укључивање у свет рада	- евиденција - извештаји - фотографије - видео записи -избор средње школе	Током школске године (2014-2017.)	Тим за ПО
8. Учешће ученика у пројекту „Енергија је свуда око нас“	наставник ТИО, учитељи	Према распореду активности током школске године	Популаризација алтернативних и обновљивих извора и штедња енергије	радови ученика фотографије видео записи	током школске године	наставник ТИО
9. Педагошко инструктивни рад (посете часовима)	Директор Стручни сарадник	децембар/април школске 2014/15. године	Број часова на којима се уочавају показатељи вредновања који су функцији даљег учења; ученици сами процењују тачност	Протокол за праћење наставе Разговори са наставницима чији су часови посећени План активности за превазилажење	Након реализације часова континуирано током школске године	Директор Стручни сарадник

			решења и умеју да образложе начин доласка до решења; оспособљеност ученика да постављају себи циљеве у учењу; ученици овладавају различитим техникама учења...	учених слабости Предузимање мера за унапређивање образовно-васпитног рада на основу резултата праћења и вредновања		
10. Семинар „Методе и облици ефикасног учења“ аутора проф. др Радована Антонијевића, Каталог ЗУОВ за школску 2014/2015.	Стручни тим за развојно планирање	Прво полугодиште школске 2014/15. године (7.8. 12. 2014.)	Број наставника који научно примењује у школској пракси	- евиденција; - извештаји; - презентације - праћење	Након семинара	Тим за развојно планирање
11.Реализација угледних и огледних часова чији је циљ демонстрација примене савремених облика и метода рада	Стручна већа за области предмета	децембар /април школске 2014/15.	- Број реализованих часова - функционално знање ученика - усвајање техника учења - вредновање у функцији даљег учења	- Припреме за час - Евалуционе листе наставника - Евалуционе листе ученика - Протоколи за праћење наставе	Након реализације часова континуирано током школске године	Директор Стручни сарадник Тим за вредновање
12. Реализација упитника за ученике и родитеље о усвојеним и примењиваним техникама учења (V-VIII разред)	Стручни сарадник	октобар/новем. школске 2014/15. године	Ученици уче свакодневно, постоји план рада; користе технике учења у функцији даљег учења, одговори ученика и родитеља се поклапају 75%	Упитници за ученике и родитеље Анализа добијених података План активности	Након спроведеног анкетирања	Стручни сарадник

13.Реализација часова редовне наставе и угледних часова који имају за циљ презентовање корелације између наставних предмета односно области	Стручна већа за области предмета	Континуирано током школске године	- Број реализованих часова - Повезивање теме са различитих аспеката - Задовољство ученика и наставника - Функционално знање ученика	- Припреме за час - Евалуционе листе наставника - Евалуционе листе ученика	Након реализације часа континуирано током школске године	Стручна већа за области предмета
14. Унапређивање професионалног деловања запослених	директор стручни сарадник	континуирано током школске године	Запослени на основу резултата самовредновања унапређују професионално деловање	-оперативни планови рада наставника -скеле процене -постигнућа ученика -протоколи о праћењу наставе -анкете	континуирано током школске године	директор стручни сарадник запослени
15.Израда пројекта и учешће на конкурсима за добијање материјалне и друге подршке за реконструкцију школског дворишта	Пројектни тим	током школске године	- повећан степен безбедности у школском дворишту - несметано одвијање наставе физичког васпитања и боравак ученика у дворишту - задовољство ученика, наставника и родитеља	- евиденција - праћење	након реализације пројекта	пројектни тим
16. Израда наставних средстава	наставници ученици	током школске године	наставна средства израђују заједно наставници и ученици и она су у функцији наставних и ваннаставних активности	наставна средства евиденција о примени фотографије видео записи	током школске године	наставници директор стручни сарадник библиотекара

3. Пример 3

Час настао хоризонталном размену искуства наставника

ПРИПРЕМА НАСТАВНИКА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ УГЛЕДНОГ ЧАСА

НАЗИВ ШКОЛЕ : ОШ _____

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ : *Немачки језик и информатика*

МОДУЛ/ТЕМА : *Berliner Luft*

НАСТАВНАЈЕДИНИЦА : *Wir fahren nach Berlin / Путујемо у Берлин*

ОДЕЉЕЊЕ : VIII₁ и VIII₂

ДАТУМ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ЧАСА : *4.март 2015.*

НАСТАВНИК: _____

НАСТАВНИК: _____

ЦИЉ ЧАСА :

Самостално проналажење информација користећи проспекте или интернет странице
Планирање посете знаменитостима Берлина

ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНИ ЗАДАЦИ :

- ученик препознаје и користи лексику с претходних часова
- ученик повезује наставне садржаје са примерима из живота
- ученик схвата важност планирања путовања и проналажења потребних информација
- ученик разуме питања на немачком језику и даје одговоре
- развијање мисаоних способности да самостално дођу до информације
- оспособљавање ученика да на различите начине дођу до информација
- подстицање сарадње и рада у групи
- развијање логичког мишљења и повезивања градива (слика+цифра)

ТИП ЧАСА : понављање и утврђивање градива

ОБЛИЦИ РАДА : комбиновани (колективни, индивидуални и групни рад)

НАСТАВНЕ МЕТОДЕ И ТЕХНИКЕ : вербална (усмено излагање, разговор), текстуална (коришћење писаног материјала), илустративна (скица, фотографије), демонстрација кратким филмом

НАСТАВНА СРЕДСТВА : писана припрема, рачунар, пројектор, скенер, мобилни телефони, Shortfilm, проспекти, часопис, радни листићи, фотографије грађевина Берлина, табла, магнети

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА : информатика, географија, техничко и информатичко образовање

ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ: - YouTube: *One Day Berlin-Timelapse/Hyper lapse Short*

- www.madametussauds.com/Berlin
 - www.naturkundemuseum.Berlin
 - www.tv-turm.de
 - www.zoo-berlin.de
 - <http://berlin.sehenswuerdigkeiten-online.de/karte/stadtplan.html>
-

ПРЕДВИЂЕНА ВРЕМЕНСКА АРТИКУЛАЦИЈА ЧАСА :

Уводни део: (око 8-10мин.)

Најављивање наставне јединице, истицање циља и начина реализације часа. Наставник подсећа ученике и упућује присутне колеге како је текао ток обраде теме *Berliner Luft*: самостално прикупљање информација са интернета, реферати уз коришћење аутентичног материјала (проспекти, фотографије), тест. Затим следи кратак филм о Берлину и именоване грађевине које су ученици препознали.

Централни део: (око 20-25 мин.)

Ученици су распоређени за рад у групама (по 4 ученика). Наставник даје инструкције за рад. Свака група има на столу проспекте установе које планирају да посете. На немачком језику су постављена четири питања. Информације ће наћи уз помоћ проспеката или мобилног телефона, односно директним одласком на интернет страницу установе. Наставник води рачуна да сваки ученик тражи одговор на једно питање. Пета група има посебан задатак, а то је да уз помоћ интерактивног плана града Берлина осмисле обилазак за само један дан.

Кад групе заврше задатак, асистент скенира одговоре који ће се затим пројектовати на зид и анализирати.

Док траје скенирање ученици добијају фотографије берлинских знаменитости које требају да магнетима причврсте на белу таблу уз број који је већ написан на табли. Тај број означава димензије, датум изградње или неки други податак те грађевине.

Завршни део: (око 10мин.)

У завршном делу ученици презентују појединачно своје одговоре.

Наставник разјашњава уколико има још неких недоумица и проверава да ли су постигнути циљеви часа.

Напомена: Ученици који раде по **индивидуализацији** добијају лакша питања и равноправно учествују у групном раду. Одређени ученици им помажу у томе. Усмено излажу свој одговор и добијају фотографију грађевине коју су презентовали у свом реферату.

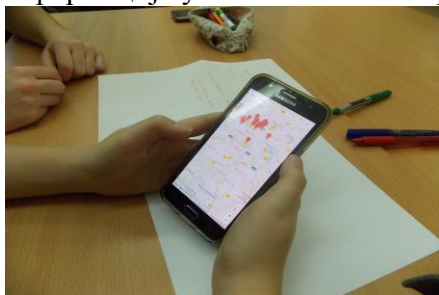
Слика 7. Призор са часа:
Најава наставне јединице

Слика 8. Призор са часа:
Групни рад

Слика 9. Призор са часа: Тражење
Информација уз помоћ моб. телефона

Слика 10. Призор са часа:
Изглед табле

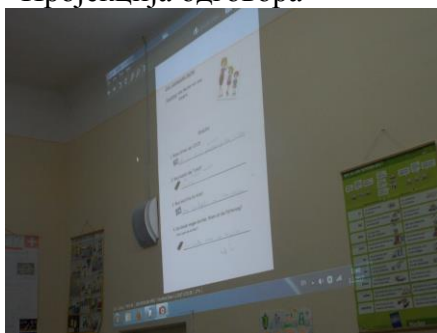
Слика 11. Призор са часа:
Рад групе на табли

Слика 12. Призор са часа:
Рад групе на табли

Слика 13. Призор са часа:
Пројекција одговора

Слика 14. Призор са часа:
Рад групе на табли

Cilj: Zoološki vrt Berlin

Turisti: žena i dvoje dece

PITANJA:

1. Kad se otvara ZOO?

2. Koliko košta ulaznica?

3. Šta je hit za decu?

4. Deca vole gorile. U koliko sati je hranjenje gorila?

Cilj: Berlinski TV toranj

Turisti: muškarac i žena

PITANJA:

1. Možemo li posetiti toranj u 21h?

2. Šta još možemo videti na trgu Aleksanderplac?

3. Kako se zove restoran na tornju?

4. Koliko košta karta za vidikovac?

Cilj: Prirodnjački muzej Berlin

Turisti: višečlana porodica

PITANJA:

1. Posetićemo muzej u nedelju, 5.juna. Šta je na programu za decu?

2. Kad je „Noć muzeja“?

3. Koliko košta porodična karta?

4. Kakvi pokloni/suveniri se mogu kupiti u muzeju?

Cilj: Muzej voštanih figura „MadameTussauds“

Turisti: Grupa učenika

PITANJA:

1. Gde je muzej? Kako se zove ulica?

2. Pored muzeja je Pariški trg. Šta se tamo može posetiti?

3. Koliko košta ulaznica za grupu učenika?

4. Koliko dugo se pravi jedna figura?

Ziel: Berliner Fernsehturm

Touristen: Mann und Frau

FRAGEN:

1. Können wir um 21 Uhr den Fernsehturm besuchen?

2. Was kann ich noch am Alexanderplatz sehen?

3. Wie heißt das Restaurant im Fernsehturm?

⇒ Deutsch

4. Was kostet das Ticket (Aussichtsticket)?

⇒ Deutsch

Ziel: Museum für Naturkunde
Berlin

Touristen: große Familie

FRAGEN:

1. Wir besuchen das Museum am Sonntag, den 5.Juni. Was ist auf dem Programm für Kinder?

2. Wann findet die „Lange Nacht der Museen“ statt?

3. Was kostet die Familienkarte?

4. Welche Geschenke kann man im Museum kaufen?

Ziel: Museum der Wachsfiguren
„Madame Tussauds“

Touristen: Schülergruppe

FRAGEN:

1. Wo ist das Museum? Wie heißt die Straße?

2. Neben dem Museum ist Pariser Platz. Was kann man da besuchen?

3. Was kostet das Ticket für Schultouren?

4. Wie lange dauert die Herstellung einer Figur?

Seite 29 _____

Ziel: Zoologischer Garten

Touristen: eine Mutter mit zwei Kindern

FRAGEN:

1. Wann öffnet der ZOO?

2. Was kostet das Ticket?

3. Was sind Hits für Kids?

4. Die Kinder mögen Gorillas. Wann ist die Fütterung?

(Wann essen die Gorillas?)

4. Пример 4

Акциони план за унапређење квалитета који се односи на повећање подршке ученицима из осетљивих група

АКЦИОНИ ПЛАН ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ КВАЛИТЕТА РАДА УСТАНОВЕ

Област	Стандард квалитета	Ниво остварености	Критеријум квалитета	Циљеви	Критеријуми успеха	Активности и носиоци активности	Време вредновања	Инструменти за вредновање	Носиоци (одговорне особе) за вредновање
Школски програм и Годишњи план рада	1.4.. Школски програм и годишњи план рада школе усмерени су на задовољење различитих потреба ученика.	2	1.4.3. У годишњем плану рада школе предвиђен је план израде ИОП- а (индивидуалног образовног плана) на основу анализе напредовања ученика у учењу.	Разрађена документација према предвиђеној процедури.	Постојање документације.	Процена напредовања ученика. (Предметни наставници, одељенске старешине, Тим за инклузивно образовање).	Квартално	Књига евиденције; Извештаји претметних наставника, одељењских старешина и стручног сарадника о напредовању ученика.	Тим за инклузивно образовање
			1.4.4. Факултатив. програми и план ваннаставних активности сачињени су на основу интересовања ученика и постојећих ресурса.	Факултативни програми и план ваннаставних активности су сачињени на основу интересовања ученика и постојећих ресурса.	Извештаји о анализи потреба ученика и ресурса школе.	Испитивање интересовања ученика	Септембар	Упитник за ученике; чек-листа за испитивање ресурса школе.	Стручни сарадник

Област	Стандард квалите	Ниво остварености	Критеријум квалитета	Циљеви	Критеријуми успеха	Активности и носиоци активности	Време вредновања	Инструменти за вредновање	Носиоци (одговорне особе) за вреднова
Подршка ученицима	4.1. У школи функционише систем пружања подршке ученицима.	3	4.1.4. У школи функционишу тимови за подршку ученицима у прилагођавању школском животу.	Развијени програми и тимови за подршку ученицима.	А) Постоји Програм подршке ученицима у прилагођавању школском животу и ученицима из осетљивих група.	А) Припрема Програма (чланови Тима за подршку ученицима).	А и Б) Октобар 2014.	А) Чек-листа за процену Школског програм рада; Б) Решење о именовану чланова тима.	Развојни тим
					Б) Формиран тим за подршку ученицима.	Б) Именовани су чланови Тима за подршку ученицима. (директор)			
					В) Задовољни ученици.	В) Континуирано праћење понашања и напредовања ученика (одељ. старешина, предм. наставници)	В) Мај-јун 2015.	В) Упитник за ученике и годишњи извештај о раду тима.	

Област	Стандард квалитета	Ниво остварености	Критеријум квалитета	Циљеви	Критеријуми успеха	Активности и носиоци активности	Време вредновања	Инструменти за вредновање	Носиоци (одговорне особе) за вредновање
Подршка ученицима	4.2. У школи се подстиче лични, професионални и социјални развој ученика.	3	Сви су подједнако важни.	Континуирано подстицање личног, професионалног и социјалног развоја ученика.	А) Планови и програми ваннаставних активности, активности за развијање социјалних вештина, промоцију здравих стилова живота, заштите животне средине и професионалног развоја ученика су саставни део школске документације	А) Комплетирање школске документације (Стручни актив за развој Школског програма, стручни сарадник, директор).	А) Октобар 2014.	А) Чек-листа за процену Школског програма рада и Годишњег плана рада Школе;	А) Развојни тим.
					Б) Задовољство ученика и родитеља.	Б) Континуирано праћење понашања и напредовања ученика (одељенски старешина, предметни наставници), континуирана сарадња са родитељима (одељенски старешина).	Б) Мај-јун 2015.	Б) Упитници	Б) Одељенске старешине и стручни сарадник.

Област	Стандард квалитета	Ниво остварености	Критеријум квалитета	Циљеви	Критеријуми успеха	Активности и носиоци активности	Време вредновања	Инструменти за вредновање	Носиоци (одговорне особе) за вредновањ
Подршка ученицима	4.3. У школи функционише систем подршке деци из осетљивих група.	2	Сви су подједнако важни.	Пружање додатне подршке ученицима из осетљивих група.	А) Постоји Програм подршке ученицима у прилагођавању школском животу и ученицима из осетљивих група.	А) Припрема Програма (чланови Тима за подршку ученицима).	А)Октобар 2014.	А) Чек-листа за процену Школског програма рада;	Развојни тим.
					Б) 80% уписаних ученика из осетљивих група заврши нашу школу.	Б) Континуирано праћење напредовања ученика (одељенски старешина).	Б) Крај школске године.	Б) Статистичка анализа.	

Област	Стандард квалитета	Ниво остварености ⁶	Критеријум квалитета	Циљеви	Критеријуми успеха	Активности и носиоци активности	Време вредновања	Инструменти за вредновање	Носиоци (одговорне особе) за вредновањ
Ресурси	7.3. У школи су обезбеђени/постоје материјално-технички ресурси (простор, опрема и наставна средства).	3	7.3.5. Школа је опремљена потребним наставним средствима за реализацију квалитетне наставе.	Школа је опремљена потребним наставним средствима за реализацију квалитетне наставе.	Набавка наставних средстава.	Састављање списка потребних средстава (наставно особље). Набавка наставних средстава (директор, Тим за пројекте).	Јун 2015.	Списак прибављених наставних средстава.	Развојни тим

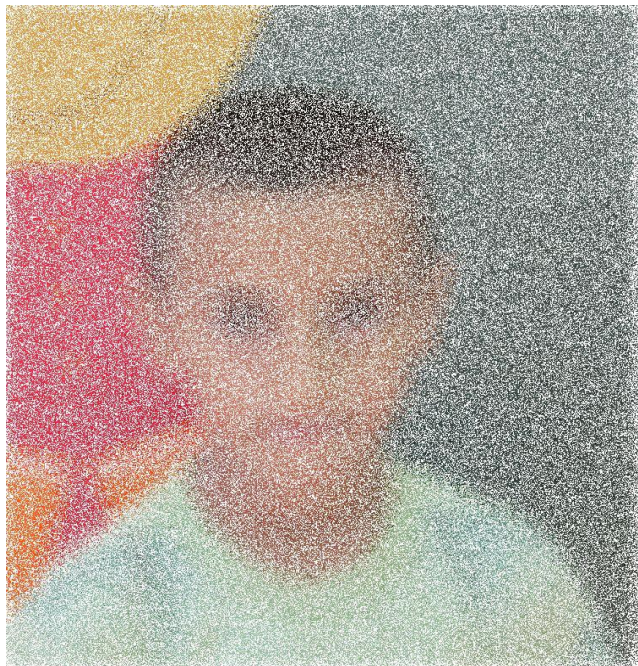
У изради плана за унапређивање квалитета рада школе је учествовао Стручни актив за развојно планирање. Приликом израде плана водило се рачуна о предложеним мерама које су биле дате у Извештају о спољашњем вредновању, као и о томе да предлози буду реални и остварљиви и да свака дефинисана слаба страна мора имати мерљиве показатеље о њеном унапређивању.

Евалуација плана ће вршити Стручни актив за развојно планирање и Тим за самовредновање школе, по истеку планираног временског рока.

5. Пример 5

Досије ученика/праћење ученичких постигнућа

Слика 20. Ученички досије

Извештај психолога:

_____ - _____ је син _____, наше бивше ученице, али је на тестирање дошао са баком, са којом и живи. Мајка је била у болници са млађом сестром, те је оправдано била спречена да дође на упис. О његовом предшколском развоју и тренутном животу сам покушала са сазнам из разговора са баком. На основу разговора закључила сам да је рођен у ванбрачној заједници, да је након рођења убрзо дошао са мајком код баке и деде, са којима и сада живи. Примаоци су социјалне помоћи и бака и деда су домари у стану односно простору где живе. Има две млађе сестре по мајци.

_____ је веома миран, паметан и културан дечак. Веома лепо је сарађивао током тестирања и показао одличан резултат.

ПОДАЦИ О УЧЕНИКУ	
Презиме ученика	
Име ученика	
Датум рођења	xx. xx. xxxx.
Место и општина рођења	Зрењанин, Зрењанин
Држављанство	Републике Србије
Националност	-
ЈМБГ	2xxxxxxxxxxx7
Телефон	0xx xxx xxx
Адреса становања	
Место становања	
Година уписа у први разред	1.09.2013.
Број у матичној књизи	0110116
Обавезни изборни предмет	Грађанско васпитање
Изборни предмет	Чувари природе (1.разр.
Слободна активност-секција	Информатичка секција (1.разр.

ПОДАЦИ О РОДИТЕЉИМА/СТАРАТЕЉУ	
Име и презиме мајке	
Датум рођења	xx. xx. xxxx.
Место и општина рођења	
Држављанство	Републике Србије и СЦГ
ЈМБГ	1xxxxxxxxxxx6
Стручна спрема мајке	Основна школа
Занимање мајке	-
Мајка је запослена: да/не	не
Име и презиме оца	-
Датум рођења	-
Место и општина рођења	-
Држављанство	-
ЈМБГ	-
Стручна спрема оца	-
Занимање оца	-
Отац је запослен: да/не	-
НАПОМЕНА	_____ живи са бабом и дедом по мајци. Мајка живи у Београду са човеком са којим је родила још двоје деце.

1. _____	
Извештај психолога	_____ је син _____, наше бивше ученице, али је на тестирање дошао са баком, са којом и живи. Мајка је била у болници са млађом сестром, те је оправдано била спречена да дође на упис. О његовом предшколском развоју и тренутном животу сам покушала са сазнам из разговора са баком. На основу разговора закључила сам да је рођен у ванбрачној заједници, да је након рођења убрзо дошао са мајком код баке и деде, са којима и сада живи. Примаоци су социјалне помоћи и бака и деда су домари у стану односно простору где живе. Има две млађе сестре по мајци. _____ је веома миран, паметан и културан дечак. Веома лепо је сарађивао током тестирања и показао одличан резултат.
Стање на почетку школске године	Препознаје 20 слова и не покушава да чита. Неколико слова које је препознао зна и да напише. Говори веома тихо и само одговара сада и не. Препознаје неке геометријске облике и релације. Препознаје и именује боје. Зна лично име, презиме, име маме, бабе, деде, сестре по мајци. Одбија да отпева неку песмицу коју зна. Црта веома карактеристичне облике људи са издуженим телом и линијама за руке и ноге. Изгледа тужно и уморно. Патике носи два броја веће. Ретко мења гардеробу и увек се јавља за вишак ужине. Користи уџбенички комплет из библиотеке.
Извештај о ученику са прве седнице ОВ	_____ живи са бабом и дедом по мајци. Мајка се преудала, родила двоје деце са новим мужем. _____ је дете које тражи много пажње и понекад се понаша некоректно, јер се лепо понаша у мом присуству, али када се окренем према табли или удаљим он одмах прекида рад и започиње причу и кошқање. Познаје сва научена слова и полако шчитава. Из Математике успешно одређује положај предмета, геометријске облике, дужи. Успешно је савладао садржаје осталих наставних предмета.
Описне оцене за први квартал	У прилогу
Извештај за родитеље	У прилогу
Мишљење о ученику на крају полугодишта	У прилогу
Описне оцене на трећем кварталу	
Мишљење о ученику на крају школске године	

УСПЕХ _____, УЧЕНИКА I РАЗРЕДА, ШКОЛСКЕ 2013/2014. ГОДИНЕ

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ	1. КВАРТАЛ	2. КВАРТАЛ	1. ПОЛУГОДИШТЕ
Српски језик	Правилно изговара већину гласова и везује их за слова. Дословно понавља краће садржаје.	Правилно везује гласове у речи (шчитава). Одваја речи приликом писања. На питања одговара пуном реченицом.	Правилно везује гласове у речи. Реченице пише уз помоћ. Дословно понавља краће садржаје.
Енглески језик	Напредовање је на очекиваном нивоу	Напредовање је на очекиваном нивоу	Напредовање је на очекиваном нивоу
Математика	Уочава односе међу предметима и одређује њихов положај према себи. Групише предмете према више особина.	Самостално чита, пише и упоређује бројеве до 5. Зна да броји унапред и уназад.	Самостално чита, пише и упоређује бројеве до 10. Уз помоћ сабира и одузима бројеве до 10.
Свет око нас	Познаје елементе културе живљења. Описује дом, школу, породицу.	Познаје основна правила понашања у саобраћају и придржава их се.	Извршава своје обавезе у одељењу подстичући и друге на рад. Познаје основна саобраћајна правила.
Ликовна култура	Радо црта себи познате предмете и бића.	Познаје ликовне технике и материјале.	Ликовно изражава своја осећања и доживљаје користећи разне ликовне технике.
Музичка култура	Пева песме различитог садржаја по слуху. Певање прати одговарајућим покретима тела.	Ствара једноставну музичку пратњу. Уочава јачину и трајање звукова.	Пева песме различитог садржаја и прати одговарајућим покретима тела. Ствара једноставну музичку пратњу.
Физичко васпитање	Редовно доноси опрему. Води рачуна о правилном држању тела. Активно учествује у колективним играма.	Има развијен осећај за равнотежу и оријентацију у простору.	Вешто изводи једноставне форме природних облика кретања. Поштује правила игара.
Грађанско васпитање	Сарађује са вршњацима. Стидљиво говори о осећањима. Познаје нека дечја права.	-	Истиче се
Чувари природе	Познаје и описује природне појаве и промене у животној средини.	Слободно исказује своје мишљење.	Зна да опише сезонске промене на биљкама и начин живота одређених животиња.

УСПЕХ _____, УЧЕНИКА I РАЗРЕДА, НА ПРВОМ КВАРТАЛУ ШКОЛСКЕ 2013/2014. ГОДИНЕ

Наставни предмет	Похађање наставе	Припремљеност	Мотивација и интересовање	Напредовање у учењу	Ангажовање	Владање	Предметни наставник
Српски језик	редовно	редовно припремљен	заинтересован	На очекиваном нивоу	стално	Коректан однос	XX
Енглески језик	редовно	редовно припремљен	увек заинтересован	На очекиваном нивоу	стално	Коректан однос	XY
Математика	редовно	редовно припремљен	заинтересован	На очекиваном нивоу	стално	Коректан однос	XX
Свет око нас	редовно	редовно припремљен	повремено заинтересован	На очекиваном нивоу	повремено	Коректан однос	XX
Ликовна култура	редовно	нередовно припремљен	заинтересован	На очекиваном нивоу	повремено	Коректан однос	XX
Музичка култура	редовно	нередовно припремљен	заинтересован	На очекиваном нивоу	повремено	Коректан однос	XX
Физичко васпитање	редовно	Повремено припремљен	заинтересован	На очекиваном нивоу	повремено	Коректан однос	XX
Грађанско васпитање	редовно	редовно припремљен	заинтересован	Сарађује са вршњацима. Сидљиво говори о осећањима. Познаје нека дечја права.	стално	Коректан однос	XX
Чувари природе	редовно	редовно припремљен	заинтересован	Препознаје и описује природне појаве и промене у животној средини.	стално	Коректан однос	XX

Мере подршке ученику:

Похађање Информатичке секције, понедељком 11:40 – 12:25
 Похађање продуженог боравка сваког дана од 13:30 – 15:00

Број изостанака: оправданих: _____ неоправданих: _____

У _____, 2.11.2014. Одељенски старешина: _____ Потпис родитеља: _____

УСПЕХ _____, УЧЕНИКА I РАЗРЕДА, ШКОЛСКЕ 2013/2014. ГОДИНЕ

НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ	3. КВАРТАЛ	4. КВАРТАЛ	У С П Е Х
Српски језик			
Енглески језик			
Математика			
Свет око нас			
Ликовна култура			
Музичка култура			
Физичко васпитање			
Грађанско васпитање			
Чувари природе			

МИШЉЕЊЕ О НАПРЕДОВАЊУ УЧЕНИКА

УСПЕХ _____, УЧЕНИКА I РАЗРЕДА, ШКОЛСКЕ 2013/2014. ГОДИНЕ

I – ПОЛУГОДИШТЕ	II - ПОЛУГОДИШТЕ
<p>_____ је радознао и енергичан дечак. Обожава да се игра и тражи пуно пажње. Поштује нека правила лепог понашања. Заинтересован за сва дешавања из свог окружења.</p> <p>Правилно везује гласове у речи. Реченице пише уз помоћ. Дословно понавља краће садржаје. Самостално чита, пише и упоређује бројеве до 10. Уз помоћ сабира и одузима бројеве до 10.</p> <p>У наредном периоду више пажње треба да посвети читању и писању. Из математике треба да вежба сабирање и одузимање до 10.</p>	

6. Пример 6

Припрема за час на којем су коришћена наставна средства

Школа:
Наставни предмет: Природа и друштво
Разред и одењеље: IV4

ПИСАНА ПРИПРЕМА ЗА ЧАС

Наставна јединица: Магнетизам	
Циљ часа: Стицање основних знања о магнетизму и магнетним појавама	
Образовни задаци	Ученици треба да: <ul style="list-style-type: none"> - упознају основна својства магнета и магнетизам као природну појаву - стекну основна знања о деловању магнета на предмете, - стекну основна знања о магнетним половима и магнетном пољу; - на основу огледа уочавају и разумевају природну појаву; - да упознају начин како се знања о магнетним силама могу користити у пракси.
Функционални задаци	Ученици треба да: <ul style="list-style-type: none"> - се оспособе да самостално изводе огледе са магнетима, - да знају да користе магнете у пракси, - негују способност памћења, уочавања проблема, увиђања битних детаља, прикупљање података за аргументовано доказивање и изношење својих запажања.
Васпитни задаци	Ученици треба да: <ul style="list-style-type: none"> - развијају интересовања за изучавање и чување природе, - се оспособе за посматрање и истраживања појава у природи, - развију прецизност приликом извођења огледа, - развију логичко мишљење и закључивање, - развију радозналост и истраживачки дух
Образовни стандарди:	1ПД. 1.3.4. 1ПД. 1.2.5. 1ПД.2.3.5. 1ПД. 3.3.2.
Тип часа:	Обрада новог градива
Облици рада:	Групни облик рада са различитим задацима, фронтални рад
Наставне методе:	Вербално- текстуална, илустративно – демонстративна
Наставна средства:	Модели магнета, опиљци од различитог материјала, литература о магнетизму
Корелација:	Српски језик

ТОК ЧАСА

УВОДНИ ДЕО ЧАСА

Читање легенде о магнетизму и разговор о прочитаном.

По једној старој Грчкој легенди, пастир по имену Магнес, чувајући стадо на падинама планине Иде, приметио је да су се његов штап и сандале са гвозденим клинцима приљубили уз велики црни камен. Тај камен су назвали магнетит, а појаву где магнетит привлачи гвоздене предмете- магнетизам.

ИСТИЦАЊЕ ЦИЉА ЧАСА

Упознаћемо се са магнетима, њиховим облицима, својствима и са појавом која се зове магнетизам.

ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА

Разговор са ученицима у коме се користи њихово искуство и знање о магнетизму.

У природи постоји минерал који се зове магнетит. Овај минерал има особину да привлачи неке предмете. Та појава се зове магнетизам, а за магнетит се каже да је природни магнет. Осим природног, постоје и вештачки магнети које су људи направили и имају различите облике (потковица, шипка, магнетна игла...)

Ученици извлаче картице са бројем групе којој припадају и тако се деле у шест група.

Свака група добија задатак да на основу упутства и уз употребу материјала који се налази на клупи са бројем групе изведе оглед или уради задатак.

Прва група ОГЛЕД: Које материјале привлачи магнет?

Друга група ОГЛЕД: Да ли магнет привлачи све металне предмете?

Трећа група ОГЛЕД: Полови магнета

Четврта група ОГЛЕД: Може ли магнет деловати кроз стакло?

Пета група ОГЛЕД: Како направити магнет?

Шеста група ЗАДАТАК: Како се магнетна сила може користити у пракси?

ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА

Ученици износе своја запажања. Заједно изводимо закључак и записујемо га на табли.

ПРИЛОЗИ

ИЗГЛЕД ТАБЛЕ

Магнетизам

У природи постоји минерал који се зове **магнетит**.

Магнетизам је особина магнета да привлачи неке предмете.

Магнет има **северни и јужни пол**.

Магнетно поље је област око магнета у којој се осећа деловање магнетних сила.

Вештачки магнети које су људи направили и имају различите облике (потковица, шипка, магнетна игла...)

Примена магнета:

- компас
- медицина
- грађевинарство и бродоградња
- наука
- израда играчака и накита...

УПУТСТВО И ПОТРЕБАН ПРИБОР

Прва група

ОГЛЕД: Које материјале привлачи магнет?

ПРИБОР: На столу се налази 6 чинија. У првој је иситњена креда , у другој опиљци бакра, у трећој комадићи пластике, у четвртој гвоздени ексери, у петој предмети од алуминијума и у шестој дрвена кашика.

УПУТСТВО: Приближите магнет свакој чинији. Шта уочавате?

(ЗАПАЖАЊА: Магнет привлачи само гвоздене ексере.

ЗАКЉУЧАК: Магнет привлачи само материјале од гвожђа)

УПУТСТВО: Помешајте опиљке гвожђа, пиљевине, креде и земље. Приближите магнет. Шта уочавате?

(ЗАПАЖАЊА: Из мешавине различитих материјала издвојиће се само опиљци гвожђа и приљубиће се уз магнет.

ЗАКЉУЧАК: Магнет привлачи само гвожђе.)

Друга група

ОГЛЕД: Да ли магнет привлачи све металне предмете?

ПРИБОР: магнет, гвоздени ексери, бакарни и алуминијумски шрафови

УПУТСТВО: Приближите магнет . Шта уочавате?

(ЗАПАЖАЊА: Магнет ће привући гвоздене ексере, а бакарне и алуминијумске неће.

ЗАКЉУЧАК: Магнет привлачи само неке метале као што су гвожђе, никл, кобалт и челик, који су легуре гвожђа.)

***Који део магнета сте приближили шрафовима и ексерима, средишњи или крајеве? Зашто?**

ПРИБОР: магнет у облику шипке, спајалице

УПУТСТВО: Положите магнет на сто , уз њега поређајте низове спајалица. Подигните магнет у ваздух. Шта се догађа?

(ЗАПАЖАЊА: Спајалице ће се задржати на крајевима магнета, док ће са средине отпасти.

ЗАКЉУЧАК: Магнет је најјачи на крајевима, док у средини нема магнетног својства.)

Трећа група

ОГЛЕД: Полови магнета

Сваки магнет поседује северни и јужни пол. Северни се обележава са S, а јужни а N.

Увери се у привлачење и одбијање магнета помоћу следећих огледа.

ПРИБОР: две магнетне шипке са обојеним половима(плави јужни, црвени северни пол)

УПУТСТВО: Магнетне шипке лагано приближите једну другој.

(ЗАПАЖАЊА: Разноимени крајеви магнета се привлаче, а истоимени одбијају.

ЗАКЉУЧАК: Сваки магнет има два пола. Различити магнетни полови се привлаче, а исти одбијају.)

Четврта група

ОГЛЕД: Може ли магнет деловати кроз стакло?

Магнетно поље пролази кроз воду, ваздух, стакло...На основу огледа провери информацију.

ПРИБОР: магнет, метални аутић, стакло.

УПУТСТВО: Положи аутић на стакло. Повлачи магнетом испод стакла. Шта ће се десити?

(ЗАПАЖАЊА: Померањем магнета, помераће се и аутић.

ЗАКЉУЧАК: Магнет делује на металне предмете и кроз стакло.)

***Како делује магнетно поље?**

ПРИБОР: магнетно поље, гвоздени опиљци, лист хартије.

УПУТСТВО: Поставити магнет на сто, преко њега ставити лист хартије и посути га опиљцима. Продрмати хартију. Шта ће се догодити?

(**ЗАПАЖАЊА:** Гвоздени опиљци су се на хартији распоредили око магнетне шипке која се налази испод хартије.

ЗАКЉУЧАК: У простору око магнета се формирало магнетно поље.)

Пета група

ОГЛЕД: Како направити магнет? (повратна промена)

ПРИБОР: магнет, велики ексер, спајалице.

УПУТСТВО: Повлачи магнетом по ексеру почињући увек од истог краја ексера.

Проверити да ли ексер привлачи спајалице.

(**ЗАПАЖАЊА:** Ексер привлачи спајалице.

ЗАКЉУЧАК: Превлачењем гвожђа преко магнета можемо направити нови- вештачки магнет).

Шеста група

ЗАДАТАК: Како се магнетна сила може користити у пракси?

УПУТСТВО: На клупи се налази потребна литература. Пронађи одговор.

(**ОДГОВОР:** Примена магнета у пракси је врло широка. Користе се у науци- експерименти; медицинини - магнетна резонанца; у грађевини и бродоградњи - за подизање терета; за израду играчака, компаса, држача, накита...)

ПРИПРЕМА НАСТАВНИКА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ЧАСА

НАЗИВ ШКОЛЕ : ОШ _____
НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ : *Мултидисциплинарни приступ: биологија, српски језик*
НАСТАВНА ТЕМА : *Грађа човечјег тела*
НАСТАВНАЈЕДИНИЦА : *Нега и обољења система органа за варење*
ОДЕЉЕЊЕ : VII_a
ДАТУМ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ЧАСА : *18.март 2015.*
НАСТАВНИК 1: _____ НАСТАВНИК 2: _____

ЦИЉ ЧАСА :

Упознавање са обољењима органа за варење и начинима превенције. Разумевање последица неправилне исхране по здравље органа за варење.

ОБРАЗОВНИ ЗАДАЦИ : упознати болести, узроке болести, мере заштите и начине лечења органа за варење. Применити научено у свакодневном животу.

ФУНКЦИОНАЛНИ ЗАДАЦИ : развијати способност посматрања, логичког мишљења и закључивања.

ВАСПИТНИ ЗАДАЦИ : развијати вештине комуникације, способности ученика и здравствене навике.

КЉУЧНИ ПОЈМОВИ : Обољења органа за варење, правилна исхрана, поремећаји неправилне исхране.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ : БИ 1.5.2, БИ 1.5.3, БИ 1.5.5, БИ 1.5.6, БИ 1.5.8, БИ 2.5.3, БИ 2.5.5, БИ 3.5.2, БИ 3.5.3, БИ 3.5.5, БИ 3.5.6, БИ 3.5.8

ТИП ЧАСА : обрада новоградива

ОБЛИЦИ РАДА : групни, фронтални, индивидуални рад

АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА : посматрају, уочавају, размишљају, закључују, записују, одговарају на питања

НАСТАВНЕ МЕТОДЕ : демонстративна, дијалогска

НАСТАВНА СРЕДСТВА : наставни листићи, пројектор, рачунар, презентација у Power Point-у, пано

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА : српски језик, основи информатике и рачунарства, ликовна култура

ПРЕДВИЂЕНА ВРЕМЕНСКА АРТИКУЛАЦИЈА ЧАСА :

Уводни део: (до 5мин.)

Игра: Причам ти причу....

На табли су исписане следеће речи: храна, здравље, зуб, корисно, болови, стомак, хигијена, тровање, витамини, гојазност, калцијум, шећер.

Причу започиње један ученик изговарајући било коју реченицу која у себи садржи један од наведених појмова са табле. Следећи ученик причу наставља тако што понавља претходну реченицу и додаје своју, такође, са убаченим, задатим појмом. И тако, редом, док не прође круг и потроше се речи.

Наставник истиче циљ часа и записује на табли.

Централни део: (до 35 мин.)

Групе су формиране на претходном часу.

Активности наставника:

- даје задатке групама:

1. група-Здравствено васпитна представа „Шта ћемо данас јести?“

- ✓ проучавање литературе
 - ✓ подела улога
 - ✓ писање сценарија
 - ✓ увежбавање
 - ✓ израда плаката за представу
 - ✓ представа
-

2. група-Болести органа за варење

- ✓ проучавање литературе
 - ✓ подела улога: наставници и ученици
 - ✓ предавање методом излагања и презентовања на видео-биму
 - ✓ постављање питања ученицима
-

3. група-Ресторан здраве хране

- ✓ проучавање литературе
 - ✓ подела улога
 - ✓ израда рекламног спота за ресторан
 - ✓ писање јеловника за три дана
 - ✓ презентација здраве хране
-

- Надгледа рад група и по потреби пружа помоћ. Време за рад је 10 минута.

- Наставник проверава да ли су све групе завршиле задатак.

Активности ученика :

- Посматрају, уочавају, размишљају, закључују, записују.

- Групе излажу, презентују и глуме. Време предвиђено за ове активности је 25 минута.

Након извештавања и презентовања свих група наставник, заједно са ученицима, коментарише квалитет обављених задатака и похваљује ученике који су се посебно истакли и ангажовали у раду.

Завршни део: (до 5мин.)

Квиз – Провера усвојеног градива.

Самопроцена активности ученика.

Изглед табле: **Нега и обољења система за варење**

Каријес – болест зуба

Заразна обољења (обољења прљавих руку):

- жутица

- дизентерија

- трбушни тифус

Болести које нису заразне:

- гастритис,

- упала слепог црева

- камен у жучној кеси

- рак дебелог црева

Тровање храном – узимање неисправне хране или пића

Белешке о часу :

1. група – Здравствено васпитна представа „Шта ћемо данас јести?“

Радња представе се дешава у породици. Актери су :

Отац Мирко, 40 година, лекар

Мајка Коса, 38 година, економиста

Ђерка Јелена, 14 година, ученица

Син Славко, 5 година

Баба Смиља, 60 година, пензионер

Деда Митар, 65 година, пензионер-срчани болесник

Задаци :

1. проучавање литературе/текста
2. подела улога
3. писање сценарија
4. увежбавање
5. израда плаката за представу
6. представа

Текст :

Бака Смиља :Изволите, ручак је готов! Баш сам се намучила...Имате печено пилеће месо, кромпир пире и салату од краставчића. На столу је бели и црни хлеб, бирајте шта ко воли.

Деда Митар : Смиљо, ти као да не знаш какву ја храну волим! Зашто ниси направила поховане свињске шницле уместо пилетине? Знаш да је не волим!

Син Славко : Бако, деда је у праву! Могла си испећи и помфрит!

Мајка Коса : Мени се данас баш једу шпагете!

Ђерка Јелена : Уфф, видите да сам се угојила...Зашто правите ту масну храну?

Мајка Коса : Еее, то ћеш морати баку да питаш.

Отац Мирко : Доста! Нездраво се храните! Уместо Јелене, могли бисте сви ви да мало припазите на исхрану!

Бака Смиља : Цео дан сам се мучила, а ви тако-само критикујете...Нећу више ни кувати!

Отац Мирко : Мајко, немојте се љутити, само следећи пут скувајте нешто здравије. А сада почнимо са јелом.

Бака Смиља : Јелена, због чега не једеш?

Ђерка Јелена : Али бако, зар не видиш да сам се угојила? Одлучила сам да не ручам.

Отац Мирко : Јелена, мораш да једеш!

Ђерка Јелена : Ипак не, ја бих радије јела овсене пахуљице.

Отац Мирко : Зар опет? За твој узраст неопходно је да имаш пет obroка. Ниси гојазна и не би требало да избегаваш ручак.

Син Славко : Ја сам јео, могу ли сада да добијем чоколаду?

Отац Мирко : Славко, појео си само неколико залогаја и стално тражиш нездраву храну. Да ли знаш да је чоколада пуна масти и калорија?

Син Славко : Па добро, волим ја и тарту да једем...

Отац Мирко : Најбоље би било да поједеш храну са тањира. После физичке активности, добићеш чоколаду. Треба сви да се хранимо здраво. Баш због тога, предложимо шта бака сутра да кува.

Деда Митар : Ја гласам за печено месо.

Отац Мирко : Тата, имао си инфаркт и мораш избегавати масну, печену и слану храну. Уместо печеног, може и кувано.

Мајка Коса : Уз то може и неко вариво и зелена салата.

Син Славко : Заборавили смо супу. Може да буде са кнедлама.

Бака Смиља : Прихватам. Радо ћу вам то сутра скувати.

Ђерка Јелена : А моје овсене пахуљице?

Отац Мирко : Можеш то јести за доручак. Него, шта ћемо за дезерт?

Бака Смиља : Направићу вам воћну салату.

2. група – Нега и обољења органа за варење

Ставите се у улогу наставника. Користећи савремене методе и технике рада организујте предавање на задату тему.

Задаци :

1. користећи писане материјале и илустрације припремите предавање на задату тему (поделите улоге : ученици, наставници)
2. одржите предавање уз употребу савремених наставних средстава (видео бима)
3. проверите колико су „ученици“ разумели предавање (поставите питања)

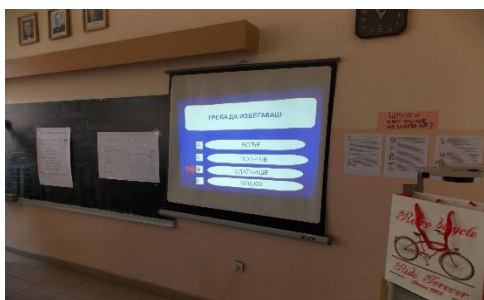
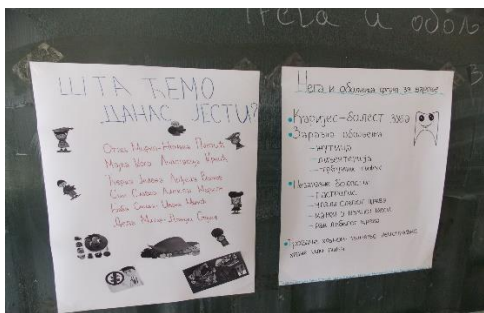
3. група – Ресторан здраве хране

Запослени сте у ресторану здраве хране. На који начин ћете привући госте?

Задаци :

1. проучавање литературе
2. подела задатака (улога)
3. израда рекламног спота за ресторан
4. писање јеловника за три дана
5. презентација здраве хране

Слика 21-30. Призори са часа.

7. Пример 7

Час на којем је створена подстицајна атмосфера за рад

ПРИПРЕМА ЗА УГЛЕДНИ ЧАС

ОШ	НАСТАВНИК:	
Наставни предмет: Српски језик	Разред: 4.	Датум:
Наставна јединица: Занимљиве странице дечје штампе	Број наставне јединице:112.	Тип часа: утврђивање
<p>Задаци часа: Мотивисање ученика да читају дечје часописе, тј. текстове различите природе и врсте; Развијање говорне и писмене културе; Подстицање ученичке радозналости и жеље за новим сазнањима; Подстицање ученика на самостално литерарно стваралаштво, уређивање часописа (омиљене рубрике; насловне стране); састављање и писање реченица према задатим речима</p>		
<p>Национални (Образовни) стандард: 1CJ.0.1.1.познаје основна начела вођења разговора: уме да започне разговор, учествује у њему и оконча га; пажљиво слуша своје саговорнике 1CJ.0.1.6. уме на занимљив начин да почне и заврши своје причање 1CJ.0.1.7. уме у кратким цртама да образложи неку своју идеју 1CJ.2.3.6. саставља кратак наративни текст</p>		
Наставне методе: илустративно-демонстративна, метода писаних радова, мозаик метода		
Наставни облици рада: фронтални, индивидуални, групни		
Наставна средства: хамер, папири у боји, сличице, апликације, фломастери, бојице, лепак, маказе, дечји часописи		
Корелација: Природа и друштво (животиње, биљке, здрава храна); Ликовна култура (илустрације, стрип); Физичко васпитање (врста спорта: фудбал)		
Запажања и коментари наставника:		
СЦЕНАРИО ЧАСА:		
<p>1. УВОДНИ ДЕО ЧАСА:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ученици решавају асоцијацију, чије је решење уједно и најава часа. (ПРИЛОГ 1) - Најава циља часа: <i>Данас ћете се наћи у прилици да уредите свој часопис и да га јавно</i> 		

представите.

2. ГЛАВНИ ДЕО ЧАСА:

- Редослед активности:

- формирање група
- подела материјала за рад
- подела задатака унутар групе према интересовању ученика.

Од понуђених тема за писање, по претходном договору, група бира 4 теме. Обавезна тема је: Илустрације моје најлепше стоје (насловна страна)

Теме:

1. Занимљива прича (ПРИЛОГ 2)
2. Представи интересантну животињу
3. Лековита биљка
4. Мозгалице
5. Хит стрип
6. Нај-рецепт
7. Илустрације моје најлепше стоје
8. Спортска страна

3. ЗАВРШНИ ДЕО ЧАСА:

- Извештавање група - презентација стваралачких радова ученика.

4. ДОМАЋИ ЗАДАТАК:

- Из часописа које купују ваши родитељи изаберите један чланак који је на вас оставио јак утисак и укратко га препричајте.

- **Успешне радове проследићемо уреднику нашег школског часописа и учествоваћемо у „Великом Витезовом конкурсy”**

ПРИЛАГОЂАВАЊЕ

_____ , _____

Активност на часу:

- Писање назива часописа.
- Илустрација насловне стране.
- При представљању часописа извештавање о називу часописа и насловној страни.

Активност: домаћи задатак

- Из новог броја школског часописа писаним словима ћирилице преписати песму.

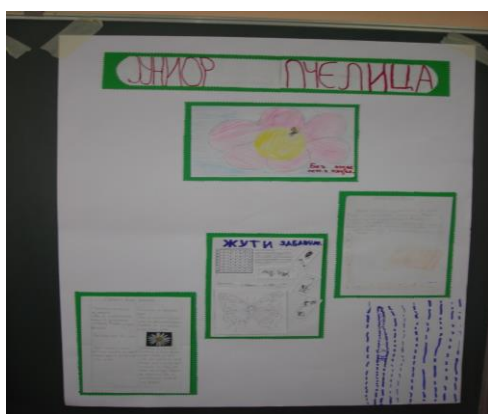
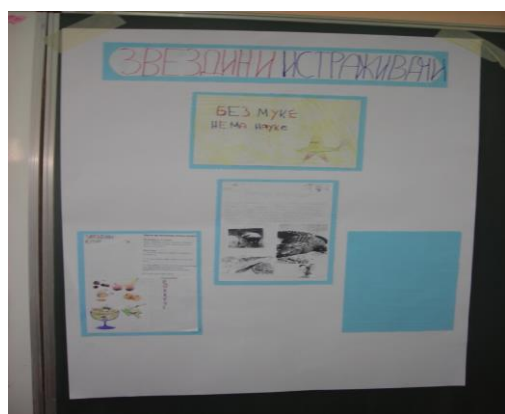
Слика 31 и 32. Призори са часа: Рад у групи.

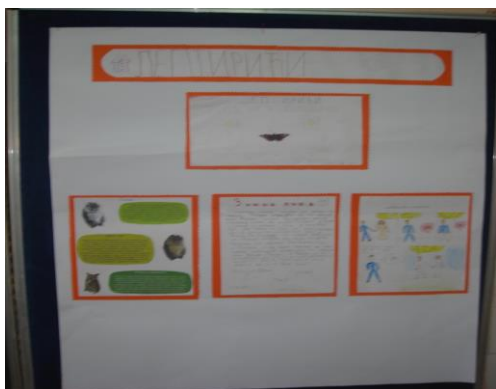
Слика 33 и 34. Призори са часа: Излагање група.

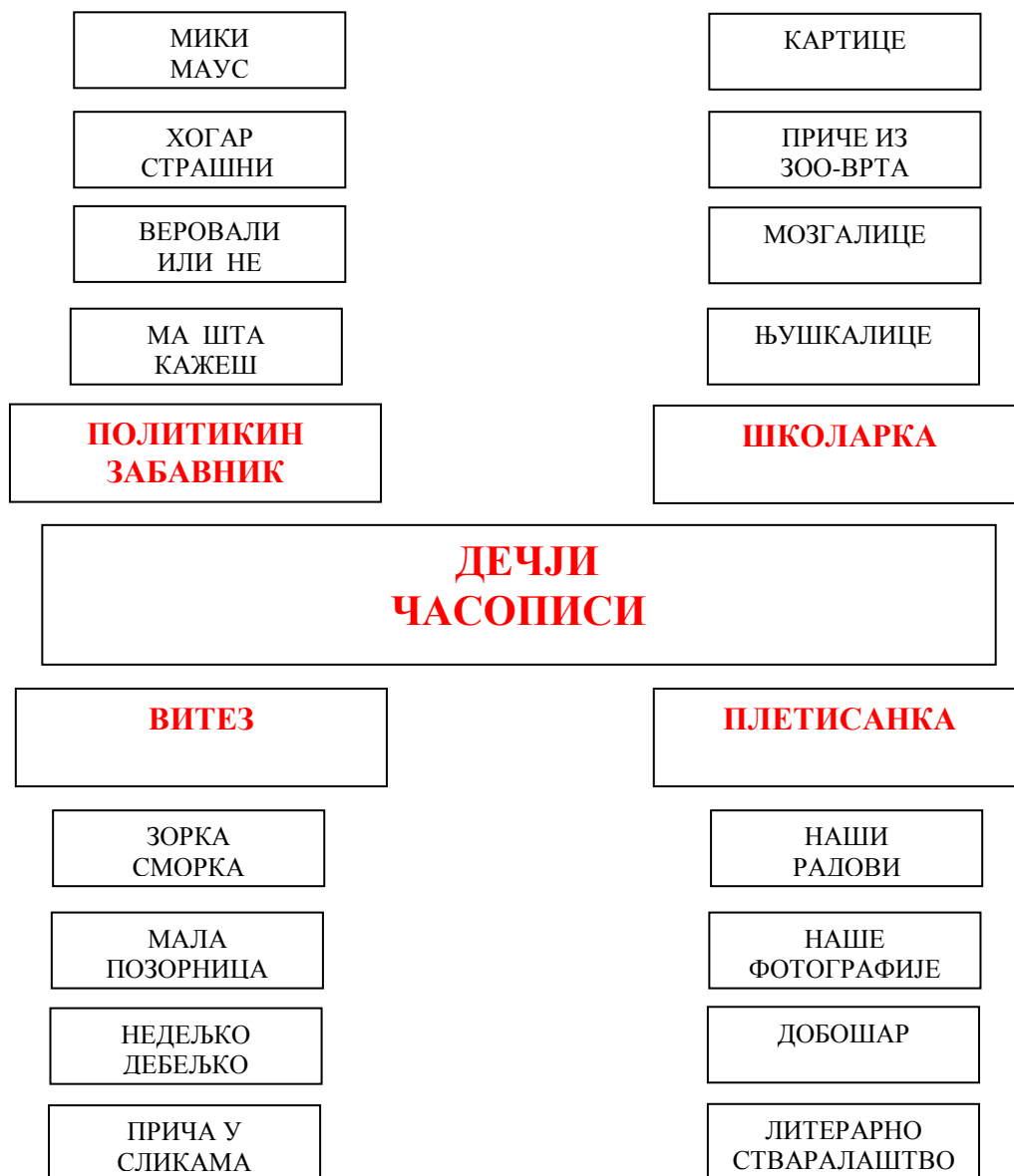
Слике 35 и 36. Призори са часа: Продукти рада група.

Слике 37 и 38. Призори са часа: Продукти рада група.

(ПРИЛОГ 1)

(ПРИЛОГ 2)

ПИСМО	КИША	ЛИСТ	БАЛОН	КОЊ
ЛЕПТИР	ЈАБУКА	ЛИВАДА	СУНЦЕ	ЗЕЦ
МРЕЖА	ЛУБЕНИЦА	СЛИКА	ПАРФЕМ	САЊА
ПРОЗОР	ДРВО	ЦВЕТ	ЧЕСМА	ПАС
ПАТРИК	ТЕЛЕФОН	МИКРОФОН	ПЕСМА	ЛАБУД
ПАЧЕ	РУЖА	СУНЂЕР	ОМОРИКА	ЛЕОНТИНА
ПОШТАР	РЕКА	ЖВАКА	ТРАВА	ГУМИЦА

ПИСМО	КИША	ЛИСТ	БАЛОН	КОЊ
ЛЕПТИР	ЈАБУКА	ЛИВАДА	СУНЦЕ	ЗЕЦ
МРЕЖА	ЛУБЕНИЦА	СЛИКА	ПАРФЕМ	САЊА
ПРОЗОР	ДРВО	ЦВЕТ	ЧЕСМА	ПАС
ПАТРИК	ТЕЛЕФОН	МИКРОФОН	ПЕСМА	ЛАБУД
ПАЧЕ	РУЖА	СУНЂЕР	ОМОРИКА	ЛЕОНТИНА
ПОШТАР	РЕКА	ЖВАКА	ТРАВА	ГУМИЦА

ПИСМО	КИША	ЛИСТ	БАЛОН	КОЊ
ЛЕПТИР	ЈАБУКА	ЛИВАДА	СУНЦЕ	ЗЕЦ
МРЕЖА	ЛУБЕНИЦА	СЛИКА	ПАРФЕМ	САЊА
ПРОЗОР	ДРВО	ЦВЕТ	ЧЕСМА	ПАС
ПАТРИК	ТЕЛЕФОН	МИКРОФОН	ПЕСМА	ЛАБУД
ПАЧЕ	РУЖА	СУНЂЕР	ОМОРИКА	ЛЕОНТИНА
ПОШТАР	РЕКА	ЖВАКА	ТРАВА	ГУМИЦА

ПИСМО	КИША	ЛИСТ	БАЛОН	КОЊ
ЛЕПТИР	ЈАБУКА	ЛИВАДА	СУНЦЕ	ЗЕЦ
МРЕЖА	ЛУБЕНИЦА	СЛИКА	ПАРФЕМ	САЊА
ПРОЗОР	ДРВО	ЦВЕТ	ЧЕСМА	ПАС
ПАТРИК	ТЕЛЕФОН	МИКРОФОН	ПЕСМА	ЛАБУД
ПАЧЕ	РУЖА	СУНЂЕР	ОМОРИКА	ЛЕОНТИНА
ПОШТАР	РЕКА	ЖВАКА	ТРАВА	ГУМИЦА